

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

GÜZ 2020 • CİLT 6 • SAYI 2

KADEM

Kadın Araştırmaları Dergisi

ISSN: 2149-4878
e-ISSN: 2149-6374

Mülakat

Nurseem Keskin Aksay

Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma

Sevcan Öztoraman-Adıgüzel – Bahar Tanyaş

Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Öz-Yeterlik, Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi

Ş. Hülya Kurt – Durmuş Aslan

Osmanlı Basımında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme

Özge Demirel

Kadın İş Görenlerin Karşılaştığı Sorunların İş Bırakma Eğilimlerine Etkisi: Gaziantep OSB Örneği

Mazlum Çelik – Gizem Gürtaş

Bireylerin Ebeveynlik Olgusuna İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması

Asiye Güneş

Mohja Kahf. Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmajı

Sevim Zehra Can Kaya

Dyhouse, Carol. Gösteriş, Kadınlar, Tarih, Feminizm

E. Melek Cevahiroğlu Ömür

Sheila Rowbotham. Yeni Bir Çağ Hayalî-Yirminci Yüzyılı Yaratan Kadınlar

Handan Çelicki

kadinarastirmalari.kadem.org.tr

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi

Cilt 6
Sayı 2

Güz
2020

KADEM
Kadın
Araştırmaları
Dergisi

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi
KADEM Journal of Women's Studies

Cilt 6 • Sayı 2 • Aralık 2020

ISSN: 2149-4878

e-ISSN: 2149-6374

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir.
Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Kadın ve Demokrasi Derneği Adına İmtiyaz Sahibi/Owner
Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu (Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager
Dr. Zeynep Kevser Şerefoğlu (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Baş Editör/Editor-in-Chief
Doç. Dr. H. Şule Albayrak (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Yönetici Editör/Managing Editor
Zehra Zeynep Sadıkoğlu (Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Zehra Çelik (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Kitap Değerlendirme Editörü/Book Review Editor
Büşra Bilgin

Yabancı Dil Editörü/Foreign Language Editor
Hüsna Hamiyet Altın

Tashih/Redaction
İnayet Bebek

Dizgi/Typography
Ender Boztürk

Yayın Kurulu/International Editorial Board

- Prof. Dato'sri Dr. Zaleha Kamaruddin (International Malaysia Islam University, Kuala Lumpur, Malezya)
Prof. Dr. Orhan Küçük (Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye)
Prof. Dr. Nuri Tinaz (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Prof. Dr. Nigar Demircan Çakar (Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa Koç (Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye)
Prof. Dr. Marcia K. Hermansen (Loyola University, Chicago, ABD)
Prof. Dr. Farid Sufia Shuaib (International Malaysia Islam University, Kuala Lumpur, Malezya)
Prof. Dr. Ejder Okumuş (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye)
Prof. Dr. Aysun Bay Karabulut (Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Malatya, Türkiye)
Doç. Dr. Manal Abul Hassan (October 6 University, Kahire, Mısır)
Doç. Dr. Kılıç Buğra Kanat (Penn State University, Pensilvanya, ABD)
Doç. Dr. E. Sare Aydın Yılmaz (İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Doç. Dr. Betül İpşirli Argıt (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Ü. Saliha Okur Gümrükçüoğlu (Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Ü. Nursem Keskin Akay (İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Ü. Nagihan Haliloğlu (İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Ü. Burcu Uysal (İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Ü. Azize Şahin (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
Dr. Esra Albayrak (Nun Eğitim ve Kültür Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı)

Yayıncı/Publisher

Kadın ve Demokrasi Derneği/Women and Justice Association

Sertifika No/Certificate Number

30716

Yayın Türü/Type of Publication

Akademik Dergi/Academic Journal

Yayın Dili/Languages of Publication

Türkçe ve İngilizce/Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Altı ayda bir, güz ve bahar dönemlerinde yayımlanır. / Biannual (Autumn & Spring)

Baskı ve Cilt/Press

Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Adres: Ak Pınar Mah. Hasan Basri Cad. No: 4 Sancaktepe/İstanbul

Telefon: 0 (216) 585 90 00 **Web:** <http://www.tukuvazmatbaacilik.com.tr>

Elektronik posta: info@turkuvazmatbaacilik.com.tr

Basım Tarihi: Aralık 2020

KADEM
KADIN VE DEMOKRASI DERNEĞİ

İletişim/Correspondence

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi

Karagümrük Mah. Muhtar Muhittin Sok. TOKİ Sulukule Evleri No: 8/1

Fatih, Edirnekapı/İstanbul

Telefon: +90 (212) 631 46 49 **Web:** kadinrastirmalari.kadem.org.tr

Elektronik posta: kadinrastirmalari@kadem.org.tr

İçindekiler / *Table of Contents*

159 Mülâkat / Interview

Dr. Öğretim Üyesi Nursem Keskin Aksay

.....

Makaleler / *Articles*

173 SEVCAN ÖZTORAMAN-ADIGÜZEL – BAHAR TANYAŞ

Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma / *Experiences of Syrian Refugee Women in Turkey: A Qualitative Study on Forced Migration, Daily Lives and Adaptation*

211 Ş. HÜLYA KURT – DURMUŞ ASLAN

Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Öz-Yeterlik, Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi / *Investigation of Self-Efficacy, Psychological Resilience and Parental Attitudes of Preschool Children*

241 ÖZGE DEMİREL

Osmanlı Basımında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme / *Representation of Women in the Ottoman Press: An Evaluation on Hanımlara Mahsus Gazette*

265 MAZLUM ÇELİK – GİZEM GÜRTAŞ

Kadın İş Görenlerin Karşılaştığı Sorunların İş Bırakma Eğilimlerine Etkisi: Gaziantep OSB Örneği / *The Effects of the Problems Encountered by Female Workers on Their Intention to Quit: Example of Gaziantep OSB*

289 ASIYE GÜNEŞ

Bireylerin Ebeveynlik Olgusuna İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması / *Individuals' Perceptions of Parenting: A Metaphor Study*

Kitap Değerlendirmeleri / *Book Reviews*

- 331** Makbul Batılı Kadınlıklar Karşıısında Müslüman Kadın Temsili
Representation of Muslim Women Against Accepted Western Womanhoods
Sevim Zehra Can Kaya
- 336** Hollywood Gösterişı, Kadının (C)E saretı
The Pomp of Hollywood and Women's Courage
E. Melek Cevahiroğlu Ömür
- 343** Radikal Hayalciler/Kadınlr
Radical Daydreamers/Women
Handan Çelikci

Mülâkat / Interview

Dr. Öğretim Üyesi Nursem Keskin Aksay

Ibn Haldun Üniversitesi/ Sosyoloji Bölümü

Son dönemde tartışmaların odağında olan “gender” ya da “toplumsal cinsiyet” kavramını açıklayabilir misiniz?

Özellikle tartışmaların odağında olduğundan, açıklaması bir o kadar kolay bir o kadar da zor çünkü kavram 1950’lilerden bu yana farklı disiplinlerde ve hâlâ bu süreçte farklı anlamlar kazanıyor, farklı tartışmalar için araçsallaştırılıyor. Bu süreci ve interdisipliner akademik yaklaşımların katmanlarını anlamak çok önemli. Literatürde tartışılmaya başladığından itibaren tabakalaşma, sosyal sınıf, “kültür”, ırk, din, etnisite, kamusal alan, özne, kimlik ve toplumsal roller gibi temel kavram ve kuramların tekrar gözden geçirilmesine imkân vermiştir. Bu tartışmalar ve kendi saha ve de akademik çalışmalarım sonucunda söyleyebilirim ki toplumsal cinsiyet toplumsal düzeni ve iktidar ilişkilerini anlamada kullanıldığı ölçüde önemlidir. Genel olarak toplumsal cinsiyet toplumda kadınlara ve erkeklere çoğunlukla biyolojik cinsiyetleri üzerinden atfedilen roller, pratikler, sorumluluklar, nitelikler ve bunlar üzerinden üre-

Dr. Nursem Keskin Aksay

tilen söylemler, performanslar, kimlikler ve öznelliklerin bütünü olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet asla sadece kadınlarla ilgili bir mesele olarak algılanmamalıdır. Kadınlık rollerinin olduğu kadar toplumda erkeklik rolleri de toplumsal cinsiyet çalışmaları içindedir. Ama en önemlisi toplumsal cinsiyet asla

sadece kadınlık ve erkeklik meselesi de değildir. Toplumsal cinsiyet bize içinde bulunulan toplumsal düzenin küresel, politik, ekonomik, sosyal, “kültürel” yansımalarının iz düşümünü verir ve adaletsiz iktidar ilişkilerini çözümlenmemizi sağlar. Çünkü toplumsal cinsiyet aile, okul, iş yeri, medya gibi sosyal alanlarda pratik, etkileşim ve performans dayalı olarak üretilen, öğrenilen ve içselleştirilen roller ile ilgilidir. Yani toplumsal cinsiyet epistemolojik, ontolojik, ideolojik yaklaşımları ve toplumsal düzen içerisinde erkeklere ve kadınlara atfedilen duygu, tutum ve davranışları yansıtır, onların nasıl tanımlandığını, algılandığını ve onlardan neler beklendiğini içerir. Bu tanımlama, algılama ve beklentilerin neden, nasıl, ne zaman ve hangi bağlamda olduğunu çözümlenmek küresel ve yerel toplumun yapı taşlarını anlamak demektir.

Örneğin, küresel ekonominin sürdürülebilirliği önemli bir ölçüde “mavi yaka” kadın emeğine, iş gücüne katılımına dayalıdır ve günümüzde bir çok ülke, uluslararası kuruluş ve kurum bunun artırılması için farklı stratejiler geliştiriyor. Fakat bir çok sosyolojik ve antropolojik çalışma gösteriyor ki hâlâ kadınlar eşit olmayan ücret ve imkânlarla, oldukça zorlayıcı şartlar altında ve çoğunlukla emekleri üzerinden değil kadınlıkları üzerinden anne, bacı, eş, kardeş gibi terimlerle aileye ait olarak tanımlanarak çalışıyorlar, bu tanımlamaları kendileri de yeniden üretmeyi tercih edebiliyorlar ya da bu tanımlamaya uymadıkları düşünüldüğünde ise ahlaki olarak yaftalanıyorlar ve dahası çoğunlukla emek piyasasının içkin üyeleri olarak kabul görmüyorlar. Bu noktada konunun sadece kadın ya da erkek olmak olmadığı küresel ekonomiyi, politik düzeni ve toplumsal epistemoloji düzenini de içine alan katmanlı bir olgu olduğu açıktır. Burada çoğunlukla karşı argüman olarak vurgulananın aksine sorunlaştırılan kadın olmak, anne, bacı, eş, kardeş olmak ya da aileye içkin tanımlanmak ya da ailenin ve bu rollerin reddiyesi değil bu tanımlamaların mutlak ve tek tanımlamalar olarak kadınların sömürü düzenindeki ikincil yerinin meşrulaştırılması için kullanılmasıdır. Yani toplumsal cinsiyet çalışmaları toplum içindeki rollerimizi inkâr üzerine kurulan bir yaklaşımı içermek durumunda değildir. Aksine bu rollerin ilişkili olabileceği

adaletsiz, ayrımcı yapıları anlamak için neden, nasıl, hangi iktidar ilişkisi içinde tanımlandığı, temsil edildiği ve hangi yapıları meşrulaştırmak için kullandığı sorularını sormaktır. Yani kuramsal olarak baktığımızda toplumsal olarak üretilen rollerden bağımsız olmak çok olası değildir ve toplumsal cinsiyet illa kendi başına her manada olumsuz, ayrımcı, adaletsiz rolleri içermek durumunda değildir fakat bunları içerebilir ve bu nedenle derinlikli çözümlenmesi gereklidir.

Tam da bahsettiğiniz bu bağlamda “toplumsal cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet eşitliği” ve “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramları arasındaki temel farklar size nelerdir?

Toplumsal cinsiyet kavramının buradaki en önemli rollerinden biri toplumda kabul gören, pratik edilen, atfedilen, istenilen rollerin sosyal, politik, ekonomik ve “kültürel” olarak iktidar ilişkilerine içkin şekilde inşa edilmiş olabileceğini vurgulayarak özellikle adaletsiz, ayrımcı ve eşitsiz bir sistemi sorgulamak için analitik olarak kullanılmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusu söylemsel olarak toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyet ağırlığı ile düşünülmesinden dolayı erkek ve kadının biyolojik farklılıklarının inkâr edildiği bir yaklaşım olarak yorumlanmaya başlanmıştır. Bu da özellikle Türkiye’de kadın ve erkeğin biyolojik olarak farklı olduğu, bunun vurgulanması ve diğerlerinden ayrılması gerektiği yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. Eşitlik terminolojisini özgürlük ve insan hakları söylemleri üzerinden sorunlaştırmak burada gerekli ve önemli. Bu noktada “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramının özellikle Avrupa merkezci tek tip bir toplum tezahürü ve buna bağlı homojen kadın ve erkek tanımlamaları ile farklı sosyal ve “kültürel” yaklaşımları, değer yargıları ve hassasiyetleri dışarıda bırakabileceği eleştirisine katılıyorum. Fakat “eşitlik” kavramını farklı şekilde kavramsallaştırarak tamamen yok saymayı da onaylamıyorum. Bu noktada ben toplumsal cinsiyet ile birlikte eşitlik yerine eşitsizlik (*gender inequality*) ve ayrımcılık (*gender discrimination*) terimlerinin kullanılmasını daha doğru

buluyorum. Toplumsal cinsiyet kendi başına illa negatif bir anlam içermek zorunda değildir. Bu şekilde vurgu toplumda “aynı” olmak değil de rollerin eşitliksiz ve ayrımcı bir yaklaşımla dağıtılması ile ilgilidir. Çünkü burada eşitlik ile kastedilen illa kadın ve erkeğin biyolojik olarak eşit olduğu ya da günlük dilde ifade edildiği gibi “kadın ile erkeğin aynılaşacağı” olmak zorunda değildir. Daha çok toplumda herkes için olması gereken hak, sorumluluk ve imkânlarla ulaşmada ve pratikte bunları uygulamada eşit süreç, yaklaşım ve değerlendirmelerin talep edilmesi ile ilgilidir. İlginç bir şekilde bu cinsiyet vurgusu yine toplumsal cinsiyet kavramının önemini ortaya koyuyor çünkü “eşitlik” reddedilirken bile biyolojik cinsiyete atıfta bulunuluyor. Kadın ile erkeğin biyolojik olarak farklı olması eğitim, sağlık, politika ve iş gücü kanallarına ulaşmada aynı hak ve sorumluluklara sahip olamayacakları anlamına gelmiyor. Ayrıca kendi değer yargıları ile ilişkili olarak farklı hak ve sorumlulukları tercih edip bunlara rıza göstermeyecekleri anlamına da gelmiyor.

“Toplumsal cinsiyet adaleti” kavramı ise Türkiye’de farklı yaklaşım ve değer yargılarına hassasiyetin altını çizmek gibi önemli bir amaç için kullanılmıştır. Fakat bu noktada biyolojik olarak “eşit” olmama ve farklılık vurgusu yapılırken biyolojik determinizm riskinin yanı sıra adaletin tanımlanması ve sağlanmasında hiyerarşik ilişki ve yapıların etkisinin de söz konusu olabileceğinin dikkate alınması önemlidir. O yüzden söz konusu kavramın tanımlanma ve uygulama süreçleri planlanırken bu hususlar göz önünde tutulmalıdır.

Aslında toplumsal cinsiyet adaleti yeni bir kavramsallaştırma değil. Zaten Güney Asya’da ve Ortadoğu’da birçok kadın örgütü, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve hatta Birleşik Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM) bu terminolojiyi kullanıyor; Amerika ve Avrupa’da da farklı topluluklar kullanmaya başladılar. Akademik olarak da özellikle Müslüman kadınlar ile sürdürdüğü dönüm noktası niteliğindeki etnografik çalışmaları ile bilinen antropolog Aiwa Ong da 2011 yılında yazdığı makalesinde bu kavramı tartışıyor. Toplumsal cinsiyet adaleti kavramının Batı merkezli

toplumsal cinsiyet eşitliği terimlerini Batılı olmayan toplumlara empoze etmemeye dayalı retorik bir değer taşıdığını söylüyor fakat bu terime uluslararası sivil toplum kuruluşları ve Birleşik Milletlerin lokal etik rejimleri ile ilişki kurmadan sadece kadınların güçlendirilmesi ve liderlik kazanmaları olarak tanımlamalarını sorunlu buluyor. Ancak lokalde yerleşik ahlaki anlayacak bir sivil toplum yaklaşımının toplumsal cinsiyet adaleti konusunda uzlaşma sağlayabileceğini söylüyor. Yani tanımlanmasında, uygulanmasında ve uzlaşma sürecinde KADEM'in bu imkân ve kısıtları gözeterek hâlihazırda olduğu gibi çalışmaya devam etmesi büyük önem arz ediyor.

Eşitlik uygulamalarının kadınlar için sorun çözmediği, yani bir taraftan elde edilmeye çalışılan eşitlik beraberinde eşitsizliği de getiriyor yorumuna dair neler söylersiniz?

Bahsettiğim gibi buradaki en önemli nokta eşitlik kavramından ne anladığımız, ne tür bir epistemolojik alt yapısı olduğu ve uygulama araçlarının ve süreçlerinin hangi bağlamda neler olarak seçildiğidir. Bu açıdan bakıldığında bütün toplumlarda kendi değer örgülerine göre bir eşitlik anlayışı ve bunun sosyal, politik ve hukuki sisteme eklemlenişi söz konusudur ve buna göre düzenlenmelidir. Türkiye'de en önemli açıklardan biri hukuki uygulamalar ile lokal deneyimler ve anlayışlar arasındaki ilişkinin kurulamamasıdır. Ashında bu toplumsal cinsiyet kuramlarında çok önceden beri tartışılan bir konudur ve özellikle 2. dalga feminizm eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Yani hukuki hak arayışının toplumda erkeklerin sahip olduğu haklar üzerinden belirlenmesinin hâkim bir erkeklik anlayışına ve içinde bulunulan bir düzene rıza göstermek olduğu söylenmektedir. Bu kadınlar için de erkekler için de "hak" kavramını sınırlandırmaktadır. Örneğin, özellikle "beyaz yaka" iş gücünde genel olarak gerektiğinde yurt dışı gezilerine gitmek, mesai saatlerinin esnekliği, her an ulaşılabilir olma gibi özellikleri barındıran profesyonellik, başarı ve liderlik tanımları erkeklerin

toplumdaki rolleri üzerinden yapılmaktadır, çünkü burada evin ve çocukların sorumluluğu otomatik olarak kadına özgü tanımlanmaktadır. Ama kurumlar hukukuna göre kâğıt üzerinde “eşit” haklara sahip olunduğu yazılır. Her şeyden önce hem erkek için hem kadın için kurumların ve toplumların yapısına içkin bu tanım eşitsizlik içerir ve adaletsizdir. Yani burada toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığından bahsetmek mümkündür. Bir taraftan erkeklerden esnek bir zaman tanımlamasıyla bütün hayatlarını işlerine veremeleri istenirken diğer taraftan çalışan kadınlardan toplumsal cinsiyet rollerini farklılaştırmadan aynı şeyleri beklemek de tabii ki bir eşitsizlik ve adaletsizlik getirecektir ve başarının “erkek” gibi olmakta olduğu kabulü yaygın olacaktır, çünkü kadın tüm toplumsal cinsiyet rollerine dayalı sorumluluklarını tek başına üstlenirse erkek iş arkadaşları ile aynı performansta görülmeyecek ya da bu toplumsal cinsiyet rollerinden uzak bir hayat seçecektir. Görüldüğü gibi toplumsal cinsiyetin analitik olarak kullanıldığı küçük bir analiz kurumlara ve hukuki yapıya dair hatta küresel ekonomiye dayalı eşitsiz tanımlamaları ve yapıları görmemizi sağlayabiliyor. Burada yapılması gereken ilk olarak lokalde aileye dair iş bölümünü geliştirmeye yönelik olarak kurumlara içkin cinsiyetlendirilmiş hukuki ve iş gücü düzenlemelerini gözden geçirmektir. Kadını ya da erkeği belli bir yere ait tanımlamadan herkes için ulaşılabilir bir “başarı” süreci hedeflenmelidir. Fakat burada amaç her kadını iş gücüne katmaya çalışmak ya da çalışmamayı ve evde olmayı seçen kadınları itibarsızlaştırmak da değildir. Asıl amaç, özellikle farklı bağlam, kültür ve toplumlardan çalışmalar toplum değer, yaklaşım ve yapısına göre farklı kadınlık ve erkeklik anlayışlarının ve onların kendi eşitlik anlayışlarının olabileceği ihtimalinin altını çizmektedir. Bu manada Türkiye’de yapılması gereken lokalde yerleşmiş ahlaki, sosyal, “kültürel” anlayışı iyi anlamak için akademik çalışmalar yapmak, kadın ve erkek için adaletli bir yapının nasıl sağlanacağına dair bağlama uygun bilgiler ve uygulamalar üretmek ve bunu hem lokal hem de hukuki düzenle ilişkilendirmektir. Örneğin “hak” kelimesinin hukuki bağlamının ötesinde lokaldeki anlamlandırmalarına bakarsak çok katmanlı analizler ve çözümler üretilebilir.

Son zamanlarda “eşcinsellik”, “cinsiyetsiz toplum” ve bunların toplumsal cinsiyet ile ilişkisi sıkça tartışılmakta. Toplumsal cinsiyet kavramının eşcinsellik bağlamındaki yeriyle ilgili bizi aydınlatır mısınız?

Belirttiğim gibi toplumsal cinsiyet sosyal yapıdaki her olgu ile ilgilidir. Kadın ve erkek olmanın cinsellikle ilişkili rollerinde de karşımıza çıkabilir. Kadınlık ve erkeklik üzerine toplumsal olarak atfedilen rolleri içerdiğinden bu rolleri baskıcı normlar olarak deneyimleyen ve anlamlandıran gruplar da bu çalışmaların içinde yer alabilir. Bu açıdan tabii ki cinsellik, eşcinsellik ve cinsiyetsiz toplum yaklaşımları da toplumsal cinsiyet çalışmaları içindedir ama sosyal sınıf, göç, kimlik, din, ırk, etnisite gibi birçok kavramdan sadece bazılarıdır ve sadece bu olgulara indirgenemez. Sosyal bilimlerdeki en interdisipliner kavramlardan biri olması da bunu kanıtlar niteliktedir fakat dominant epistemolojik yaklaşımlara göre belli disiplinlerin terminolojileri daha çok merkeze alınmaktadır. İşte burada “eşcinsellik” ve “cinsiyetsiz toplum” yaklaşımlarını anlamak için toplumsal cinsiyetin kavramsallaştırma sürecine değinmek gerekiyor.

Kavramın ağırlıklı olarak eşcinsellik ve cinsellikle ilişkilendirilmesi literatüre girdiği seksoloji ve psikiyatri disiplini tartışmaları ile de ilgilidir. Burada gramatik bir kategori olmanın dışında kavramı ilk olarak 1955 yılında seksolog John Money’in ve daha sonrasında psikiyatrist Robert Stoller’ın interseks ve trans vakaları üzerinden cinsiyetin farklı pratiklerini biyolojik cinsiyetten ayırmak için kullanmalarının etkisi büyüktür. Özellikle toplumsal cinsiyetin hâlâ psikiyatride geçerliliğini koruyan bireyin kendini hangi cinsiyette hissettiği şeklinde tanımlanan cinsiyet kimliği (*gender identity*) üzerinden algılanması buradaki toplumsal cinsiyet tartışmasının cinsel yönelim ve cinsellik ile direkt ilişkisinin kurulmasına neden olmuştur. Bu çalışmalar özellikle 2. dalga feminizm akımı içinde cinsiyetin özcü ve determinist tanımlamalarına karşı gelmek için kullanılmış ve 1960’larda yükselen liberal toplumsal hareketlerin bir parçası olarak etkisini arttıran hatta Amerikan Psikiyatri Birliği’nin tanımlamalarına karşı gelmeye başlayan eşcinsel grupların aktivizm

çalışmaları ile aynı mücadele alanında yer almıştır. Bu durumda zaten o zamana kadar sınırlı da olsa sosyal bilimlerde azınlık, ötekileştirilmiş ya da marjinalize edilmiş gruplar içinde konu olan eşcinsel ve trans gruplar feminizm çalışmaları ve sonrasında toplumsal cinsiyet çalışmalarında yer almaya başlamışlardır; çünkü bu gruplara toplum tarafından istemedikleri rollerin atfedildiği argümanı öne çıkmıştır. Politik bir hareket olarak var olmaları da ideolojilerin mücadelesi söylemlerini ortaya çıkarmıştır.

Burada XX. yüzyıla özgü yeni bir kavramsallaştırma ile karşı karşıyayız fakat bu, kavramın literatürde belirmesinden önce kadına ve erkeğe atfedilen rollerin sosyal yapı içerisinde sorunsallaştırılmadığı ya da anlaşılmaya çalışılmadığı anlamına gelmiyor. Yani toplumsal cinsiyetin barındırdığı olgular yeni değil. Osmanlı Müslüman kadınlarından, sömürgeleştirilmiş grupların öncülerine kadar birçok düşünür kadının ve erkeğin var olan rollerinin mutlak olmadığını ve sorgulanması gerektiğini söylemiştir. Aslında kavramsallaştırmanın temellerinin toplumsal cinsiyet (*gender*) terminolojisini kullanmadan Margaret Mead'in Yeni Gine, Endonezya ve Samoa Adaları gibi bölgelerde yaptığı çalışmalarından da yola çıkarak sosyal-kültürel antropoloji disiplininde atıldığı söylenir. Mead'in Yeni Gine'de topluluklar üzerine yaptığı çalışmasında bir toplulukta her iki cinsin "kadını" olarak tanımlanacak kadar hassas, yamyamlık olan toplulukta agresif ve iktidara odaklı, diğerinde ise kadınların baskın erkeklerin ise daha duygusal olduğu görülmüştür. Böylece erkeklerin ve kadınların toplumsal düzenleri ile ilişkili olarak örneğin Amerika'da algılanan baskın rollerden farklı roller ve özelliklerde olduğu anlaşılmıştır. Bu yaklaşımlar toplumsal cinsiyet çalışmalarının hâlâ merkezinde olan doğaya karşı yetiştirme (*nature vs nurture*) tartışmalarını ve kutuplaşmalarını başlatmıştır. İşte bu nokta tekrar bizi cinsellik ve biyolojik cinsiyet tartışmalarına götürmüştür.

Adları genelde feminizm ile anılan Simone de Beauvoir ve Ann Oakley gibi yazarlar biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı, biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyet rollerini

meşrulaştırmak için kullanılmasını ve biyolojik cinsiyet üzerinden üretilen her türlü bilginin mutlak sayılmasını eleştirmek için kullanmışlardır. Bu eril ve dişil cinsiyetleri tamamen reddettikleri anlamına değil mutlak olarak algılanan bilginin sorgulanması gerektiğini ve kültürel olarak inşa edilen taraflarının tartışılmasını teşvik etmişlerdir. Özellikle Türkiye’de LGBT ve kuer söylemler de arttıkça bu ayırım doğaya, varoluşa ve biyolojik cinsiyete bir savaş gibi algılanmaya başlamıştır. Bu ikili karşıtlıklarla düşünme sistemi aydınlanma etkisi ile “modernite” diye kavramsallaştırılan süreç ile benimsenilen bir durum ve kadın/erkek, modern/geleneksel, Doğu/Batı, dindar/seküler, doğa/yetişme, varoluş/sosyal inşa ikiliklerinin mutlak olduğu yanılısamasıyla ayakta kalıyor. Burada sorun terminolojilerin kullanılması değil fakat örneğin bu konunun merkezindeki anlaşmazlık noktası olarak biyolojik cinsiyetin, toplumsal cinsiyetten ayrılması. Birinin diğeri üzerine tercih edilmesi gerekiyormuş gibi yaklaşılması.

İşte bu noktada biyolojik cinsiyet üzerine üretilen kadını ayrımcı bir şekilde tanımlayan bilgilerin reddi ve gündelik dilde, iş gücünde, eğitimde, politikada cinsiyetlendirilmiş yapılara karşı cinsiyetlere indirgenmemiş bir bakış açısı getirilmesi önerilmiştir. Özellikle cinsiyetin, ırkın, etnisitenin, dinî kimliğin bilinmediği işe alım, eğitime kabul gibi süreçlerin bunların görünür olduğu seçim süreçlerine göre daha fazla farklı cinsiyet, ırk, etnisite ve dinden insanı içerdiği görülmüştür. Böylece dilde ve medyada kullanılan terminolojinin, kadın oyuncu, erkek oyuncu gibi kategorilerin cinsiyete indirgenen önyargıları barındırması dolayısıyla cinsiyetsiz bir söylem ve yaklaşım geliştirilmesi düşünülmüştür. Bu açıdan “cinsiyetsizlik” yaklaşımları illa biyolojik cinsiyeti yok saymak anlamına gelmek zorunda değildir. Yukarıda bahsettiğimiz biyolojik cinsiyetin ayrımcılık ve eşitsizliği meşrulaştırmada kullanılmasına imkân veren durumları engellemeyi de içermektedir. Fakat bu yaklaşımı günümüzdeki LGBT ve kuer hareket ile de ilişkilenen “cinsiyetsiz” toplum anlayışı ile aynı görmemek gerekir. Bu yaklaşım hem kuramsal hem de politik olarak biyolojik cinsiyetin de toplumsal cinsiyet gibi sosyal

bir inşa olduğu argümanının normsuzluk yaklaşımları ile birlikte kullanılmasıyla başlamıştır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının en önemli postyapısalcı filozofu olarak görülen Judith Butler'ın 1990'lardan itibaren Michel Foucault'ya dayanan analizleri ile toplumsal cinsiyeti öznenin performatif bir eylemi olarak tanımlamasıyla ve bu performansların cinsiyete dair normları da ürettiğini söylemesiyle biyolojik cinsiyetin de kültürel bir inşa olduğu tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu yüzden eşcinsel ve trans bedenlerin "normal" olarak algılanmadığı söylenmiştir. Toplumsal cinsiyetin gündelik olarak üretilen normlarla ve özne ile ilişkisini felsefi olarak çözümlemeye çalışan Butler daha çok biyolojik cinsiyeti kabul etmemesiyle temsil edilmiştir. Bu durumda normsuzlaştırmayı, cinsiyetsizliği, cinsiyetin akışkanlığını ve mutlak olmadığını vurgulayarak tanımlamaların toplumsal olarak atfedilen dikteler olduğunu savunan kuer teori (*queer theory*) ve kendisini tüm normlara, iktidar mekanizmalarına ve kısıtlayıcı düzene karşı aktivist bir direniş olarak tanımlayan kuer hareketinin çıkışında kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının akademideki en önemli düşünürlerinden birinin politik hareketlerin argümanlarına bu şekilde eklenmesi bizi doğa ve varoluş deyince biyolojik determinizm, toplumsal cinsiyet deyince cinsiyetsizlik ve LGBTQ içine hapsedmeye başlamıştır. Politik, sosyal, ekonomik düzenle ilişkili bu bakış açılarını akademik olarak sorunlaştırarak neyin üstünün kapatılmak istediğini konuşmalıyız burada.

Günümüzde sıkça rastladığımız söylemlerini arttıran LGBTQ aktivizmi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Uzunca açıkladığım gibi bu konudaki politikaya ve yüzeysel akademik yaklaşımlara dayalı bilgi kirliliği en önemli tartışma konusu. Bir yüksek lisans başvuru mülakatı sırasında bir öğrenci, endişeli bir şekilde toplumsal cinsiyet konularında çalışmak istediğini söylemişti. Kavram konusundaki kafa karışıklıklarını ve söylemleri bildiğim için ve öğrencilerin de siyasi ve toplumsal tartışmalara dayalı dolaşımdaki karşıtlıklar üzerinden anlamlandırdığını tecrübe

ettiğimden, “peki toplumsal cinsiyet kavramı ne anlama geliyor?” diye sordum. Soruyu sormama şaşırılmış ve “cinsellikle, Lgbt ile alakalı şeyler” diye biliyorum demişti. Kavramların bilme biçimimize içkin ikili karşıtlıklar olarak algılanması, akademik olarak tartışılmaması ve gündemdeki söylemler üzerinden anlamlandırılması bu kafa karışıklıklarına neden oluyor. Böylece kadın ve erkek cinsiyetleri ile ilgili konular sadece cinsellik ya da gündemdeki politik odakların söylemleri üzerinden bir karşıtlık geliştirilerek okunuyor. Akademik tartışmalar da bundan çok bağımsız olamayabiliyor. Ben de LGBTQ aktivizmini bu bağlamda analiz etmeye çalışıyorum yani hangi iktidar ilişkileri ve bilgi üretimi için kullanıldığı üzerinden.

Aslında bu akım dünyada söylemlerini 1960’lardan itibaren farklı yollarla arttırarak kendini dışa vuruyor fakat farklı ideolojilerle ve politik yaklaşımlarla ilişkilendirilerek provokatif bilgi üretimine de dahil oluyor. Böylece yukarıda belirttiğim ikili karşıtlık savaşlarında yerini alıyor. Bu hareket dünyada bazı bölgelerde eski ama Türkiye’de görece 90’larda başlayan daha yeni bir tartışma. Burada LGBTQ’nun homojen bir grup olarak anlaşılmaması önemli. Bildiğimiz gibi lezbiyen, gey ve biseksüeller cinsel yönelimlerinin aynı cinse olması dolayısıyla eşcinsel gruplar, translar genelde biyolojik cinsiyetleri dışında bir cinsel kimlik pratiği geliştiren ayrı gruplar olarak adlandırılır ve ortak bir hareket olarak görülse de farklı cinsiyet pratiklerinin sebepleri ve süreçleri ile ilgili bir görüş birliği olduğunu söylemek zordur. Sorgulama (*questioning*) anlamına da geldiği söylenen LGBT kısaltmasına sonradan eklenen Q harfi kuer teoriden gelmektedir. Özellikle postyapısalcı teorilerden etkilenen bu akım feminist teorileri de eleştirerek bütün ikilikleri, gey, lezbiyen ve biseksüel de dahil her türlü kimlik ve öznellik iddiasının sınırlandırıcı ve normatif olduğunu iddia eder. Bunun Türkiye’de son zamanlarda artmasının da buna karşı geliştirilen gündemlerin de politik iktidar çatışmaları ile ilişkisi açıktır. Özgürlük, insan hakları, eşitlik, demokrasi gibi söylemlerin masum olmadığı hatta birçok ideoloji ile birlikte geldiğini akademik olarak tartışılabilir ve özümseyeli çok oldu fakat her hukuki metin, her aktivist grup, her uluslararası kuruluş egemen ideolojilerden izler taşır. Bu akımların

eleştirdikleri normu üretme sürecinde oldukları eleştirisi önemlidir. İşte bu noktada dünyada ve özellikle Türkiye’de ahlaki normların belirlenmesinde, toplumsal ve hukuki olarak sürdürülmesinde eş-cinsellik üzerine yapılan açıklamalar normların muhafaza edilmesi ve normlara karşı gelme üzerinden bir direniş söyleminin parçası olarak insanların gündelik hayatlarından çıkararak ideolojik ve politik bir meşruiyet malzemesi haline gelmiştir fakat konu üzerine yapılan akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu durumda, özellikle farklı grupların hakları, değer yarguları ve inançları söz konusu olduğunda tek bir bakış açısını öncelemeden çok katmanlı bir yaklaşımla psikolojik, sosyolojik ve antropolojik çalışmalarla birlikte siyaset, hukuk ve din bilimleri metodolojilerini ve teorilerini de göz önünde bulunduran araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Yakın zamanda toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili ansiklopedi için bir madde yazdınız. Biraz bu çalışmanızdan bahseder misiniz?

Aslında yurt dışından dönmemim en önemli nedenlerinden biri bu konularda Türkiye’deki akademik tartışmalara çok boyutlu bir yaklaşım katma umuduydu. Özellikle hem Berlin’de ders verirken hem de Türkiye’ye geldikten sonraki deneyimlerimde özellikle üniversite öğrencilerinin güncel tartışmalardan ve bilgi rejimlerinden çok etkilendiğini fark ettim; özellikle bu konular konusunda bilgi edinmek istediklerini ama aynı zamanda nasıl ilerleyeceklerini bilemediklerini, özellikle kuramsal ve metodolojik eksiklikleri olduğunu gördüm. YÖK’ün TÜBİTAK ile yürüttüğü Sosyal Bilimler Ansiklopedisi projesi için toplumsal cinsiyet ve cinsiyetçilik kavramları hakkında yazmam istendiğinde bunun tam da atılması gereken adımlardan biri olduğunu düşündüm. Fakat yazım sürecimde de devam eden tartışmalar sürecin zorluğunu tekrar gözler önüne serdi benim için. Toplumsal cinsiyet alanlarımdan biri olmasına ve kavram hakkında çok net argümanlarımla bulunmasına rağmen yazmak konusunda sorumluluğun ağırlığını hissetmedim değil. Konu bu kadar hassas uçlara politik araçlarla çekilmişken etkili bir dil üretmenin nasıl

olacağı sorusu zor bir soru ama bunun sorumluluğunu birilerinin alması ve çok katmanlı farklı yaklaşımların geliştirilmesi gerekiyor. Ben de elimden geldiğince etnografik saha çalışmaları ile kuramsal tartışmaları ilişkilendirerek derinlemesine bir analiz yapmaya çalışıyorum.

Toplumsal cinsiyetle ilgili güncel tartışmaları daha verimli hale getirmek için neler yapılabilir?

İlk önce kavramsal olarak donanımlanmamız, kavramsallaştırma sürecinin “modernitenin” ürettiği bilgi ve disiplinlerin iktidar ile ilişkisini anlamamız, bütün karşı bilgi üretimlerinin de aslında bu ilişkilerden çok da bağımsız olmadığını bilmemiz gerekmektedir. Toplumsal cinsiyeti belli formlarla ve indirgemelerle değil onun içindeki katmanlar ve nüanslarla da anlamak gerekiyor. Saba Mahmood’un Mısır’da Müslüman kadınlarla yaptığı çalışmasında Müslüman kadınları liberal feminist bir yaklaşımla anlamaya çalışmayı sorunlaştırarak bu kadınların farklı bir özgürlük anlayışı olduğunu ve bu anlamlandırmalarla ilişkili olarak öznelliklerini kurduklarını söylüyor. Özgürlüklerini dinî normlara bağlanmak, öğretmek ve daha dindar olmak olan bir “dava” üzerinden tanımlayan Müslüman kadın grupları liberal feminizme önemli bir eleştiri getirmiştir. Bu da bize din ile farklı ilişkiler kuran “kadınlık” örnekleri olduğunu gösterir ve liberal feminizme içkin homojen kadınlık anlayışını da sorgulamamızı sağlar. Adına toplumsal cinsiyet diyelim demeyelim bu tam da toplumsal cinsiyet çalışmaları içinde bir konudur ve akademik olarak önemli bir analitik kategori olduğu ve öyle kullanılması gerektiği açıktır. İsteyen tekrar tanımlar, isteyen başka bir kavram bulur bu fark etmez; olay kavramda değil kavramın kullanımında ve toplumdaki izdüşümlerinde. Kavramın toplumsal hareketler, kültürel çalışmalar, iktidar ilişkileri, azınlık gruplar, kimlik politikaları, ayrımcılık, göç, cinsiyetçilik, ırk, etnisite ve sosyal sınıf gibi kategorilerle ilişkili şekilde dikotomik yaklaşımlardan sıyrılması gerekmektedir. Yani toplumsal cinsiyet kadın, erkek, LGBTQ meselesinden çok öte toplumsal düzenin

oluşturulması ve sŸrdŸrŸlmesindeki rolŸyle önemlidir; gŸnlŸk politik tartiŐma malzemesinden çok ancak kŸresel sosyal yapıların anlaşılmasında kullanıldığı lde önem kazanır. Sadece biyomedikal, feminist, sosyal inşacı, determinist ve dinŸ yaklaşımlara indirgemen katmanlı bir bakış açısı ile yeni kavramsallaŐtırmalar, farklı ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yaklaşımlara dayanan çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu değerli mŸlakat için Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi adına teŐekkŸrlerimizi sunarım.

Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma*

*Experiences of Syrian Refugee Women in Turkey:
A Qualitative Study on Forced Migration, Daily
Lives and Adaptation*

*Sevcan Öztoraman-Adıgüzel***

*Bahar Tanyaş****

Öz

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan çocuk sahibi Suriyeli mülteci kadınların zorunlu göç deneyimlerini araştırmakta ve göçün olası olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektedir. Araştırma nitel bir çalışmadır; 25-48 yaş aralığında olan 12 Suriyeli mülteci kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Tüm kadınlar evli ve çocuk sahibidir. Çocuklardan en az bir tanesi 12 yaşın altındadır. Görüşme metinleri Tematik Analiz (TA) yöntemiyle analiz edilmiş ve üç ana tema tespit edilmiştir; bu temalar, savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu, günlük yaşamın zorlukları ve uyumdur. Mülteci kadınlar, göç öncesi ve Türkiye’ye geçiş evrelerinde şiddet, saldırı, bombalama ve sevdiklerinin kaybı gibi travmatik ve yaşamı tehdit edici deneyimleri, göç sonrası yeniden yerleşim döneminde ise ayrımcılık, dil bariyeri, yoksulluk ve duygusal zorlukları dile getirmişlerdir. Göç sonrası ve Türkiye’ye uyum sürecinde, kadınlar

* Bu çalışma, Sevcan Öztoraman-Adıgüzel’in Bahçeşehir Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’nda Dr. Bahar Tanyaş’ın danışmanlığında tamamlamış olduğu tez çalışmasından üretilmiştir.

** Klinik Psikolog, YEŞİLAY Danışmanlık Merkezi (YEDAM), sevcan.oztoraman@yesilay.org.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, bahar.tanyas@eas.bau.edu.tr, orcid.org/0000-0002-6171-6737

■ **Başvuru:** 15.05.2020

■ **Kabul:** 10.07.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266728

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Adıgüzel-Öztoraman, S. & Tanyaş, B. (2020). Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 173-210.

anne kimliği ve aile içi toplumsal cinsiyet dinamiklerindeki değişimleri güçlendirici kaynaklar olarak görmekte, kadın olarak edindikleri yeni rol ve deneyimlerin ve çocukların varlığının dayanıklılıklarını arttırdığını düşünmektedirler. Tespit edilen temalar, mültecilerle çalışan uzmanlar ve organizasyonlar açısından çıkarımları da değerlendirecek şekilde alan yazını ile karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

Abstract

This paper investigates the experiences of forced migration amongst Syrian women refugees with children who live in Turkey in order to explore the impact this migration may have on their lives. Semi-structured interviews with 12 Syrian refugee women aged between 25 and 48 were conducted. All participants are married women with children. At least one of these children is under the age of 12. Interviews were analyzed using the method of Thematic Analysis. This analysis revealed three main themes: the war-induced necessity to migrate, challenges of everyday life, and adaptation. Refugee women reported traumatic and life-threatening experiences such as violence, bombing, and loss of loved ones during the pre-migration and transit stages, and they reported difficulties including discrimination, language barriers, poverty, and emotional difficulties with resettlement in the post-migration stage. Participants also underlined motherhood and their maternal identities, as well as changes in gender dynamics in their families in the host country, as sources of resilience and empowerment. These findings and their implications for professionals and organizations working with refugees are discussed.

Extended Abstract

Forced migration has progressively become one of today's major worldwide problems, and the Syrian refugee crisis is the most significant one in the present era. The Syrian civil war began in March of 2011 and resulted in nationwide demands for the resignation of the president, with rebel groups joining together to fight against the government. During this civil war, millions of people have been displaced within Syria and forced to migrate to other countries.

There are millions of Syrian refugees residing around the world with approximately half of the refugee population consisting of women and girls. The asylum-seeking process can be considered an acutely traumatic process for refugees, and the ongoing stress that is caused by continual uncertainty, economic and social distress, and hostile attitudes from the host society can have a significant impact on refugees' mental health. Forced migration creates specific challenges for women,

as they are vulnerable to aggression and tend to occupy a subordinate status in their home country, throughout their journey and when in transit areas. The literature on forced migration tends to disregard the unique aspects of women's experiences of movement, especially the experiences of mothers. Moreover, when attention is shifted to women's experiences, the focus is mainly on traumatic and difficult experiences.

The present study aims to identify the difficulties faced by females during forced migration but also any positive transformations experienced by Syrian refugee women/mothers in Turkey. The two research questions of the study are: 1. What are the difficulties refugee women with young children experienced before and after migration? 2. What are the positive experiences and transformations experienced despite these difficulties? The study also aims to understand the subjectivity of being a migrant woman and the ways in which the role of motherhood shapes the experience of immigration. Findings may provide some indirect but important insights into the experiences of young children- a group that is difficult to reach in social research.

The study is designed as a qualitative research using semi-structured interviews consisting of thirteen open-ended questions. Twelve women between the ages of 25 and 45, who had migrated from Syria to Turkey, participated in the study. They were recruited through a refugee association using purposeful sampling. Interviews started by asking participants how they had decided to immigrate to Turkey, continued with questions about how they dealt with challenges, and ended with questions about their sense of personal growth and their future expectations. The interviews were conducted with the help of an interpreter and tape-recorded; Turkish translations in the records were transcribed verbatim. Thematic Network Analysis (Attride-Stirling, 2001) was employed to analyze the data.

Thematic analysis of the interviews revealed three global themes relating to participants' experiences: migration experiences, challenges of everyday life, and adaptation. Migration experiences included the necessity to migrate as a result of war, choosing Turkey as a host country, and the transition process. All participants in the current study had fled from their country of origin primarily because of safety concerns for themselves and their children, including the escalating levels of civil war, political conflict, and violence towards civilians. They spoke of the scarcity of basic necessities, such as food, water, electricity, and medicine. All the women had made several attempts to migrate, and they had chosen to migrate to Turkey because of its perceived safety, its acceptance of refugees, its geographical proximity, and the fact that it is a Muslim country.

Challenges of everyday life consisted of financial difficulties, language barriers, discrimination, and difficult emotional experiences. Participants reported that their husbands and sons had trouble finding proper jobs, which resulted in difficulties in maintaining basic needs, as many were living in conditions of poverty. All participants reported that their lack of competence in Turkish was problematic because it was an obstacle for them to participate in social, educational, and economic life in Istanbul. In addition, they described their exposure to racist expressions, hostile attitudes, discrimination in the labor market and exclusion by the community. Therefore, they had difficult emotional experiences including post-war/post-migration stress and isolation/loneliness during their resettlement process.

The last main theme, adaptation, included maternal identity as a source of resilience, changes in gender role dynamics, and the decision to stay in Turkey. Following their entry into Turkey, all of the participants described the challenges they had faced and the factors that eased their adaptation process. For example, motherhood and taking care of their children were often seen as a source of resilience. The majority of the participants interviewed reported their new roles as empowering because they seemed to experience more freedom in Turkey, especially in terms of participation in the public sphere. All participants reported being dependent on a man for the vast majority of their lives in Syria; therefore, they emphasized that despite the increase in their responsibilities, the flexibility in their roles contributed to the feeling of empowerment.

Findings underline the needs of refugee women as well as the sources of resilience for them. They provide clues on how this group can be supported by local professionals and organizations. Given the centrality of maternal identity and experience as a source of resilience, support provided for refugee children can be considered beneficial for both the children themselves and their mothers. If mothers felt that their children were safe and healthy and had access to education, they would better engage with their new life. Moreover, findings indicated that language programs, entry into social networks, and encouragement to participate in the public sphere should be supported for these women. They seem to have enjoyed a new life of relatively increased autonomy; therefore, this sense of autonomy should be strengthened by local resources.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli mülteci kadınlar, ayrımcılık, zorunlu göç, annelik kimliği, tematik analiz, toplumsal cinsiyet

Keywords: Syrian refugee women, discrimination, forced migration, maternal identities, thematic analysis, gender.

1. Giriş

2011 yılında Suriye’de meydana gelen halk ayaklanmalarına karşı Suriye rejiminin sert tutumu ve akabinde başlayan iç savaş, sivil halkın ülkeyi terk etmesine yol açmıştır. İç savaşın şiddetinin artmasına paralel olarak milyonlarca Suriyeli Türkiye’ye göç etmeye başlamış ve Türkiye tarafından “açık kapı” politikası çerçevesinde “geçici koruma statüsü” ile kabul edilmiştir. Kısa sürede ortaya çıkan yoğun göç dalgası ve yerel toplumda oluşan olumsuz tepkiler, sosyal bilimcilerin konuya ilişkin araştırma ve tespit çalışmalarına hız vermiştir. Araştırmalar, özellikle mültecilerin Türkiye’ye ulaştıktan sonra yaşadıklarına odaklanmaktadır; mevcut bulgular temel ihtiyaçlara erişimdeki zorluklara, işsizlik, dil engelleri, ayrımcılık ve sosyal izolasyon gibi sorunlara işaret etmektedir (Acartürk, 2016: 144; Karaman ve Ricard, 2016: 323; Körükcü, Aydın ve Conwey, 2017: 4).

Bu çalışmada, 12 yaşın altında en az bir çocuk sahibi Suriyeli kadınların deneyimlerine odaklanılmıştır. Çalışma hem yaşanan zorlukları hem de olumlu dönüşümleri ve göçmen kadınları/anneleri güçlendiren faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda iki temel araştırma sorusuna cevap aranmıştır: 1. Küçük çocuk sahibi mülteci kadınların göç öncesi ve sonrasında yaşadıkları zorluklar nelerdir? 2. Bu zorluklara rağmen yaşanan olumlu deneyim ve dönüşümler nelerdir? Çalışma, göçmen kadın olmanın özneliğini ve göç yollarında/sonrasında annelik rolünün nasıl anlamlandırıldığını katılımcıların perspektifinden anlamayı hedeflemiştir. Bulguların, dolaylı ve kısıtlı da olsa, araştırmalarda ulaşılması zor bir grup olan küçük çocukların deneyimleri hakkında da bilgi verebileceği düşünülmüştür. Sonuçlar, Suriyeli kadınların/annelerin ne denli desteğe ihtiyacı olduğunu göstermesi kadar, göçün ve anneliğin dayanıklılığı arttıran faktörler olduğuna işaret etmekte, bu grubun yerel profesyoneller ve organizasyonlar tarafından nasıl desteklenebileceğine dair ipuçları sunmaktadır.

Çatışma, göç ve yerinden olmanın erkekler ve kadınlar üzerindeki etkilerinin farklı olabildiği bilinmektedir (Almedom vd., 2005:

312); örneğin, göç sırasında ve sonrasında kadınlar cinsel taciz, istismar ve sömürüye daha fazla maruz kalmaktadırlar (Freedman, 2016: 21; Human Rights Watch, 2017: 605; MAZLUMDER, 2014: 14). Ancak araştırmacılar uzun bir süre göçmenlerin deneyimlerini toplumsal cinsiyet olgusundan bağımsız ele almışlardır. Kadın göçmenlerin kiminle göç ettiği, yalnız olup olmadıkları, yanlarında küçük çocuk, hasta ya da yaşlıların bulunup bulunmadığı, (dayanıklılığı düşük bu grupların korunması ve mobil tutulması) kadınların göç deneyimini önemli ölçüde şekillendirmektedir (Buz, 2007: 8). Çocuk sahibi kadınların göç sonrasındaki endişe ve sıkıntıları da farklılık göstermektedir (Pérez-Aronsson, Warner, Sarkadi ve Osman, 2019: 5). Örneğin, çocuklu kadınlar, çocuklarının bakımı, eğitimi ve güvenliği ile ilgili endişeler yaşamaktadırlar. Son olarak uzun dönemli riskler ve dayanıklılık açısından bakıldığında psikolojik sağlık açısından kadınların daha fazla risk altında oldukları, bu riski yaratan faktörler arasında toplumsal cinsiyet rolleri, bu rollerin getirdiği beklentiler ve talepler olduğu görülmektedir (Khat-tab & Myrntinen, 2017: 31). Diğer taraftan, kadınların uzun vadede travma sonrası gelişim ve dönüşüme erkeklere oranla daha açık oldukları da tespit edilmiştir (Vishnevsky, Cann, Calhoun, Tedeschi ve Demakis, 2010: 116).

Bu çalışmada Suriyeli kadınların göç deneyimleri zorunlu göç olarak ele alınmıştır. Zorunlu göç, doğal afet, savaş, insan kaçakçılığı, şiddet, yoksulluk gibi nedenlerle ülkelerini terk etmeye zorlanan insanların göç hareketlerini içermektedir (Castles, 2003: 1). Birleşmiş Milletler, “dini, dili, ırkı, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrama korkusu nedeniyle artık kendi ülkesinde kalamayan ve yine bu nedenlerle ülkesine geri dönemeyen” bireyleri mülteci olarak tanımlamaktadır (United Nations General Assembly, 1951: 3). Ancak Türkiye’nin 1951 Cenevre Konvansiyonu’nda mülteci statüsüne coğrafi sınırlandırma getirmiş olması nedeniyle Türkiye’deki Suriyeli göçmenler yasal olarak mülteci statüsünde değil, geçici koruma rejimi altındadır. Türkiye, Suriyeli göçmenleri 1951 konvansiyonuna göre “mülteci” statüsünde kabul etmese de bu metinde, Suriye’den gelen ve Türkiye’de

güvenlik ve koruma arayışında olan bu kişiler için mülteci ifadesi kullanılacaktır. Mülteci ifadesinin, güvenlik sorunlarına ve göçün zorunluluğuna gönderme yapması açısından uygun bir kavram olduğu düşünülmüştür.

Bir mültecinin göç yolculuğu genellikle göç öncesi, geçiş ve göç sonrası olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır (Ager, 1993: 5; Fazal ve Stein, 2002: 366). Fiziksel ve psikolojik travma genellikle göç öncesi dönemde meydana gelmektedir. Ancak mülteciler geçiş sürecinde de tehlikeli ve zorlu yolculuklar yaparak travmatik deneyimlerle karşılaşmaya devam etmekte, bir kısmı bu yolculuk sırasında hayatlarını kaybetmektedirler (Lønning, 2020: 327). Geçiş sırasında mülteciler genellikle bir mülteci kampında kalmaktadırlar. Mülteci kampları “güvenli sığınak” olarak düşünülse de, etnik gruplar arasında çıkan kavgalar, cinsel şiddet ve salgın hastalıklar nedeniyle çoğu zaman tehlikelidir ve kaçılan ülkeden daha yüksek ölüm riskine sahip olabilmektedir (Adams, Gardiner ve Assefi, 2004: 1548). Son aşama olan göç sonrası dönem, mültecilerin sığınma talebiyle bir ev sahibi ülkeye taşındıkları süreci kapsamaktadır. Yeniden yerleşim süreci olarak da adlandırılan göç sonrası dönem, yine çok sayıda zorluğu beraberinde getirmektedir.

2017 yılında yayınlanan bir raporda Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yaklaşık %67’sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı, %18,4’ünün temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve birçoğunun yeterli temiz suya ulaşımının olmadığı, hijyenik olmayan ve kötü koşullara karşı yetersiz korumaya sahip mekânlarda ikamet ettiği tespit edilmiştir (International Organization for Migration, 2017). Ayrıca kadınların ve kız çocuklarının aile içi şiddet, zorla ve erken evlilikler gibi çeşitli şiddet türlerine maruz kaldıkları da tespit edilmiştir (UNHCR & ASAM, 2017: 8). Türkiye’ye geldikten sonra, birçok mülteci kadının, erkeklerden cinsel içerikli teklifler aldıkları (Healy, 2015: 116), seks işçiliği yapmak zorunda bırakıldıkları da tespit edilmiştir (Ördek, 2017: 29).

Türkiye’deki çocuklu Suriyeli mülteci kadınlar, çocuk bakımı, eğitim ve istihdam hizmetlerine erişememe nedeniyle birçok sorunla

karşılaşmaktadır (European Council on Refugees and Exiles, 2017: 108-150). Ekonomik yetersizliklerin yol açtığı kötü yaşam koşulları çocuklarda astım ve diğer birçok sağlık sorununu arttırdığından çocukların daha fazla risk altında oldukları da görülmektedir (Har-ker, 2006: 8). Ek olarak Suriyeli mülteci kadınların çocukları için sağlık ve eğitim hizmeti almaya çalışırken önemli oranda dil enge-line takıldıkları söylenebilir (Aydın ve Kaya, 2017: 461; Bilecen ve Yurtseven, 2018: 121; Tösten, Toprak ve Kayan, 2017: 1153). Tür-kiye'deki Suriyeli mülteci çocuklar çoğunlukla eğitim masrafları karşılanamadığı ve hane gelirini destekleyecek bir işe girebilmek için okulu bırakmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli mülteci aileler için çocuk işçiliği yaygınlaşmaktadır (Bellamy, Haysom, Wake ve Bar-belet 2017: 40; Carlier, 2018: 7). Suriyeli çocuklar Türkiyeli çocuk-lara kıyasla çocuk işçiliğine daha fazla dâhil olmakta, ağırlıklı ola-rak tekstil sektöründe, restoranlarda ve tarımda çalışmaktadırlar (ECRE, 2017: 136).

Türkiye'deki Suriyeli kadınların düşük eğitim seviyesine sahip olması veya okuma yazmalarının olmayışı, sahip oldukları sosyal haklardan haberdar olmamaları, dil engelleri ve barınma problemleri en çok yaşadıkları sorunlardandır (Kaya, 2015: 273). Bunlara ek olarak, yapılan bir araştırmaya göre yalnızlığın, Suri-yeli mülteci kadınlar ve kızlar için büyük bir sorun olduğu ortaya konmuştur (CTDC, 2015: 12). Türkiye'deki birçok mülteci kadın için temel sosyal ağlar diğer Suriyeli mültecilerden oluşmaktadır; evin dışında herhangi bir faaliyette bulunamamaları yeni sosyal ağlar geliştirmeleri önünde engel oluşturmaktadır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 64). Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre kadınların çoğunluğu sosyal haklarına ve Türk hukukuna dair yeterince bilgiye sahip de-ğildir (Moiz ve Demir, 2016: 47). Ayrıca, kadınların iş gücü pazarla-rına erişimlerinin yetersiz olması ve ev işlerinin büyük bir kısmını üstlenmeleri nedeniyle büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışa-mamaktadır (MAZLUMDER, 2014; AFAD, 2014). Dil bariyerleri de istihdama erişimde büyük bir engel olmaktadır (Şimşek, 2019: 184). Dil engelleri nedeniyle kadınlar ve çocuklar daha çok konfek-siyon gibi bedensel emeğe ihtiyaç duyulan işlere yönelmişlerdir. Bu

tür çalışma ortamlarında mülteci kadınlar genellikle ayrımcılığa ve kötü muameleye maruz kalmakta, Suriyeli erkeklere ve Türklere kıyasla düşük maaş almaktadırlar (ECRE, 2017: 136).

Zorunlu göç, literatürde travmatik bir süreç olarak ele alınmaktadır (Bhugra, 2004: 244-245; Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013: 12; Fazel, Wheeler ve Danesh, 2005: 1312). Mültecilerin, anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve psikoz gibi psikiyatrik bozuklukları geliştirme riskinin sabit popülasyonlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu vurgulanmıştır (Bhugra, 2001: 217-219). Türkiye’de yapılan çalışmalar Suriyeli mültecilerde de TSSB ve depresyonun yaygın görüldüğünü tespit etmiştir (Acartürk vd., 2018: 41-43; Alpak vd., 2015: 46-48). Alpak ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında kamplarda yaşayan Suriyeli mülteciler arasında TSSB’nin, özellikle iki veya daha fazla travmaya maruz kalanlarda ve aile öyküsünde psikiyatrik sorunları olan kadınlar arasında yaygın olduğu saptanmıştır. Yalnızlık, geride bırakılanlara duyulan özlem, yabancılaşma, aile üyelerini kaybetme, ayrımcılık, barınma koşullarının yetersizliği, sosyal izolasyon, işsizlik, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ve şiddete maruz kalma gibi faktörler mülteci kadınların psikolojik sorunlar yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Bhugra, 2004: 244-245).

Göç sürecinde yaşanan travmatik deneyimlere rağmen göç, mülteci kadınlar için olumlu bir dönüşüm sürecine de yer açabilmektedir. Örneğin, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin ve iş gücüne katılımın artması, yeni beceriler kazanma, ekonomik özgürlük, geleneksel cinsiyet rollerinin dışında yeni roller üstlenme gibi (Asaf, 2017: 9; Frateschi, 2015: 13). Mülteci kadınlar, sosyal kısıtlamaların azalması, sorumluluklarının ve dış dünyayla ilişkilerinin artması nedeniyle daha özerk ve güçlü hissedebilmektedirler (United Nations Women, 2015a: 194). Bu bağlamda göç, kadınların güçlenmesine, görece daha eşit toplumsal cinsiyet rollerine ve daha özerk bir hayata olanak tanıyabilmektedir.

Zorunlu göç olgusu, son yıllarda travma sonrası büyüme kavramı ile birlikte ele alınmaktadır (Chan, Young ve Sharif, 2016;

Rizkalla ve Segal, 2018; Sleijpen, Haagen, Mooren ve Kleber, 2016). Araştırmalar, bazı travma mağdurlarının travma sonrası stres belirtilerinin yanı sıra yaşamlarında olumlu değişimler deneyimlediklerini göstermektedir (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2015: 115-117; Linley ve Joseph, 2004: 14; Solomon ve Dekel, 2007: 306-308). Literatür travma sonrasında bireylerin bazı olumlu değişiklikler bildirdiklerine işaret etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004: 7-8). Göç sonrası olumlu dönüşümü anlamak için literatürdeki bir diğer önemli kavram dayanıklılıktır. Bonanno (2004) dayanıklılığı olumsuz koşullara karşı normal bir denge durumunu koruma kapasitesi olarak tanımlamıştır. Dinî inanç, sosyal destek ve zorluklara olumlu ya da olumsuz tepki gösterebilmenin dayanıklılığı arttıran faktörler arasında olduğu görülmektedir (Schweitzer, Greenslade ve Kagee, 2007: 285-288). Özellikle algılanan sosyal desteğin stres ve savaşın travmatik etkileri üzerinde önemli bir düzenleyici rolü olduğu tespit edilmiştir (Cohen ve Wills, 1985: 311-314; King, King, Fairbank, Keane ve Adams, 1998: 424-429; Taft, Stern, King ve King, 1999: 12-15).

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınların zorunlu göç deneyimlerini ve bu deneyimlerin olumlu değerlendirilen sonuçlarını incelemektir. Bu doğrultuda, katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen anlatılar tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bir sonraki bölümde, çalışmanın yöntemi ele alınacak, devamında tematik örüntüler, temaların kendi içindeki ilişkisi ve görüşmelerden örneklerle birlikte sunulacaktır. Makalenin son bölümünde bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

2. Yöntem

2.1.1. Katılımcılar

Çalışmaya, Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş 25-48 yaşları arasında evli ve çocuk sahibi 12 kadın katılmıştır. Katılımcılara, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmada nitel araştırmalarda yaygın olarak

kullanılan amaçlı örnekleme (purposive sampling) kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi ile araştırma sorularına cevap verebilmek için uygun özelliklere sahip (bu çalışmada en az bir çocuğu 12 yaşın altında olan kadınlar) katılımcılara ulaşılması hedeflenir (Ritchie, Lewis ve Elam, 2003: 79). Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2.1’de verilmiştir. Metin boyunca kullanılan tüm isimler müsteear isimlerdir.

Tablo 2.1. *Katılımcıların Demografik Özellikleri*

Katılımcı	Yaş	Göç ettiği yıl	Çocuk sayısı	Eğitim/ İş
Maya	44	2013 (6 yıl)	6 çocuk	Lise Ev Hanımı
Nisreen	40	2015 (4 yıl)	3 çocuk	Lise Terzi
Dania	37	2014 (5 yıl)	4 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Meera	38	2014 (5 yıl)	3 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Sonia	48	2013 (6 yıl)	2 çocuk	Lise Ev Hanımı
Saja	28	2016 (3 yıl)	3 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Muna	36	2014 (5 yıl)	3 çocuk	Üniversite Öğretmen
Sahar	25	2013 (6 yıl)	2 çocuk	Lise terk Ev Hanımı
Raşan	40	2014 (5 yıl)	5 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Kamila	39	2015 (4 yıl)	5 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Rukan	27	2015 (4 yıl)	3 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Zara	42	2013 (6 yıl)	4 çocuk	İlkokul Ev Hanımı

Nitel çalışmalarda küçük ve mümkün olduğu kadar homojen bir örneklem kullanılmaktadır (Ritchie, Lewis ve Elam, 2003: 190). Örneklemin büyüklüğü hangi nitel analizin kullanıldığına göre değişebilmektedir. Bununla birlikte bazı yazarlar tematik bir analize kılavuzluk edebilecek bazı önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin,

Edwards ve Baker (2012) teorik doyunluk anlayışı çerçevesinde - yeni temaların ortaya çıkmaması; analizin tematik kategoriler açısından doyunluğa erişmesi- 12 görüşme gerçekleştirilebileceğini önermiştir. Braun ve Clarke (2013: 16) ise orta büyüklükte bir çalışmada kişi sayısının 10 ila 20 arasında değişebileceğini ifade etmiştir. Bu çalışmada, muhtemelen farklı bir dilde görüşme yapılması nedeniyle tematik kategoriler hızlıca doyunluğa ulaşmış (katılımcıların anlatımları aynı hususları ortaya koymuş) ancak literatürdeki öneriler göz önüne alınarak kişi sayısı 12 katılımcıya tamamlanmıştır.

2.1.2. Veri Toplama

Araştırmada 13 tane açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakat protokolü kullanılmıştır. Görüşme, katılımcıların göç etmeye nasıl karar verdikleri sorularak başlatılmış, Türkiye'ye geçiş sürecinde ve İstanbul'da yaşadıkları zorluklarla sürdürülmüş, geleceğe dair beklentileri konuşularak sonlandırılmıştır. Görüşme soruları, göç öncesinde yaşanan deneyimler, göç yolculukları, göç sonrası ve uyum sürecindeki deneyimleri ve bu yaşantıların kişisel gelişimlerine ve dönüşümlerine olan etkisine odaklanmaktadır. Görüşme protokolü birinci yazar tarafından hazırlanmış ve daha sonra ikinci yazar tarafından gözden geçirilmiştir. Araştırma süreci ilk olarak görüşme protokolünün yeterliliğini test etmek ve katılımcılardan geri bildirim almak amacıyla pilot görüşmelerle başlamıştır. İlk pilot görüşme yeterince veri sağlayamamıştır; bunun sorulardan mı yoksa pilot katılımcının yoğun travmatik olaylara maruz kalmasından mı olduğuna karar verilememiş, bu nedenle ikinci bir pilot görüşme yapılmıştır. İkinci pilot çalışmanın başarılı geçmesiyle yapılan görüşme araştırmanın ana verisine eklenmiş ve mevcut protokolle devam edilmiştir. Veriler, 2018 yılı Kasım ve Aralık ayları arasında toplanmıştır.

2.2. İşlem

Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurulu'nun onayından sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ASAM'ın danışma

odalarında ve kadın bir tercüman aracılığıyla yürütülmüştür. Görüşmelerin tamamı kayıt altına alınarak Türkçe tercüme kelimesi kelimesine yazıya dökülmüştür. Mülakatlardan önce tercümana mülakat soruları sunulmuş, açıklık veya çeviri güçlüğü konuları ele alınmıştır. Görüşmeyi kabul eden kişilere Arapça bilgilendirilmiş onam formları verilerek, çalışmanın amacı, görüşmenin kaydedileceği, katılımın gönüllü olduğu ve istedikleri zaman çalışmadan çekilebilecekleri hakkında bilgi verilmiştir.

Katılımcının yanıtlarına bağlı olarak görüşmelerin süresi değişkenlik göstermiştir. Ancak her görüşme ortalama olarak 40 dakika sürmüştür. Anlatılarla beraber ortaya çıkabilecek yeniden travmatizasyon riskini sınırlamak için, katılımcılarla düzenli olarak kısa aralar verilerek, rahat olup olmadıkları veya mola vermek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Bir yönlendirilme ihtiyacı duyulması halinde katılımcıların dernekteki psikolojik danışmanlık ekibine yönlendirilmesi planlanmıştır. Bununla birlikte, hiçbir katılımcı bu yönlü bir desteğe gereksinim hissetmemiştir.

2.3. Veri Analizi

Görüşme metinlerinin analizinde Attride-Stirling'in (2001) tematik ağlar yaklaşımı kullanılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru analizi hedefleyen bu yaklaşımda, öncelikle kodlama için bir iskelet oluşturulmuş ve tartışılan meseleler tespit edilmiştir. Bu meseleleri baz alarak birincil/temel temalar belirlenmiştir. Birincil temalar bir araya gelerek anlatıyı organize eden temalar oluşturmuştur. Organize eden temalar da grup olarak global temaları yani ana tematik örüntüyü şekillendirmiştir. Tematik örüntü, birbiriyle ilişkili farklı düzeydeki temaların ağ şeklinde bir araya toplandıkları bir yapı göstermektedir. Tüm temaları örnekleme için katılımcıların görüşmelerinden birebir alıntılar sunulmuştur. Alıntılarda yapılan kesintiler (...) ifadesiyle gösterilmiştir. Ayrıca alıntıyı daha anlaşılır kılmak için köşeli parantez içinde bazı eklemeler yapılmıştır.

3. Bulgular

Katılımcılardan elde edilen verilerin tematik analizi sonucu, katılımcıların deneyimlerine ilişkin üç ana tema belirlenmiştir: göç deneyimleri, günlük yaşamın zorlukları ve uyum. Göç deneyimleri savaş nedeniyle göç etmeyi, Türkiye’yi ev sahibi ülke olarak seçmeyi ve geçişi içermektedir. Günlük yaşamın zorlukları; finansal zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık ve olumsuz duygusal deneyimlerden oluşmaktadır. Son olarak uyum ana teması altında, dayanıklılık kaynağı olarak annelik kimliği, cinsiyet rolü dinamiklerindeki değişim ve Türkiye’de kalma kararı ortaya çıkmıştır. Tablo 3.1. Kodlardan global temalara doğru verilerin analizini göstermektedir.

Tablo 3.1. *Tematik Analiz: Kodlardan Global Temalara.*

1. Tema Ağı: Göç Deneyimleri			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
Kayıp Güvenlik Savaş Hayatta Kalma	<ol style="list-style-type: none"> Ülkemizi terk etmeyi düşünmüyorduk fakat savaş nedeniyle göç etmek zorunda kaldık. Çocuklarımızı korumak için ayrılmak zorundaydık. Ekmek, su, ilaç ve elektrik gibi temel ihtiyaçlarımızı karşılama olanağı kalmadı. 	Savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu	Göç deneyimleri
Din Ulaşılabilirlik/ Kabul Edilme Aşinalık	<ol style="list-style-type: none"> Türkiye’yi bize yakın ve İslam ülkesi olduğu için seçtik. Türkiye Suriyelileri kabul ediyor. Daha önce Türkiye’ye gelir giderdik. 	Türkiye’ye göç etme kararı	
Yolculuğun Safhaları	<ol style="list-style-type: none"> Birkaç kez göç etme girişimimiz oldu. Yolculuk çok zorluydu. Sosyal ağlar aracılığıyla göç ettik. 	Geçiş süreci	

2. Tema Ağı: Gündelik Hayatın Zorlukları			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
İşsizlik Pahalılık Statü Kaybı Mahrumiyet	10. Kiralar çok pahalı. 11. Temel ihtiyaçlarımızın tamamını karşılayacak düzenli bir gelirimiz yok. 12. Sosyoekonomik statümüzün kaybına paralel olarak toplumsal statümüzü de kaybettik.	Finansal zorluklar	Gündelik hayatın zorlukları
Mahallelerde istenmeme Olumsuz Toplumsal Tepkiler İşgücü piyasası İrkçılık Şiddete Açık Olma	13. Hem iyi hem kötü insanlar var. 14. İnsanlar bizi burada istemiyor, çocuklarımızla günlük hayatta fiziksel ve sözlü saldırılara maruz kalıyoruz. 15. İş gücü piyasasında sömürülüyoruz.	Ayrımcılık ve dışlanma	
İfade Etme İhtiyacı Dili Konuşamama Eğitimde Yaşanan Dil Temelli Zorluklar	16. Dil, yerlilerle iletişim kurmamız için büyük bir engel 17. Çocuklarımız okulda dille ilgili problemler yaşıyor	Dil engelleri	
Duygular İzolasyon Anılar	18. Suriye'deki hayatımızı özlüyoruz. 19. Kendimizi çok yalnız hissediyoruz. 20. Savaşla ilgili olumsuz anılarımız var.	Duygusal zorluklar	

3. Tema Ağı: Uyum			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
Çocukların Önemi Annelik Kimliğinin önemi	21. Çocuklarımız için güçlü olmalıyız. 22. Çocuklarımızdan güç alıyoruz.	Dayanıklılık kaynağı olarak anne kimliği	Uyum
Geleceğe Dair Kararlar Alma Mecburiyeti Çocukların Geleceği ile İlgili Endişeler	23. Çocuklarımızın Türkiye’de güvenli ve huzurlu bir hayatı var. Onların geleceği için endişeliyiz, Suriye’ye dönmek bir seçenek değil. 24. Aile üyelerinin Türkiye’de kalmakla ilgili farklı görüşleri var.	Geleceği bilinebilir kılmak: Kalma kararı	
Toplumsal Cinsiyet Rollerini Özgürlük Toplumlar Arası Karşılaştırmalar	25. Suriye’de daha geleneksel cinsiyet rollerine sahiptik; bir kadın olarak Türkiye’de daha özgür olduğumuzu hissediyoruz	Cinsiyet rolü dinamiklerinde kadının lehine değişimler	

3.1. Göç Deneyimleri

Katılımcıların göç deneyimleri savaş nedeniyle göç etme zorunluluğunu, Türkiye’yi ev sahibi ülke olarak seçme sürecini ve Türkiye’ye ulaşana kadar yaşanan deneyimleri içermektedir. Görüşmeler, çalışmadaki tüm katılımcıların esas olarak kötüleşen savaş koşulları nedeniyle kendilerinin ve çocuklarının hayatta kalma ve güvenliğine dair endişelerinden dolayı ülkelerinden ayrıldıklarını göstermiştir. Katılımcılar sıklıkla çatışmalara, patlamalara, aile üyelerinin kaybına, ölüm ve yaralanmaya tanıklık etmeye ve sivilere yönelik şiddete atıfta bulunmuşlardır. Hemen hemen tüm katılımcılar gıda, su, elektrik ve ilaç gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kaldıklarını bildirmişlerdir.

Aslında ülkeyi terk etmeyi düşünmüyorduk, Suriye içinde yer değiştiriyorduk. (...) En son uçaklarla evimize bombalar düşünce, çıkmak zorunda kaldık. Arkamızda hiçbir şey kalmadı. Kalmak için hiçbir neden yoktu (Dania, 37).

O sırada oğlumu arıyordum, insanlara soruyordum - oğlum nerede? oğlum nerede?-. Ellerini taşların arasından gördüm, vücudunun bazı kısımları görülebiliyordu. (...) Sonunda, diğer insanların yardımıyla onu yıkıntıların altından kurtardım. O zaman, gitmemiz gerektiğini anladım (Dania, 37).

Annemin kalp rahatsızlığı vardı ama ilaç bulamadık. Savaştan dolayı dışarı çıkamıyorduk. Ne yemek vardı, ne su (Zara, 42).

Savaş koşullarından kaçan katılımcıları Türkiye'ye yönlendiren en önemli faktör, Türkiye'yi güvenli bir yer olarak algılamalarıdır. Bununla beraber, Türkiye'nin kapılarının Suriyelilere açık olması, coğrafi yakınlığı ve İslam ülkesi olması sıraladıkları diğer sebepler arasındadır. Katılımcılar dinî inançlarından dolayı Türkiye'de ayrımcılığa maruz kalmadan yaşayabileceklerini ummuşlardır. Ayrıca, çocuklarını Müslüman bir ülkede yetiştirmenin onlar için önemli olduğunu da vurgulamışlardır.

Türkiye bize yakın ve İslam ülkesi olduğu için burayı seçtik. Her yerde camiler var, bunları gördükçe çok mutlu oluyorum (Meera, 38).

Buraya gelmemizi sağlayan nedenlerden biri, Türkiye'nin Suriyelileri kabul eden tek devlet olmasıydı, bu yüzden buraya gelmemiz çok daha kolay oldu bizim için (Zara, 42).

Katılımcıların göç deneyimleri ile ilgili ortaya çıkan bir diğer tema Türkiye'ye geçiş sürecidir. Katılımcıların çoğu doğrudan İstanbul'a gelmemiştir. Sınır illerden giriş yaptıktan sonra, bir müddet orada yaşadıklarını, ardından sosyal ağların ve önceden İstanbul'a yerleşmiş tanıdıklarının yardımıyla İstanbul'a gelmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar Türkiye'ye gelene kadar birçok kez göç etme girişiminde bulduklarını ve yolculuk sırasında çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların neredeyse yarısı yasal olarak Türkiye'ye giriş yaparken birçoğu sınırda karşılaştıkları sorunlar nedeniyle ülkelerini terk

edemediklerini, bazıları ise insan kaçakçıları tarafından istismar edildiklerini bildirmiştir.

Altı kez ülkeyi terk etmeye çalıştık, altısında da askerler bizi yakaladılar (Muna,36).

Şam'dan İdlib'e oradan da Türkiye'ye gidecektik, ama kaçakçılar her aile başına 700 dolar istedi. O kadar paramız olmadığı için Türkiye'ye gelemedik (Rukan, 27).

Hangi yollarla gelmiş olurlarsa olsunlar katılımcılar yolculuğun çok zor geçtiğini ifade etmiştir. Yolculuk, güvenliğin ve temel ihtiyaçların karşılanamadığı sıkıntılı bir süreç olarak aktarılmıştır. Birçok katılımcı, güvenli bir bölge ararken, birkaç ay boyunca terk edilmiş evlerde zor koşullarda kaldıklarını bildirmiştir. Örneğin bir katılımcı su ve elektrik olmadığı için çocuklarının tuvalete gitmekten korktuğunu ve bu yüzden altına kaçırdıklarını dile getirmiştir.

Şam'dan İdlib'e gittim, orada çocuklarımla birlikte 3 ay kaldım. (...) Çocuklarım, elektrik ve su olmadığı için altına işemeye başladı. Benim için en zor zaman bu üç aydı (Kamila, 39).

Çocuklarım bana 'anne askerler bizi öldürecekler mi' diye sordu. Çok korkmuşlardı. Hepimiz korku içinde ağlıyorduk. Sonunda, geçmemize izin verdiler (Dania, 37).

Bazı katılımcıların aile üyeleri, genellikle eşleri ve oğulları, önceden iş bulmak ve kalacak yerleri hazırlamak için Türkiye'ye gelmiştir. Fakat bu hazırlıklar da şartları çok iyileştirememiştir. Özellikle ilk varış noktalarında önemli sıkıntılar yaşanmış, çocukların kalması için uygun koşullara sahip barınma ve beslenme olanakları bulunamamıştır.

Çocuklarım yerde uyuyordu. Komşularımızdan biri, Allah ondan razı olsun, bize yastık, battaniye verdi. Ev çok kötü durumdaydı, çok fazla nem vardı, hepimiz hastalandık (Kamila, 39).

3.2. Gündelik Yaşamın Zorlukları

Katılımcıların anlatıları, göç sonrası dönemde de önemli zorluklara işaret etmiştir. İstanbul'da göçmenleri dört büyük zorluk

beklemektedir: ekonomik zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık deneyimleri ve duygusal zorluklar. Katılımcılar, eşlerinin/oğullarının iş bulmada yaşadıkları zorlukların, iş piyasasında Suriyelilerin ekonomik sömürsünün, güvencesiz ve düşük maaşlı çalışma zorunluluğunun altını çizmişlerdir. Bu şartlarda özellikle İstanbul'da yaşamının çok pahalı olması, ev kiralarının yüksek olması ve temel ihtiyaçları karşılamada yaşanan sıkıntılar tüm katılımcıların ortak problemleri arasındadır. Anlatılarda dikkat çeken noktalardan biri de ailelerin Suriye'de böyle bir yokluğa alışık olmadıklarından dolayı kısıtlı kaynaklarla gündelik hayatı yönetmekte zorlanmalarıdır. Ayrıca ekonomik kaybın beraberinde getirdiği statü kaybından dolayı yaşanan bir utanç duygusu anlatılarda dikkati çekmektedir. Tüm bu ekonomik zorlukların kadınlarda yoğun endişelere sebep olduğu da belirtilmelidir.

Benim için en büyük zorluk evin kirası. Burada kiralar çok pahalı ve sadece kocam çalışıyor ama aldığı ücret çok düşük. Parayı sadece kiraya ve karnımızı doyurmak için harcıyoruz. Sobayla ısınıyoruz ve bu çocuklara çok zarar veriyor (Sahar, 25).

Biz korkuya dair hiçbir şey bilmezdik. (...)Suriye'de tek derdim çocuklarımın okuması ödevlerini yapmasıydı. Hayatımızdan endişe etmiyordum. Artık çocuklarım okumuş mu okumamış mı çok önemli değil. Kocama ve oğluma bir şey olursa nasıl geçiniriz korkusuyla yaşıyorum. Korkmayı öğrendim burada (Zara, 42).

Hamileyken maddi durumumuz çok kötüydü. Kızım için elbise bile alamadım. Ama oğlum Suriye'de doğduğumda ona istediği her şeyi almıştım. Bunu düşündüğümde çok zoruma gidiyor ve utanıyorum (Sonia, 48).

Katılımcılar hane halkı gelirine destek olmak istediklerini belirtmişlerdir; ancak toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri nedeniyle (örneğin kamusal alanda yer almalarının Suriye toplumu tarafından kendileri için uygun görülmemesi ve eşlerinin çalışma hayatına katılmalarına karşı çıkmaları gibi) iş aramak için herhangi bir girişimleri olmamıştır.

İstanbul'da hayat çok pahalı. Sadece kocam ve oğlum çalışıyor, o da bize yetmiyor. Ben çalışmayı çok istiyorum ama kocam buna müsaade etmiyor (Zara, 42).

Buna ek olarak, çalışmalarına izin verilmediği gibi kendilerine verilen sınırlı bir parayla evin ihtiyaçlarını karşılamaları beklenmektedir. Bu durum kadınlar için ayrıca bir stres kaynağı olmaktadır. Hem evin sorumlulukları hem çocukların sorumlulukları hem de verilen az miktar bir parayla evin ihtiyaçlarını karşılama görevi kadınlara yüklenmiştir. Babanın stresi eve nasıl para getireceğiyle ilgiliyken, annenin stresi ise o parayla ihtiyaçları nasıl karşılayacağı ile ilgilidir.

(...) Burada sorumluluklarım çok arttı. Eşim getiriyor, 'al 20-30 lira kendini idare et' diyor. Şam'dayken çocuklarım benim sorumluluğundaydı yine, ama annem, babam, akrabalarım vardı, onlar da bir şekilde sorumluluk alıyorlardı. Ama burada yaşamak çok farklı, her şey çok zor. Çocukları benim okula getirip götürmem gerekiyor, küçük kızımın özel ilgilenmem gerekiyor (Muna, 36).

Gündelik yaşamın zorluklarıyla ilgili öne çıkan bir diğer tema dil engelidir. Tüm katılımcılar, özellikle ilk birkaç ay içinde insanlarla iletişim kurmakta ve kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını bildirmişlerdir. Çoğu katılımcı, Türkçe öğrenmeye başladıklarını ve bazı ifadeleri anlayabildiklerini, ancak henüz tam olarak konuşamadıklarını bildirmiştir. Türkçeyi yeterince iyi konuşamamak bu kadınların İstanbul'da sosyal, eğitsel ve ekonomik yaşama katılmaları açısından önemli bir engel olmuştur. Dil engeli katılımcıların okul sistemine ebeveyn olarak dâhil olma ve çocuklara derslerinde yardım etme konusunda da engel teşkil etmektedir. Katılımcılar, dili kullanmak konusunda kendi yaşadıklarına ek olarak çocukların yaşadıkları zorluklardan da bahsetmiş, çocuklarının dersleri anlamadaki zorluklarına işaret etmişlerdir.

Çocuklarım okulda bir sorun yaşadığında dil bilmediğim için gidip öğretmenleriyle görüşemiyorum, derdimi anlatamıyorum (Sahar, 25).

Eğitim diliyle ilgili ciddi sorunlar var. Çocuklar dersleri Türkçe görüyorlar ve hiçbir şey anlamıyorlar. Bana kaç defa 'anne Suriye'ye geri dönelim, burada hiçbir şey anlamıyoruz' dediler. Daha sonra Türkçe öğrenmeye başladılar (Nisreen, 40).

Katılımcı kadınların yaşadığı üçüncü büyük zorluk damgalama ve ayrımcılıktır. Sadece iki katılımcı Türkiye’de kendilerini nispeten güvende hissettiklerini ve iyi muamele gördüklerini belirtirken, çoğu katılımcı hayatlarının birçok alanında baş etmekte zorlandıkları boyutlarda ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar, kendilerine yönelik olumsuz tutumlardan derinden etkilendiklerini ifade etmiş, sözlü ve fiziksel saldırının çeşitli örneklerini sunmuşlardır.

İnsanlar “hiçmişsin” gibi davranıyorlar. Mağazada bir şeye dokunuyorum bana “pis Suriyeliler, gidin buradan” diyor. Bize takılan bu etiket çok zoruma gidiyor (Saja, 28).

Türklerin Suriyelileri istemediğini biliyorduk, bunu hissettirdiler. Suriye’ye geri dönmeyi düşünüyordum, ama geride hiçbir şey kalmadı. İlk birkaç ay içinde dışarı çıkmadık çünkü istenmiyorduk. (...) [sonrasında çocuklar arasında yaşanan bir sıkıntıya gönderme yaparak] Kendimi ifade edebilseydim, onlar çocuk bugün kavga eder yarın barışır derdim. Kocam biraz Türkçe biliyor, ‘git onunla konuş’ dedim. Kocam ‘o seni anlamak istemiyor, boşver’ dedi (Mera, 38).

Bir keresinde otobüsteydim, bir adam ona yer vermeme rağmen birden bana doğru yürüdü. “Şerefsizsiniz, kötüsünüz, ülkenize geri dönün, sizi burada istemiyoruz” gibi hakaretler etmeye başladı ama o an ne dediğini anlamadım. Biraz Arapça konuşan bir kadın vardı yanımda, o bana söyledi. Bana el kaldırmaya çalıştı, otobüsteki insanlar onu durdurdu. Adamın bu davranışı yüzünden günlerce ağladım, hastalandım ve bir hafta boyunca hiçbir şey yiyemedim. Daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştım; kocam bile bana hiç el kaldırmamıştır (Maya, 44).

Katılımcılar eşlerinin iş gücüne katılımında yaşadıkları ayrımcılığın da altını çizmişlerdir.

Türkler Suriyelileri kullanıyorlar. Kocam burada hayatında hiç yapmadığı işleri yapıyor. Türklerin yapmak istemediği işleri bile yapıyor. Sabahtan akşama kadar çalışıyor ve kazandığı sadece bin lira. Türklere bakıyorum aynı işi yapıyorlar ama 2 binden fazla kazanıyorlar. Çok az paraıyla çalışan birçok Suriyeli tanıyorum (Muna, 36).

Katılımcılar, çocuklarının da okulda düşmanca tutumlara maruz kaldıklarını ve genellikle akranları tarafından dışlandıkları için sosyal açıdan içe çekildiklerini ifade etmişlerdir. Dahası, katılımcılar öğretmenlerin çocuklar arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklara duysuz kaldıklarını vurgulamıştır. Bu tür tutumların çocukların arkadaş edinmelerini zorlaştırarak, okuldan uzaklaşmalarına yol açtığını düşünmektedirler.

Kadınlar bir yandan kendilerine yönelik ayrımcı tutumlarla mücadele ederken bir yandan da dolaylı olarak çocukları üzerinden de ayrımcılığı deneyimlemektedirler. Bununla birlikte, eşlerinin, Türkçe'yi görece daha iyi konuşmalarına rağmen, bu konuda herhangi bir sorumluluk almadıklarını belirtmişlerdir. Çocukların bakımı ve eğitimi toplumsal cinsiyet rollerine paralel olarak kadının alanı olarak belirlenmiş gözükmektedir.

(...)Kızlar okuldayken tartışıyorlar Türk öğrencilerle. Bir tane Türk çocuk kızımın parmağına kalem batırdı, getirip bu derneğe gösterdim, okulla görüşeceklerini söylediler. En son kızım gidip öğretmenine söyledi 'beni dövdü' diye, öğretmeni 'tamam tamam' deyip hiçbir şey yapmıyor. Kızım eve geldiğinde çok durgun oluyor, bu beni çok üzüyor (Meera, 38).

Katılımcıların yaşamış olduğu dördüncü büyük zorluk, savaş/göç sonrası stres ve yeniden yerleşim süreçlerinde yaşadıkları zorlayıcı duygusal deneyimlerdir. Suriye'de geride bıraktıkları hayatlarını ve yakınlarını özlediklerini ve özellikle Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda derin bir yalnızlık duygusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Daha önce sahip oldukları sosyal ağları kaybetmiş olmanın soyutlanma ve üzüntüye yol açtığını ifade etmişlerdir.

Buraya ilk geldiğimde yabancı bir ülkede olmayı kabullenemedim. Ailemi geride bırakmıştım, yalnızdım, çok ağladım, annemi ve önceki hayatımı çok özledim (Maya, 44).

25 yaşındayım ama göç ettikten sonra 100 yaşındaymışım gibi hissediyorum. (...) Buraya geldikten sonra ailemden ayrılmamla beraber birçok şey değişti ve bu, kocamla olan ilişkiye de yansdı (Sahar, 25).

Katılımcıların çoğu, dil bariyeri ve ayrımcılık nedeniyle Türkiye’de sosyal destek ağları kurmada karşılaştıkları güçlükleri de tanımlamışlardır. Sadece mülteci destek örgütlerinde yeni insanlarla tanışıp, iyi ilişkiler geliştirebilmişler, Türkiye toplumuyla anlamlı düzeyde katılım şansı bulamamışlardır.

3.3. Uyum

Mülteci kadınların yaşadıkları önemli zorluklara rağmen, Türkiye’de yaşamayı benimsemeye başladıkları ve uyum sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. Yeni ülkeye uyum, annelik kimliğini, toplumsal cinsiyet rolü dinamiklerindeki değişimi ve Türkiye’de kalma kararını içine alan kompleks bir olgudur. Anne olmak/annelik rolü tüm görüşmelerde güçlü bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar anne olmanın kendilerine güç verdiğini ve zorluklarla başa çıkmada destek sağladığını bildirmişlerdir. Çocuklar için ayakta kalmak kadar, göçün tüm zorluklarına ve maruz kalınan ırkçılığa rağmen çocukları güvenli bir bölgeye getirebilmiş olmak katılımcılar için büyük bir mücadelenin başarılı bir sonucudur.

Kendimi bunalmış hissettiğim zaman çocuklarıma bakıyorum ve ‘Onlar için iyi olmalıyım’ diyorum. Gelecekleri için endişe duyuyorum ama anne olmak bana çok yardımcı oldu bu süreçte, onlara tutundum (Sahar, 25).

Burada çok rahatım. Elhamdulillah, psikolojik bir sıkıntı yok. Çocuklarıma güvende olduğunu bilmek beni çok mutlu ediyor. Onları gülerken gördüğümde, tüm sıkıntılarımı unutuyorum. Ülkemi özlüyorum tabii, ama her şeyden önce, çocuklarıma güvende olduğunu bilmek beni rahatlatıyor (Nisreen, 40).

İlk çok zorlandım, tek başıma olsaydım düşerdim, bu zorluklar içinde kaybolurdum ama çocuklarıma güç vermem gerekiyordu (Maya, 44).

Katılımcılar, ayrıca, Suriye’de sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinin Türkiye’ye yerleştikten sonra uğradığı değişimden de söz etmişlerdir. Tüm katılımcılar geleneksel rollerden uzaklaşarak

sorumluluklarının arttığını, daha önce erkek işi olarak görülen işleri yapabildiklerini, toplum içinde daha fazla görünür olmaya ve evin dışındaki hayata katılabilmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Suriye'deki hayat, kadınların yaşadığı kısıtlılıklar ve toplumsal cinsiyet bazlı keskin rol ayrışmaları ile tanımlanmıştır. Göçün getirdiği zorunluluklar bakış açılarını genişleterek yeni bir yaşam tarzı inşa etmelerine yardımcı olmuştur. Bu değişim süreci katılımcılar tarafından güçlendiren ve özgürleştiren bir süreç olarak algılanmaktadır.

Suriye'de kocalarımız bize hiçbir şey yaptırmazdı, neye ihtiyacımız varsa alıp getirirlerdi. Burada onun rahatlığını yaşıyoruz, kendimiz dışarı çıkabiliyoruz, istediğimizi kendimiz alabiliyoruz. Bu bana bir özgürlük verdi (Saja, 28).

Türkiye'de olmak beni çok olumlu etkiledi. Daha az sinirliyim ve artık çocuklarımı dövüyorum. Canım sıkıldığında onları alıp parka götürüyorum. Kocamın ailesi çok muhafazakârdı, Suriye'de dışarı çıkmamıza bile izin vermezlerdi. Burada çok rahatım, istediğim yere gidebiliyorum (Rukan, 27).

Çok muhafazakâr olmanın iyi bir şey olmadığını anladım. Özgürlüğün ne kadar güzel bir şey olduğunu gördüm. Suriye'de hiçbir söz söyleme hakkına sahip değilsiniz çünkü kadınsınız, hiçbir şey hakkında fikriniz yok. Türkiye'de bu benim için tamamen değişti, kadın olsam bile özgürlüğüm var ve erkeklerle aynı haklara sahibim. Çok genç yaşta evlendirildim, ama kızımın okulu bitirmeden evlenmesine izin vermeyeceğim (Zara, 42).

Son olarak ortaya çıkan bir tema Türkiye'de kalma kararı olmuştur. Tüm katılımcılar geleceğe dair güvensiz hissetmektedirler ve zihinlerinde sürekli dönen bir soru vardır: Geri dönmek mi? Kalmak mı? Tıpkı Suriye'den kaçışta olduğu gibi Türkiye'de kalma kararında da çocukların durumu ön plandadır. Çoğu katılımcının hayattaki en önemli beklentisi çocuklarının güvende olabilecekleri ve okula gidebilecekleri bir ortama sahip olabilmektir. Katılımcılar çocuklarının Türkiye'de büyüdüğünü burada yaşamaya alıştığını belirterek Türkiye'yi artık kendi evleri olarak gördüklerini bildirmiştir. Bu bağlamda katılımcıların büyük çoğunluğu geri dönmek

istememektedir. Birkaç katılımcı da Suriye'deki durumun hâlâ yaşanabilir olmadığını altını çizmiş bu nedenle geri dönemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Büyüklere sorarsanız, 'ülkemize dönmek istiyoruz' derler, ama çocuğu olan aileler bunu söylemez çünkü çocuklar burada büyüdü ve buraya alıştılar. Çocuklarımı alıp yarın gideyim desem gidemem çünkü artık buraya alışmışlar. Türkiye bizim evimiz oldu artık (Meera, 38).

Her şeyden önce şükrediyoruz, elhamdülillah diyoruz. Artık biliyoruz ki burası bizim vatanımız, çünkü geriye dönüş yok, yaşadığımız yerde evimiz kalmadı, elektrik, su yok, hiçbir şey yok. Şu an vardığımız nokta bizim için çok iyi, geri dönüşü düşünmüyoruz (Dania, 37).

Bazı katılımcılar ise ne yapacakları konusunda kararsızdır.

Kafam çok karışık patlayacak gibi hissediyorum. Gitmeli miyim, kalmalı mıyım? Çocuklar yanımda Türkçe kitap okuyorlar, ben, 'bu çocuğu yarın Suriye'ye nasıl götüreceğim?' diyorum içimden. Büyük oğlum artık ilkokuldan beri Türkçe konuştuğu için Arapçadan çok Türkçe biliyor. Onları alıp Suriye'ye nasıl götüreceğim bilmiyorum (Saja, 28).

Görüşmeler geri dönme hususunda aile üyeleri arasında anlaşmazlıklar yaşandığına da işaret etmektedir. Bazı aile üyeleri şartlar izin verdiği zaman Suriye'ye dönmeyi umarken, bazıları yerel topluma ve eğitim sistemine entegre olduğu için burada kalmaya karar vermiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınların göç deneyimlerini araştırarak, yeniden yerleşim sürecindeki olumlu ve olumsuz değişimleri incelemektir. İstanbul'da on iki mülteci kadınla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonucunda, üç global tema belirlenmiştir: göç deneyimleri, gündelik yaşamın zorlukları ve uyum. Göç deneyimleri; savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu, Türkiye'yi ev sahibi ülke olarak seçme ve geçiş alt

temalarından oluşmuştur. Gündelik yaşamın zorlukları finansal zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık ve duygusal zorlukları içermiştir. Son olarak uyum, üç alt temadan oluşmuştur; dayanıklılık kaynağı olarak annelik kimliği, cinsiyet rolü dinamiklerinde değişim ve Türkiye’de kalma kararı.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular, literatürdeki çalışmalara paralel olarak, genelde zorunlu göçte, özelde Suriye’den göçte (Akesson ve Coupland, 2018: 4-6; Davenport, Moore and Poe, 2003: 41-46; Zimmermann, 2011: 50-63), güvenlik sorularının ve hayatta kalmak için gerekli temel ihtiyaçlardan yoksun kalmanın göç etme kararını etkileyen baskın sebepler olduğunu ortaya koymuştur. Yine literatüre paralel olarak, Türkiye’ye göç ederken, katılımcıların çoğunun mevcut sosyal ağlardan yararlandıkları görülmüştür (ORSAM, 2014: 51; Stevens, 2016: 52-54). Araştırma aynı zamanda İstanbul’un mevcut istihdam olanaklarının şehri mülteciler için çekim merkezi haline getirdiğine; ancak asgari ücretin altında çalıştırılan mültecilerin yoksulluk içinde ciddi bir mücadele verdiğine işaret etmektedir. Esin ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan bir araştırma, İstanbul’daki Suriyeli mültecilerin sadece en temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalar, istihdam durumu, finansal stres ve sosyal destek eksikliği gibi sosyal ve ekonomik problemlerin mültecilerin psiko-sosyal sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Bogic, Njoku ve Priebe, 2015: 23-35; Lindencrona, Ekblad ve Hauff, 2008: 125-127; Simich, Hamilton ve Baya, 2006: 427-435).

Literatürle paralel olarak katılımcılar Türkiye’ye geldiklerinde yerli halkın ayrımcı ve düşmanca tutumlarına maruz kaldıklarını bildirmiştir. Bu çalışmada görüşülen tüm Suriyeli mülteciler, kamusal alanlarda yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerinden oldukça rahatsızlık ve üzüntü duyduklarını bildirmişlerdir. Şimşek (2018: 381) çalışmasında Suriyeli mültecilerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirerek karşılaştıkları ayrımcı tutumlara ve söylemlere odaklanmıştır; bu çalışmada Türkiyelilerin Suriyelileri mahallelerde, eğitim, sağlık, istihdam gibi pek çok alanda istemedikleri

görülmektedir. Yapılan bir ankette de, katılımcıların çoğunluğunun mülteci alımının durdurulması gerektiğine inandığını ve katılımcıların neredeyse yarısının mültecilerin kendi ülkelerine geri dönme-leri gerektiğini ortaya koymuştur (Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2014).

Mülteci kadınlar sadece karşılaştıkları ayrımcılıkla değil, aynı zamanda aile üyelerinin, özellikle de çocuklarının yaşadığı ayrımcılıkla da baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Çocuklar akranları tarafından okullarda ayrımcılığa ve zorbalığa maruz bırakılabilmektedir. Öğretmenler, bu çocukların omuzlarındaki psikososyal baskıyı gözden kaçırabilmekte ve mülteci çocuklar için korkutucu bir ortam haline gelen okul ortamı ve sınıf atmosferi ile başa çıkmak için yeteri kadar kaynağa sahip olamayabilmektedir (UNCHR, 2016). Buna ek olarak, mevcut çalışmadaki kadınlar eşlerinin iş gücü piyasasında ayrımcı tutumlara maruz kaldıklarını ve iş verenlerin Suriyeli işçileri dezavantajlı durumlarından dolayı sömürdüğünü belirtmişlerdir. Göç sonrası dönemde ayrımcılığa maruz kalmak ve ötekileştirilmek mülteci kadınlar üzerinde yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrımcılığın, mültecilerin ‘ev sahibi’ ülkelerde sosyal destek ağları geliştirme ihtimallerini engellediği de bilinmektedir (Lacroix ve Sabbah, 2011: 306-308).

Katılımcı kadınlar çalışma sırasında yaşadıkları birçok kayıptan söz ederken, aynı zamanda Türkiye’de hayatta kalabilmek için tüm değişikliklere ve zorluklara nasıl uyum sağladıklarını da bildirmişlerdir. Annelik ve çocukların bakımından sorumlu olmak sık sık bir dayanıklılık kaynağı olarak görülmüştür. Katılımcıların çoğu göç sırasındaki zorluklara rağmen anneliğin kendileri için güç sağladığını ve yaşamlarını daha anlamlı kıldıklarını bildirmişlerdir. Maternal dayanıklılık, literatürde “annelerin, ebeveynlik deneyimiyle, karşılaştıkları zorlanmalardan kurtulma kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır (Baraitser ve Noack, 2007: 171). Annelik kimliğinin zor şartlarda psikolojik sağlık ile olumlu bir ilişki içinde olabileceğine dair bulgular mevcuttur (Zrally, Rubin ve Mukamana, 2013: 432-433). Örneğin damgalanma ile baş etmede anneliğin sembolik

değeri (Hartblay, 2006) ve anneliğin gündelik hayata devam edebilmek için bir neden sağlaması maternal dayanıklılıkla ilişkili olgulardır (Barnes ve Murphy, 2009: 486). Bu tür bir dayanıklılık kaynağı, psikolojik sağlığı koruyucu bir unsur olabilir. Araştırmadaki çoğu annenin belirttiği üzere, anne, çocuğu için güçlü olması gerektiğine inandığından, çocuklarının, yaşamak için bir motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir. Anne olmak yüksek bir amaç ve anlam duygusuyla ilişkilendirilebilir (Baumeister, 1991).

Görüşülen katılımcıların çoğu özellikle kamusal alana katılım konusunda daha fazla özgürlük deneyimledikleri için Türkiye’de edindikleri yeni rollerini güçlendirici olarak nitelendirmiştir. Tüm katılımcılar, Suriye’deki yaşamlarının büyük çoğunluğu için bir erkeğe bağımlı olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, sorumluluklarındaki artışa rağmen rollerindeki esnekliğin de güçlenme duygusuna katkıda bulunduğunu vurgulamışlardır. Farklı bir kültüre adaptasyonun cinsiyet rolü dinamiklerinde değişikliklere yol açabileceği ve bunun sonucunda mültecilere güçlenme duygusu sağlayabileceği bildirilmiştir (Bellamy, Haysom, Wake ve Barbelet 2017:19; Khatlab ve Myrntinen, 2017: 31). Mc Spadden ve Mousa (1993: 216) tarafından yapılan bir çalışma, İngiltere’ye göç eden Etiyopyalı kadınların yeni bir çevreye erkeklerden daha hızlı uyum sağladıklarını ortaya koymuştur. Etiyopya’ya kıyasla, İngiltere’de kadınlar için artan özgürlüğün ve imkânların uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Suriye’de görece daha baskın olan ataerkil normlar nedeniyle kadınlar kamusal alana katılım konusunda sınırlandırılmaktadırlar. Kadınların göçle birlikte kamusal alanlarda daha görünür olma zorunluluğunun cinsiyet rollerini etkileyip değiştirebileceği ve daha fazla eşitlik ve otonomi yaratabileceği söylenebilir.

Coker (2004: 17) mülteci deneyiminde, geleceğin, bu günün ve hatta geçmişin ‘bilinmeyen arazi’ haline geldiğini ve yeniden öğrenilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bireyler uluslararası olarak göç ettikleri andan itibaren, zihinleri ev sahibi ülkede kalmak, farklı bir ev sahibi ülkeye gitmek veya kendi ülkelerine geri dönmekle meşgul olmaktadır. Birçok alandaki belirsizlik, kaygının bireyin

yaşam yörüngesindeki bozulmaya bir tepki olarak tetiklendiği ‘ontolojik güvensizliği’ yansıtmaktadır (Laing, 1960: 39). Bu çalışmaya katılanların çoğunluğu Türkiye’yi geçici bir transit ülke olarak algılamasa da, gelecekteki durumlarının ne olacağına dair yoğun bir kaygıları olduğunu bildirmişlerdir. Diğer taraftan, birçok katılımcı, özellikle de geride hiçbir şeyi kalmayan ve savaşta birçok aile üyesini kaybedenler, kendi ülkelerine geri dönmenin söz konusu olmadığını altını çizmişlerdir. Türkiye’de kalmak özellikle çocukların güvenliği açısından da önemli görülmektedir. Ancak gerek göç gerekse kalma kararında çocukların güvenliğine yapılan bu vurgu, çocuklara dair karar almanın çoğunluk üyeleri tarafından da meşru görülebilecek bir kalma nedeni olmasından kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir deyişle, çoğunluk üyesi bir araştırmacıyla görüşen bu kadınlar, kendileri için değil de çocukları için bir şey istiyor olmanın onları daha az ayrımcılık ve saldırganlığa maruz bırakacağını düşünüyor olabilirler. Bu bağlamda kalma kararı, yeni hayata sağladıkları uyum ve kendi güvenlikleri açısından da uygun bir karar olabilir. Suriye’ye dönmek sadece çocukları üzerinden değil direkt kendilerini de etkileyecek olumsuz bir yaşantı olabilir.

Çalışmanın bulguları, mültecilerin dayanıklılığını arttırmak için yapılabilecek çalışmalar açısından pratik ve önemli çıkarımlar sunmaktadır. Anlatılar, annelik kimliğinin dayanıklılığın merkezinde olmasını göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, bulgular mülteci çocuklara yönelik uygulamaların ve sunulan desteğin hem onların hem de annelerinin dayanıklılığını ve psikolojik sağlığını olumlu etkileyebileceğine işaret etmektedir. Türkiye, Cenevre Bildirgesi’ne taraf bir devlet olduğundan, mülteci çocuklara eğitim sağlamak Türkiye’nin bir görevidir (Inter-agency Network for Education in Emergencies, 2010). Uygun müfredat ile mülteci çocuklar için eğitim hakkı güvence altına alınmalıdır. Türkçe konuşamamak okuldaki bu çocuklar için hayatı zorlaştırmakta ve akademik performansları üzerinde etkili olmaktadır. Çözümün bir parçası olarak, mülteci çocuklar ve aileleri için dil eğitimi kursları daha uzun saatler boyunca sağlanmalı ve bu kurslar kolayca erişilebilir olmalıdır. Ayrıca okullarda sınırlı da olsa tercüme hizmetinin verilmesi,

bilgilendirmelerin, en azından yazılı materyalin Arapça olarak da hazırlanması, Suriyeli öğretmenlerin hızlıca dil kurslarına yönlendirilerek Arapça konuşan öğrencilerin yoğun olduğu okullarda yardımcı öğretmen olarak görevlendirilmeleri; böylece ebeveynlerin de çocukların eğitiminde ve kamusal bir alan olan okulda daha aktif olmalarının sağlanması önerilebilir. Ayrıca çocukların sağlığının düzenli kontrolü ve bu kontrolü yapacak sağlık personelinin iki dilli olması da anne ve çocukları birlikte güçlendirecek bir uygulama olabilir. Ek olarak Türkiyeli öğretmenlere Suriyelilere yönelik zorbalık ve ayrımcılık konusunda eğitimler verilmelidir. Çocuklardan bağımsız olarak kadınların kamusal alana katılımını arttırmak için eğitici ve kültürel faaliyetler düzenlenmeli, kadınların iş gücü piyasasında daha görünür olmaları için sosyal destekli uygulamalar planlanarak kadınların evde kendi ürettiklerinin desteklenebileceği ağlar kurulmalıdır.

Ev sahibi topluluğun bilgilendirilmesi, mültecilere karşı farkındalığı arttırabilir ve ayrımcı davranışları azaltabilir. Bu bağlamda yerel halk arasında Suriyelilere dair farkındalığı arttırmak için medyanın etkin bir şekilde kullanılması oldukça önemlidir. Maaless, Türkiye'deki medyada Suriyeli mülteciler sıklıkla hedef gösterilmektedir (Polat, Subay ve Ulutürk, 2018: 142-144). Medya, en yaygın ve etkili iletişim aracı olması sebebiyle azınlıklara karşı düşmanlığı ve nefret söylemlerini yaymak için güçlü bir araç haline gelebilmektedir. Bu sebeple ırkçılığın yayılmasında medyanın büyük bir rolü bulunmaktadır. Çünkü birçok kişi mültecilerle çok az temas halinde olmasına rağmen medyanın hedef gösterici dili üzerinden bu insanlara yönelik olumsuz tutumlara sahip olmaktadır. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla da nefret söylemi daha çok yayılmaktadır. Türkiye toplumunun nefret söylemi konusunda genel olarak kötü bir imtihan vermesinin Suriyelilere yönelik olumsuz tutumları kolaylaştırdığını da düşünebiliriz. Özellikle sosyal medyada ırkçılık karşıtı ve doğru bilgilendirmeleri hedefleyen bazı kampanyalar güçlendirilirse Suriyeliler bundan olumlu etkilenebilir. Kamusal alandaki ırkçı bildirimlerin şikâyet edilebileceği, işlerliği olan bir merci oluşturulması da önemlidir.

Bu çalışma, Suriyeli mülteci kadınların/annelerin Türkiye'deki deneyimlerini araştırmaya odaklanan az sayıdaki nitel araştırmadan biridir. Nitel araştırmalar bireysel deneyimlerinin nicel bir ankete nazaran daha derinlemesine araştırılması için olanak yaratmaktadır. Ancak bu bulguları genelledebilmek için benzer sosyo-demografik özelliklere sahip kadınlarla çalışmalar tekrarlanmalıdır. Ek olarak bu çalışma, çocuk sahibi ve evli kadınlarla sınırlıdır. Çocuk sahibi olup yalnız olan ya da çocuğu/eşi bulunmayan kadınların deneyimleri daha farklı olabilir. Özellikle tek başına göç etmek durumunda kalan kadınların göç deneyimleri çok daha zorlayıcı olabilir. Dolayısıyla, farklı sosyo-ekonomik ve aile karakteristiğine sahip kadınlarla çalışmalar devam ettirilmelidir.

Çalışmada göze çarpan bir başka sınırlama tercüman kullanımıdır. Türkçe konuşmayan etnik azınlıklarla çalışma yapmak için tercüman kullanmanın birçok olumlu yanı olsa da, bazı araştırmacılar nitel araştırmalarda tercüman kullanma konusunda olumsuz algılara sahiptir (Pitchforth ve van Teijlingen, 2005: 3-7; van Nes, Abma, Jonsson ve Deeg, 2010: 314-315). Bu görüşlere göre, katılımcılar tarafından paylaşılan deneyimler tercüman aracılığıyla filtrelenir ve bu nedenle materyal süreç içinde basitleştirilebilir, hatta kaybolabilir. Bu nedenle, bir tercüman kullanmak görüşmelerin derinliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu çalışmada da tercüman kullanımının konuşmanın derinleşmesi önünde bir engel oluşturmuş olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda görüşmelerin tercihen Arapça konuşabilen sosyal bilimciler/araştırmacılar tarafından yapılması ve görüşme sonrasında çeviri yapılması olası çözümler arasında yer alabilir.

Kaynakça

- Acartürk, C., Çetinkaya, M., Şenay, I., Gülen, B., Aker, T. & Hinton, D. (2018). Prevalence and predictors of posttraumatic stress and depression symptoms among Syrian refugees in a refugee camp. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 206, 40–45.
- Acartürk, C. (2016). Göçün Ruh Sağlığına Etkisi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 25, 137-137. 10.16992/ASOS.1104.
- Adams, K.M., Gardiner, L.D. & Assefi, N. (2004). Healthcare challenges from the developing world: Post-immigration refugee medicine. *BMJ*, 328, 1548–52.
- AFAD. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, Ankara, 2014.
- Ager, A. (1993). Mental health issues in refugee populations: a review. Working Paper of the Harvard Centre for the Study of Culture and Medicine, Department of Management and Social Sciences, Queen Margaret College, Edinburgh, EH12 8TS, UK.
- Akesson, B. & Coupland, K. (2018). Without choice? Understanding war-affected Syrian families' decisions to leave home. International Organization for Migration. ISSN 1607-338X.
- Almedom, A., Tesfamichael, B., Mohammed, Z., Mascie-Taylor, N., Muller, J. & Alemu, Z. (2005). Prolonged displacement may compromise resilience in Eritrean mothers. *African Health Sciences*, 5, 310–314. doi:10.5555/afhs.2005.5.4.310.
- Alpak, G., Ünal, A., Bülbül, F., Sağaltıcı, E., Bez, Y., Altındağ, A., Dalkılıç, A. & Savaş, H.A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study. *19(1):45-50*.doi:10.3109/13651501.2014.961930.
- Asaf, Y. (2017). Syrian Women and the Refugee Crisis: Surviving the Conflict, Building Peace, and Taking New Gender Roles. *Social Sciences*, 6, 110. 10.3390/socsci6030110.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385–405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Aydın, H. & Kaya, Y. (2017). The educational needs of and barriers faced by Syrian refugee students in Turkey: A qualitative case study. *Intercultural Education*, 28(5), 456- 473, 10.1080/14675986.2017.1336373
- Baraitser, L. & Noack, A. (2007). Mother Courage: Reflections on Maternal Resilience. *British Journal of Psychotherapy*. 23, 171 - 188. 10.1111/j.1752-0118.2007.00016.x.

- Barnes, D.B. & Sheigla, M. (2009). Reproductive Decisions for Women with HIV: Motherhood's Role in Envisioning a Future. *Qualitative Health Research* 19(4):481–491.
- Baumeister, R. F. (1991). Meanings of life. New York, NY: Guilford Press.
- Bellamy, C., Haysom, S., Wake, C. & Barbelet, V. (2017). The lives and livelihoods of Syrian refugees - A study of refugee perspectives and their institutional environment in Turkey and Jordan. HPG, ODI. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11343.pdf>
- Bilecen, B. & Yurtseven, D. (2018). Temporarily protected Syrians' access to the healthcare system in Turkey: Changing policies and remaining challenges. *Migration Letters*, 15(1), 113-124. <https://doi.org/10.33182/ml.v15i1.344>
- Bogic, M., Njoku, A. & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC International Health Human Rights*, 15(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Bonanno, G. (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *The American psychologist*, 59. 20-8. 10.1037/0003-066X.59.1.20.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili, *Turkish Journal of Police Studies*10(4), 1–14.
- Carlier, W. (2018). The Widening Educational Gap for Syrian Refugee Children. Kids Rights. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Background%20Report%202018%20The%20Widening%20Educational%20Gap%20for%20Syrian%20Refugee%20Children_0.pdf.
- Castles, S. (2003). The International Politics of Forced Migration. *Development*, 46, 11–20 <https://doi.org/10.1177/10116370030463003>
- Centre for Transnational Development and Collaboration (CTDC). (2015). Syrian Refugees in Turkey: Gender Analysis. CTDC. <http://ctdc.org/analysis.pdf>.
- Chan, K. J., Young, M. Y. & Sharif, N. (2016). Well-being after trauma: A review of posttraumatic growth among refugees. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 57(4), 291–299.
- Clarke, V. & Braun, V. (2013). Successful qualitative research: A practical guide for beginners. London: Sage. ISBN 9781847875815
- Cohen, S. & Wills, T. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological bulletin*, 98, 310-57. 10.1037/0033-2909.98.2.310.

- Coker, E.M. (2004). "Traveling Pains": Embodied Metaphors of Suffering Among Southern Sudanese Refugees in Cairo. *Cult Med Psychiatry*, 28(1),15–39. <https://doi.org/10.1023/B:MEDI.0000018096.95218.f4>
- Davenport, C.A., Moore, W.H. & Poe, S.C. (2003). Sometimes you just have to leave: Domestic threats and forced migration, 1964– 1989. *International Interactions*, 29(1), 27–55.
- Demirbaş, H. & Bekaroğlu E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/ Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24.
- Edwards, R. & Baker, S. E. (2012). How many qualitative interviews is enough. Discussion Paper. NCRM. (Unpublished).
- Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi. (2014). Reaction Mounting against Syrian Refugees in Turkey. <http://edam.org.tr/Media/Icerik-Files/12/EdamAnket2014.1.pdf>
- Esin, M., Ardiç, A., Nar, Ş., Yıldırım, B. & N. Sunal. (2014). The Living Conditions of Syrian Refugees Residing in a Region in Istanbul. In: Book of Proceedings of 17th National Public Health Congress, Edirne. [Available online: http://halksagligiokulu.org/anasayfa/components/com_booklibrary/ebooks/17UHSKK.pdf].
- European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2017). Country Report: Turkey. *The Asylum Information Database(AIDA)*.
- Fazel, M., Wheeler, J. & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorders in 7000 refugees resettled in Western countries: A systematic review. *Lancet*, 365, 1309– 1314.
- Fazel, N. & Stein, A. (2002). Community child health, public health, and epidemiology: The mental health of refugee children. *Archives of Diseases in Childhood*, 87 (5), 366-370.
- Frateschi, G. (2015). The Effect of the Presence, Duration, and Intensity of Armed Conflict on Women’s Formal and Informal Economic Participation: A Case Study of the 2003 Iraqi War and the Recent Rise of the Islamic State in Iraq and Syria. Women in Conflict. *Journal of Women and Human Rights in the Middle East*, 3, 11-25.
- Harker, L. (2006). Chance of a lifetime: The impact of bad housing on children’s lives. London:Shelter. https://england.shelter.org.uk/data/assets/pdf_file/0016/39202/Chance_of_a_Lifetime.pdf
- Hartblay, C.S. (2006). An Absolutely Different Life: Locating Disability, Motherhood, and Local Power in Rural Siberia. Honors Thesis, Saint Paul, MN: Macalester College. http://digitalcommons.macalester.edu/anth_honors/1/.

- Healy, C. (2015). Targeting Vulnerabilities - The Impact of the Syrian War and Refugee Situation on Trafficking in Persons - A Study of Syria, Turkey, Lebanon, Jordan and Iraq. International Centre for Migration Policy Development. https://d1r4g0vjvcc7lx.cloudfront.net/wpcontent/uploads/Targeting_Vulnerabilities_EN_SOFT_-1.pdf
- Human Rights Watch. (2017). https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2017-web.pdf
- Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE). (2010). Minimum Standards of Education: Preparedness, Response, Recovery.
- International Organization for Migration. (2017). Inter Agency Shelter and Wash Assessment Report. IOM.
- Karaman, M. & Ricard, R. (2016). Meeting the Mental Health Needs of Syrian Refugees in Turkey. *The Professional Counselor*, 6, 318-327. 10.15241/mk.6.4.318.
- Kaya, M. (2015). Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number, 39, 263-279.
- Khattab, L. & Myrntinen, H. (2017). “Most of the men want to leave” Armed groups, displacement and the gendered webs of vulnerability in Syria. International Alert. https://www.internationalalert.org/sites/default/files/Gender_VulnerabilitySyria_EN_2_017.pdf
- Kılıç, C., Magruder, K. & Koryürek, M. (2015). Does trauma type relate to posttraumatic growth after war? A pilot study of young Iraqi war survivors living in Turkey. *Transcultural Psychiatry*, 53(1),110-123. doi:10.1177/1363461515612963
- King, L. & King, D. & Fairbank, J. & Keane, T. & Adams, G. (1998). Resilience- Recovery Factors in Post-Traumatic Stress Disorder among Female and Male Vietnam Veterans: Hardiness, Postwar Social Support, and Additional Stressful Life Events. *Journal of personality and social psychology*, 74, 420-34. 10.1037//0022-3514.74.2.420.
- Körükçü, O., Aydın, R., Conway, J. & Kukulu, K. (2017). Motherhood in the shade of migration: A qualitative study of the experience of Syrian refugee mothers living in Turkey. *Nursing & Health Sciences*, 20 (1), 46-53. doi: 10.1111/nhs.12379
- Lacroix, M. & Sabbah, C. (2011). Posttraumatic Psychological Distress and Resettlement: The Need for a Different Practice in Assisting Refugee Families. *Journal of Family Social Work*, 14, 43-53. 10.1080/10522158.2011.523879.

- Laing, R. D. (1960). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*. London: Penguin.
- Lindencrona, F., Ekblad, S. & Hauff, E. (2008). Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(2), 121-131. <http://dx.doi.org/10.1007/s00127-007-02802>
- Linley, P. A. & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17 (1), 11-21. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOTS.0000014671.27856.7e>
- Lønning, M. N. (2020). Layered journeys: Experiences of fragmented journeys among young Afghans in Greece and Norway. *Journal of Refugee Studies*, 33(2), 316– 335, <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa032>
- MAZLUMDER. (2014). *The Report on Syrian Woman Refugees Living Out of the Camps*.
- Moiz, M. & Demir, A. (2016). Kadınlar Göç Yolunda Projesi. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Sosyoekonomik ve Hukuki Sorunlar.
- ORSAM. (2014). 'The situation of Syrian refugees in the neighbouring countries: Findings, conclusions and recommendations', ORSAM, Report No: 189.
- Ördek, K. (2017). Syrians under “temporary protection” in Turkey and sex work. Red Umbrella Sexual Health and Human Rights Association. <http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/syrians%20under%20temporary.pdf>
- Pérez-Aronsson, A., Warner, G., Sarkadi, A. & Osman, F. (2019). “I’m a mother who always tries to give my children hope” Refugee women’s experiences of their children’s mental health. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 789. Doi: 10.3389/fpsy.2019.00789.
- Pitchforth, E.& van Teijlingen, E. (2005). International public health research involving interpreters: a case study from Bangladesh. *BMC Public Health*, 5(1):71.
- Polat, F., Subay, Ö. & Ulutürk, A. (2018). Reading xenophobia in Turkish media through Syrian refugees: samples of Yeni Akit and Sözcü newspapers. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (10) , 135-146.
- Ritchie, J., Lewis, J. & Elam, G. (2003). Designing and selecting sample. (In *Qualitative Research Practice: A Guide For Social Science Students and Researchers*, Ed. Jane Ritchie & Jane Lewis), 77-108, London: Sage.

- Schweitzer, Robert & Greenslade, Jaimi & Kagee, Ashraf. (2007). Coping and Resilience in Refugees from the Sudan: A Narrative Account. *The Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 41, 282-8. 10.1080/00048670601172780.
- Simich, L., Hamilton, H. & Baya, B. K. (2006). Mental distress, economic hardship and expectations of life in Canada among Sudanese newcomers. *Transcultural Psychiatry*, 43(3), 418-444.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: >Türkiye'deki suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392. ISSN: 2148-9424
- Şimşek, D. (2019). Türkiye'de Suriyeli mülteci entegrasyonu: zorlukları ve olanakları. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. DOI: 10.30784/epfad.596262
- Sleijpen, M., Haagen, J., Mooren, T. & Kleber, R.J. (2016). Growing from experience: an exploratory study of posttraumatic growth in adolescent refugees. *European Journal of Psychotraumatology*. 7(1), 28698.
- Solomon, Z. & Dekel, R. (2007). Posttraumatic stress disorder and post-traumatic growth among Israeli ex-POWs. *J Trauma Stress*, 20(3), 303–12
- Stevens, M. R. (2016). 'The collapse of social networks among Syrian refugees in urban Jordan', *Contemporary Levant*, 1:1, 51-63, DOI: 10.1080/20581831.2016.1153358
- Taft, C.T., Stern, A.S., King, L.A. & King, D.W. (1999). Modeling physical health and functional health status: The role of combat exposure, posttraumatic stress disorder, and personal resource attributes. *Journal of Traumatic Stress* ;12:3–23.
- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations and Empirical Evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18.
- Tösten, R., Toprak, M. & Kayan, M.S. (2017). An Investigation of forcibly migrated Syrian refugee students at Turkish public schools. *Universal Journal of Educational Research*, 5 (7), 1149-1160.
- Tuzcu, A. & Ilgaz A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67. doi: 10.5455/cap.20140503020915.
- UN Women. 2015a. Progress of the World's Women 2015–2016: Transforming Economies, Realizing Rights. New York: UN Women.

- UNHCR. (2010). 2009 Global Trends Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons.
- UNHCR. (2016). Global Report 2016. [https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2016/pdf/Book GR_2016_ENGL_ISH_complete.pdf](https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2016/pdf/Book_GR_2016_ENGL_ISH_complete.pdf)
- UNHCR & ASAM. (2017). Urban Refugee Women's Network – Turkey. In UNHCR. Gender Equality Promising Practices: Syrian Refugees in the Middle East and North Africa. UNHCR.
- United Nations General Assembly. (1951; 1967). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. Retrieved from <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>
- van Nes, F., Abma, T., Jonsson, H. & Deeg, D. (2010). Language differences in qualitative research: Is meaning lost in translation? *European Journal of Ageing*, 7, 313-316. 10.1007/s10433-010-0168-y.
- Vishnevsky, T., Cann, A., Calhoun, L., Tedeschi, R.S & Demakis, G. (2010). Gender Differences in Self-Reported Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 110 - 120. 10.1111/j.1471-6402.2009.01546.x.
- Zimmermann, S. E. (2011). Danger, loss, and disruption in Somalia after 1991: Practicalities and needs behind refugee decision-making. *Refugee Survey Quarterly*, 30(2), 45–66.
- Zraly, M., Rubin, S. & Mukamana, D. (2013). Motherhood and Resilience among Rwandan Genocide-Rape Survivors. *Ethos*, 41. 10.1111/etho.12031.

Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Öz-Yeterlik, Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi*

Investigation of Self-Efficacy, Psychological Resilience and Parental Attitudes of Preschool Children

Ş. Hülya Kurt**

Durmuş Aslan***

Öz

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin (2-6 yaş arası) ebeveyn öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki durumunu incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada ayrıca annelerin öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve annelik tutumlarının yaş, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durum ve sahip olduğu çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama kullanılmıştır. Araştırmada annelerin öz-yeterlilikleri Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2008) tarafından uyarlanan, “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği-Anne Formu” psikolojik sağlamlıkları Doğan (2015) tarafından uyarlanan “Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” ve ebeveyn tutumları ise Karabulut, Demir ve Şendil (2008) tarafından hazırlanan “Ebeveyn Tutum Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Araştırmada çalışma grubunu 2-6 yaş arası çocuğu olan ve Trabzon

* Bu çalışma 2017 yılında 2. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresinde özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğretim Görevlisi Dr., Tarsus Üniversitesi, S.H.M.Y.O, Çocuk Gelişimi Bölümü, Tarsus/Mersin, hulyakurt@tarsus.edu.tr, orcid.org/ 0000-0002-0211-1463

*** Doç.Dr. Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Adana, asland@cu.edu.tr, orcid.org/ 0000-0001-5204-7749

■ **Başvuru:** 10.04.2020

■ **Kabul:** 07.06.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266729

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Kurt, Ş. H. – Aslan, D. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Öz-Yeterlik, Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 211-240.

ilinde ikamet eden 297 anne oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin psikolojik sağlamlıkları ve annelik öz-yeterlilikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca annelerin annelik öz-yeterliliklerinin eğitim seviyesi ve gelir düzeyine göre; psikolojik sağlamlıklarının eğitim seviyesi, gelir ve çocuk sayısına göre; ebeveyn tutumlarının ise eğitim seviyesi ve gelir düzeyine göre anlamlı deęiŐiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Abstract

This study was conducted to examine the relationship between parental self-efficacy, psychological resilience, and parental attitudes of mothers with preschool children (aged 2-6). The study also examines whether mothers' self-efficacy, psychological resilience and maternal attitudes differ according to age, education level, socio-economic status, and the number of children they have. Relational scanning, one of quantitative research methods, was used in the study. The concepts of self-efficacy, psychological resilience, and parental attitudes refer to the psychological resilience of the "Parenting Attitude Scale-Mother Form" adapted by Seğer, eliköz and Yaşa (2008), the "Psychological Resilience Scale" adapted by Doğan (2015), and the "Parental Attitude Scale" prepared by Karabulut, Demir and Şendil (2008), respectively. The study group consists of 297 mothers with children between the ages of 2-6 and residing in Trabzon. As a result of the study, a significant relationship was found between the psychological resilience of these mothers with their motherhood self-efficacy. In addition, this study concludes that motherhood self-efficacy changes significantly depending on education and income level, while mothers' psychological resilience changes according to education, income level, and the number of children. Lastly, this study concludes that parental attitudes vary significantly depending on education and income levels.

Extended Abstract

According to Social Cognitive Theory, in the process of development, human beings learn through social interactions and modeling with the environment. In other words, the child continues to develop by observing in continuous interaction with the environment and learning through communication. Bandura explains this with the principle of mutual determination between the individual, environment and behavior. Preschool period is the time when the active participation of a child in life is accelerated, brain development is completed to a great extent, and important developmental tasks are gained or grounded. In the preschool period, the person with whom the child interacts the most

is the mother. In this respect, every feature of the mother that shapes the interaction with the child is very important in the development of the child. Among these features, the mother's self-efficacy is an indicator that points to the degree of her self-sufficiency. The mother with high motherhood self-efficacy is expected to have a positive attitude towards the child. Psychological resilience is a trait that shows how much one can fight when possible problems are encountered. When mothers encounter a possible problem in their interaction with the child, their psychological resilience indicates their stamina. It is believed that self-efficacy, parental attitudes, and psychological resilience are important in terms of the quality of interactions with the child in all dimensions of the process of child-rearing. For this reason, this study was carried out to examine the relationships of mothers with their preschool children (2-6 years old) and how the quality of this relationship is determined by the parents' self-efficacy, psychological resilience, and parental attitudes. The study also examines whether mothers' self-efficacy, psychological resilience, and parental attitudes differ according to age, education level, socio-economic status, and the number of children they have. In the research, relational scanning model, which is one of quantitative research methods, was used. Besides, suitable sampling method was chosen as the sample. The study group consists of 297 mothers with children between the ages of 2-6 and residing in Trabzon. The data were collected from the mothers through the teachers of their children. In this research, "Parenting Attitude Scale-Mother Form", which was developed by Gibud-Wallston and Wandersman (1978), to be transformed by Seğer, Çeliköz, and Yaş (2008 by reorganizing the "Self-Efficacy Scale", was used. The cronbach alpha reliability coefficient of the scale is 0.84. In the research, Short Psychological Strength Scale (KPSÖ) was used to measure the mothers' psychological resilience. The scale was developed by Smith, Dalen, Wiggins, Tooley, Christopher and Jennifer Bernard (2008) and adapted by Doğan (2015). The internal consistency reliability coefficient of the scale was between .80 and .91. The last scale used in the research is "Parental Attitude Scale", which is used by Karabulut, Demir, and Şendil (2008) to measure the attitudes of parents towards parenthood. The cronbach alpha reliability coefficients of the scale is .83 for the democratic dimension, .76 for the authoritarian dimension, .75 for the overprotective dimension, and .74 for the permissive dimension. In the study, except for the democratic attitude, others were coded in reverse and the total attitude score was reached. In the analysis of the data, the normality of the distributions was examined first, and statistical analyses were performed after the normality values were reflected in graphics and the desired range was determined. Accordingly, one-way analysis of variance (One Way Anova), which is one of the statistical methods, was applied. Based on this

analysis, it was determined whether there was a significant difference between the mothers' parental self-efficacy, child-rearing attitudes and psychological resilience; and age, educational status, number of children, and income level. In cases where significant differences were detected, Post Hoc Tukey analysis was performed to determine the source of the difference. In addition, Pearson Correlation Coefficient analysis was applied to determine the relationship status between mothers' self-efficacy, psychological resilience, and parental attitudes. The study reaches the conclusion that while mothers' self-efficacy varies significantly with respect to education level and income level, it does not change according to age and number of children. While psychological resilience of mothers varies significantly according to education level, income, and number of children, it does not change according to the age of the mothers. Finally, it was concluded that parental attitudes differ significantly according to education level and income level, but do not differ according to age and number of children. Considering the relationship between the variables of the study, a meaningful relationship was found between the psychological resilience of mothers with preschool children and their motherhood self-efficacy. In the study, no significant relationship was found between psychological resilience and parental attitudes. Similarly, no significant relationship could be detected between maternal self-efficacy and parental attitudes.

Anahtar Kelimeler: Öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık, ebeveyn tutum, annelik

Keywords: self-efficacy, psychological resilience, parenting styles, motherhood

Giriş

Çocuğun sosyal çevresi oluşana kadar kişiliğini şekillendiren tüm kazanımlar aile çatısı altında harmanlanır. Bu bağlamda aile içinde çocuğa yönelik davranışlar, gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir (Taylor, Manganello, Lee ve Rice, 2010). Bandura (2001), çalışmanın kuramsal alt yapısını oluşturan sosyal bilişsel perspektifle yön verdiği kuramında bireylerin çevreyi, çevrenin bireyleri ve davranışları etkilediğini belirtmektedir. Bu yönüyle yaşamsal becerileri kazanma yolunda çevreyle etkileşim içinde olan çocuklar, bu etkileşim sürecini öncelikle dünyaya geldiği ev ortamında anne-babası, özellikle de zamanlarının büyük bölümünü birlikte

geçirdikleri anneleriyle gerçekleştirmektedir (Shonkoff ve Meisels, 2000). Erken çocukluk deneyimlerinin başlıca destekçisi annelerin çocukla etkileşiminde tutumu ve çocuğun her bakımdan ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterliliği önemlidir (Spinrad, Eisenberg, Silva, Eggum, Reiser, Edwards ve Hayashi, 2012). Annenin çocuğa yönelik destekleyici ve olumlu yönde tutumu sayesinde çocuk kendini keşfeder, geliştirir ve kendi ile ilgili yeterlilik duygusu kazanabilir (Díaz ve McClelland, 2017). Anne-çocuk ilişkisinde ise annenin annelik yüksek öz-yeterlik inancı çocukla olumlu etkileşime geçme ve çocuğu kabul etme gibi durumlarda etkili olmaktadır (Coleman ve Karraker, 2003). Ayrıca annenin psikolojik sağlamlığının yüksek olması; çocukla ilişkisinde bir risk faktörü ile karşılaştığında çocuk ile etkileşimini olumlu yönetebilmesinde etkili olabilmektedir (de Montigny ve Lacharite, 2005).

Öz-yeterlik sosyal-bilişsel teorinin nedensel yapısında önemli bir ögedir. Çünkü yeterlik inancı diğer belirleyiciler üzerindeki etkileriyle de kişinin uyumu ve değişimi için çalışır (Bandura, 2001). Öz-yeterlik, bireylerin olumsuz bir durumla karşılaştığında bu durumla başa çıkmada gereken davranışları ne derecede yapabildiklerine yönelik yargılarıdır. Ayrıca öz yeterliğin belirli bir konuya özgü beceri ve davranışlarla ilgili dikkate alınması gerekir; genel öz yeterlilik gerçekçi bilgiler sunmayabilir (Bandura, 1997). Kişinin belli alandaki öz-yeterliği bu kişinin bu alandaki beceriyi ne kadar gösterebildiği ile ilişkilidir. Bu açıdan ebeveyn ya da annelik öz yeterliği; annenin çocuğun bakımı ve gelişimi konusunda birtakım sorumluluklar ile ilgili kendini yeterli görmesi noktasındaki inancı ve yargısıdır (de Montigny ve Lacharite, 2005). Bu açıdan ebeveyn öz-yeterliğinin yüksek olması ebeveynlikle ilgili sorumluluk üstlenmede ebeveynlerin kendilerine güvenmelerini, gerektiği durumlarda çaba göstermelerini karşılaştığı zorlukları aşmak için kararlı olmalarını ve daha az yetersizlik duygusu yaşamalarını sağlar (Bandura, 1997).

Karşılaşılan olumsuzluk durumlarında güçlü olmaya karşılık gelen kavram olan psikolojik sağlamlık genel bir tanımla; olumsuz

koşullarda başarılar kazanma ve olağan olmayan olay ve durumlarda uyum sağlayabildiğini gösterme becerisi olarak ifade edilebilir (Fraser, Richman ve Galinsky, 1999). Tanımda da görüldüğü üzere psikolojik sağlamlık ve öz-yeterliğin tanımlarında benzeleyen ifadeler bulunmaktadır. Literatürde psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan tanımlara bakıldığında risk faktörlerine ve risk faktörü sonucu oluşan olumsuz etkileri azaltacak koruyucu faktörlere yer verilmektedir. Bunlardan koruyucu faktörlerin bireysel ayağında öz-yeterlik kavramına da yer verilmektedir (Masten ve Coasworth, 1998). Bu yönüyle psikolojik sağlamlıktan bahsedebilmek için, ilk olarak bir olumsuz veya stres oluşturacak bir duruma maruz kalınmalı, sonrasında bu stresli veya istenmeyen durumun etkileri ile başa çıkma ve olumsuz olaylardan sonra uyum sağlama becerisi gösterebilmelidir (Garmezy, 1991; Kabiru, Beguy, Ndugwa, Zulu ve Jessor, 2012). Çalışmalarda psikolojik sağlamlığa sahip bireylerin meraklı, yeni olayları deneyimlemeye açık, enerjileri yüksek, zorluklar karşısında mücadele edebilen ve olumlu dünya görüşü geliştirmiş bireyler oldukları görülmektedir (Parr, Montgomery ve DeBell, 1998; Tugade ve Frederickson, 2004).

Çocuğun her yönden gelişiminin sağlıklı olması anne-babanın çocuğa karşı tutumu ve kurdukları etkileşim ile bağlantılıdır. Özellikle çocuğun nispeten daha çok vakit geçirdiği annenin ebeveyn sıcaklığı ve destekleyici tutumu çocuğun hayata hazırlanmasında önemli rol oynamaktadır (Gustafsson, Cox ve Blair, 2012). Ebeveynlik tutumlarının önemi anlaşıldığından bu yana onun en iyi nasıl kavramlaştırılacağı üzerinde çalışmalar devam etmiştir (Smetana, 2017). Bununla birlikte özellikle Baumrind (1971) (otoriter, izin verici ve demokratik), Maccoby ve Martin (1983) (demokratik, otoriter, izin verici ve ihmalkâr) tarafından yapılan ebeveynlik tutumları sınıflamalarının alanyazında daha çok kullanıldığı görülmektedir (Gafor, 2014). Ebeveynlik tutumları üzerine yapılan çalışmalar çocukla ebeveyn etkileşiminde ebeveynin tercih ettiği tutumlardan baskı, disiplin ve aşırı koruyuculuk davranışlarının çocuğu olumsuz etkilediği; demokratik tutuma yönelik davranışların ise çocuğun gelişimini desteklediği sonucuna ulaşmıştır (Sümer, Aktürk

ve Helvacı, 2010). Buna göre demokratik tutumun çocuğun gelişiminde olumlu fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal sonuçlar doğurduğu; diğer tutumların ise (otoriter, izin verici tutum) çocuk gelişiminde olumsuz sonuçlara neden olduğu araştırmacılar tarafından desteklenmektedir (Johari Talib ve Mamat, 2011; Leung, Lau ve Lam, 1998; Mensah ve Kuranchie, 2013; Wake, Nicholson, Hardy ve Smith, 2007).

İlgili literatür tarandığında annelerin öz-yeterliği ile okul öncesi dönem çocukların farklı alanlardaki gelişiminin ilişkisi olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır (Aksoy ve Diken, 2009; Buluş ve Samur, 2017; Cindioğlu, 2015; Gözübüyük, 2015; Topaloğlu, 2014; Hallam, 2000; Işıkol, 2019; Junntila vd., 2007; Jones ve Prinz, 2005; Kotil, 2010; Özdemir, 2019; Seçer ve Ogelman, 2012). Annelerin psikolojik sağlamlıkları konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalarda da ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki tarzı ile psikolojik sağlamlığın şekillenmesi arasında karşılıklı belirleyicilik özelliği bulunduğu görülmüştür (Giallo, Gartland, Woolhouse, Mensah, Westrupp, Nicholson ve Brown, 2018; Hess, Papas ve Black, 2002; Zakeri, Jowkar ve Razmjoe, 2010; Speight, 2009; Kındıroğlu ve Ekici, 2018). Bu literatür doğrultusunda mevcut çalışmada annelerin psikolojik sağlamlıkları ve ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde bir ilişki olacağı öngörülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin öz-yeterliliği ile tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların geneli yüksek öz-yeterliğe sahip ebeveynlerin destekleyici ebeveynlik stratejilerini kullanmada zorlanmadıklarını göstermektedir (Ardelt ve Eccles 2001; Celada, 2010; Murdock, 2012; Taylor, 2006; Uyanık Balat ve Yılmaz, 2014; VanDenBerg, 2012). Bu literatür doğrultusunda bu çalışmada annelerin ebeveynlik öz-yeterliği ve tutumları arasında pozitif yönde bir ilişki olacağı öngörülmüştür. Ayrıca öz yeterlik, psikolojik sağlamlık tanımlamasında; risk faktörü sonucu oluşan olumsuz etkileri azaltması beklenen koruyucu faktörlerinden biri olarak belirtilmektedir (Masten ve Coasworth, 1998). Bu nedenle bir diğer hipotez olarak annelerin ebeveynlik öz-yeterliği ve psikolojik sağlamlıkları arasında pozitif yönde bir ilişki olacağı öngörülmüştür. İlgili alanyazın

tarandığında konu hakkındaki çalışmaların genellikle yurt dışında yapıldığı, ülkemiz bağlamında yeterli ölçüde çalışılmadığı görülmüştür. Ülkemizde ise ilgili konu hakkında yapılan çalışmalarda okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin ebeveyn öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumlarını birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki annelerin ebeveyn öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki düzeyinin ve bazı değişkenlere göre durumlarının bilinmesinin; hem sağlıklı nesil yetiştirme açısından çeşitli politikaların belirlenmesinde hem de alana katkı sağlayacağı için önemli olacağı düşünülmektedir. Bu husustan hareketle çalışmada annelerin ebeveyn öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki durumunu incelemek amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır;

- Annelerin öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık ve ebeveyn tutumları; eğitim durumu, yaş, gelir düzeyi ve sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
- Annelerin psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Annelerin öz-yeterlikleri ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Annelerin ebeveyn tutumları ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Annelerin ebeveyn öz yeterlilik algılarının psikolojik sağlamlıklarının ve çocuk yetiştirme tutumlarının birbiriyle ilişkilerinin incelendiği araştırma korelasyonel (ilişkisel tarama) modelinde tasarlanmıştır. Bu modelde araştırmacı iki veya daha değişken arasındaki ilişkileri belirlemek ve tanımlamak için ilişkisel istatistiği kullanarak hareket eder (Creswell, 2014). Araştırmanın evrenini 2017 yılında Trabzon il merkezinde bulunan ilköğretim ve

anaokullarında kayıtlı 2-6 yaş arası öğrencilerin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem olarak uygun örneklem yöntemi kullanılmıştır. Uygun veya elverişlilik örnekleme araştırmanın yakın ve erişimi kolay olarak çalışma grubuna ulaşmasını sağlayan araştırmaya hız kazandıran bir yöntemdir (Kılıç, 2013). Veriler bu doğrultuda çalışmaya katılmaya gönüllü olan 297 okul öncesi dönem çocuğu olan annelerden toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Annelerin Demografik Bilgileri

	F	%	\bar{x}	ss
Eğitim Durumu				
İlkokul-Ortaokul	99	33.6		
Lise	81	27.3		
Yükseköğrenim	117	39.4		
Yaş			34	5.50
Gelir Durumu				
Alt	132	44.4		
Orta	86	29		
Yüksek	79	26.6		
Çocuk Sayısı			2	
Tek	77	25.9		
İki	156	52.5		
İkiden Fazla	64	21.5		

Tablo 1’de çalışmanın örneklemini oluşturan 297 annenin demografik bilgileriyle ilişkili olarak eğitim durumu, yaş, gelir durumu, çocuk sayısı ve çalışma durumu belirtilmiştir. Annelerin eğitim durumları incelendiğinde ilkökul-ortaokul mezunu 99, lise mezunu 81 ve üniversite mezunu 117 kişi bulunmaktadır. Annelerin yaş ortalamaları 34 olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmada annelerin evlerine giren gelir miktarı 0-1999 Türk lirası olanlar alt; 2000-3999 Türk lirası olanlar orta, 4000 ve üzeri Türk lirası olanlar yüksek gelir düzeyi olarak kodlanmıştır. Buna göre annelerin sahip olduğu hane aylık gelir durumu 0-1999 TL olan 132 kişi, 2000-3999 TL olan 86 kişi, 4000 TL ve üzeri alan 79 kişi olduğu görülmektedir. Anneleri

sahip olduğu çocuk sayısı bakımından incelediğimizde; 77 kişinin tek çocuklu, 156 kişinin iki çocuklu ve 64 kişinin de ikiden fazla çocuk sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın örneklemi Trabzon ili Milli Eğitim Bakanlığı kamu anaokulları ve anasınıflarına kayıtlı öğrencilerin annesi olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 297 katılımcı ile sınırlıdır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada annelerin öz-yeterliklerini ölçmek için Gibuad-Wallston ve Wandersman (1978) tarafından geliştirilmiş “Ebeveynliğe Yönelik Duyusal Yeterlilik Ölçeği”nin Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2008) tarafından yeniden düzenlemeler yapılarak dönüştürülmüş hali olan “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği-Anne Formu” kullanılmıştır. Ölçek 5’li Likert tipi 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise 0.84’tür. Bu ölçekten alınabilecek azami puan 80, asgari puan 16’dır. Bu ölçek ile annelerin ebeveynlik öz-yeterliği ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algısı, ebeveynlik görevine yönelik ilgi ve ebeveynlik görevinde aldığı doyumu 3 boyutla ölçülmektedir.

Araştırmada annelerin psikolojik sağlıklarını ölçmek için Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği (KPSÖ) kullanılmıştır. Ölçek Smith, Dalen, Wiggins, Tooley, Christopher ve Jennifer Bernard (2008) tarafından geliştirilip, Doğan (2015) tarafından uyarlaması yapılmıştır. Adı geçen ölçek, 6 maddeden oluşan 5’li Likert yapıda bir ölçme aracıdır. Ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayısı .80 ile .91 arasında bulunmuştur. Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan ise 6’dır. Bu ölçek sayesinde annelerin olumsuz durumlara rağmen uyum sağlama ve kendini toparlayabilme düzeylerine karşılık gelen psikolojik sağlıklarının ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada kullanılan son ölçek “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından oluşturulmuştur. Ölçek hazırlanırken Baumrind (1966; 1971), Maccoby ve Martin’in

(1983) ileri sürdükleri ebeveyn tutum özelliklerinden yararlanılmış ancak Türk kültüründeki ebeveynlerin özellikleri de dikkate alınmıştır. Bu nedenle ölçeğe aşırı koruyucu tutum da eklenerek, otoriter, demokratik ve izin verici olarak 4 boyuttan oluşturulmuştur. Ölçek okul öncesi dönemde çocuğu olan anne-babaların ebeveynliğe yönelik tutumlarını ölçmek için kullanılan 46 maddeden oluşmuş 5'li Likert yapıdadır. Ölçekte boyutların cronbach alfa güvenilirlik katsayıları demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve izin verici boyutu için .74'tür. Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 230, en düşük puan 46'dır. Çalışmada demokratik tutum hariç diğer alt boyutları ifade eden maddeler ters kodlanarak annelerin toplam tutum puanına ulaşılmıştır.

Araştırmanın verileri okul öncesi eğitime devam eden çocukların öğretmenleri aracılığıyla toplanmıştır. Daha çok katılımcıya ulaşmak için Trabzon il merkezinde bulunan öğrenci kapasitesi büyük olan anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıfları tercih edilmiştir. Öğretmenlere ilk ziyarette anneleri bilgilendirmesi için araştırma hakkında bilgi verilmiş, elden annelere ulaştırmak üzere katılım onay formu ve ölçme araçları teslim edilmiş ve belli bir teslim tarihi belirlenmiştir. Teslim tarihi yaklaşıncaya öğretmenlerle telefon görüşmesi yoluyla iletişime geçilmiş, veri toplama araçlarının durumu hakkında bilgi alınmış, ek süre isteyen öğretmenlerin durumu değerlendirilmiştir. Belirlenen teslim tarihinde veri toplama araçları toplanmak üzere öğretmenler ziyaret edilmiştir. Daha sonra ek süre isteyen katılımcılardan belirlenen sürede veri toplama araçlarını teslim edenler ile veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kullanılmak üzere SPSS 20 paket programına veriler kaydedilmiştir. Pallant (2015), bir veri grubundaki verilerin dağılım normalliğinin çeşitli grafiksel yöntem ve istatistiksel testlerle yorumlanabileceğini belirtmiştir. Çalışmada Q-Q plot, histogram ve P-P grafikleri incelendiğinde puanların normal dağıldığı

görülmüştür. Grup büyüklüğünün 50'den fazla olduğu durumlarda puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğini incelemenin bir diğer yolu da Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarıdır (Büyüköz-türk vd., 2014). Buna göre çalışmada Kolmogorov Simirnov testi ile dağılımın normal olduğu tespit edilmiştir. Ölçeklerden alınan puanlar için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış, bu değerler -1,5 +1,5 aralığında olduğu için verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick & Fidell, 2013). Daha sonra istatistiki yöntemlerden tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu analiz sayesinde annelerin ebeveyn öz-yeterlikleri, çocuk yetiştirme tutumları ve psikolojik sağlımlıkları ile yaş, eğitim durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmiştir. Anlamlı farklılık tespit edildiği durumlarda farklılığın kaynağını tespit etmek için Post Hoc Tukey analizi yapılmıştır. Ayrıca annelerin öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık ve ebeveyn tutumları arasında ilişki durumunu belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın verilerinden elde edilen bulgular bu bölümde araştırma soruları paralelinde istatistiksel analizler yapılarak sırasıyla sunulmuştur.

Annelerin Öz-Yeterliklerinin Eğitim Durumu, Yaş, Gelir Düzeyi ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular

Tablo 2. Annelerin Yaşına Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	183,80	2	91,90	1,81
Grupiçi	14864,25	294	50,55	
Toplam	15048,05	296		

$p < .05$, $p < .01$ KT. Kareler toplamı, KO: Kareler ortalaması

Tablo 2 incelendiğinde, annelerin yaşa göre öz-yeterlik puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($F(2,29)=1.818$, $p=0,16$).

Tablo 3. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	651,35	2	325,67	6,65
Grupiçi	14396,69	294	48,96	
Toplam	15048,05	296		

Tablo 3 incelendiğinde, annelerin eğitim seviyesine göre öz-yeterlik puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($F(2,29)=6,65$, $p=0,00$).

Tablo 4. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	İlk-Orta öğrenim	Lise	Yükseköğrenim
İlk-Orta	99	-	-0,70	-3,29*
Lise	81	0,70	-	-2,58*
Yükseköğrenim	117	3,29*	2,58*	-

Tablo 4 incelendiğinde ilkökul-ortaokul mezunu annelerin öz-yeterlik puanları ($\bar{x} = 57,91$) ve lise mezunu annelerin öz-yeterlik puanları ($\bar{x} = 58,62$) ile yükseköğrenim mezunu annelerin öz-yeterlik puanları ($\bar{x} = 61,21$) arasında yükseköğrenim mezunu annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 5. Annelerin Gelir Düzeyine Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	F
Gruplararası	523,73	2	261,86	5,30
Grupiçi	14524,31	294	49,40	
Toplam	15048,05	296		

Tablo 5 incelendiğinde, annelerin gelir düzeylerine göre öz-yeterlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=5.30$, $p=0,00$).

Tablo 6. Annelerin Gelir Düzeylerine Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	Alt	Orta	Yüksek
Alt	132	-	-1.18	-3.25*
Orta	86	1.18	-	-2.07
Yüksek	79	3.25*	2.07	-

Tablo 6 incelendiğinde alt düzeyde gelire sahip katılımcıların öz-yeterlik puanları ile ($\bar{x} = 58,2$) yüksek düzeyde aylık kazanca sahip katılımcıların öz-yeterlik puanları ($\bar{x} = 61,45$) arasında yüksek düzeyde geliri olan katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Annelerin Çocuk Sayısına Göre Öz-Yeterlik Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	F
Gruplararası	270,89	2	135,44	2,69
Grupiçi	14777,15	294	50,26	
Toplam	15048,05	296		

Tablo 7 incelendiğinde, annelerin çocuk sayısına göre öz-yeterlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($F(2,29)=2,69, p=0,06$).

Annelerin Ebeveyn Tutumlarının Eğitim Durumu, Yaş, Gelir Düzeyi ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular

Tablo 8. Annelerin Yaşına Göre Ebeveyn Tutumlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	1502,41	3	500,80	2,57
Grupiçi	56924,13	293	194,28	
Toplam	58426,54	296		

Tablo 8 incelendiğinde, annelerin yaşına göre ebeveyn tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($F(3,29)=2,57, p=0,05$).

Tablo 9. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Ebeveyn Tutumları Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	F
Gruplararası	2047,19	2	1023,59	5,33
Grupiçi	56379,35	294	191,76	
Toplam	58426,54	296		

Tablo 9 incelendiğinde, annelerin eğitim seviyesine göre ebeveyn tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=5,33, p=0.00$).

Tablo 10. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Ebeveyn Tutum Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	İlkokul-Ortaokul	Lise	Yükseköğrenim
İlkokul-Ortaokul	99	-	-2,65	-6,13*
Lise	81	2.65	-	-3.48
Yükseköğrenim	117	6.13*	3,48	-

Tablo 10 incelendiğinde ilkökul-ortaokul mezunu annelerin ebeveyn tutum puanları ($\bar{x} = 126,43$) ile yükseköğrenim mezunu annelerin ebeveyn tutum puanları ($\bar{x} = 132,57$) arasında yükseköğrenim mezunu annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 11. Annelerin Gelir Durumlarına Göre Ebeveyn Tutum Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	F
Gruplararası	2147,37	2	1073,68	9,34
Grupiçi	56279,17	294	191,42	
Toplam	58426,54	296		

Tablo 11 incelendiğinde, annelerin gelirlerine göre ebeveyn tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=9.34, p=0,00$).

Tablo 12. Annelerin Gelirlerine Göre Tutum Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	Alt	Orta	Yüksek
Alt	132	-	-2.04	-6.57*
Orta	86	2.04	-	-4.53
Yüksek	79	6.57*	4.53	-

Tablo 12 incelendiğinde alt düzeyde gelire sahip annelerin toplam tutum puanları ile ($\bar{x} = 127,23$) yüksek düzeyde aylık gelire sahip annelerin toplam tutum puanları ($\bar{x} = 133,81$) arasında yüksek düzeyde gelirli annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 13. Annelerin Çocuk Sayısına Göre Ebeveyn Tutum Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	764,30	2	382,15	1,94
Grupiçi	57662,23	294	196,13	
Toplam	58426,54	296		

Tablo 13 incelendiğinde, annelerin çocuk sayısına göre ebeveyn tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($F(2,29)=1,94$ $p=0,14$).

Tablo 14. Annelerin Yaşına Göre Psikolojik Sağlamlığının Toplamlarından Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	10,41	3	3,47	0,19
Grupiçi	5351,06	293	18,26	
Toplam	5361,48	296		

Tablo 14 incelendiğinde, annelerin yaşına göre psikolojik sağlamlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($F(2,29)=0,19$, $p=0,90$).

Annelerin Psikolojik Sağlımlıklarının Eğitim Durumu, Yaş, Gelir Düzeyi ve Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular

Tablo 15. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Psikolojik Sağlımlık Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	F
Gruplararası	410,61	2	205,30	12,19
Grupiçi	4950,86	294	16,84	
Toplam	5361,48	296		

Tablo 15 incelendiğinde, annelerin eğitim seviyesine göre psikolojik sağlımlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=12,19, p=0.00$).

Tablo 16. Annelerin Eğitim Seviyesine Göre Psikolojik Sağlımlık Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	İlkokul-Ortaokul	Lise	Yükseköğrenim
İlkokul-Ortaokul	99	-	-1,27	-2,75*
Lise	81	1.27	-	-1.48*
Yükseköğrenim	117	2.75*	1,48*	-

Tablo 16 incelendiğinde ilkokul-ortaokul mezunu annelerin psikolojik sağlımlık puanları ($\bar{x} = 20,13$) ve lise mezunu annelerin psikolojik sağlımlık puanları ($\bar{x} = 21,40$) ile yükseköğrenim mezunu annelerin psikolojik sağlımlık puanları ($\bar{x} = 22,88$) arasında yükseköğrenim mezunu olan annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 17. Annelerin Gelirlerine Göre Psikolojik Sağlımlık Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	320,34	2	160,17	9,34
Grupiçi	5041,13	294	17,14	
Toplam	5361,48	296		

Tablo 17 incelendiğinde, annelerin gelirlerine göre psikolojik sağlımlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=9.34, P=0,00$).

Tablo 18. Annelerin Gelirlerine Göre Psikolojik Sağlık Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	Alt	Orta	Yüksek
Alt	132	-	-0.97	-2.54*
Orta	86	0.97	-	-1.57*
Yüksek	79	2.54*	1.57*	-

Tablo 18 incelendiğinde alt düzeyde gelire sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ile ($\bar{x} = 20,6$) yüksek düzeyde gelire sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ($\bar{x} = 23,15$) arasında yüksek düzeyde gelire sahip annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca orta düzeyde gelire sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ile ($\bar{x} = 21,57$) yüksek düzeyde gelire sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ($\bar{x} = 23,15$) arasında yüksek düzeyde gelire sahip anneler lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo 19. Annelerin Çocuk Sayısına Göre Psikolojik Sağlık Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	KT	sd	KO	f
Gruplararası	135,93	2	67,97	3,82
Grupiçi	5225,54	294	17,77	
Toplam	5361,48	296		

Tablo 19 incelendiğinde, annelerin çocuk sayısına göre psikolojik sağlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,29)=3,82$ $p=0,02$).

Tablo 20. Annelerin Çocuk Sayısına Göre Psikolojik Sağlık Puanlarına İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	n	Tek çocuk	İki çocuk	Üç çocuk ve üzeri
Tek çocuk	64	-	1,09	1,94*
İki çocuk	156	-1.09	-	8.85
Üç çocuk ve üzeri	77	-1.94*	8.85	-

Tablo 20 incelendiğinde tek çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ($\bar{x} = 22,55$) ve üç çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlık puanları ($\bar{x} = 61,21$) arasında üç çocuğa sahip olan annelerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Annelerin Öz-Yeterlikleri, Psikolojik Sağlımlıkları ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki Durumuna Yönelik Bulgular

Annelerin öz-yeterlikleri, psikolojik sağlımlıkları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki durumunu öğrenmek için korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. İstatistiksel olarak iki değişken arasındaki ilişkide korelasyon katsayısı ne kadar 1'e yakınsa aralarındaki ilişki o kadar fazla ya da güçlü yorumu yapılır. Korelasyon katsayısının işareti de ilişkinin yönünü gösterir; pozitif yönde ilişki, sorgulanan değişkenlerden biri artıyorsa diğeri de artıyor demektir (Can, 2018). Bu doğrultuda çalışmada annelerin öz-yeterliği ile psikolojik sağlımlığı arasındaki ilişki durumuna baktığımızda orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.49$ ve $p<.01$). Diğer değişkenler arasındaki ilişki düzeyine bakıldığında; annelerin ebeveyn tutumları ile öz-yeterlik ($r=.08$ ve $p<.01$) ve ebeveyn tutumları ve psikolojik sağlımlıkları arasında ($r=.10$ ve $p<.10$) istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin ebeveynlik öz-yeterlikleri, ebeveyn tutumları ve psikolojik sağlımlıkları bazı değişkenlere ve birbirleri arasındaki ilişki durumuna göre incelenmiştir. Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar araştırma soruları paralelinde hem yapılan diğer araştırmalar hem de kuramsal çerçeve olarak sosyal-bilişsel teori bağlamında tartışılarak verilmiştir. Eğitim durumuna göre annelerin ebeveynlik öz-yeterliğini incelediğimizde eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak ebeveyn öz-yeterliklerinin arttığı görülmektedir. Çalışmada ilkökul-ortaokul ve lise mezunu annelere göre üniversite mezunu annelerin öz-yeterliklerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında da iyi eğitim almış annelerin daha yüksek ebeveyn öz yeterliğine sahip oldukları görülmektedir (Balat, 2014; Holloway, Suzuki, Yamamoto & Behrens, 2005; Kotil, 2010). Bu çalışmalardan Holloway ve diğeri

(2005) tarafından yapılan araştırmada eğitim düzeyi arttıkça Japon annelerin çocuğuyla ilgilenme şeklinin değiştiği vurgusu yapılmıştır. Aynı çalışmada eğitilmiş annelerin çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olma, etkili ebeveynlik stratejilerini uygulama ve çocukla etkili iletişim geliştirebilme konularında yüksek ebeveyn öz-yeterliliğine sahip olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmanın bir diğer sonucu olarak annelerin gelir düzeyleri arttıkça ebeveynlik öz-yeterliliklerinin de arttığı tespit edilmiştir. Alanyazında araştırmalara baktığımızda da gelir düzeyi yüksek olan ebeveynlerin ebeveyn öz-yeterliliğinin de yüksek olduğu görülmektedir (Dalumpines, 2005; Teti & Gelfand, 1991). Örneğin Elder, Eccles, Ardel ve Lord (1995), yaptıkları çalışmada ebeveynin hem düşük gelirli hem de istikrarsız iş hayatı olmasının ebeveynlerin duygusal sıkıntılarına ve ebeveynlik davranışlarına etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda ekonomik baskının Amerikan ailelerinde düşük ebeveyn öz-yeterliliğine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak annelerin ebeveyn tutumlarının pozitif yönde değiştiği görülmektedir. Çalışmada ilkökul-ortaokul mezunu anneler ile yükseköğrenimden mezun olan annelerin ebeveyn tutumlarına baktığımızda; yükseköğrenim seviyesine sahip olan annelerin olumlu ebeveynlik tutumu sergilediği görülmektedir. Çeşitli araştırmalar da ebeveynin eğitim seviyesi yükseldikçe çocukla nitelikli etkileşim kurabildiğini ve bunun sonucu olarak olumlu ebeveynlik tutumları sergilediğini göstermektedir (Can, 2013; Dekovic & Gerris, 1992; Şanlı & Öztürk, 2007). Mevcut araştırmadan elde edilen bulgulara göre gelir düzeyi ile olumlu ebeveynlik tutumları arasında yüksek gelirli annelerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Düşük gelire sahip ebeveynler mevcut ekonomik koşullarını iyileştirmek amacıyla iş hayatına yoğun zaman ayırma girişimleri sonucu çocuklarına yeterli özeni gösterme konusunda sıkıntı yaşamaktadır (Göncü, Jain & Tuernmer, 2007). Konu ile ilgili alanyazın tarandığında annelerin gelir düzeyi arttıkça çocuklarına yönelik tutumlarının pozitif yönde geliştiği sonucuna ulaşılmaktadır (Balat, 2007; Demiriz & Öğretir, 2007; Gökçe, 2013; Tudge, Hogan,

Snezhkova, Kulakova & Etz, 2000). Bu durum annelerin ekonomik kaygılarının az olmaları sonucu çocukları ile daha olumlu etkileşimler gerçekleştirip, ebeveynlik yönlerini iyileştirmek için kaynak ayırma fırsatı bulabilmesi ile ilişkilendirilebilir. Nitekim Tudge ve diğerleri (2000) tarafından yapılan çalışmada da aylık geliri yüksek olan annelerin çocuğun görüşlerine önem verme, karar verme becerilerini geliştirme ve bağımsız hareket etme konularında daha destekleyici oldukları bulunmuştur.

Çalışmada annelerin eğitim seviyesi ve gelir durumları ile psikolojik sağlımlıkları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda annelerin eğitim seviyesi ve gelir durumları arttıkça psikolojik sağlamlık düzeyleri de artmaktadır. Alanyazında yapılan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşan araştırmaların olduğu görülmektedir (Boyras & Sayger, 2011; Ha, Hong, Seltzer & Greenberg, 2008; Li, Xu, He & Wu, 2012; Wowra & McCarter, 1999). Nitekim Campbell-Sills ve diğerleri (2009) yaptıkları araştırmada çeşitli demografik özelliklerin (cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi) psikolojik sağlamlığı belli bir oranda açıklanabildiğini bulmuşlardır. Çalışmada gelir düzeyi ve eğitim seviyesi düştükçe katılımcıların psikolojik sağlımlıklarının da düştüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Bahadır (2009) tarafından genç yetişkinlerle yapılan çalışmada gelir seviyesindeki artış ile psikolojik sağlamlık düzeyinin paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada annelerin sahip olduğu çocuk sayısı ile psikolojik sağlımlıkları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Tek çocuğa sahip anneler ile üç çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlamlık durumları arasında üç çocuğa sahip olan anneler lehine anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani annelerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça beklenildiğinin aksine psikolojik sağlımlıklarında olumlu yönde artış görülmektedir. Sonucumuzla bağlantılı olarak çocuk sahibi olmanın yaşam doyumu üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada çocuk sahibi olma durumunun daha az çocuk sahibi olma ve hiç olmama durumuna göre yaşam doyumunu daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada ailenin gelir ve eğitim seviyesinin yüksek

olmasının çocuk sayısındaki artışın memnuniyetinde belirleyici rolüne de vurgu yapılmıştır (Angeles, 2010).

Annelerin öz-yeterliği, ebeveynlik tutumları ve psikolojik sağlamlıkları sosyal bilişsel kuram açısından değerlendirildiğinde bireylerin yaşadıklarının sosyal bağlam çerçevesinde ele alınabileceği belirtilmektedir (Bandura, 2001). Ayrıca sosyal bilişsel kuramcılara göre bireyin gelişiminde sadece eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi kişisel süreçler etkili değildir; bireylerin çevreyi, çevrenin bireyleri ve davranışları etkilediği üçlü bir etkileşim olan çevre-davranış-kişilik düzeyi karşılıklı nedensellik ilkesi ile çalışır (Zimmerman, 1989). Yani annelerin öz-yeterlikleri, ebeveynlik tutumları ve psikolojik sağlamlıkları üzerinde çevresel süreçlerden olan gelir düzeyi ve eğitim durumu değişkenleri yanında aile içindeki diğer ebeveyn olan baba ile etkileşimi de belirleyici olabilmektedir. Çünkü aile içindeki bireyde oluşan olumsuz bir tutumun nedeni; aile içinde fonksiyonel olmayan davranış örüntülerinin bir göstergesi olduğu düşünülerek değerlendirilmelidir (Worden, 2013). Ailenin oluşumu ve özellikle bir çocuğun da aileye katılması ile birlikte çocuğun bakımı, ev içi işleyişler gibi süreçler artarak devam eder. Bu iş yükünün ebeveynler arasında dengeli bir şekilde paylaşımı her bireyin otonomi ihtiyacını gidermek için gereken zamanı temin etmesi açısından çok önemlidir. Ancak ülkemizde ve dünyada hâlâ ev ve çocuğun bakımı ile ilgili sorumluluklar daha çok kadının alanı olarak değerlendirilmektedir (Baxter, Hewitt & Haynes, 2008; Bianchi, Sayer, Milkie & Robinson 2012; Ergöl, Koç, Eroğlu & Taşkin, 2012; Evertsson, 2014). Günümüz dünyasında kadının çalışma hayatında daha çok yer almasına ek olarak çocuğun ebeveynlik sorumluluğu ve ev içi işleyişin annelerin omuzuna bırakılması ülkemiz aile dinamiğinin gerçeğidir (Bozok, 2018; Yılmaz, 2016). Omuzlarına yüklenen bu sorumluluk yığını ile anneler; kendilerini gerçekleştirememenin yanı sıra ailenin diğer bireyleri ile iletişimlerinin olumsuz yöne evrilmesi sorunu ile karşılaşır (Ponnet, Mortelmans, Wouters, Van Leeuwen, Bastaits & Pasteels, 2013). Sosyal Bilişsel Teori'ye göre insanlar öngörülen görev talepleri ile karşı karşıya kaldıklarında kendilerinden istenileni anladıktan sonra eylemlerinin sonuçlarını

değerlendirerek sonraki eylemleri için adım atarlar. Bu görevlerde bilgi ve yetkinlik geliştirdikçe ve zorluklar karşılandıkça insanların güçlü bir başa çıkma etkinlik duygusu gelişir (Bandura, 2001). Bu araştırmada annelerin çocuk sayısı arttıkça psikolojik sağlamlıklarının artması sosyal bilişsel kuram açısından değerlendirildiğinde annelerin her annelik deneyimi ile anneliğe yönelik yaşadığı sosyal tekrarlar sonucu deneyim kazanarak annelik motivasyonunun artması durumunun psikolojik sağlamlıklarına olumlu yönde yansıdığı söylenebilir.

Bu araştırmada annelerin ebeveyn öz-yeterliği ile psikolojik sağlamlığı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum annelerin ebeveyn öz-yeterliği ve psikolojik sağlamlıklarının birbirine paralel olarak artıp-azaldığını ifade etmektedir. Literatür incelendiğinde mevcut araştırmayı destekleyen benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Kim & Lee, 2014; Speight, 2009; Zakeri, Jowkar & Razmjoe, 2010). Coleman ve Karraker (1997) yaptıkları çalışmada ebeveyn öz-yeterliği üzerine psikososyal etkenlerin güçlü bir şekilde etkide bulunduğunu bulmuşlardır. Aynı araştırma bulgularında anne-çocuk etkileşiminde annenin psikolojik olarak iyi olma durumu ile ebeveynliği arasında güçlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Öz-yeterlik psikolojik sağlamlık sürecinin koruyucu faktörlerindedir. Söz konusu ilişki durumunun aralarındaki bu bağlantıdan kaynaklanması muhtemeldir. Bandura (2001) yeterlilik inançlarının insanın temeli olduğunu ve istedikleri sonuçları üretebileceklerine ve eylemleriyle zararlı sonuçları öngörebileceklerine inanmadıkça, zorluklar karşısında harekete geçmek veya sebat etmek için çok az teşvikleri olacağını belirtir. Algılanan öz-yeterlik, sosyal bilişsel teo-rinin nedensel yapısında önemli bir rol oynar. Çünkü yeterlik inançları sadece kendi başlarına değil, psikolojik sağlamlık gibi diğer belirleyiciler üzerindeki etkileriyle de uyumu ve değişimi etkiler.

Konu ile ilgili yapılması planlanan araştırmalarda tek ebeveyn olma, farklı sayılarda ve yaşlarda çocuğa sahip olma durumlarının annelerin öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumlarını nasıl etkilediğine dair çalışmalar yapılabilir. Ayrıca annelerin

öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumları üzerinde etkisi dikkate alınarak diğer ebeveyn olan babanın tutumları da ele alınabilir. Çalışmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin öz-yeterliği, psikolojik sağlamlığı ve ebeveyn tutumu ile ilişkisi olan değişkenler olarak gelir, eğitim durumu, çocuk sayısı ve yaş ele alınmıştır. Yapılması planlanan çalışmalarda çocuk sahibi olma yaşı, evlenme yaşı ve tek ebeveyn olma gibi farklı değişkenlerin etkilerine bakılabilir. Ayrıca çalışan veya çalışmayan anneler arasındaki öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık ve ebeveyn tutumu değişkenlerinin ilişkisi incelenebilir. Annelerin sahip olduğu öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık ve ebeveyn tutumu değişkenlerinin düzeyinin çocuk üzerindeki etkisini incelemek amacıyla çocuklar da araştırmaya dahil edilebilir. Yapılması planlanan çalışmalarda babalar da sürece dahil edilip nitel veri toplama yöntemleri kullanılıp katılımcı görüşlerine yer verilerek sonuçlardaki benzerlikler ve farklılıklar olası nedenleri ile tartışılabilir. Ayrıca çalışmada annelerin eğitim seviyelerinin yükseldikçe psikolojik sağlamlık, annelik öz-yeterliği ve ebeveynlik tutumlarının da yükseldiği bulunmuştur. Çocukla yoğun etkileşim halinde olan annelerin bu etkileşimlerini daha nitelikli hale getirmek için hem kişisel gelişim hem de bireyselleşme ihtiyacını karşılama adına ilgili kanun koyucular tarafından gerekli politikalar düzenlenebilir, geniş kapsamlı eğitim programları planlanabilir.

Kaynakça

- Aksoy, V. & Diken, H., İ. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(01), 059-068.
- Angeles, L. (2010). Children and life satisfaction. *Journal of happiness Studies*, 11(4), 523-538.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2016). Cinsiyet adaleti perspektifinden Türkiye’de kadının iş gücüne katılımı. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 17-34.
- Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).

- Balat, G. U. (2014). Analyzing self-efficacy and depression levels of mothers who have children in the preschool period. Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 661-677.
- Balat, G. U. (2007). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 32 (143), 89-99.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. W.H. Freeman and Company, New York.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.
- Baxter, J., Hewitt, B. & Haynes, M. (2008). Life course transitions and housework: Marriage, parenthood, and time on housework. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 259-272.
- Bianchi, S. M., Sayer, L. C., Milkie, M. A. & Robinson, J. P. (2012). Housework: Who did, does or will do it, and how much does it matter? *Social forces*, 91(1), 55-63.
- Boyraz, G. & Sayger, T.V. (2011). Psychological well-being among fathers of children with and without disabilities: The role of family cohesion, adaptability, and paternal self-Efficacy. *American Journal of Men's Health*, 5(4), 286–296.
- Bozok, M. (2018). Türkiye'de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi* 10, no. 2 (2018), 31-42.
- Buluş, M. & Samur, A. Ö. (2017). Beş-altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 105-119.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüктаşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlilik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1), 18-30.
- Campbell-Sills, L., Forde, D.R. & Stein, M.B. (2009). Demographic and childhood environmental predictors of resilience in a community sample. *Journal of Psychiatric Research*, 43, 1007–1012.
- Can, A. (2018). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, S. (2013). İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okul öncesi eğitimden yararlanma düzeyleri ile anne-babalarının koruyucu tutumları arasındaki ilişki. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (26), 115-130.

- Celada, T. C. (2010). *Parenting styles as related to parental self-efficacy and years living in the United States among Latino immigrant mothers*. Alliant International University, Los Angeles.
- Cindioğlu, M. D. (2015). *3-6 yaş çocuğu olan depresyonlu ve depresyonu olmayan annelerin ebeveyn öz yeterlikleri çocuk mizaç algısı ve duyu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul).
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review, 18*, 47 – 85.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health, 24*(2), 126-148.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel, nicel araştırma deseni ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Ed. SB Demir). Ankara: Eğiten Kitap. (Orjinal baskı, 2014).
- Dalumpines, F. (2005). The roles of parental self-efficacy, social support and religious coping in a sample of low income African-American parents. (Doktora Tezi, Miami University, 1990).
- Demiriz, S. & Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 15* (1), 105-122.
- Deković, M. & Gerris, J. R. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child-rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family, 675-685*.
- de Montigny, F. & Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of advanced nursing, 49*(4), 387-396.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3*(1), 93-102.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Elder Jr, G. H., Eccles, J. S., Ardelt, M. & Lord, S. (1995). Inner-city parents under economic pressure: Perspectives on the strategies of parenting. *Journal of Marriage and the Family, 771-784*.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K. & Taşkin, L. (2012). Türkiye'de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2*(1).

- Evertsson, M. (2014). Gender ideology and the sharing of housework and child care in Sweden. *Journal of Family Issues, 35*(7), 927-949.
- Fraser, M. W., Richman, J. M. & Galinsky, M. J. (1999). Risk, protection and resilience: toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research, 23*, 129-208.
- Gafor, A. (2014). Construction and Validation of Scale of Parenting Style. *Online Submission, 2*(4), 315-323.
- Garmez, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American behavioral scientist, 34*(4), 416-430.
- Giallo, R., Gartland, D., Woolhouse, H., Mensah, F., Westrupp, E., Nicholson, J. & Brown, S. (2018). Emotional-behavioral resilience among children of first-time mothers with and without depression across the early childhood period. *International Journal of Behavioral Development, 42*(2), 214-224.
- Gözübüyük, F. (2015). *Annelerin ebeveynlik öz-yeterlik alguları, sözel etkileşim uygulamaları ve 1-3 yaş aralığında çocukların gelişimi*. (Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Gökçe, F. (2013). *5-6 yaş çocukların sosyal-duygusal uyumları ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana).
- Ha, J-H., Hong, J., Seltzer, M. M. & Greenberg, J. S. (2008). Age and gender differences in the well-being of midlife and aging parents with children with mental health or developmental problems: Report of a national study. *Journal of Health and Social Behaviors, 49*, 301-316.
- Hallam, R.A. (2000). *Maternal self-efficacy in mothers of toddlers enrolled in an early head start program*. (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9965781).
- Hess, C.H. Papas M.A. & M.M. Black. (2002). Resilience Among African American Adolescent Mothers: *Predictors of Positive Parenting in Early Infancy Journal of Pediatric Psychology, 27-7. 619-629*.
- Holloway, S., Suzuki, S., Yamamoto, Y. & Behrens, K. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies, 36*, 61-76.
- Işıkol, K. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin akılcı olmayan inançları ve ebeveynlik öz yeterlik alguları ile çocukların sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul).
- Johari Talib, Z. M. & Mamat, M. (2011). Effects on Parenting Styles on Children Development. *World Journal of Social Sciences, 1*(2), 14-35.

- Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341 – 363.
- Junttila N., Vauras M. & Laakkonen E. (2007). The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior. *European Journal of Psychohgy of Education*. 22, 41-61.
- Kabiru, C. W., Beguy, D., Ndugwa, R. P., Zulu, E. M. & Jessor, R. (2012). "Making it": Understanding adolescent resilience in two informal settlements (slums) in Nairobi, Kenya. *Child & youth services*, 33(1), 12-32.
- Karabulut Demir, E. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11, 15-25.
- Kılıç, S. (2013). Örneklemeye Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1).
- Kındıroğlu, Z. & Ekici, F. Y. (2018). Ebeveynlerin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranışları arasındaki ilişki. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 138-158.
- Kim, D. J. & Lee, J. S. (2014). Influence of ego-resilience and self-efficacy on satisfaction in major of nursing student. *The Journal of Korean academic society of nursing education*, 20(2), 244-254.
- Kotil, Ç. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyalduygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi*. (Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul).
- Leung, K., Lau, S. & Lam, W. L. (1998). Parenting styles and academic achievement: A cross-cultural study. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-), 157-172.
- Li, M., Xu, J., He, Y. & Wu, Z. (2012). The analysis of the resilience of adults one year after the 2008 Wenchuan Earthquake. *Journal of Community Psychology*, 40(7), 860-870.
- Masten, A. S. & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American psychologist*, 53(2), 205.
- Mensah, M. K. & Kuranchie, A. (2013). Influence of parenting styles on the social development of children. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(3), 123.
- McGurk, H. & Soriano, G. (1998). *Families and social development: The 21st century*. A. Campbell & S. Muncer (Eds.), The social development (s. 113-142). USA: Psychology Press.
- Murdock, K. W. (2012). *Affect, self-efficacy, and parenting behavior*. (Master's thesis) Availablefrom ProQuest Dissertations andTheses database. (UMI No. 1513442).

- Ocakçı, A., Ayyıldız, T. & Kulakçı, H. (2006). Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin sosyoekonomik düzeylerinin çocuk yetiştirme tutumları üzerine etkisi. *Retrieved July, 15, 2007.*
- Pallant, J. (2015). *SPSS kullanma kılavuzu*. (Çev. Sibel, Balcı ve Berat, Ahi.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Parr, G. D., Montgomery, M. & DeBell, C. (1998). Flow theory as a model for enhancing student resilience. *Professional School Counseling, 1*(5), 26-31.
- Ponnet, K., Mortelmans, D., Wouters, E., Van Leeuwen, K., Bastaits, K. & Pasteels, I. (2013). Parenting stress and marital relationship as determinants of mothers' and fathers' parenting. *Personal Relationships, 20*(2), 259-276.
- Seçer Z., Çeliköz N. & Yaşa S. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 19*, 413-428.
- Seçer, Z. & Ogelman, G. (2012). Analysing Mothers' Self-efficacy Perception towards Parenting in Relation to Peer Relationships of 5-6 years old Preschool Children. *Educational Sciences: Theory and Practice, 12*(3), 2001-2008.
- Shonkoff, J. P. & Meisels, S. J. (Eds.). (2000). *Handbook of Early Childhood Intervention* New York: Cambridge University Press.
- Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current opinion in Psychology, 15*, 19-25.
- Speight, N.P. (2009). The relationship between self-efficacy, resilience and academic achievement among African-American urban adolescent students. Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3380333).
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Silva, K. M., Eggum, N. D., Reiser, M., Edwards, A., ... & Hayashi, A. (2012). Longitudinal relations among maternal behaviors, effortful control and young children's committed compliance. *Developmental Psychology, 48*(2), 552.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(25), 42-59.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2007). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. 32*, 31-48.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics: International edition*. Pearson, Boston.
- Taylor, S. (2006). *An investigation of the relationship between black single mothers' myth/stereotype acceptance, parental self efficacy, and*

- childrearing practices*. (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3221281)
- Taylor, C. A., Manganello, J. A., Lee, S. J., & Rice, J. C. (2010). Mothers' spanking of 3-year-old children and subsequent risk of children's aggressive behavior. *Pediatrics*, *125*(5), e1057-e1065.
- Teti, D. M. & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child development*, *62*(5), 918-929.
- Topaloğlu, Z. Ç. (2014). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn öz-yeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Bursa).
- Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N. & Etz, K. (2000). Parent's child-rearing values and beliefs in the United States and Russia: The impact of culture and social class. *Infant and Child Development*, *9*, 105-121.
- Tugade, M. M. & Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of personality and social psychology*, *86*(2), 320.
- Uyanık Balat, G. & Yılmaz, E. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi. *Education Sciences*, *9*(4), 394-402.
- VanDenBerg, M. P. (2012). *Protective factors for teen mothers: relations among social support, psychological resources, and child rearing practices*. (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1517089).
- Wake, M., Nicholson, J. M., Hardy, P. & Smith, K. (2007). Preschooler obesity and parenting styles of mothers and fathers: Australian national population study. *Pediatrics*, *120*(6), e1520-e1527.
- Wowra, S. A. & McCarter, R. (1999). Validation of the empowerment scale with an outpatient mental health population. *Psychiatric services*, *50*(7), 959-961.
- Zakeri H, Jowkar B. & Razmjoe, M. (2010) Parenting styles and resilience. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. *5*,1067-1070.
- Zimmerman, B. J. (1989). A social cognitive view of self-regulated academic learning. *Journal of educational psychology*, *81*(3), 329-339.

Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme*

Representation of Women in the Ottoman Press: An Evaluation on Hanımlara Mahsus Gazete

Özge Demirel**

Öz

Çalışmada, XIX. yüzyılda Osmanlı'da yayın hayatına başlayan ve hem basın tarihi hem de kadın kimliği açısından önemli bir yere sahip olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmıştır. Dergide haberler; dâhili havadis ve hârici havadis başlıkları altında yer almaktadır. Dâhili havadis başlığı altında yurt içindeki haberlere yer verilirken, hârici havadisler ise başka ülkelerle ilgili kısa bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmayla birlikte derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadislerin tamamı Latin harflerine çevrilmiş, yöntem olarak da nitel içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Kadın ve temsil kavramları ile Hall'un temsille ilgili inşacı yaklaşımı üzerinden yol alınan çalışmada yapılan içerik analizi sonucunda; *iyi kadın*, *mağdur kadın* ve *kötü kadın* kategorileri içinde, iyi kadın temsili için ön planda olduğu ve kadınların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırmaya özendirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Haberlerdeki iyi kadın imajının kadınlara ilgili anlamların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma dâhilinde inşasına katkı sunduğu

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı'nın danışmanlığında, "19.Yüzyılda Osmanlı Basınında Kadının Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayıncılık Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ozgedemirel@subu.edu.tr

■ **Başvuru:** 31.08.2020

■ **Kabul:** 31.10.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266730

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Demirel, Ö. (2020). Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 241-264.

düşünülmektedir. Mağdur kadın temsili ikinci sırada yer almaktadır. Haberlerde kötü kadın temsili ise oldukça düşük orandadır ve bu haberler üzerinden; derginin *iyi* ve *kötü* sınıflandırması dâhilinde toplumun bilinçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dergideki haber metinlerinin, derginin güttüğü topluma faydalı olma gayesiyle çok fazla çelişmediği görülmüştür. Haberlerin sunulmuş şekliyle ve verdiği mesajlardan anlaşıldığı üzere, toplumda kadınıla ilgili anlamların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma doğrultusunda inşası söz konusudur.

Abstract

This study attempts to answer the question of how women were represented in the news in the Hanımlara Mahsus Gazette, which started its publication life in the Ottoman Empire in the 19th century and has an important place in terms of both the history of the press and women's identity. The magazine publishes its news under two main titles: internal news and external news. While domestic news are included under the title of internal news, external news provide brief information about other countries. This study includes the transcription into the Latin alphabet of all the internal news articles in the first hundred issues of the journal, and it uses the qualitative content analysis technique as a method. As a result of the content analysis carried out in the study, which pivots around the concepts of women and representation and takes Hall's constructionist approach to representation as its focus, it has been observed that among the categories of "good women", "victimized women", and "bad women", the representation of "good women" is at the forefront and that women are encouraged to emulate this ideal as determined by the magazine. This study supports the conviction that the image of good women in the news contributes to the construction of meanings about women in line with the classification of womanhood determined by the magazine. The representation of victim women takes the second place. The representation of "bad" women in the news is very low, and these news, within the framework of "good" and "bad" women as constructed by the magazine, serve as a means to give certain messages to society. It has been observed that the news texts in the magazine do not contradict too much with the self-claimed aim of being beneficial to society. As can be understood from the way the news are presented and the messages they are meant to give, it is possible to speak of a construction of meaning concerning women in line with the classification determined by the magazine as good.

Extended Abstract

Stuart Hall, one of the first researchers that come to mind when the concept of representation is mentioned, states that representation is the constructor of meaning (Hall, 2017: 25). Based on Hall's approach, it can be said that the representations presented to society through the media can be perceived as real by the members of the society in question and internalized. What is represented in media contents, and how, can shape the perception of society about the represented.

Media is a tool that plays an active role in the construction of how women are perceived in society. The way women are represented in the media content offered to the public is effective in determining how this perception is constructed. At the end of this construction process, media may have positive effects on the perception of women in society, as well as negative consequences regarding the place of women in society due to wrong representations in the content presented.

The present research is shaped around the concepts of media, news, women and representation. The main purpose of the study is to reveal how women are represented in the news in the women's journals of the Ottoman Empire. Since Hanımlara Mahsus Gazete is the first women's magazine published by women in Ottoman society, it appears as a field of study that needs scholarly attention. The fact that the majority of the management and writer staff of the journal consists of women and that the magazine publishes content expressly aimed at women makes it necessary to examine the journal in the context of women's representation. The literature review conducted on Hanımlara Mahsus Gazete led to the conclusion that there is not enough work on the journalism aspect of the magazine. It was observed that the studies conducted do not deal with the news in the journal, but focus on articles and literary works. It is possible to find transcriptions into the Latin alphabet of major articles and literary works in some Master's theses. No transcribed version of the magazine was found in the Ottoman Archives and the Women's Works Museum. An internet search also did not yield any transcribed news from the journal. The literature review revealed that only 20 of the news articles in Hanımlara Mahsus Gazette were transcribed into Latin letters. These news articles are included in a selection published by the Women's Works Library and Information Center Foundation.

This study provides the Latin transcription of the internal news section in the first hundred issues of the journal and analyzes these news articles with the qualitative content analysis method. This study aims to contribute to the field by bringing the news in the magazine to the surface and shedding some light on the journalistic aspects of the magazine.

The study uses the constructivist approach of Stuart Hall regarding representation (Hall, 2017, p.25). Representations of women in the media have an active role in building how women are perceived in society. It is thought that the representation of women in Hanımlara Mahsus Gazete, the first women's magazine published for women in the Ottoman Empire, also affected the perception of women in the society of the period.

The study limits itself to the internal (domestic) news section of the first hundred issues of the journal. The external news (foreign news) section of the journal is not included in the scope of the study, as it tends to contain only very brief information about the events in other countries. Internal news in Hanımlara Mahsus Gazete, the longest running women's magazine with 612 issues between 1895-1908, was included in the research universe, and the sampling unit was limited to the first hundred internal news. These news articles in the first hundred issues of the magazine were transcribed from Ottoman Turkish into Latin letters and then an answer was sought to the question of how women are represented in the news by using the qualitative content analysis technique.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Basınında Kadın, Haber, Temsil, Hanımlara Mahsus Gazete

Keywords: Women in the Ottoman Press, News, Representation, Hanımlara Mahsus Gazete

Giriş

Temsil kavramı denildiğinde ilk akla gelen araştırmacılarından biri olan Stuart Hall temsilin anlamın inşacıları olduğunu ifade etmektedir (Hall, 2017:25). Hall'un bu yaklaşımından hareketle, medya aracılığıyla topluma sunulan temsillerin toplumun fertleri tarafından gerçek olarak algılanabileceği ve içselleştirilebileceği söylenebilir. Medya içeriklerinde neyin nasıl temsil edildiği toplumun temsil edilenle ilgili algısını şekillendirebilmektedir.

Medya, toplumda kadın algısının inşası noktasında etkin rol oynayan bir araçtır. Toplumda sunulan medya içeriklerinde kadının ne şekilde temsil edildiği, bu algının ne yönde inşa edildiğini belirlemede etkili olmaktadır. Bu inşa sürecinin sonunda toplumdaki kadın algısına olumlu etkileri olabileceği gibi, sunulan içeriklerdeki

yanlış temsillerle kadının toplumdaki yeri ile ilgili olumsuz sonuçlar da doğabilmektedir.

Araştırma; medya, haber, kadın ve temsil kavramları etrafında şekillenmektedir. Araştırmanın temel amacı; *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yer alan haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymaktır. *Hanımlara Mahsus Gazete*, Osmanlı toplumunda kadınlar tarafından çıkarılan ilk kadın dergisi olması nedeniyle üzerinde durulması gereken bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Derginin yönetim ve yazar kadrosunun çoğunluğunun kadınlardan oluşması ve kadın içerikli yayınlar yapması derginin kadın temsili bağlamında incelenmesini gerekli kılmaktadır. *Hanımlara Mahsus Gazete* ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda, gazetecilik alanında yeterli düzeyde çalışılmadığı anlaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda dergideki haberlerin ele alınmadığı, makaleler ve edebî eserler üzerinde durulduğu görülmektedir. Bazı yüksek lisans tezlerinde belli başlı makalelerin ve edebî eserlerin yeni harflere çevirisine rastlamak mümkündür. Osmanlı Arşivi'nde ve Kadın Eserleri Müzesi'nde derginin yeni harflere çevrilmiş halinin bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. İnternet üzerinden yapılan taramada ise haberlerin Latin harflerine çevrilmiş haline rastlanmamıştır. Literatür taraması neticesinde *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki haberlerin yalnızca 20 adedinin Latin harflerine çevirisinin yapıldığı anlaşılmıştır. Bu haberler ise Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın yayınladığı bir seçkide yer almaktadır.

Bu çalışmada ise derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadislerin Latin harflerine çevirisi sağlanmış ve nitel içerik analizi yöntemiyle üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmanın dergideki haberlerin gün yüzüne çıkarılması ve gazetecilik alanında çalışılması nedeniyle alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmada Stuart Hall'un temsil ile ilgili inşacı yaklaşımından yararlanılmıştır. Sunulan temsiller, temsili oluşturanla ilgili birtakım bilgilere ulaşılabilmesine olanak sağlar (Hall, 2017:36). Medyadaki kadın temsilleri toplumda kadın algısının inşası noktasında etkin bir role sahiptir. Osmanlı'da kadınlara yönelik çıkan ilk

kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'de kadın temsiline de dönemin toplumundaki kadın algısına etki ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın sınırını, derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadisler (iç haberler) oluşturmaktadır. Dergideki hârici havadisler (dış haberler) ise diğer ülkelerdeki olaylarla ilgili oldukça kısa bilgiler içerdiğinden araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. 1895-1908 yılları arasında 612 sayıyla en uzun soluklu kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki iç haberler araştırma evrenine alınmış olup, örneklem birimi ilk yüz sayıda yer alan iç haberlerle sınırlıdır. Derginin ilk yüz sayısında yer alan bu haberler Osmanlıcadan Latin harflerine çevrilmiş ve ardından nitel içerik analizi tekniği kullanılarak haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmıştır.

Medya, Kadın ve Temsil

Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi kurucularından Stuart Hall, temsiline 'kültürle' ilişkisi üzerinde durur. "Bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer insanlara anlamlı bir şekilde tasvir etmek için dilin kullanılması" temsil kavramının yaygın bir tanımıdır. Ancak Hall, temsil kavramını bu tanımla sınırlı tutmaz. Temsili; anlamın üretildiği ve bir kültürün fertleri arasında alışveriş edilen işaretler, dil ve görüntülerin kullanılmasını kapsayan, basit olmayan karmaşık bir süreç olarak ifade eder (Hall, 2017:23). Basit bir şekilde ifade edilecek olursa, kültür temsillerle oluşturulan anlamların paylaşılmasıyla ilgilidir.

İletişim çalışmalarında önemli bir yere sahip olan kültür konusu, teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretilen yeni iletişim araçlarının toplumsal yaşama etkisi dolayısıyla iletişim alanında daha çok tartışılan bir mesele haline gelmiştir. Stuart Hall, Raymond Williams ve Richard Hoggart liderliğinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, kültür konusunda farklı yaklaşımların gelişmesine katkı sağlamıştır. Kültürü toplumsal hayattaki sosyal etkileşimler içinde ele alan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, zamanla akademik bir akımı temsil eder hale gelmiştir. Kültürel

çalışmalar kültürü ele almakta, medya, ideoloji, ırk, cinsiyet gibi konuları da kültürle ilişkilendirmektedir (Güngör, 2016:293-294).

Stuart Hall kültürü, bir toplumun veya topluluğun fertleri arasındaki anlam alışverişi olarak tanımlar. Ortak bir kültüre sahip olan bireyler dünyayı kabaca benzer biçimlerde algılamakta, fikir ve hissiyatlarını birbirlerinin anlayabileceği tarzlarda dile getirirler. Aynı kültürün birer parçası olan, yani benzer kodlara sahip bireyler dünyadan da yaklaşık olarak benzer anlamları çıkarırlar. İnsan şeylere; sosyal pratiklerine ve onları temsil ediş şekillerine göre anlam vermektedir. Kültürel anlamlar, sadece o kültüre ait bireyin zihninde yer alan bir şey değildir. Aksine sosyal pratikleri etkileyen kapsayıcı bir kavramdır. Kültür dinamik bir yapıya sahiptir ve anlamlar kültür devinimi içerisinde toplumsal hayatın düzenlenmesini sağlayan gelenek, görenek ve kuralların oluşmasına katkıda bulunur. Şeylerin temsil ediliş şekilleri anlamların oluşmasına katkı sunarken aynı zamanda bir toplumun kültürüne de etki etmektedir (Hall, 2017:7-13).

Kadın ve temsil kavramlarının medya ile ilişkilendirilmesi, oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir şeyin ne biçimde sunulduğu hem temsil edilen için hem de toplum için büyük önem arz etmektedir. Çünkü oluşturulan bu temsiller, temsil edilenin toplum içindeki yerini yansıtırken aynı zamanda bu konumu tahkim etmektedir. Haberlerde temsil edilenin sunulmuş biçimi bireylerin düşüncelerini etkilemektedir. Dolayısıyla kadının medyada sunum şekilleri, toplumun kadına yönelik algısında ve kadına karşı tutumunda oldukça etkili olabilmektedir. Gazete ve dergiler, topluma sunduğu haberlerle bireyler üzerinde önemli ve yönlendirici bir güce sahiptir (Basmacı, 2016: 626-627). Bu nedenle kitle iletişim araçlarının toplumsal ilişkileri şekillendirme açısından önemli bir rol üstlendiğini ifade etmek mümkündür.

Medya toplumdaki kadın imajını etkileyebilen önemli bir araçtır. Kadının medya içerikleriyle topluma sunulmuş şekli, kadının toplum içindeki rollerini etkilemektedir. Medyada kadın annelik gibi kutsal yönleriyle ele alınabilirken, şiddet mağduru ya da cinsel

obje olarak da yansıtılabilmektedir. Bundan dolayı kitle iletişim araçlarıyla hedef kitleye sunulan içeriklerin sorumluluk bilinciyle oluşturulması toplumun bugünü ve geleceği için büyük önem taşımaktadır (Yiğitbaşı & Sarıçam, 2020:3).

Kadın ve medya konusu sadece günümüzün meselesi değildir. Sanayi Devrimiyle birlikte gelişen basın teknolojisi birçok yayının üretilmesini ve topluma sunulmasını beraberinde getirmiştir. Basın teknolojisinin Avrupa'da ortaya çıkması doğal olarak basın ve yayın faaliyetlerinin ilk olarak o bölgede yaygınlaşmaya başlamasına neden olmuştur. Osmanlı da bu teknolojiden yararlanmış, birçok gazete ve dergi yayın hayatına dâhil olmuştur. Bu yayınlar o dönemi ve mevcut toplumsal yapıyı anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. XIX. yüzyılda Osmanlı kadınının basın-yayın faaliyetlerinin devlet eliyle desteklendiği, kadının eğitime önem verildiği görülmektedir.

XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Basın ve Kadın

XIX. yüzyılda basın, kadının birçok konuda kendini ifade edebileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal hayat içerisinde birçok konuda emek veren ve etkili olan kadınlar, bu yayınlar aracılığıyla kendilerini ifade etme imkânı bulmuştur. Dönemin kadın yazarları edebiyattan felsefeye, eğitimden moda, dikiş nakıştan eş ve anneliğe kadar birçok konudaki bilgilerini ve düşüncelerini paylaşmıştır. Aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerinde bulunmuş, yayınladıkları gazete ve dergilerde haberlere yer vermişlerdir. Dönemin kadın yazarları kaleme aldıkları yazılarla kadına hak ettiği değerin verilmesi konusunda fikirlerini beyan etmişlerdir (Karaca, 2011:107). Bazı kadın yazarlar da bu düşünceleri savunmakla birlikte İslamî anlayıştan uzak âdet ve yaklaşımların Osmanlı toplumunda benimsenmiş olmasına karşı çıkmıştır. Bu yazarlara göre kadın ve erkek birbirinin vazgeçilmezi olan, toplumsal hayatta birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Aile topluma düzen getiren önemli bir müessesedir. Aile içerisindeki bireylerin her biri öncelikle insan olarak saygıyı hak etmektedir. Kadına da

erkeğe de değer veren, dolayısıyla insanı esas alan bir yaklaşım toplumun en küçük ve önemli yapı taşı olan ailenin devamı için büyük önem taşımaktadır.

XIX. yüzyılda Osmanlı'da *Ayine*, *Muhadderat*, *Hanımlar*, *İnsanîyet*, *Şükufezar*, *Mürüvvet*, *Parça Bohçası*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Hanımlara Mahsus Malumat* ve *Âlem-i Nisvan* gibi kadın dergilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dergiler ağırlıklı olarak evlilik, annelik, çocuk sağlığı ve eğitimi, edebiyat, moda ve haber içerikli yayınlardır. XIX. yüzyılda yayınlanan Osmanlı kadın dergilerine genel olarak bakıldığında esas amaçlarının nesilleri yetiştiren Osmanlı kadınının eğitimine katkıda bulunmak ve haklarını gözetmek olduğu anlaşılmaktadır (Kılıç, 2019:25-27). Bu amaçlar ile yayımlanan dergiler arasında yer alan *Hanımlara Mahsus Gazete* de kadınların çıkardığı ve ağırlıklı olarak kadın yazarların yazılarına yer veren dönemin önde gelen süreli yayınları arasında yer almaktadır.

Hanımlara Mahsus Gazete

Hanımlara Mahsus Gazete'nin faaliyete başlamasını gazeteci yazar Mehmed Tahir Bey sağlamıştır. *Tarik Gazetesi* başmuharriiri İbnülhakkı Mehmed Tahir Osmanlı'da kadınların çıkardığı bir yayının olmamasını büyük bir eksiklik görerek Dâhiliye Nezaretine bu durumu bildiren bir dilekçe vermiştir. Bu dilekçede devletin ilerlemesi için kadının eğitiminin gerekliliği üzerinde durmuş ve bu derginin çıkarılması için talepte bulunmuştur. Mehmed Tahir'in bu talebi kadınların eğitimine önem veren ve kadın hakları konusunda önemli adımların atılmasını sağlayan dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından kabul görmüştür. Derginin müdüreliğini ise Mehmed Tahir Bey'in eşi Fatma Şadiye Hanım yapmıştır. Bu sayede birçok kadın yazarın yazılarıyla, şiirleriyle katkı sunduğu *Hanımlara Mahsus Gazete* yayın hayatına başlamıştır (Yanardağ, 1995:10). O dönemde "gazete, ceride, mecmua" gibi kelimeler birbirinin yerine kullanıldığından derginin *Hanımlara Mahsus Gazete* olarak adlandırıldığı görülmektedir. Ancak özellikleri göz önünde

bulundurulduğunda aslında bir gazete değil dergi olduğu anlaşılmaktadır. İlk dönemlerinde haftada iki kez yayınlanmıştır ve bu durum 1-150 sayılarını kapsamaktadır. Derginin 150- 580 sayıları da haftada bir kez çıkarılmıştır. Fatma Aliye, Emine Semiye, Fatma Fahrünnisa, Makbule Leman, Nigâr Binti Osman, Fatma Şadiye gibi isimler derginin önde gelen muharrirleri arasındadır (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:14). Dergide kadın yazarlar isimlerini gizleme gereği duymadan kendilerini ifade etmiş, kadınların eğitimi ve nesil yetiştiriciliği konuları üzerinde durmuştur (Güven, 2016:7).

Hanımlara Mahsus Gazete, yayımlanan makalelerden de anlaşıldığı üzere Batı'daki her şeyin Osmanlı toplumuna nakledilmesine karşı çıkmış, toplumun kendi dinî ve kültürel zenginlikleri üzerinden yol almasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Derginin Batı'yla ilgili yaklaşımı "*Batıda yapılan teşebbüslerin tamamen milli terbiyemize uygun olduğunu iddia edemeyiz*" ifadesinden de anlaşılmaktadır. Derginin genel olarak toplumun kendi kökleri üzerinde var olmasını ve bu varoluşun İslam'ın kadına verdiği hakların korunarak gerçekleşmesi gerektiğini savunduğu söylenebilir. Dergideki makalelerden, Batı ülkeleri ve diğer ülkeler ile ilgili gelişmelerin takip edildiği anlaşılmaktadır fakat Batı'da vuku bulan toplum yararına olabilecek yeniliklerden İslam ve Osmanlı kimliğine zarar verilmeden faydalanılması gerektiği savunulmaktadır (Yanardağ, 1995:27).

Dergi, kadının her şeyden önce bir insan olarak ilim konusunda erkekten ayrı tutulmaması gerektiğini, gelecek nesilleri yetiştiren kadının eğitiminin toplum için büyük önem taşıdığını savunmuştur. Eşler arasındaki eğitim farkından dolayı aile içinde oluşabilecek iletişimsizliğin evliliğin devamı için de sıkıntı yaratabileceği üzerinde durulmuştur. Dergi aile kurumuna ve kadının annelik rolüne büyük önem vermiştir. Dergideki makalelerde toplumun İslam'a uygun olmayan yanlış gelenek ve âdetlerden arındırılması gerektiği ifade edilmiş, İslam'ın kadına tanıdığı hakların toplumda karşılık bulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Dergi Osmanlı kadınının edebiyat, sanat ve düşünce dünyasına katılmasını teşvik

etmiş, kadınların toplum içerisindeki sorunlarını duyurmuş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur (Çiçek, 2015:269-284).

Dergide genellikle kadın ve çocukların eğitimi, evin çekip çevrilmesi, karı-koca arasındaki iletişim, edebiyat, felsefe, sanat, giyim, moda gibi konularda içerik oluşturulduğu ve yayınlandığı görülmektedir. Dergide; makale, hikâye, şiir, mektupların yanı sıra haberlere, ilanlara ve reklamlara da yer verilmiştir. Haberlerin dergide, dâhili havadis (iç haber) ve hârici havadis (dış haber) şeklinde iki ayrı başlık altında sunulduğu görülmektedir. Dâhili havadisler yurt içindeki olaylara ve gelişmelere yer verirken, hârici havadisler ise yurt dışından kısa bilgiler içermektedir. “İlânlar” başlığı altında ise; yeni açılan mağazalara ve ürünlerine ilişkin tanıtımlar ile satılık evlere, özel derslere, doktor muayenehanelerine ve hasta kabul saatlerine ilişkin bilgilere rastlamak mümkündür (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:15). Ayrıca *Hanım Kızlara Mahsus Gazete* derginin eki olarak yayınlanmış ve elde edilen gelirin önemli bir kısmı evlenecek yaştaki sahipsiz genç kızların çeyiz masraflarına yardımcı olmak için kullanılmıştır (Kılıç, 2019:29).

Hanımlara Mahsus Gazete’deki Haberlerin

İçerik Analizi

Amaç ve Yöntem

İçerik analizi, temaları ve anlamları belirlemek için belli bir materyalin detaylı bir şekilde tetkik edilerek açıklanmasıdır. Yazılı metinlerde uygulanabileceği gibi video ve fotoğraf gibi materyaller üzerinden de içerik analizi yapılabilir. Bu analiz tekniğinin amacı analiz yapılan metindeki içeriklerde nelerin üzerinde durulduğunu ve ne manaya geldiğini açıklamaktır. İletişim-bilimsel bir analiz olan bu yöntem bir metinde kendisini direkt olarak okuyucuya sunmayan öğelerin tespitini ve yorumlanmasını sağlar. Dolayısıyla içerik analizinin hem nicel hem de nitel tarafı mevcuttur. Sınırlar ve amaç tespit edilerek yapılan kodlama, araştırmacıya sistemli bir şekilde yorum yapma imkânı sunmaktadır (Bal, 2016:258). İletişim-bilimsel bir analiz olan bu yöntem, *Hanımlara Mahsus Gazete’deki*

iç haber metinlerinin incelenmesi ve kadının bu haberlerde ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymak açısından uygun yöntem olarak görülmüştür.

Hanımlara Mahsus Gazete'deki haberler dergi içerisinde *dâhili havadis* (iç haber) ve *hârici havadis*(dış haber) başlıkları altında yer almaktadır. İç haberlerde yurt içinden olaylara ve bilgilere yer verilmiştir. Dış haberler, daha çok yurt dışındaki gelişmelerin kısa bir şekilde aktarıldığı metinlerden oluştuğundan ve çalışmaya çok katkı sunmayacağı düşünüldüğünden araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Haber başlıkları altında görsel içeriğe rastlanmadığından haberlerle ilgili görsel okuma yapmak mümkün değildir. Araştırmanın evrenini derginin ilk yüz sayısında yer alan 1124 iç haber, örneklemini ise bu iç haberler arasındaki kadınlarla ilgili 511 adet haber oluşturmaktadır. Dergideki iç haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymak adına dergideki haber içeriklerinden yola çıkılarak kategoriler oluşturulmuştur. Ardından yine haber içerikleri göz önünde bulundurularak kategorilere uygun temsiller belirlenmiştir. Elde edilen veriler kadın, haber ve temsil kavramları ile Hall'un temsille ilgili inşacı yaklaşımından da faydalanılarak yorumlanmıştır.

Hall, temsil konusunu detaylı bir şekilde ele almış, anlamların nasıl üretildiğine ve gerçek anlamlarına ilişkin yaklaşımlar öne sürmüştür. Temsil çalışmaları kapsamında dil vasıtasıyla anlamın ne şekilde temsil edildiğini ve bunun nasıl süregeldiğini açıklayan üç yaklaşım söz konusudur. Yansıtıcı, kasıtlı ve inşacı yaklaşımlar anlamların kaynakları ile gerçek anlamlarına yönelik sorulara cevap aramaktadır. Hall'un temsil ile ilgili çalışmalarına bakıldığında daha çok inşacı yaklaşım üzerinde durduğu görülmektedir. İnşacı yaklaşım, yansıtıcı yaklaşımdan farklı olarak dilin sosyal yapısını kabul etmektedir fakat bireylerin veya nesnelerin kendi başlarına dilde anlamı sabit hale getirebileceğini kabul etmez. Bu yaklaşım şeylerin tek başlarına anlamının olmadığını, anlamı birtakım temsil sistemlerinden ve işaretlerden faydalanarak bireylerin inşa ettiğini ifade etmektedir. Temsil maddesel şeylerden ve etkilerden yararlanan bir işlev olarak ifade edilebilir ancak anlam,

mana yüklenen şeyin sembolik fonksiyonuna dayanmaktadır. İnşacı yaklaşıma göre, bir insan içinde bulunduğu kültürün birer ferdi haline geldiğinde anlamı öğrenir ve farkında olmadan bu anlamı özümser. Anlamlar değişim gösterdikçe, bir kültürün mevcut kodları da zamanla fark edilmeden değişime uğrar (Hall, 2017, s. 34-41). Bu yaklaşımda somut varlıklara ya da olaylara yüklenen anlamın inşa sürecinden geçtiği savunulur. Yani anlamlar temsil mekanizması sayesinde inşa edilir. Kültür vasıtasıyla meydana gelen ortak kodlar mevcut değilse temsil mekanizmasında aksamalar meydana gelir (Dinç & Dinçer, 2019:96).

Bulgular

Hall 'un temsil yaklaşımlarından biri olan inşacı yaklaşıma göre temsil, dil yoluyla anlamın üretilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Yiğitbaşı & Sarıçam, 2020:20). Medyadaki içeriklerin ne şekilde sunulduğu temsil ile ilgili bir durumdur ve anlam da bu temsiller aracılığıyla şekillenebilmektedir. Temsilin toplumda oluşacak algıyı inşaada önemli bir yeri bulunmaktadır. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin ilk yüz sayısında yer alan kadınlarla ilgili haberler üzerinde yapılan içerik analizi sonucu elde edilen veriler de kadının ne şekilde temsil edildiği ve kadınla ilgili toplumsal algıya nasıl bir katkı sunduğu konusunda bilgi vermektedir.

Hanımlara Mahsus Gazete'nin ilk yüz sayısındaki iç haber metinlerinden yola çıkılarak "iyi kadın", "kötü kadın" ve "mağdur kadın" kategorilerine uygun temsiller belirlenmiştir. Yine haber metinlerinden yola çıkılarak bu kategorilere uygun temsiller belirlenmiştir. Derginin ilk yüz sayısındaki iç haberlerin tamamı metnin %100'ünü temsil etmektedir. Belirlenen temsillere göre yapılan kodlama metnin tamamının %45'ini oluşturmaktadır. Kodlanan haberlerin tamamı %100 olarak düşünüldüğünde, iyi kadın temsiline %54,99, mağdur kadın temsiline %37,97, kötü kadın temsiline ise %7,05 oranında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadınlarla ilgili 511 haberin; 281'inde iyi kadın, 194'ünde mağdur kadın, 36'sında ise kötü kadın temsili söz konusudur.

Tablo 1: *Haberlerdeki Kadın Temsilleri*

	Frekans	Yüzde (%)
Mağdur Kadın	194	37,97
Hastalık, Kaza ve Ölüm	94	18,40
Yardım Edilen Kadın	83	16,24
Şiddete Mağruz Kalan Kadın	10	1,96
Hırsızlık Mağduru Kadın	7	1,37
İyi Kadın	279	54,99
Müslüman Kadın	74	14,48
Eğitimli Kadın	51	9,98
Evlilik, İyi Eş, İyi Anne	46	9,00
Başarılı Kadın	39	7,63
Yardımsever Kadın	38	7,44
Sosyal Kadın (Gezi, Eğlence)	31	6,07
Hakkını Arayan Kadın	2	0,39
Kötü Kadın	36	7,05
İhmalkar Kadın	14	2,74
Suçlu Kadın	12	2,35
Cahil Kadın	10	1,96
TOPLAM	511	100,00

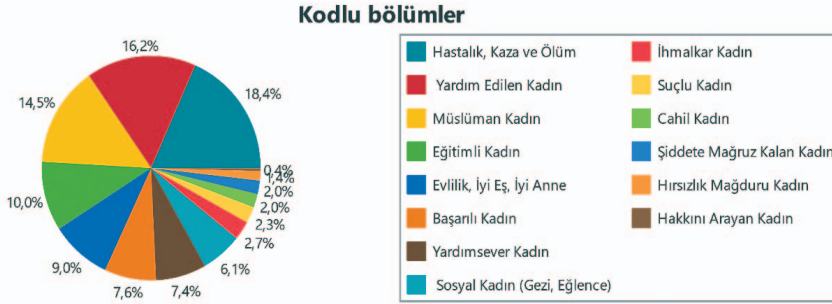
Tablo 1’de görüldüğü üzere kadınların daha çok hastalık, kaza, ölüm ve maddi yardım içerikli haberlerle “*mağdur kadın*” olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun dışında dergideki makalelerde ve haberlerde olumlu imaj olarak öne çıkan “Müslüman kadın” temalı haberlere de önemli ölçüde yer verildiği görülmektedir. Evlilik, eğitim ve yardımseverlik konularının ön plana çıktığı, “kötü kadın” temsiline ilişkin haberlerin çok daha az sayıda olduğu görülmektedir.

Mağdur Kadın Temsili

Kadın konulu haberlerin %37,97’sini **mağdur kadın** temsili oluşturmaktadır. Bu haberlerin önemli bir kısmının yardım edilen kadın olarak kodlandığı görülmektedir. Kodlanan haberlerin %16,2’sinde kadınlara özellikle maddi olarak yardım edildiğine ilişkin metinlere rastlanmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak eşini

kaybeden kadınlara ya da babasını kaybeden kızlara devlet tarafından yapılan yardımlara ve maaş tahsisine yer verilmiştir. Bunun dışında derginin yetim kızların çeyiz masraflarının karşılanmasına ilişkin haberlerine de rastlamak mümkündür. Bazı haberlerde ise kimsesiz kızların çeyiz masrafını karşılamak üzere dergiye bağış yapan kişilerin anıldığı ve bu kişilere yaptıkları bu hayırlı işten dolayı teşekkür edildiği görülmektedir.

Şekil 1: Temsillerin Dairesel Grafiği

Dergide kadınlar ya da kız çocuklarının hastalık, kaza ve ölüm haberleriyle de mağdur olarak temsil edildiği görülmektedir. Bu şekilde kodlanan haberler, kodlanmış tüm haberlerin %9'unu oluşturmaktadır. Bu haberlerde kadınların ya da kız çocuklarının “biçare, kızcağz, zavallı” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Ölen, hastalanan ya da kaza geçiren kişilere ya da yakınlarına haberin sonunda dua ve temennilerde bulunduğu görülmektedir. Bu haberlerin önemli bir kısmı vefat haberlerinden oluşmaktadır. Bunun dışında doğum yaparken hayatı tehlike yaşayan kadınlara da yer verildiği görülmektedir. İlginç haberlerden biri de düğün sırasında takılan mücevherattan dolayı bunalan ve vefat eden bir gelin hakkındaki haberdur. Gelinin durumunu çevresindekilere anlatmasına rağmen, mücevheratı çıkarması ayıp olacağından sabretmesi söylenmiş ve özellikle ayakta bekletilmiştir. Gelinin takılan altın ve mücevherlerin ağırlığına dayanamayıp yere düşüp vefat ettiğinden bahsedilen haberde yaşanan durum eleştirilmekte, vefat eden kadın “biçare kız” olarak nitelendirilmektedir. Yine haberlerden birinde gezi

sırasında doğum sancısı tutan bir kadının düştüğü zor durumdan bahsedilmektedir. Bazı haberlerde ise kaza sonucu yaralanan ya da vefat eden kadınlarla ya da kız çocuklarıyla ilgili olaylara yer verildiği görülmektedir.

Şiddete maruz kalan kadınlarla ilgili haberler kodlanan tüm haberlerin %1,96'sını oluşturmaktadır. Örneğin bir haberde sözlü şiddete maruz kalan bir kadınla ilgili olaya kısaca yer verilmektedir. Bu haber, bir kadına ahlak dışı sözler sarf eden bir adamın yirmi gün hapsine mahkemece karar verildiğine dair bilgi vermektedir. Bu haberden de anlaşıldığı üzere sözel şiddete maruz kalan kadının mahkemede hakkını aradığı görülmektedir. Yine başka bir haberde, bir adamın eşini boğarak öldürdüğüne dair bir olay anlatılmış, suçlunun derdest edildiği ve hapis cezası verildiği bilgisi verilmiştir. Şiddet haberlerinde genellikle erkeklerin eşlerini ya da annelerini yaralamalarına veya öldürmelerine ilişkin olaylar yer almaktadır. Mağdur kadın teması altında yer alan bir diğer kod ise, dergideki haberlerden yola çıkılarak “hırsızlık mağduru kadın” olarak belirlenmiştir. Bu haberler de kodlanan tüm haberlerin %1,37'sini oluşturmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak kadınların dolandırılmaları ya da eşyalarının çalınması olaylarına yer verilmiştir.

Mağdur kadın temsiline ilişkin haberlerin tamamına bakıldığında kadınlar daha çok hastalık, kaza ve ölümle ya da ihtiyaç sahibi rolüyle ön plana çıkmaktadır. Kadına yönelik işlenen suçlarla ilgili haberlerde ise genellikle suçluların cezalandırıldığı bilgisine rastlanmaktadır. Derginin bu tür haberlerde suçlulara yaptırım uygulanmasına ilişkin bilgileri toplumla paylaşması ve mağdur kadınların bu bilgilerle birlikte temsil edilmesi toplumdaki kadına yönelik şiddetle ilgili algının inşası için önemlidir. Temsilin anlamın inşasındaki rolü düşünüldüğünde derginin kadınlara yönelik suçlarda da toplumda anlamın mağdur kadınların aleyhine oluşması açısından katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

İyi Kadın Temsili

Kodlanmış haberlerin %54,99'ünde **iyi kadın** temsili söz konusudur. İyi kadın kategorisi için dergideki haberlerin içerikleri de göz önünde bulundurularak; eğitilmiş kadın, başarılı kadın, yardımsever kadın, Müslüman kadın, sosyal kadın, hakkını arayan kadın, evlilik (iyi eş, iyi anne) gibi kodlar belirlenmiştir. Kodlanmış haberlerin %14,5'inde Müslüman kadın temsiline rastlanmaktadır. %10 oranında eğitilmiş kadın, %7,6 oranında başarılı kadın, %6,1 oranında sosyal kadın temsili söz konusudur. %9 oranında ise kadının “evlilik, iyi eş ve iyi anne” koduyla temsil edildiği görülmektedir. %7,4 oranında kadınların yardımsever olarak temsil edildiği görülmektedir. Hakkını arayan kadın olarak temsil ise yalnızca %0,4'tür.

İyi kadın temalı haberlere detaylı olarak bakıldığında, haber metinlerinde kadınların çoğunlukla “ıffetlü hanım efendi, muavenet-i şefikane, ismetli, insaniyet-perver, sâhibe-i hayr u hasenât, zevce-i muhtereme” gibi ifadelerle anıldığı görülmektedir. Dönemin ifade tarzından da anlaşıldığı üzere, dergideki haberlerde günümüzden çok daha incelikli bir dille anlatım söz konusudur. Ayrıca sunulan haberlerde yoruma da ağırlık verildiği görülmektedir.

Müslüman kadın temsili kodlanan tüm haberlerin %14,48'ini oluşturmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak başka dine mensup olup Müslüman olan ve isimlerini değiştiren kadınlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Müslüman kadın temsili için iyi kadın teması altında yer alma sebepleri derginin kadının İslam kimliğine önem vermesinden ve haberlerin sunuluş şekline kaynaklanmaktadır. Fatma Aliye, Fatma Fahrünnisa, Zeynep Sünbül gibi derginin baş yazarlarının makalelerine bakıldığında da “İslam kadınları” ifadesine sıkça rastlamak mümkündür. Dergi, Osmanlılıkta yakışmayan durumların sırf Batı'da var diye taklit edilmesini eleştirmektedir. Örneğin Fatma Aliye'nin dergide yer alan bir makalesinde bu konuyla ilgili “*Evet biz bablölere halef olmamalıyız! Biz eslâf-ı İslâmdan gelmiş olan meşâhir ve nâmdârân-ı zenâna halef olmalıyız! Bize örnek olmak için kendi büyük ninelerimizin hâl ve şânı varken biz bablölere kendimize model ittihaz etmemeliyiz, fakat*

bunun için de dediğim gibi yalnız kadınların gayreti değil, erkeklerimiz de himmeti lâzımdır... Malum ya, meydân-ı intişâra yazılarını koymak kadınlara şimdi olmuş ve ilk başlamış bir şey değildir. Hem de şimdi yalnız Avrupa'da ve Amerika'da bulunduğu cihetle orada başlamış değil. Millet-i İslâmiyyede dahi kadınların ulûm ve fûnûn ile iştigalleri ve icrâ-yı kitâbet eylemeleri şimdi başlayacak bir şey değildir." ifadeleri yer almaktadır (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:30). Dergi, toplumdaki birtakım yanlış uygulamaların İslam dininden değil, yanlış âdet ve geleneklerden dolayı olduğunu savunur. İslam'ın doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması durumunda kadının toplum içerisindeki saygınlığının ve haklarının çok daha iyi düzeyde olacağını ifade eder.

Müslüman kadın temsiline yönelik bazı haberlerde İslam diniyle ilgili "*din-i Mübin*" yani *hak ve hakikati açıklayan* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Müslüman kadın temsiline ilişkin bir haberde, "*Ayasofya civârında Yerebatan Mahallesi'ndeki Üskübî Hacı İbrâhim Ağa Câmi-i şerîfi muhtâc-ı ta'mîr idi. Sâhibe-i hayr u hasenât bir hanım efendi bu câmi-i şerîfi mükemmelen ta'mîr ve tecdîd etdirmiş olduğundan geçen Cum'a günü kurbanlar kesilerek ve Mevlid-i Şerif-i Hazret-i Peygamberî kırâ'et olunarak resm-i küşâdı icrâ olunmuş ve bu vesîle ile 'umûm tarafından de'avât-ı temâdî-i 'ömr ve 'âfiyet-i hazret-i pâdişâhî îsâl-i bârgâh-ı Hudâ kılınmıştır. Bu sâhibe-i hayr hanımın sa'yi 'inde'l-lâh ve 'inde'n-nâs makkûl olduğu şübhesizdir.*" ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:6). Bu haberde, bir caminin tamirini ve açılışını sağlayan Müslüman bir kadının hayır hasenat sahibi olarak övgüyle anlatıldığı görülmektedir.

Derginin kodlanan iç haberlerinin %9,98'inde eğitimli kadın temsiline rastlanmaktadır. Dergi genel olarak kız çocuklarının eğitimine büyük önem vermektedir. Bu haberlerde açılan kız mekteplerinden ya da eğitim alan kızlardan ağırlıklı olarak bahsedilmektedir. Dergide eğitimli kadın yazarların kaleme aldıkları başarılı eserlerle ilgili haberlere de yer verilmiştir. Ayrıca muallime ya da ebe olarak atanan ve işe başlayan kadınlarla ilgili haberlere de rastlamak mümkündür.

Evlilik, iyi eş ve iyi anne şeklinde kodlanan haberler, kodlanan tüm haberlerin %9'unu oluşturmaktadır. Bu haberlerde genellikle yönetici sınıftan ya da bürokrasiden tanınan kişilerin izdivaçlarına ilişkin bilgiler verilmekte, haberin sonunda çiftin tebrik ya da mutlulukları için dualar edildiği görülmektedir. İyi eş olarak kadın temsiline bakıldığında, yeni evlenen kızların isimleri anılmadan önce genellikle *ismetlü* ve *iffetlü hanımefendi* şeklinde söz edildiği görülmektedir. Bazı haberlerde ise iyi anne temsiline rastlanmaktadır. Bu haberlerin bir kısmında kadınların büyük zorluklarla gerçekleştirdiği doğum olaylarına yer verilmiştir.

Başarılı kadın temsiline, derginin kodlanan tüm haberlerinin %7,63'ünde rastlanmaktadır. Örneğin bir haberde, bir Osmanlı kadınına İran Devleti tarafından verilen afitab nişanından bahsedilmektedir. Bu haberlerin önemli bir kısmında kadın yazarların yazdıkları eserlerin ya da makalelerin övüldüğü görülmektedir. Dergideki haberlerde eğitimi ve meslek sahibi olan kadınlarla ilgili içeriklere rastlanmaktadır.

Yardımsever kadın temsiline, kodlanan tüm haberlerin %7,4'ünde rastlanmaktadır. Bu haberlerde kadınların yapmış oldukları yardımlardan övgüyle bahsedildiği ve haberin sonunda bu kişilere teşekkür edildiği görülmektedir. Örneğin haberlerin bir kısmında fakir ve kimsesiz kızlar için dergiye yapılan yardımlara yer verilmiş, yardım yapan kişilerden övgüyle bahsedilmiş, yoksul kimseler yararına düzenlenen organizasyonlara yer verilmiştir. Haberlerde; fakirlere kömür yardımı yapan, bağışta bulunan, kimsesiz çocuklara sahip çıkan, cami ve çeşme inşa ettiren kadın temsillerine rastlamak mümkündür. Bu haberlerde hayır işleriyle uğraşan, yardıma muhtaç kimselere yardımda bulunan kadınlardan övgüyle bahsedilmektedir.

Sosyal kadın temsiline bakıldığında ise, dönemin Osmanlı kadınının eve hapsolmadığı dergideki kadın yazarların makalelerinden anlaşıldığı gibi, sunulan haber içeriklerinde de görülmektedir. Dergideki haberlerde sosyal kadın temsiline %6,7 oranında rastlanmaktadır. Haberlerde kadınların dâhil olduğu gezi, eğlence, balo,

bisiklet yarışı, şehirlerarası seyahat, yurt dışı gezileri, davetler ve tiyatro oyunları gibi etkinliklerden bahsedilmektedir.

Hakkını arayan kadın temsiline ise oldukça düşük olan %0,39 oranında rastlanmaktadır. Örneğin dergideki bir haberde, “*Şitânın şiddet-i icrâ-yı hükm eylediği bir sırada Şirket-i Hayriye vapurları derûnunda nisvânın soğuktan muhâfazaların itînâ edildiği hakkında İkdâm refik-i muhteremimiz Boğaziçi'nden aldığı bir mektûbu derc ve neşr etdikden sonra bu bâbda mütâla'ât-ı hayr-hâhâne de dermeyân ediyor. Nezâket-i mîzâcları münâsebetiyle böyle yerlerde nisvânın erkeklerden ziyâde te'mîn-i huzûr veistirâhatleri nakliye şirketlerinin vezâ'if-i asliyesinden olduğundan biz de Şirket-i Hayriye'ce de vapurların taksîmât-ı dâhiliyesinin ana göre ta'dîli vâcibeden bulunduğunu beyân eyleriz.*” ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:5). Söz konusu haberde vapurların kadınlar için ayrılan bölümünde, kadınların soğuktan yeterince muhafaza edilmediği hususuna değinilmektedir.

Kötü Kadın Temsili

Kodlanan haberlerin %7,05'inde **kötü kadın** temsiline rastlanmaktadır. Kötü kadın temsili kapsamındaki haberlerde kadınların gerçekleştirmiş olduğu kötü tutum ve davranışlar yer almaktadır. Bu haberlerde söz konusu eylemlerin eleştirildiği görülmektedir. Kötü kadın temsiline ilişkin yapılan kodlama neticesinde kodlanan tüm haberlerin, %2,74'ünde ihmalkâr kadın, %2,35'inde suçlu kadın, %1,96'sında ise cahil kadın temsiline rastlanmaktadır.

Kodlanan haberlerin %2,35'ini suçlu kadın temsiline ilişkin haberler oluşturmaktadır. Örneğin bu haberlerden birinde bir adamın öldürülmesinden ve bu ölümden merhumun kızının da parmağı olduğundan bahsedilmektedir. Bir diğer haberde ise eşini çok kıskanan bir kadının kocasını katlettiği anlatılmaktadır. İncelenen haberler arasında cadılık ve büyücülükle ilgili kadın haberlerine de az da olsa rastlanmaktadır.

İhmalkâr kadın temsilinde genellikle çocuklarını ihmal eden annelerle ilgili haberlere rastlanmaktadır. Örneğin; evde yalnız bırakılan çocukların yangına neden olması neticesinde ölümlerine ilişkin haberlerde annelerin ihmallerinden dolayı eleştirildiği görülmektedir. Yine bir haberde, sokakta çocuğuyla birlikte bulunan bir annenin ilgisizliği neticesinde, çocuğunun yük arabasının altında kalmasından bahsedilmekte ve anne eleştirilmektedir.

Cahil kadın temsiline ilişkin haberlerde genellikle annelerin çocuklarına yönelik yanlış tutum ve yaklaşımlarına ilişkin olaylara yer verilmektedir. Derginin kötü sınıflandırması dâhilindeki bu olaylar anlatılırken haberin öznesi kadınlar eleştirilmektedir. Haberlerin bir kısmında annelerin çocuklarını korkutmaya ve sözlerini dinletmeye yönelik yapmış olduğu eylemlerin çocuklarının canına dahi mal olabildiği yönündeki uyarılara rastlanmaktadır. Örneğin dergideki bir haberde, *“Geçende Aksaray’da hanesinin yukarı katında oynamakta bulunan altı yedi yaşındaki kız çocuğu susturmak ve korkutmak için aşağıda bulunan valide Çarşamba karısı ocak cadısı geliyor diye bağırır. Yukarıda bulunan kızcağız validesinin bu sözlerinden fevkalade korkup hemen kendisini merdivenden aşağı atar. Zavallı masumcağızın nara-i canhıraşına yetişen valide çocuğunu kolu ve bacağı incinmiş ve baygın bir halde bulur ve çocuğunu o yolda korkuttuğundan dolayı nedamet de ederse de ne faide! Fenn-i terbiye-i etfal çocukları böyle şeylerle korkutmanın külliyen aleyhindedir. Hiç şüphe yok ki bu validenin fenn-i mezkureden zerre kadar haberi yok imiş. Çocukların böyle şeylerden ürkererek hasta bile oldukları ve bazılarının tutuldukları hastalık neticesi olarak vefat ettikleri bi’ldefeat görülüp işitilmiş olduğundan validelerin çocuklarına bu gibi saçma şeylerle korkutmamağa itina etmeleri elzemdir. Örneğin, bir annenin merdivende oynayan çocuğunu korkutmak için “ocak cadısı geliyor” diye bağırması sonucu çocuk kendisini bir anda aşağı atmış ve yaralanmıştır.”* ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:5). Bu tür haberlerde kadınların gerçekleştirmiş olduğu davranışların eleştirildiği ve bu örneklerle toplumun derginin vizyonu doğrultusunda bilinçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Dergideki kodlanan haberlerde en az kötü kadın temsiline rastlanmaktadır. Belirlenen diğer kategorilerde olduğu gibi “kötü kadın” temsiline de derginin toplumu bilinçlendirmeye ve sunduğu temsillerle anlamın da bu doğrultuda oluşmasına katkı sunmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Kodlanan haberlere genel olarak bakıldığında, kadınlara yönelik çıkan ve çoğunluğu kadın yazarlardan oluşan dönemin önde gelen süreli yayınında yer alan haberlerde daha çok “iyi kadın” temsilinin olduğu anlaşılmaktadır. Hall’un da belirttiği gibi temsil anlamın inşasında etkilidir. Dolayısıyla dergideki haberlerde iyi kadın temsili de toplumdaki kadın algısının bu doğrultuda inşasına katkı sunmaktadır. Derginin, toplumu kendi vizyonu doğrultusunda belirlediği “iyi” olana doğru yönlendirmeye ve sunduğu kadın temsilleriyle kadına yönelik algıyı bu yönde şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir.

Sonuç

Çalışmada hem basın tarihi hem de kadın kimliği açısından büyük bir adım olan *Hanımlara Mahsus Gazete*’de kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmış, temsil kavramından ve Stuart Hall’un temsille ilgili inşacı yaklaşımından yola çıkılmıştır. Temsilin anlamın inşacısı olduğu düşünüldüğünde medya aracılığıyla topluma sunulan temsillerin, bu temsilleri oluşturanlara ilişkin birtakım bilgilere ulaşılabilmesi için birer araç olabileceği bilinmektedir. *Hanımlara Mahsus Gazete*’de kadının temsil edilmiş şekli, derginin kadına bakışını yorumlayabilmek adına önemli görülmektedir. Derginin ilk yüz sayısındaki iç haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap bulmak üzere içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır.

Dergideki iç haberler üzerinden yapılan içerik analizi sonucunda; haberlerde iyi kadın temsilinin diğer kategorilere göre çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Kodlanan haberlerin %54,99’unda kadınların “iyi kadın” olarak temsil edildiği sonucu varılmıştır. Kötü kadın temsili ise yalnızca %7,05 oranındadır.

%37,97 oranında ise kadınların “mağdur” olarak temsil edildiği görülmektedir.

Derginin topluma faydalı olma gayesi haberlerin sunuluş şekline de anlaşılmaktadır. Haber içeriklerine genel olarak bakıldığında, iyi kadın temsillerinin bulunduğu haberlerde kadınlar genel olarak takdir edilmiştir. Kötü kadın temsillerinin bulunduğu haberlerde ise yapılan yanlış eylemlerin zararlarından bahsedildiği görülmektedir. Yardımsever kadın ve yardım edilen kadın temsili kodlanan haberlerin %23,68’ini oluşturmaktadır. Yapılan haberlerde yardımseverliğin özendirildiği ve yardım yapan kişilerden övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Haberlerde öne çıkan iyi kadın temsillerinde kadınların derginin “iyi” sınıflandırması dâhilinde iyi olana özendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Mağdur kadın temsillerine ilişkin bazı haberlerde kişilerin kimliklerinin açıkça yer alması, dönemin ifade tarzı ve habercilik anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Kötü kadın temsiline ise oldukça düşük bir oranda yer verilmiştir. Bu tür haberlerde ise yapılan yanlışlar üzerinden toplum bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Haberlerde bu yöndeki kadın temsili, derginin vizyonu ve genel atmosferiyle örtüşmektedir.

Sonuç olarak; temsil kavramı ve Hall’un temsille ilgili inşacı yaklaşımı üzerinden yol alınan çalışmada yapılan içerik analizi sonucunda, haberlerde ağırlıklı olarak derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma dâhilinde kadın temsillerine rastlanması, derginin toplumda kadınla ilgili anlamların bu yönde inşasına katkı sunmaya çalıştığını göstermektedir. Dergideki haberlerde sunulan iyi kadın imajının toplumdaki kadın algısına bu yönde katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sunulan temsillerle toplumda kadınla ilgili oluşturulmak istenen anlamların derginin vizyonu doğrultusunda, dönemin kadınının mevcut durumunun iyileştirilmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ark, Ü. (2018). Osmanlı Modernleşme Sürecinde Din ve Kadın: İslam Hukuku Üzerinden Bir Okuma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 77-116.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Basmacı, G. (2016). Yerel Basında Kadın Temsili. *II.Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi* (s. 623-639). Antalya: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Çiçek, A. C. (2015). Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 269-284.
- Çiçekler, M. & Fatih Andı. (2009). *Yeni Harflerle Hanımlara Mahsus Gazete*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Yayınları.
- Dinç, M. A. & Dinçer, Z. (2019). Yeni Medyada Temsili Anlamlandırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 91-102.
- Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Güven, Z. C. (2016). Eril Tarih Söyleminde Bir Osmanlı Kadın Kamusal Alanı: Hanımlara Mahsus Gazete. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1-14.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hanımlara Mahsus Gazete*, 31 Ağustos 1894, sayı: 4.
- Hanımlara Mahsus Gazete*, 18 Eylül 1894, sayı: 8.
- Karaca, Ş. (2011). Fatma Aliye Hanım ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları. *Karadeniz Araştırmaları*, 93-110.
- Kılıç, N. (2019). *Osmanlı Basımında Muhafazakar Bir Kadın Dergisi Mürüvvet*. İstanbul: Kriter.
- Yanardağ, M. Fetih, 1995. Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinde Bir Çalışma. *Yüksek Lisans Tezi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğitbaşı, K. G. & Sarıçam S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili ve Medya: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1-27.

Kadın İş Görenlerin Karşılaştığı Sorunların İş Bırakma Eğilimlerine Etkisi: Gaziantep OSB Örneği

The Effects of the Problems Encountered by Female Workers on Their Intention to Quit: Example of Gaziantep OSB

*Mazlum Çelik**

*Gizem Gürtaş***

Öz

Dünya nüfusu, kadın ve erkek olarak dengeli bir dağılım içerisinde. Ancak istihdam ve iş gücü piyasası söz konusu olduğunda, kadınlar ve erkekler arasındaki farkın anlamlı bir şekilde açıldığı ve kadınların daha geri planda olduğu görülmektedir. Bu çalışma kadınların iş bırakma eğilimlerini etkileyen kişisel, fiziksel, psikolojik nedenlerin yanı sıra iş yerinde karşılaştıkları ve kadınlara özgü olabilecek sorunları tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, Gaziantep ilinin organize sanayi bölgesinde çalışan 385 iş gören¹ kadından anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Yapılan korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda kadınların iş bırakma eğilimine en yüksek oranda etkinin iş yerinde karşılaştıkları sorunlar olduğu, bu sorunlara en çok etki eden boyutun kişisel nedenleri bulunduğu, daha sonra sırası ile fiziksel nedenlerin ve psikolojik nedenlerin etki ettiği tespit edilmiştir.

.....

* Prof. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİBS Fak. mazlum.celik@hku.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5021-3256

** Y.L. Öğr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sos. Bil. Ens., gizemgurtas1@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4809-5032>

1 Bir iş yerinde ücret karşılığında görev yapan kimse, personel.

■ **Başvuru:** 10.05.2020

■ **Kabul:** 01.08.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266731

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Çelik, M – Gürtaş, G. (2020). Kadın İş Görenlerin Karşılaştığı Sorunların İş Bırakma Eğilimlerine Etkisi: Gaziantep OSB Örneği, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 265-288.

Abstract

The world population is in a balanced distribution of men and women. However, when it comes to the business and labor market, it is evident that the gender gap increases significantly and that women remain in the background. This study was conducted to determine the personal, physical and psychological reasons affecting the tendency of women to quit their jobs and the problems they face in the workplace that may be specific to women. In this context, data were collected from 385 women working in the organized industrial zone of the Gaziantep province by using the survey method. The data obtained from the surveys were analyzed through the SPSS program. According to the correlation and regression analysis, the variable that has the most impact on women's tendency to quit is the problems encountered in the workplace. These problems were mostly due to personal issues, with physical and psychological problems playing a secondary role.

Extended Abstract

Although women make up about half of the population in Turkey, according to information published by Turkey's statistical agency (TUIK), their participation rate in the labor market is very low. It is evident that this situation stems from the fact that when it comes to the distribution of roles, housework and child care are regarded as the appropriate role for women. The increased need for mental abilities and manual skills, instead of muscle strength, in labor qualifications increases the need for women in the employment market.

Despite the increasing need for female workforce, there is no significant change in the problems women experience in the business environment. Problems such as low wages compared to men, unfair practices in promotions, problems due to family and motherhood roles, and disregard for their opinions are among the problems faced by women. These issues differ according to the cities and sectors in which women live, as well as their demographic characteristics.

The question this study aims to address is: Do the problems faced by female employees in the workplace have an effect on their tendency to quit? For this purpose, data were collected from 385 women working in industrial enterprises operating in the Gaziantep Organized Industrial Zone and determined by the random sampling method. In order to collect data, a three-dimensional (psychological, physical and personal problems) and 21-item measurement tool developed by Doğan (2012) was used to identify the problems faced by female employees in the work environment. A two-dimensional 24-item scale used by Çamlıbel (2010) was used to measure the tendency of female employees to quit.

As a result of the analysis, it was seen that both scales used in the study were at high reliability.

With the data collected from the sample, a frequency analysis was performed initially. Then, the problems experienced by female employees in the workplace and the answers they gave to the questions regarding their tendency to quit work were examined. At this stage, it was determined that female employees are mostly subject to unfair practices regarding wages. Apart from this, they reported problems such as barriers to promotion, not being taken seriously, excessive workload, and inability to participate in decisions. When the reasons that cause the tendency to quit among female employees are analyzed, unfair practices in wages and other issues come to the fore. Apart from this, it has been observed that excessive workload and insufficient career opportunities are effective on the tendency to stop work.

As a result of the correlation analysis, it was observed that there was a strong positive relationship between the general problems (psychological, physical and personal) women employees experience at the workplace and the problems that cause their tendency to quit. In addition, as a result of the regression analysis conducted to determine the effect of the problems on their tendency to quit work, it was determined that the problems experienced by female employees had an effect on their tendency to quit.

The findings obtained as a result of the research were compared with the studies conducted in different regions and sectors. It has been observed that the problems faced by female employees in the work environment are similar, and that unfairness in promotion and wages is the most common problem. Apart from this, it has been concluded that the burden of female employees is heavier due to their family roles, and that they therefore have a perception of excessive workload.

It is known that well-educated women also perform productive jobs at the same level as men in this period of the information age. In addition, other areas of the service sector are in need of skills stemming from women's upbringing. Under these conditions, it is unthinkable for women, who make up half of the society, to be excluded from the labor market. For this reason, it is recommended to make skill and efficiency-based evaluations instead of a sexist perspective in wages and promotions. It is believed that if policies are developed to alleviate or resolve the problems women experience due to their parental and family responsibilities, more women can enter the labor market and contribute to the development of the country.

In order to attract the attention of policy makers, it is important for researchers to frequently bring up the problems of women with different

lifestyles and personal characteristics in the work environment in different regions and business lines.

Anahtar Kelimeler: Kadın işgücü, kadın işgörenler, iş bırakma eğilimi, toplumsal cinsiyet, iş yerinde karşılaşılan sorunlar

Keywords: Female labor force, female employees, intention to quit, gender, problems encountered at work

1. Giriş

Kadın biyolojik ve toplumsal cinsiyet bağlamında bir cinsiyet grubunu oluşturmakta ve genel olarak toplumların yarısını teşkil etmektedir. Her ne kadar belli dönemlerde ihmal edilse de demokrasilerin gelişmesine bağlı olarak eğitim, seçme ve seçilme hakları başta olmak üzere kadınlara tanınan haklar, kadının nitelikli bir birey olmasına katkı sağlamıştır. Bunun dışında, güç gerektiren işler yerine, zihinsel ve bedensel beceri gerektiren sektörlerin gelişmesi kadınların istihdam piyasasında önemli aktörler olmasında etkili olmuştur. Örneğin; hizmet sektöründeki gelişmeler, yetiştirilme tarzı ve biyolojik özellikleri nedeniyle kadın iş görenlere daha fazla istihdam alanı yaratmıştır. Bilginin önemli bir yetkinlik olduğu günümüzde bilgi işçilerinin cinsiyeti pek sorulmaz olmuştur. Ayrıca, toplumların gelişmesine bağlı olarak kadının ev içi rollerini hafifletecek çözümlerin bulunması (makine teçhizat, kreş vb.), yapılan yasal düzenlemeler kadınların daha fazla iş gücü piyasasına girmelerinin önünü açmıştır (Kaya, 2009).

İş ve çalışma hayatı söz konusu olduğunda kadınlar, erkeklerle benzer problemlere sahip olmakla beraber, yalnızca kadın olmalarından ötürü çeşitli problemlerle yüzleşmek ve bu problemlerle baş etmek zorunda bırakıldıkları söylenebilir. Bu problemler genel hatları ile annelik rolünden kaynaklanan görevlere bağlı yükler, aile hayatında kadının çalışmasının engelleniyor olması, çocuğu olan anneler için destek programlarının (kreş) eksik olması veya hiç olmaması, eşit işe eşit ücret ödenmemesi, cinsiyete dayalı ayrımcılık gibi faktörler etrafında şekillenmektedir (İlkkaracan, 1998: 286).

Toplumların gelişebilmeleri ve ilerleyebilmeleri için yaşamın her alanında olması gerektiği gibi iş yaşamında da kadınların ve erkeklerin eşit katılımı gerekmektedir (Maqsood vd., 2005:246). Toplumun yarısını oluşturan kadınların üretimin dışında kalması ve sadece erkeklerin ürettiği değer toplum tarafından paylaşılması toplumsal refahı düşürecektir. Nitelikleri itibarıyla bir çok alanda erkeklere göre daha başarılı olan kadınların istihdam piyasasına girmeleri, toplumsal refah ve ailelerinin yaşam şartlarını iyileştirdikleri gibi diğer insanlar için de istihdam yaratabilmektedirler (Abid, Jabbar, Abdul Sarwar, Naveed ve Iqbal, 2013: 492). Kadınların iş gücüne katılımı ne kadar fazla olursa, genel anlamda iş gücüne katılım oranı da artacağından milli gelir seviyesi ve üretim seviyesi artacaktır (Küçükkalay, 1998: 34).

Bu çalışmada kadın iş görenlerin iş yaşamında karşılaştıkları psikolojik, fiziksel ve kişisel sorunlar araştırılarak, bu sorunların kadın iş görenlerin iş bırakma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Her ne kadar Pelit, Güçer ve Demirdağ (2016) tarafından otel işletmelerinde çalışan kadınların yaşadıkları sorunların iş bırakma eğilimleri üzerine etkisine yönelik bir çalışma yapılmış olsa da bu durumun sektöre ve bölgeye göre farklılaşacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın bulgularının, araştırma evreni olan Gaziantep OSB’de çalışan kadınlara yönelik politika belirleyicilere ve iş verenlere bir yol gösterici olacağına inanılmaktadır. Farklı bölgelerde ve sektörlerde yapılan araştırmaların çalışan kadınların ortak sorunlarının belirlenmesine de katkı sağlayacağı düşünüldüğünden bu araştırmanın sonuçları önemli görülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Çalışma Hayatında Kadın İş gücü

Kadın ve erkek biyolojik olarak birbirlerine kısmen benzemekle birlikte birçok özellik itibarıyla ayrılmaktadır. Bu biyolojik farklılığa genel olarak cinsiyet adı verilmektedir. Kadın ve erkek olarak ayrılan bu iki gruba toplum tarafından verilen rol ve sorumlulukları

açıklamaya çalışan temel kavram da toplumsal cinsiyet kavramıdır (Yılmaz, 2018: 59; Dedeoğlu, 2009: 41).

Kültürel aktarımlar ve günlük yaşamdaki tecrübelerle dayanarak insanların zihninde oluşan şemalar, cinsiyet gruplarına yönelik algıyı ve dolayısıyla tutumları da etkileyebilmektedir. Bu algı, zamana ve mekâna göre farklılık göstermektedir. Zira algının oluşmasında etkili olan kültür de aynı şekilde zamana ve mekâna göre farklılaşmaktadır. Geleneksel dönemde kadın ve erkek rollerinde önemli bir ayrışma görülmemektedir. Bu dönemde kadın ve erkek beraberce günlük işlerini yürütmekte, tarlada birlikte çalışmakta ve iş birliği içerisinde yaşamlarını sürdürmekteydi. Sanayi devrimi ile birlikte fabrikaların bulunduğu şehir merkezlerine doğru göç hareketi ve aile üyelerinden birisinin ev dışında çalışma yükümlülüğünün ortaya çıkması, kadın erkek rollerinin bariz bir şekilde ayrışmasına sebep olmuştur. Bu dönemde toplum, kadına evde kalma, çocuk bakma, ev işlerini yürütme görevi verirken, erkeğe de dışarıda çalışma rolünü uygun görmüştür (Kuzgun ve Sevim, 2004: 14).

Bu dönemde her ne kadar sanayi tarzı üretime katılan kadınlar olsa da kadınların istihdamı daha çok onların emeğinin sömürülmesi gibi olumsuz gelişmeleri beraberinde getirmiştir (Ghose, Nomaan ve Christoph, 2010: 12). Ayrıca fabrikada istihdam edilen kadın dışarıda çalışmanın yanında aile yükümlülüklerini de bihakkın yürütmek zorunda kalmıştır. Tüm bunlara karşılık kadını evle eşleştiren bakış açısı, kadının sosyal yaşama ve doğrudan üretime katılmasının, eğitim alarak niteliklerinin yükseltilmesinin önünde önemli bir engel olduğu düşünülerek eleştirilmiştir. Dolayısıyla kadının bu dönemde çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve ücret taleplerine yönelik hak arayışı olmuş ve alınan sert tedbirlerle bu hak arayışları durdurulmuştur. Nitekim bugün her yıl 8 Martta Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanan gün, böyle bir hak arayışı sonrasında ortaya çıkan ve tekstil işçisi kadınların yanarak ölmelerine sebep olan elim olayın yıl dönümüdür.

Söz konusu durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde, 1950'ler itibarıyla gerçekleşen kentleşme olgusu, Türkiye'nin

toplumsal yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler toplumsal hayatta kadının konumunu da etkilemiştir. Geleneksel tarım toplumlarında ücretsiz işçi olarak konumlandırılan kadınlar, XX. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle şehirlerde yaşayan, eğitim görme imkânına sahip olan ve ev dışında ücretli olarak çalışma olanağına sahip olan bireyler haline gelmiştir (Kuzgun ve Sevim, 2004:14-15; Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 3).

Kadınların iş gücüne katılımları daha aktif şekilde 1950'lerde başlasa da kadın istihdamı o zamanlardan günümüze kadar devam eden bir sorun niteliği taşımaktadır. Türkiye'de kadının iş gücüne olan katılımı uzun süre çok düşük oranlarda kalmış; birtakım açıklama ve kalkınma planları ile çok sık gündeme gelse bile bu oran yeteri kadar yükselmemiştir. Bu durumun sebepleri ise, ekonomide istihdam olanağının düşük olmasının yanı sıra bazı toplumsal değer yargıları, yaşlı, çocuk bakımı ve ev işleri gibi görevlerin kadınların üzerinde olması ve çalışma hayatında rol alan kadınların aile hayatı içerisindeki görevlerini yerine getiremeyeceği düşüncesi olarak açıklanabilir (Karabıyık, 2012: 235-241; Parlaktuna, 2010; Sayın, 2011).

2.2. Çalışma Hayatında Kadınların Karşılaştığı Sorunlar ve İş Bırakma Nedenleri

Çalışma hayatına başlama koşullarının yanı sıra, iş gücü piyasasındaki konumları açısından da erkeklerle eşit imkânlarla sahip olamayan kadınlar, hem iş/meslek hayatında hem de ev dışında çalışmaları nedeniyle özel yaşamlarında birden fazla sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler (Kocacık ve Ayan, 2011: 469; Yılmaz vd., 2008: 91; Akın Acuner, 2019). Kadınların iş ve çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar henüz iş arama sürecinde başlamakta ve çalışma hayatındaki zorluklarla katlanmaktadır (Alparslan vd., 2015). Bu zorluklar; çalışma hayatında iş görme kabiliyetini arttıracak olan eğitimden yoksun olma, cinsiyete dayalı ayrımcılık, mesai saatlerinin düzensiz olması, çalışma şartlarının olumsuzluğu, eşit işe eşit ücret alınmaması (Özkan ve Özkan, 2010; Parlaktuna,

2010), cinsel taciz gibi iş yaşamına yönelik sorunlar olarak tanımlanabilir. Bunlara ek olarak anneliğe dair rol yükü, ev içi işler ve aile yaşamında var olması muhtemel sorunlar olarak ifade edilebilmekte ve tüm bu faktörlerin bir arada bulunması, süreci kadınlar için zor hale getirmektedir (Demirkol ve Pelit, 2004: 77; Bilir Güler, 2005: 42 ve Bolcan, 2006: 18'den akt. Pelit vd., 2016: 46; Aksoy ve Şahin,2005).

Kadınların yaşadıkları sorunları; iş veren kaynaklı sorunlar, kişisel sebeplerden ortaya çıkan sorunlar ve toplumun bakış açısından kaynaklanan sorunlar olarak tasnif etmek mümkündür. İş veren kaynaklı sorunların içinde iş verenlerin kadına bakış açısı önemli yer tutmaktadır. Kadınların ucuz iş gücü olarak görülmesi, doğum ve aile sorumlulukları nedeniyle işlerini aksatabilecekleri düşüncesi, vardiyalı çalışma ve kadını cinsel bir meta olarak görme eğilimi kadınların karşılaştıkları iş veren kaynaklı sorunlar içerisinde sayılabilir (Küçük, 2015; Özkan ve Özkan, 2010; Parlaktuna, 2010).

Geleneksel toplum yapısından farklı olarak bugünün modern toplum yapısında erkeğe biçilen roller ev dışında çalışmak ve evin ihtiyaçlarını karşılamak iken kadına biçilen rol çocuk bakımı, ev işleri (temizlik, yemek vb.) olmuştur. Kadın, kendisine biçilen rollerin dışına çıktığında toplum tarafından yüklenen esas yükümlülükleri aksayabilmekte ve bunun için açıklama yapmak zorunda kalabilmektedir. Kadından en iyi ihtimalle toplumsal cinsiyetin kadına yüklediği her iki rolü uyumlulaştırması ve aile rollerini öncelikle beklenmektedir. (Yıldırım, 1996: 13; Erbay ve Tuncay, 2006: 25; Eyuboğlu, 1999: 20).

Kadının iş yaşamında kadın olmaktan kaynaklanan sorunları da vardır. Öncelikle kadının iş yaşamına katılmakla başkasına devredemediği yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışması da kadınların fiziken yıpranmasına sebep olabilmektedir. Bazen toplumsal cinsiyet rolleri, iş yükümlülüklerinin de aksamasına sebep olabildiğinden üst düzey görevlere terfi imkânlarını kaçırabilmektedirler. Bunların dışında, yarışmacı olmayan ve şefkat telkiniyle

yetiştirilen kadın, bugünün rekabetçi iş ortamına ayak uydurmakta zorlanabilmektedir (Özmete ve Eker, 2012: 19; Yılmaz vd., 2008: 91; Akın Acuner, 2019). Ayrıca, kadının fiziki dayanıklılığının erkeklerle göre düşük olması nedeniyle iş yerinin uygun olmayan fiziksel ortamından daha fazla etkilenebilmektedir.

Kadının iş yerinde yaşadıkları sorunların tamamının iş bırakma eğilimlerine sebep olduğuna inanılmaktadır. Ancak farklı örneklerde yapılan çalışmalarda ücret ve terfide adil olmayan uygulamaların, cinsiyetçi bakış açılarının, aile rollerini aksatacak şekilde düzensiz çalışma saatlerinin kadınların iş bırakma eğilimleri üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir (Eroğlu, 2000:335; Pelit vd., 2016: 57).

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini, Gaziantep ilindeki organize sanayi bölgesinde çalışan kadın iş görenler oluşturmaktadır. Söz konusu ildeki organize sanayi bölgesinde bulunan işletmeler, özellikle ulaşım olanakları bakımından nispeten daha uygun olması bakımından seçilmiş ve bizzat gidilerek anket yöntemi ile veri toplanmıştır. 2019 yılı Ekim ve Kasım aylarında Gaziantep organize sanayi bölgesindeki işletmelerde çalışan ve basit tesadüfi örneklem alma yöntemiyle belirlenen toplam 385 kadın çalışana anket uygulanmıştır. Dağıtılan tüm anket formları geri alınmış ve özensiz doldurma nedeniyle hiçbir anket formu analiz dışında tutulmamıştır.

3.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Söz konusu anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 8 ifade (yaş, medeni durum, sahip olunan çocuk sayısı, organize sanayi bölgesinde ve şu an çalışılan işletmede çalışılan toplam süre, eğitim durumu, aylık gelir durumu ve çalışılan bölüm) yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde kadın iş görenlerin karşılaştığı sorunları belirlemeye yönelik Doğan'ın (2012) kullandığı ölçekten

yararlanılarak geliştirilen ifadeler yer verilmiştir. Bu soru formunun ilk 9 ifadesi psikolojik faktörleri, 7 ifadesi fiziksel faktörleri ve son 5 ifadesi kişisel faktörleri ölçmeye yöneliktir. Kadınların iş bırakma eğilimini ölçmeye yönelik olan anketin üçüncü bölümü ise, Çamlıbel'in (2010) kullanmış olduğu ölçeğin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. İş bırakma eğilimi ölçeğinin ilk 14 ifadesi işletmeden kaynaklanan nedenleri; son 10 ifadesi ise kişisel nedenleri ölçmeye yönelik hazırlanmıştır.

Ölçeklerin güvenilirliğine ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve buna göre kadın iş görenlerin karşılaştığı sorunlar ölçeği; α : 0,918 ve iş bırakma eğilimi ölçeği α : 0,904 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler dikkate alındığında, kullanılan ölçeklerin yüksek derecede güvenilir ($0,80 < \alpha < 1$) olduğunu belirtmek mümkündür (Ural ve Kılıç, 2013:286).

Elde edilen verilerin istatistiksel analizi için; katılımcı grubunun özelliklerinin belirlenmesi ve katılımcıların karşılaştıkları sorunlar ve iş bırakma eğilimlerine ilişkin görüşleri için frekans ve yüzde hesaplamaları, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilerek yorumlanmıştır. Kadın iş görenlerin karşılaştıkları sorunlar ve iş bırakma eğilimleri ile bazı bireysel özelliklerine göre değişip değişmediğinin tespiti için Anova; kadınların karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların iş bırakma eğilimleri ile ilişkisi/etkisinde korelasyon ve regresyon analizlerinden faydalanılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan çalışan kadınların %59'unun evli olduğu görülmektedir. Yine ağırlıklı olarak grubun %41,6'sı 25-34 yaş aralığındadır. Çalışan kadınların eğitim düzeylerine bakıldığında %43'ünün lise mezunu olduğu ifade edilebilir. Burada dikkat çekici husus, üniversite mezunu olanların (%35,8) ve yüksek lisans/doktora mezunu olanların (6,5) oranıdır.

Elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çalışan kadınların yalnızca %8,2'sinin yönetici pozisyonunda çalıştığı, dolayısıyla toplumsal yapıdaki hâkim kadınlık/erkeklik rolleri çerçevesinde yönetici konumunda ağırlıklı bir şekilde erkeklerin yer aldığı söylenebilir. Çalışan kadınların %43,7'sinin çocuk sahibi değilken kalan 56,3'ünün çocuğu bulunmaktadır.

4.2. Kadın İş Görenlerin İş Yerinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Çalışan kadınların iş yerinde yaşadıkları sorunları ve bu sorunların şiddetini belirlemek amacıyla yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

İş Yerinde Karşılaşılan Sorunlar	Dağılım	Hiç Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çok Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	\bar{x}	S.s	Boyut	$\bar{x}/S.s$
Çalıştığım işletmede kendimi ifade etmekte zorluk çekiyorum.	f	143	42	52	29	27	2,16	1,37	Psikolojik Sorun	0,99 2,28
	%	48,81	14,33	17,75	9,90	9,22				
Kendimi ifade etmem konusunda çalışma arkadaşlarım ve/veya yöneticilerim tarafından engelleniyorum.	f	170	43	40	12	28	1,92	1,32		
	%	58,02	14,68	13,65	4,10	9,56				
İşletme içinde cinsiyet açısından bilinçli olarak aşağılandığımı düşünüyorum.	f	200	40	14	26	13	1,68	1,18		
	%	68,26	13,65	4,78	8,87	4,44				
Zaman zaman çalışma arkadaşlarımın benimle arkadaşlık kurmak istemediğini düşünüyorum	f	162	52	34	26	19	1,94	1,27		
	%	55,29	17,75	11,60	8,87	6,48				
İş yerinde birlikte çalıştığım arkadaşlar ve/veya yöneticilerim tarafından ciddiye alınmadığımı düşünüyorum.	f	101	72	73	27	20	2,29	1,22		
	%	34,47	24,57	24,91	9,22	6,83				
İş yerinde karşılaştığım sorunlar ruh sağlığımı olumsuz yönde etkilemektedir.	f	121	64	32	44	32	2,32	1,42		
	%	41,30	21,84	10,92	15,02	10,92				
İşletme içinde karşılaştığım sorunları yöneticime aktardığımda, geçirilmediğini düşünüyorum.	f	83	60	76	44	30	2,58	1,32		
	%	28,33	20,48	25,94	15,02	10,24				
İşimle ilgili olsa bile, işletme içinde fazla söz hakkına sahip olmadığımı düşünüyorum.	f	68	72	58	49	46	2,77	1,39		
	%	23,21	24,57	19,80	16,72	15,70				
Çalıştığım işletmede terfi ve yükselme olanakları kadınlar için daha zordur.	f	65	44	77	75	32	2,88	1,31		
	%	22,18	15,02	26,28	25,60	10,92				

İş Yerinde Karşılaşılan Sorunlar	Dağılım	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Orta Düzeyde katılıyorum	Çok katılıyorum	Tamamen katılıyorum	\bar{x}	S.s	Boyut	$\bar{x} / S.s$
Çalıştığım işletmede zaman zaman sözlü veya yazılı olarak tehditler alıyorum.	f	223	38	14	12	6	1,43	0,91	Fiziksel Sorun	0,87 2,14
	%	76,11	12,97	4,78	4,10	2,05				
Çalıştığım işletmede zaman zaman cinsel tacize maruz kalıyorum	f	239	28	17	4	5	1,32	0,79		
	%	81,57	9,56	5,80	1,37	1,71				
Bilinçli olarak yapabileceğimin üzerinde iş verildiğini düşünüyorum	f	105	79	37	48	24	2,34	1,33		
	%	35,84	26,96	12,63	16,38	8,19				
Zaman zaman bünyemin kaldıramayacağı işler yapmak zorunda kalıyorum.	f	85	81	53	43	31	2,50	1,33		
	%	29,01	27,65	18,09	14,68	10,58				
Dış görünüşüm ve kişisel bakımım, çoğu zaman çalışma arkadaşlarım ve/veya yöneticilerim tarafından eleştirilmektedir.	f	166	61	25	23	18	1,86	1,23		
	%	56,66	20,82	8,53	7,85	6,14				
Aldığım ücretin yaptığım işin karşılığı olmadığını düşünüyorum	f	42	51	80	64	56	3,14	1,31		
	%	14,33	17,41	27,30	21,84	19,11				
İşimi yerine getirirken, işin yapılması esnasındaki koşulların (ısıtma, havalandırma, aydınlatma, düzen vb.) uygun olmadığını düşünüyorum.	f	101	61	73	34	24	2,38	1,29		
	%	34,47	20,82	24,91	11,60	8,19				
İşletme dışında sahip olduğum özel hayatım sürekli eleştiriliyor.	f	175	70	26	10	12	1,68	1,05		
	%	59,73	23,89	8,87	3,41	4,10				
Çalıştığım işletmede ara ara haksız iftiralara maruz kalıyorum	f	172	63	26	26	6	1,74	1,07		
	%	58,70	21,50	8,87	8,87	2,05				
İşimi başarıyla yerine getirsem bile, her yaptığım iş eleştiriliyor.	f	108	97	41	35	12	2,13	1,16		
	%	36,86	33,11	13,99	11,95	4,10				
Yapılan işlerle ilgili alınan kararlara katılımım engellenmektedir.	f	115	65	58	37	18	2,24	1,26		
	%	39,25	22,18	19,80	12,63	6,14				
Çalışma arkadaşlarım tarafından hakkımda yersiz dedikodular yapıldığını düşünüyorum.	f	110	80	47	27	29	2,27	1,32		
	%	37,54	27,30	16,04	9,22	9,90				

Tablo 1. Kadın iş görenlerin iş yerinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin betimsel analiz sonuçları

Kadın iş görenlerin iş yerinde karşılaştığı sorunlar, temel olarak üç kategoride ele alınmıştır. Bu kategorilere ilişkin bazı bulgular şu şekildedir:

Psikolojik Boyut: İş yerinde karşılaşılan sorunların psikolojik boyutuna bakıldığında kadınlar, iş yerinde terfi ve yükselme olanaklarının zor olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe orta düzeyde katılan kadınların oranı %26,28, çok katılanların oranı %25,60 ve tamamen katılanların oranı %10,92'dir. Akademik literatürde genellikle “cam tavan” kavramı şeklinde karşılık bulan, kadınların tüm yetkinliklerine rağmen belirli bir düzeyden yukarı toplumsal cinsiyet anlayışı karşısında çıkamamaları görüşü, çalışan kadınlardan edinilen bu verilerle doğrulanmaktadır.

Fiziksel Boyut: Fiziksel boyut verilerine bakıldığında dikkat çekici husus, çalışan kadınların genel itibariyle aldıkları ücretin, yaptıkları işin karşılığı olmadığı düşüncesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. “Aldığım ücretin yaptığım işin karşılığı olmadığını düşünüyorum” ifadesine çalışan kadınların %27,30'u orta düzeyde katılırken, %21,84'ü çok katılmakta ve %19,11'i de tamamen katılmaktadır.

Kişisel Boyut: Kadınların kişisel boyut kapsamında beyan ettikleri en önemli sorun, iş yerinde kararlara katılım imkânı verilmemesidir. Örneklemin %19,80'i bu görüşe orta düzeyde katılırken %12,63'ü çok katıldığını, %6,14'ü de tamamen katıldığını bildirmiştir. Söz konusu durum, Karl Marx'ın yabancılaşma² kavramı ile henüz XIX. yüzyılda tartışılan birçok meseleyi anımsatmaktadır. Kadınların çalıştıkları iş üzerinde söz sahibi olmamaları, fikir beyan edememeleri ve işleyen bir çarkın parçası haline gelmeleri, ürettikleri ürüne, yarattıkları değere ve kendilerine yabancılaşmalarına sebep olabilmektedir.

4.3. Kadın İş Görenlerin İş Bırakma Eğilimlerine İlişkin Bulgular

Çalışan kadınların iş bırakma eğilimlerini ve bu eğilimlerin şiddetini belirlemek amacıyla yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

.....

2 Yabancılaşma: İş görenin kendi emeği ve ürettiği ürün arasındaki ilişkiyi veya davranışları ile kendi öz inanışları arasındaki ilişkiyi kaybetmesi, başkasının istediği şekilde davranmasıdır.

İş Bırakma Eğilimi	Dağılım	Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Çok Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	x	S.s	Boyut	x'x'/S.s
Çalıştığım işletmede ilerleme şansı azdır.	f	52	75	75	60	31	2,81	1,25	İşletmeden kaynaklı 0,89 2,55	
	%	17,75	25,60	25,60	20,48	10,58				
Çalıştığım işletmede çalışma koşulları ağır ve fazladır.	f	73	99	56	33	32	2,49	1,28		
	%	24,91	33,79	19,11	11,26	10,92				
Çalıştığım işletmede ücret ve ek ödemeler yeterli değildir.	f	45	60	83	60	45	3,00	1,28		
	%	15,36	20,48	28,33	20,48	15,36				
Yaptığım işin gerektirdiği çalışma saatleri (gece/gündüz) fazladır.	f	57	87	62	54	33	2,72	1,28		
	%	19,45	29,69	21,16	18,43	11,26				
Başka işletmelerde daha iyi şartlarda iş bulabileceğimi düşünüyorum.	f	88	54	53	66	32	2,66	1,39		
	%	30,03	18,43	18,09	22,53	10,92				
İşletmeye olan sadakatim eskiki oranla düşüktür.	f	105	83	57	35	13	2,21	1,18		
	%	35,84	28,33	19,45	11,95	4,44				
İşimden yeterince tatmin sağlayamıyorum.	f	98	73	82	30	10	2,25	1,13		
	%	33,45	24,91	27,99	10,24	3,41				
Yöneticilerimle çok fazla çatışıyoruz.	f	108	83	61	31	10	2,15	1,13		
	%	36,86	28,33	20,82	10,58	3,41				
Aşırı iş yüküm olduğunu düşünüyorum.	f	83	66	64	44	36	2,60	1,36		
	%	28,33	22,53	21,84	15,02	12,29				
Çalıştığım işletmede personel için eğitim imkânı fazla değildir.	f	62	52	73	65	41	2,90	1,34		
	%	21,16	17,75	24,91	22,18	13,99				
Çalışanlar arasında adaletsizlik yapıldığını düşünüyorum.	f	61	60	75	49	48	2,87	1,36		
	%	20,82	20,48	25,60	16,72	16,38				
Çalıştığım işletmenin, yeni işe alımlarda zayıf eleman işe alma zafiyeti vardır.	f	86	48	62	66	31	2,69	1,38		
	%	29,35	16,38	21,16	22,53	10,58				
Çalıştığım işletmede ekonomik belirsizlik söz konusudur.	f	96	83	63	33	18	2,30	1,21		
	%	32,76	28,33	21,50	11,26	6,14				
İşletme içinde kültürel çelişkiler olduğunu düşünüyorum.	f	135	57	66	20	15	2,05	1,19		
	%	46,08	19,45	22,53	6,83	5,12				

İş Bırakma Eğilimi	Dağılım	Hİç katılmıyorum	Az katılmıyorum	Orta Düzeyde katılmıyorum	Çok katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum	\bar{x}	S.s	Boyut	$\frac{xx}{S.s}$
İş hayatımla özel hayatımın çelişki içerisinde olduğunu düşünüyorum	f	179	54	32	20	8	1,72	1,08	Kişisel Nedenler	0,86 2,04
	%	61,09	18,43	10,92	6,83	2,73				
Bilgi, beceri ve kabiliyetim yaptığım bu işle örtüşmemektedir.	f	166	67	32	17	11	1,77	1,09		
	%	56,66	22,87	10,92	5,80	3,75				
İşin gerektirdiği amaç ve öncelikler ile bireysel amaç ve önceliklerim çelişki içerisinde.	f	166	48	42	23	14	1,88	1,20		
	%	56,66	16,38	14,33	7,85	4,78				
Çalıştığım işletmede var olan şirket kurallarını benimseyemediğimi düşünüyorum.	f	171	61	33	20	8	1,75	1,07		
	%	58,36	20,82	11,26	6,83	2,73				
Çalıştığım işletmedeki iş verenden memnun olduğum söylenemez.	f	113	58	59	27	36	2,37	1,39		
	%	38,57	19,80	20,14	9,22	12,29				
İşletmenin sahip olduğu işletme kültürü ile uyumsuzluk içinde olduğumu düşünüyorum.	f	161	61	44	16	11	1,82	1,11		
	%	54,95	20,82	15,02	5,46	3,75				
İşin karakteristik özelliklerinin bana göre olmadığını düşünüyorum.	f	169	58	44	17	5	1,74	1,02		
	%	57,68	19,80	15,02	5,80	1,71				
Çalıştığım işletmede terfi olanakları yetersizdir ve/veya adaletli değildir.	f	57,00	43,00	85,00	62,00	46,00	2,99	1,33		
	%	19,45	14,68	29,01	21,16	15,70				
Zaman zaman etik dışı olarak algıladığım iş ve talimatları da yapmak zorunda kalıyorum	f	127,00	68,00	41,00	30,00	27,00	2,19	1,34		
	%	43,34	23,21	13,99	10,24	9,22				
Çalıştığım bölümden memnun değilim.	f	120,00	76,00	44,00	29,00	24,00	2,18	1,29		
	%	40,96	25,94	15,02	9,90	8,19				

Tablo 2. Kadın İş Görenlerin İş Bırakma Eğilimlerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Kadın iş görenlerin iş bırakma eğilimlerine ilişkin değerler, iki değişken etrafında analiz edilmiştir. Söz konusu iki değişken, işletmeden kaynaklı nedenler ve kişisel nedenler olarak kavramsallaştırılmıştır.

İşletmeden Kaynaklanan Nedenler: Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, “çalışanlar arasında adaletsizlik

yapıldığını düşünüyorum” önermesine tamamen katılanların oranının (%16,38), diğer önermelere tamamen katılanlar arasında en yüksek orana sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu oranın ardından %15,36 tamamen katılıyorum oranı ile “çalıştığım işletmede ücret ve ek ödemeler yeterli değildir” önermesi gelmektedir. Aralarında her ne kadar oransal olarak ufak bir fark olsa da söz konusu araştırmanın evreninde geçerli olacak şekilde, çalışan kadınların iş yerlerinde adil bir davranış görmeleri, ücret ve ek ödemelerden daha kıymetli bir değer olarak karşılanmaktadır.

Kişisel Nedenler: Kadın iş görenlerin iş yerlerinde karşılaştıkları sorunlar ile iş bırakma eğilimleri arasında kişisel neden faktörüne bakıldığında “zaman zaman etik dışı olarak algıladığım iş ve talimatları da yapmak zorunda kalıyorum” ifadesine katılanların oranı (19,46) diğer ifadelere tamamen katılanların oranından bariz bir şekilde fazladır. Bu oranı takip eden en yüksek oranın, “çalıştığım bölümden memnun değilim” ifadesine katılanlar olduğunu söylemek mümkündür (%18,09).

4.4. Kadın İş Görenlerin Karşılaştığı Sorunların İş Bırakma Eğilimlerine Olan Etkisine İlişkin Bulgular

Değişkenler arasında önemli sayılabilecek ilişkilerin bulunması bağımsız değişken olan iş yerinde yaşanan sorunların iş bırakma eğilimi üzerine etkisinin olabileceği konusunda bir düşünce oluşturmuştur. Bu sebepten dolayı bağımsız değişken boyutlarının bağımlı değişken boyutları üzerine etkisini açıklamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

4.5. Ölçek Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada kullanılan, iş yerinde karşılaşılan sorunlar ölçeği puanları ve iş bırakma eğilimleri ölçeği puanları arasındaki ilişkiye korelasyon analizi ile bakılmıştır.

Korelasyon analizi, değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olarak dikkate alınmaksızın, aralarındaki ilişkinin derecesini ve

yönünü belirlemek üzere kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon kat sayısı (r), -1 ile +1 arasında değişen değerler alır ve bu değerler, ilişkinin yönünü ve kuvvetini gösterir. Korelasyon katsayısının (-) değer alması, değişkenler arasındaki ilişkinin ters orantılı olduğunu, (+) değer alması ise, doğru orantılı olduğunu gösterirken kat sayının değeri ± 1 'e yaklaştıkça ilişkinin kuvvetinin arttığı, 0'a yaklaştıkça da azaldığı görülmektedir (Durmuş vd., 2013:144).

Ölçek ve Alt Boyutları	Pearson Korelasyon Katsayısı	İş Bırakma Eğilimleri
Psikolojik Nedenler	r	0,74
	p	0,00
Fiziksel Nedenler	r	0,76
	p	0,00
Kişisel Nedenler	r	0,80
	p	0,00
Karşılaşılan Sorunlar	r	0,82
	p	0,00

Tablo 3. Ölçek puanları arasındaki korelasyona ilişkin değerler

Tablo 3 incelendiğinde iş yerinde karşılaşılan sorunlar ve alt boyut puanları ile iş bırakma eğilimi ölçek puanları arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$, $0,70 < r < 1,00$).

4.6. İş Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Alt Boyutlarının İş Bırakma Eğilimleri Üzerine Etkisine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

İş yerinde karşılaşılan sorunlar ve alt boyutlarının, iş bırakma eğilimleri üzerine etkisini incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Bağımlı Değişken: İş Bırakma Eğilimi					
Bağımsız Değişkenler	B	Beta	t	p	VIF
Sabit	0,63		8,59	0,01	
Psikolojik Nedenler	0,15	0,18	2,98	0,01	3,40
Fiziksel Nedenler	0,25	0,26	4,17	0,01	3,60
Kişisel Nedenler	0,41	0,45	8,05	0,01	2,90
R:0,832	Durbin-Watson:1,74				
Düzeltilmiş R²:0,689	F:216, p<0,05				

Tablo 4. İş yerinde karşılaşılan sorunlar alt boyut puanlarının iş bırakma eğilimi üzerine etkisine yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları

Çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde Durbin-Watson istatistiği ile gözlemlerin bağımsızlığına bakılmıştır. Test istatistiği 0-4 arasında değişmekte olup, 2 değeri artıkların ilişkisiz olduğu yani otokorelasyon olmadığı anlamına gelmektedir. 3'ten büyük bir değer bitişik artıklar arasında negatif bir korelasyonu gösterirken 1'in altındaki değer pozitif bir korelasyonu belirtmektedir (Field, 2013). Yapılan analizde 1,74 olarak bulunan Durbin-Watson değerleri hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığı anlamına gelmektedir.

Varyans büyütme faktörü, (VIF) 2,9 ile 3,4 arasında değişmekte olup çoklu bağlantılılık sorunun olmadığı, Tablo 4 incelendiğinde modelin anlamlı olduğu görülmektedir (Düzeltilmiş R^2 : 0,689, R^2 : 0,689, $p<0,05$).

Tablo 4 incelendiğinde psikolojik nedenler, fiziksel nedenler ve kişisel nedenler alt boyut puanları iş bırakma eğilimi puanlarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde açıklamaktadır ($p<0,05$). İş yerinde karşılaşılan sorunlar alt boyut puanları iş bırakma eğilimi puanlarına ilişkin varyansın % 68'ini açıkladığı görülmektedir. Regresyon denklemi;

$\hat{I}\text{ş bırakma eğilimi} = 0,63 + \text{Psikolojik Nedenler} \times 0,014 + \text{Fiziksel Nedenler} \times 0,25 + \text{Kişisel Nedenler} \times 0,41$

İş yerinde karşılaşılan sorunların genel olarak iş bırakma eğilimleri üzerine etkisini incelemek için regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Bağımlı Değişken: İş Bırakma Eğilimi					
Bağımsız Değişken	B	Beta	t	p	VIF
Sabit	0,64		8,52	0,01	
İş Yerinde Karşılaşılan Sorunlar	0,78	0,82	24,13	0,01	1,00
R:0,817 Durbin – Watson:1,78					
R ² :0,667 F:582 , p<0,05					

Tablo 5. İş yerinde karşılaşılan sorunlar toplam puanının iş bırakma eğilimi üzerine etkisine yönelik basit regresyon analizi sonuçları

Yapılan analizde Durbin-Watson değerleri 1,78 olarak bulunmuş bu değerler hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığı anlamına gelmektedir. Tablo 5 incelendiğinde modelin anlamlı olduğu görülmektedir (p<0,05). İş yerinde karşılaşılan sorunlar toplam puanları iş bırakma eğilimi puanlarına ilişkin varyansın % 66'sını açıkladığı Tablo 5'ten anlaşılmaktadır. İş yerinde karşılaşılan sorunlar ölçeği puanları iş bırakma eğilimi puanlarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde açıklamaktadır (p<0,05).

$\hat{I}\text{ş Bırakma Eğilimi} = 0,64 + \hat{I}\text{ş Yerinde Karşılaşılan Sorunlar} \times 0,78$

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın esas olarak ilgilendiği konu, çalışan kadınların karşılaştıkları sorunlar karşısında iş bırakma eylemine yönelik yönelmediklerini tespit etmektir. Bu kapsamda, Gaziantep ilindeki Organize Sanayi Bölgesi'nde çalışan 385 kadın ile anket yapılmıştır. Anketlerden elde edilen ham veriler SPSS programında analize

tâbi tutulmuş ve bulgular tablolaştırılmıştır. Tablolaştırma işlemi, genel itibariyle araştırmacıların anketteki ifadeleri üzerinde yüzdelik dilimler şeklinde yorumlanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda Gaziantep OSB'de çalışan kadınların çoğunlukla hak ettikleri ücreti alamadıkları ve ücretlendirme konusunda adaletsizliğe uğradıkları, işletmelerde söz haklarının olmaması, terfi imkânlarının sınırlı olması, iş ve aile sorumluluklarının yürütülmesinde yaşanan güçlükler gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Elde edilen bu netice yapılan birçok araştırma sonucu ile uyumludur (Eyuboğlu, 1999; Özkan ve Özkan, 2010; Pelit vd., 2016; Aksoy ve Şahin, 2005).

Kadınları iş bırak eylemine yönelten faktörler incelendiğinde en başta düşük ücret ve ücret, terfi ve eğitim imkânları konusunda kadınlara yapılan ayrımcılık başta gelmektedir. Elde edilen bu bulgular, kadının yaşadıkları sorunlara ilişkin bulgularla paralellik göstermektedir. Ayrıca Pelit vd. (2016) tarafından yapılan araştırma ile uyumludur. Yapılan korelasyon analizi bulguları da elde edilen bu sonuçları teyit etmekte, kadınların yaşadıkları sorunlarla birlikte psikolojik, fiziksel ve kişisel sorunlarla iş bırakma eylemi konusunda pozitif yönde bir ilişkiye işaret etmektedir.

Kadın iş görenlerin yaşadıkları sorunların iş bırakma eylemi üzerine etkisini ve ne oranda etkilediğini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda hem genel sorunların hem de psikolojik, fiziksel ve kişisel sorunların iş bırakma eylemini pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bu etkide en büyük payın kişisel nedenler olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, Pelit vd. (2016) tarafından otel işletmelerinde çalışan kadınların yaşadıkları sorunlara yönelik çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları yanında işletmelerde kendilerine yapılan haksız uygulamalardan mustarip oldukları araştırma sonucunda görülmektedir. Günümüzde insanın iş başarımında, fiziksel güçten ziyade zihin gücünün etkili olduğu düşünüldüğünde iş ortamında kadın iş gücü ile erkek iş gücü

arasında haklar açısından bir ayırım yapılmaması gerekmektedir. Özellikle kadının yetiştirilme tarzı nedeniyle daha verimli olduğu hizmet sektöründeki gelişmeler, kadın iş gücüne talebi her geçen gün arttırmaktadır. Bu araştırma sonucunda politika yapımcılar ile yöneticilerle çalışanlar arasında cinsiyet bazlı bir ayırımın önüne geçilmesi, performansın esas alınması önerilebilir. Bunun dışında kadının aile sorumluluklarını hafifletecek tedbirlerin alınması (kreş, bakıcı vb.) kadının iş hayatına katılmasına katkı sağlayabilecektir.

Araştırma kapsamında elde ettiğimiz bulgular sadece Gaziantep OSB’de çalışan kadınlar için geçerlidir. Farklı iş kollarında ve yaşam tarzları ile farklı bölgelerde yapılacak araştırmaların mevcut bulguların genellenmesine ve ortak sorunların belirlenmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Bu nedenle toplumun yarısını oluşturan kadınların iş hayatına atılmasına engel olan hususlar ile alınması gereken tedbirlere yönelik araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abid, A. M., Jabbar, A., Abdul-Sarwar, A., Naveed A.& Iqbal, J. (2013). Problems faced by working women in banking sector of Bahawalpur. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 5(1), 490-503.
- Akın Acuner, Ş. (2019). Kadın çalışanların kariyer geliştirme sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (23) , 35-52
- Aksoy, A.& Şahin, M. (2005). Çalışan kadınların iş yerindeki sorunları: Erzurum alışveriş merkezlerinde bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3 (4) , 282-300.
- Alparslan, A. M., Çetinkaya Bozkurt Ö. Ç. & Özgöz, A. (2015). İşletmelerde cinsiyet ayrımcılığı ve kadın çalışanların sorunları. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 66-81.
- Berber, M. & Yılmaz Eser, B. (2008). Türkiye’de kadın istihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10 (2), 3-16.
- Bilir Güler, G. S. (2005). *Örgüt kültürü içinde cinsiyet ayrımcılığı ve kadınların işyerinde karşılaştıkları mesleki baskılar: Trakya bölgesi imalat sektöründe kadın çalışanlar üzerine bir araştırma*. (Doktora Tezi,

- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Bolcan, A. E. (2006). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de çalışma hayatında kadının yeri ve kadın işsizliği*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çamlıbel, Z. (2010). *İş güclüğü ve iş değiştirme niyeti ilişkisi: konaklama işletmelerinde kadın çalışanlar üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye'de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.
- Demirkol, Ş.F. & Pelit, E. (2004). Turizm sektöründeki bayan iş görenlerin karşılaştıkları sorunlar ve otel işletmelerinde bir uygulama. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8), 71-88.
- Doğan, İ. (2012). *İş yerinde psikolojik taciz ve yıldırmanın işten ayrılma- lar üzerine etkisi: bankacılık sektöründe bir inceleme*. (Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Durmuş, B., Yurtkoru, S. E. & Çinko, M. (2013). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*, 5.Baskı. İstanbul: Beta Basım.
- Erbay, E. & Tuncay, T. (2006). Sosyal hizmet bakışıyla kadın istihdamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 25-40.
- Eroğlu, F. (2000). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Eyuboğlu, D. (1999). *Kadın iş gücünün değerlendirilmesinde yetersizlikler*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics (4th Ed.)*. Sage: London.
- Ghose, A.K., Nomaan M. & Christoph E.(2010). *Küresel istihdam sorunu*. (Çeviri Edit.: Ömer Faruk Çolak). Ankara: Efil Yayınevi.
- İlkkaracan, İ. (1998). Kentli kadınlar ve çalışma yaşamı. 75 yılda kadınlar ve erkekler. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, XXXII (I), 231-260.
- Kaya, C. (2009). Çalışma yaşamında kadın iş gücü sorunları ve örgütlenme eğilimleri. (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

- Kocacık, F. & Ayan, S. (2011). Türkiye’de tekstil alanında çalışan kadınlar ve sorunları: (İstanbul-Adana-Denizli-Sivas ve Tekirdağ İli Örnekleri). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 464-483.
- Kuzgun, Y. & Sevim, S. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 14-27.
- Küçük, M. (2015). Çalışma hayatında kadınlar ve karşılaştıkları sorunlar: Bir İş verene bağlı olarak çalışan emekçi kadınlara ilişkin bir araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-17.
- Küçükkalay, A. M. (1998). Türkiye’de planlı dönemde kadın nüfusu ve kadın iş gücü istihdamındaki gelişmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 35-44.
- Maqsood, R., Bushra-Zia CH. & Asghar Q.C. (2005). Problems of employed women at Faisalabad-Pakistan. *Journal of Agriculture ve Social Sciences*, 1(3), 245- 247.
- Özkan, G.S. & Özkan B. (2010). Kadın Çalışanlara Yönelik Ücret Ayrımcılığı ve Kadın Ücretlerinin Belirleyicilerine Yönelik Bir Araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 1, 91-104.
- Özmete, E. & Eker, I. (2013). İş-aile yaşamı çatışması ile başa çıkmada kullanılan bireysel ve kurumsal stratejilerin değerlendirilmesi. *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(1), 19- 49.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*. 10 (4), 1217-1230.
- Pelit, E., Güçer, E. & Demirbağ, Ş. E. (2016). The effects of the problems faced by female workers on its’ intention to quit: A research on hotels. *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8), 44-50.
- Sayın, E. (2011). Kadın girişimcilerin sorunlarının betimleyici analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1),23-32.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile Veri Analizi* Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, F. (1996). *Banka çalışanlarında algılanan rol çatışması ve belirsizliği ve iş doyumunu ile tükenmişlik arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem Dergisi*, 2(2), 59-79.
- Yılmaz, A., Bozkurt, Y. & İzci, F. (2008). Kamu örgütlerinde çalışan kadın iş görenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 90-114.

Bireylerin Ebeveynlik Olgusuna İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması*

Individuals' Perceptions of Parenting: A Metaphor Study

Asiye Güneş**

Öz

Bu çalışmada günümüzde bireylerin “ebeveynlik” olgusuna ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırma; 2019 yılında Ankara ilinde yaşayan rastgele örnekleme yöntemiyle ulaşılan 320 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gönüllü katılımcılardan metaforlar aracılığıyla veri toplanmıştır. Katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanmış bir form dağıtılmış ve onlardan form üzerindeki “Ebeveynlik... gibidir, çünkü...” şeklindeki ifadeyi tamamlamaları istenmiş, inceleme sonucunda katılımcıların ebeveynliğe ilişkin 238 geçerli metafor ürettiği tespit edilmiş; elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Üretilen metaforların ortak özellikleri bakımından “Bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn”, “Birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Değerli bir yapı olarak ebeveynlik”, “Değişen ve farklılaşan bir yapı olarak ebeveynlik”, “Eğitici ve şekillendirici biri olarak ebeveyn”, “Fedakâr biri olarak ebeveyn”, “Güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn”, “Hassas dengeli bir yapı olarak ebeveynlik”, “Karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik”, “Karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn”, “Mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik”, “Öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik”, “Süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Yaşam

.....

* Bu makale, 5 Mart 2019 tarihinde ‘VI. Uluslar arası Toplumsal Cinsiyet Adaleti: Değişen Dünyada Ebeveynlik’ kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Milli Eğitim Bakanlığı, Etimesgut Bilim ve Sanat Merkezi, Tarih Öğretmeni, orcid.org/0000-0003-1496-038X

■ **Başvuru:** 20.08.2020
■ **Kabul:** 19.10.2020
■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266732

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Güneş, A. (2020). Bireylerin Ebeveynlik Olgusuna İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 289-330.

kaynağı olarak ebeveynlik” ve “Yol gösterici ve yönetici biri olarak ebeveyn” olmak üzere on altı kavramsal tema altında toplanmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin ebeveynliği en çok ağaca benzettikleri ve ebeveynliği koruyucu ve kollayıcı bir olgu olarak algıladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Birey, Aile, Metafor, Değişen Dünya.

Abstract

This study aims to reveal individuals' perceptions of the phenomenon of “parenthood” through metaphors. The research was carried out in 2019 with 320 people living in Ankara, who were reached by the random sampling method. Data were collected from volunteer participants. Participants were given a form prepared by the researcher and asked to complete the statement “Parenthood is like because”. The analysis revealed that the participants produced 238 valid metaphors regarding the concept of parenting. The obtained data were analyzed by the method of content analysis. In terms of the common features of the metaphors produced, parenthood is grouped under the following sixteen conceptual themes: “The parent as a person responsible to the individual and society”, “Parenthood as a unifying structure”, “Parenthood as a valuable structure”, “Parenting as a changing concept”, “The parent as educator and shaper”, “The parent as an altruistic person”, “The parent as a strong and challenging person”, “Parenting as a sensitive balanced structure”, “Parenting as a complex and compelling structure”, “Parenting as a reciprocal structure” “The parent as a protective and caring person”, “Parenting as a source of happiness”, “Parenting as a learning experience”, “Parenting as a continuum”, “Parenting as a source of life” and “The parent as someone who guides and controls”. As a result of the research, it was concluded that individuals mostly liken parenthood to trees and perceive of parenting in terms of protection and loving care.

Extended Abstract

When the literature on parental perceptions is examined, it is possible to find studies on metaphorical perceptions about family, the mother, the father and the child (Ercan, 2014; Pesen, 2015; Baltacı, 2015; Ünal, Gür Erdoğan, & Demirhan, 2016; Ceylan, 2016; Başay & Aksoy, 2017; Başaran, Demir Yıldız & Demir Öztürk, 2018). However, no study has been found that reveals individual perceptions regarding parenting. Today, there is a need for studies that will contribute to the understanding of the social structure through which “parenting” perceptions can be acquired. In this respect, revealing the metaphors

which individuals develop to express their understanding of parenting is the most important feature that distinguishes this study from others. In addition, this study categorizes individuals' conceptions of parenting according to their demographic characteristics such as age, education level, and residence in urban or rural areas. This research was designed using the phenomenology design, which is one of the qualitative research designs. 320 participants living in Ankara in 2019, consisting of 226 women and 94 men, were reached through a random sampling method and participated in the study. In addition to questions prepared by the researcher to determine the demographic characteristics of the study group, which were concerned with gender, age, education level and the duration of residence in urban and rural areas, participants were asked to complete the statement "Parenthood is like because". The completed forms were analyzed using the content analysis method.

The 320 participants produced 238 valid metaphors regarding the phenomenon of parenthood. Individuals who were more concerned about parenting likened it to concepts like: tree(f=7), water(f=6), soil (f=4), teaching (f=5), life (f=3), farming (f=3), book (f=3), sun (f=3), computer (f=2), student (f = 2), art (f=2), season (f=2), car (f=2), umbrella (f =2), fruitful tree (f=2), tidal (f=2), meaning of life (f=2), compass (f =2), rainbow (f =2), shepherding (f =2), candle (f=2), (f=2), gate (f=2), shield(f=2) and guide(f=2). The metaphors produced by the participants related to "parenting" were collected under sixteen conceptual themes. These themes are: "the parent as a protective and caring person" (f=34), "the parent as a person responsible to the individual and the society" (f =29), "the parent as an educator and a shaper" (f =26), "parenting as a source of life" (f =21), "The parent as someone who guides and controls" (f =21), "parenting as a complex and compelling structure"(f=16), "parenthood as a continuum" (f=13), "Parenting as a changing concept" (f=13), "parenting as a sensitive balanced structure" (f=3), "the parent as a devoted person" (f=11), "the parent as a strong and challenging person" (f=11), "parenthood as a reciprocal structure" (f=9), "parenthood as a source of happiness" (f=8), "parenthood as a learning experience" (f=7), "parenting as a unifying structure" (f =3) and "parenting as a valuable construct" (f=3). When all the emerging conceptual themes are evaluated together, it is seen that the participants generally associated parenting intensely with positive metaphors such as trees, writing, engineering, government, mirrors, art, pottery, school, compass, brain, sun, soul, root, umbrella, roof, earth, harbor, etc. These metaphors reveal that individuals' perception of parenting and parents as "protective and guarding", "responsible to the individual and society", "educative and shaping", "source of life", "guide and manager" (mostly) attributes a

very positive meaning to parenting. The conceptual categories of “value”, “source of happiness”, “learner” and “uniting” are among the positive themes that emerged with the results of the research, but they are less positive than the ones previously mentioned. These themes tend to feature metaphors like home, diamond, homeland, meaning of life, life, school, medicine, etc.

The results of this study are significant in our attempts to understand the perspective of society on parenting. This study reveals that individuals’ perceptions of “parenting” appear mostly positive. On the other hand, there are individuals who, while not regarding parenting completely negatively, nevertheless perceive of it in terms of difficulty and rigidity. This understanding is visible in metaphors such as race horse, candle, hanger, robot, seat, etc. These metaphors may be classified under the conceptual theme that regards parenting as “complex and compelling”. These metaphors may be evaluated in terms of the difficulties faced by parents today. In addition, the conceptual themes of “changing”, “strong and challenging”, “altruistic”, “delicate and balanced,” and “continuous”, include metaphors such as never-ending school, working hours, candle, patience, stone, clock, scale, trinket, mountain, superhero, Phoenix, surgeon, delicate tulle, etc.

Today, it is very important to develop an idea of people’s perceptions of parenting and parents, who are confronted with the results of modernization, industrialization, urbanization, globalization, and the development of technology in the personal, social and cultural spheres, in order to understand the effects of these developments on parents. While these developments bring serious changes to parents’ self-perception, the traditional perception of parenting (Tunca, 2018), in which parents see children as a trustworthy workforce for the future, is still present, as seen in the few metaphors of fruit trees, gardening, etc., which fall under the conceptual theme of “reciprocity”. In conclusion, this study rests on a framework which was drawn about the perceptions of individuals about parenting in today’s world. Since the research presents the current mindset of society in defining and perceiving parents and thus the family, it is expected to contribute to the formation of educational activities and social policies for parents.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Birey, Aile, Metafor, Değişen Dünya.

Keywords: Parent, Individual, Family, Metaphor, Changing World.

Giriş

İnsanlığın önemli kurumlarından olan aile; genel tanımıyla biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990: 2). Aile, birey ve toplum arasındaki bağ kuran ve toplum hayatının devamını sağlayan en temel evrensel ve sosyal bir kurumdur. Genel bir tanımla da olsa aileyi açıklamak kolay değildir. Çünkü her topluma has bir aile bulunmaktadır (Özkalp, 1998: 100). Toplumların aile yapılarıyla varlıklarını devam ettirmesi sebebiyle bir toplumun tanınmasında aile ilişkilerinin bilinmesi özel bir önem taşır (Dikeçligil, 2014). Aile kurumunun toplumun kendisinden beklediği görevleri yapabilmesinde bireylerin, aile biriminin en önemli unsuru olan, ebeveynliğe yönelik algılarının bilinmesi önemlidir. Nitekim sosyo-kültürel yapılar bireylerin ebeveynlik rollerine yönelik algılarını etkilerken bu algılar bireye, aileye ve topluma yönelik bilgileri de içermektedir.

Günümüzde dünyayı etkileyen teknolojik ve ekonomik gelişmeler aynı zamanda sosyo-kültürel alanları da etkilemektedir. Sanayileşme, modernleşme, kentleşme ile yaşanan değişimlere küreselleşmenin anahtarı denilebilecek ulaşım, haberleşme ve bilgi ağındaki hızlı teknolojik gelişmelerin eklenmesiyle oluşan köklü sosyo-kültürel değişimler, ebeveyn davranışlarının biçim ve kalıplarını, ilişkisel ağlarını doğrudan ya da dolaylı bir biçimde değişim ve dönüşüme uğratmaktadır (Şentürk, 2006: 12). Zira birey, aile ve toplum üçlüsü sosyal dünyanın diğer bütün bileşenleri gibi, adeta birbiri içine yuvarlanmıştır (Dikeçligil, 2014: 13). Türk toplumunda da modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme süreçlerinin ortaya çıkardığı gelişme ve etkilerin kişisel, toplumsal ve kültürel yaşam alanlarla bütünleştirilmesiyle bireylerin geleneksel rollerinde ve sorumluluklarında dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümler özellikle yetişkin bireylerin aile içi rollerine dair algılarının

da değişmesine yol açmaktadır (Gillies, 2003; Thornton ve E. Frivke, 1987; akt. Abay ve Demir, 2014). Bu nedende günümüzde bireylerin, “ebeveynlik” olgusuna yüklediği anlamların ortaya konulması aile kurumunu ve toplumu anlamak açısından önemlidir.

Bireylerin “ebeveynlik” olgusuna ilişkin algılarını ortaya çıkarmada metaforlar önemli bir işlev oluşturmaktadır. Metafor(benzetme/mecaz) sözcüğü, Türk Dil Kurumu tarafından “bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” olarak tanımlanmaktadır (“Metafor”, 2019). Morgan (1991) metaforları genel olarak dünyayı kavrayışımıza yardım eden bir düşünme ve görme biçimi olarak tanımlamaktadır. Ona göre metaforlar aracılığı ile çevremizi, daha önce düşünmediğimiz biçimde düzenleyebilir ve yönetebiliriz. Metaforlar önceki deneyimlerimizi ve zihinsel ilişkilendirmelerimizi harekete geçiren bir yoldur. Metaforlar ilk bakışta belirsiz ve çelişkili görünebilir, ancak karmaşık kavramların edebî bir şekilde daha hızlı ve daha doğru açıklanmasını (Torgny, 1997:7) ve aynı zamanda pek çok soyut kavramın zihinde önceden oluşturulmuş şemalara daha kolay yerleşmesini sağlar (Doğan, 2015: 374). Saban (2008) metaforları kişilerin belli bir olguyu başka bir olguya görmesini sağlayan zihinsel modeller olarak açıklarken Lakoff ve Johnson (2005) ise metaforu, aslında bir şeyi başka bir şeyin bakış açısı ile anlamak olarak açıklamıştır. Metaforlar, iletişim kurmak için bir kaynak olarak, bizi günlük deneyimlerin ayrıntılarının, gerçekliğinin ve anlamlarının ötesine götürürler (Weade ve Ernest, 1990). Son yıllarda metaforlar birçok araştırmacı tarafından, çeşitli problemlere cevap bulma sürecinde kullanılan bir araç haline gelmeye başlamıştır (Koç, 2014). Alanyazın incelendiğinde; aile, anne, baba ve çocuk ile ilgili metaforik algılar üzerine yapılan çalışmaların var olduğu görülmüş (Ercan, 2014; Pesen, 2015; Baltacı, 2015; Ünal, Gür Erdoğan ve Demirhan, 2016; Ceylan, 2016; Başay ve Aksoy, 2017; Başaran ve Demir Yıldız ve Demir Öztürk, 2018) ancak ebeveynliğin günümüzde algılanışını ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Günümüzde toplumsal yapının anlaşılmasına katkı sunacak “ebeveynlik” algılarını mecazlar (metaforlar) yoluyla elde edinilebileceği

bir bilgi birikimine ihtiyaç vardır. Bu açıdan bireylerin “ebeveynlik” hakkında geliştirdikleri metaforların ortaya çıkarılması araştırma- yı diğer araştırmalardan ayıran en önemli özelliktir. Bununla beraber bireylerin yaş, eğitim durumları, kent ve kırsalda yaşam süreleri gibi demografik özelliklerine göre ebeveynlik algıları da ortaya konulacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, değişen dünya koşulları karşısında, bireylerin “ebeveynlik” algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde araştırmanın alt problemleri de şunlardır:

- Bireylerin “ebeveynlik” olgusuna dair hangi metaforları kullanmaktadır?
- Katılımcılar tarafından ortaya konan metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal temalar altında toplanabilir?
- Çalışma sonucu oluşturulan kavramsal temaların yaş, eğitim durumu ile kent ve kırsalda yaşam süreleri değişkenlerine göre dağılımları nasıldır?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni ile tasarlanmıştır. Fenomenoloji, insanların çevrelerinde olup biten olayları nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışan bir analiz türüdür (Wade ve Tavis, 1990). Olgu bilimin temelini bireysel yaşantılar meydana getirir. Bu nedenle olgu bilim deseni ile yürütülen araştırmalarda araştırmacı katılımcının bireysel tecrübelerine ve olaylara yükledikleri anlamlara odaklanır (Baş ve Akturan, 2017). Araştırmada veriler, metaforlar aracılığıyla toplanarak analiz edilmiş, analiz sonucunda çağdaş ebeveynlik algıları betimlenmeye çalışılmıştır. Metaforlar sayesinde kişisel ve ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmekte, sistematik yansımaları sayesinde

de üzerinde konuşulup tartışılabilir ve ardından harekete geçilebilecek bilgiler elde edilmektedir (Güneş ve Fırat, 2016). Bu araştırmada da bireylerin kendi yaşantılarından yola çıkarak ebeveynlik algılarının belirlenmesi amaçlandığından araştırma olgu bilim deseni ile tasarlanmıştır; bireylerin ebeveynliği nasıl algıladıkları ve kavradıklarını ortaya koymak üzere veriler metaforlar aracılığıyla toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 10 Ekim - 10 Kasım 2019 tarihleri arasında Ankara ilinde yaşayan rastgele örneklem yoluyla ulaşılan ve gönüllü katılan 320 kişi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim durumları, kent ve kırsalda yaşam sürelerine ait değişkenleri içeren demografik yapıya dair frekans yüzde dağılımları aşağıda tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgular

Değişken	Kategori	Frekans(f)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	226	71
	Erkek	94	29
Yaş	18 yaş aşağısı	47	14.6
	18-30	56	17.5
	31-45	155	48.5
	46-55	46	14.4
	56 yaş ve üzeri	16	5
Eğitim Durumu	İlkokul	27	8.4
	Ortaokul	50	15.6
	Lise	59	18.4
	Lisans	130	40.6
	Lisansüstü	54	17
Şehir Merkezinde Yaşama Süresi	1-5 Yıl	15	4.6
	5-10 Yıl	33	10.4
	10-15 Yıl	41	12.8
	15-20 Yıl	31	9.7
	20 Yıl Üzeri	200	62.5

Kırsal Bölgede Yaşama Süresi	1-5 Yıl	48	15
	5-10 Yıl	34	10.6
	10-15 Yıl	23	7.2
	15-20 Yıl	27	8.5
	20 Yıl üzeri	8	2.5
	Hayır	180	56.2
Toplam		320	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışma grubunun % 71’ i kadın, % 29’u erkektir. Çalışma grubunun %14,6’sı 18 yaş altında, %17,5’i 18-30 yaş aralığında, %48,5’i 31-45 yaş aralığında, %14,4’ü 46-55 yaş aralığında, %5’i 56 yaş ve üzerindedir. Çalışma grubunun eğitim durumuna bakıldığında % 8,4’ü ilkokul, %15,6’sı ortaokul, %18,4’ü lise, %40,6’sı lisans, %17’si lisansüstü bir eğitim kurumundan mezun olduğu görülmektedir. Çalışma grubunun şehir merkezinde yaşama sürelerine bakıldığında % 4,6’ sını 1-5 yıl, % 10,4’ü 5-10 yıl, % 12,8’i 10-15 yıl, % 9,7’ si 15-20 yıl arası ile % 62,5’nin ise 20 yıl ve üzerinde şehir merkezinde yaşadığı görülmektedir. Çalışma grubunun kırsal bir bölgede yaşama sürelerine bakıldığında % 15’i 1-5 yıl, %10,6’sı 5-10 yıl, %7,2’si 10-15 yıl, % 8,5’i 15-20 yıl arası ile %2,5’i 20 yıl ve üzerinde yaşadığı görülürken %56,2’sinin ise kırsal bir bölgede hiç yaşamamıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan bir form aracılığıyla toplanmıştır. Formun hazırlanma aşamasında metaforların kullanımı ile ilgili araştırma deneyimine sahip bir uzmanın görüşü alınmıştır. Formun ilk kısmında araştırmayla ilgili kısa bir açıklama ile birlikte katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kent ve kırsalda yaşama süresi ile ilgili demografik özellikleri belirleyen beş adet soru yer almıştır. Formun ikinci kısmında “Ebeveynlik....gibidir. Çünkü ...” şeklinde açık uçlu bir tek soru vardır. Soruda yer alan “gibi” kavramı, metaforla kaynak ile konu arasındaki bağı açıklarken; “çünkü” kavramı çalışma grubunun oluşturdukları metaforların mantıksal dayanaklarını sunmalarını sağlamaktadır

(Saban, 2008). Araştırma, Ankara'nın çeşitli ilçelerindeki sokak, çarşı, özel kurs vb. mekânlarında gönüllü olan katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından veri toplamaya geçmeden önce katılımcılara metaforların ne olduğuna ilişkin bir açıklama yapılmış ve farklı konularda metafor örnekleri gösterilmiştir. Ardından katılımcılardan formu doldurmaları istenmiş, formlar uygulamanın hemen ardından araştırmacı tarafından toplanmıştır. Katılımcılardan gönüllülük esasına dayanarak veri toplayan araştırmacı, 'Etik İlkelere Uygunluk Beyan' esaslarına göre çalışmayı tamamlamıştır.

Verilerin Analizi

Katılımcıların ürettikleri metaforların analizinde sıralanan basamaklar izlenmiştir. İlk aşamada katılımcılar tarafından üretilen metaforlar kodlanarak alfabetik sıralanmıştır. Bu aşamada katılımcılara metafor üretmeleri için dağıtılan formlar araştırmacı tarafından incelenmiş ve bu incelemede herhangi bir metaforun üretilmediği, metaforun üretildiği ancak nedeninin açıklanmadığı 2 form elenmiştir (örn.; "Ebeveynlik liderlik gibidir"). Ardından her bir metafor; metaforun kaynağı, konusu ve kaynak ile konu arasındaki ilişki (Forceville, 2002) bakımından analiz edilmiştir. Örneğin; "Ebeveynlik su ve güneş gibidir; çünkü çocuklarımızı hayata hazırlar, korur, kollarız." şeklinde yazılan bir metaforda metaforun konusu "ebeveynlik", metaforun kaynağı ise "su ve güneş" olarak değerlendirilmiş; söz konusu metaforda konu ile kaynak arasında kurulmaya çalışılan ilişki ise çocukları hayata hazırlama ve koruma olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bu sürecinde metaforların kullanımı ile ilgili araştırma deneyimine sahip uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzman alfabetik olarak sıraladığı metaforların, metafor özelliği taşıyıp taşımadığını bağımsız olarak incelemişler ve kaynakla konu arasındaki ilişkiyi dikkate alarak metafor için mantıklı bir gerekçenin sunulmadığı 82 formu %100 görüş birliğine vararak elemişlerdir (örn.; "Ebeveynlik balık ve su gibidir;

çünkü balık su olmadan yaşayamaz.”, “Ebeveynlik kök gibidir; çünkü ağacın dalları ve meyveleridir.”, “Ebeveynlik sonsuzluk gibidir; çünkü sonsuz sevgi gerektirir.”, “Ebeveynlik güzel bir şey gibidir; çünkü çocuğunuz sizin ilk göz ağrınızdır.”). Eleme sonrasında geriye 238 form kalmıştır. Geriye kalan formlarda yer alan metaforlar için yeniden alfabetik bir liste oluşturulmuştur. Bu aşamayı tema oluşturma süreci izlemiştir. Araştırmacı ve uzman birbirlerinden bağımsız şekilde, elde edilen geçerli metaforların ortak özelliklerinden ve alanyazından hareketle temalar üretmiş ve metaforları bu temalar altında listelemişlerdir. Görüş birliği %100 olana kadar tema üretme ve metaforları bu temalar altında listeleme aşaması devam etmiş; sonuç olarak 238 metafor, oluşturulan on altı tema altında listelenmiştir. Ardından son hali verilen listeye ilişkin olarak metafor ve analogiler konusunda çalışmalar yürütmüş bilim ve sanat merkezi felsefe öğretmeni olan başka bir uzmanın daha görüşüne başvurulmuştur. Uzmandan, araştırmacıdan bağımsız olarak 238 metaforu belirlenen temalar altında listelemesi istenmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan liste ile uzman tarafından oluşturulan listenin birbirleriyle örtüşüp örtüşmediği “görüş birliği/(görüş birliği+görüş ayrılığı) x 100” formülü kullanılarak değerlendirilmiştir (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacı tarafından oluşturulan listenin uzman tarafından oluşturulan liste ile ortalama %89,07 (Ranj = %89-100) düzeyinde örtüştüğü görülmüştür. Araştırmacı ve uzmanlar arasında %100 düzeyinde görüş birliği sağlanıncaya kadar analizlere devam edilmiştir. Araştırmanın farklı aşamalarında yürütülen araştırmacı ve uzmanlar arasında tutarlılığı belirlemeye ve arttırmaya yönelik çalışmalarla araştırmada iç güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada veri analiz sürecinin detaylı bir biçimde açıklanması ve bulguların yazılıp yorumlanmasında çalışma grubunun metaforlarına ilişkin doğrudan alıntılara yer verilmesiyle araştırmanın inandırıcılığı arttırmaya çalışılmıştır. Son aşamada frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan kişilerin ebeveynlik algılarına işaret eden metaforlara dair elde edilen bulgular tablolar halinde sunularak ve araştırma alt problemlerine göre alt başlıklar halinde analiz edilerek yorumlanmıştır.

Bireylerin “Ebeveynlik” Olgusuna İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar

Bu araştırmada elde edilen genel bulgulara göre bireyler “ebeveynlik” algısına işaret eden 238 geçerli metafor üretmiştir. Üretilen 238 metafordan 26’sı (Ağaç, Su, Hayatın Anlamı, Rehber, Kalkan, Işık, Pusula, Güneş, Gökkuşluğu, Mum, Okul, Çobanlık, Hayat, Kapı, Bilgisayar, Öğretmenlik, Öğrencilik, Sanat, Kitap, Toprak, Mevsim, Araba, Şemsiye, Çiftçilik, Meyve Veren Bir Ağaç, Hacıyatmaz) 2 ile 7 katılımcı tarafından üretilmiştir. Diğer metaforlar ise yalnızca birer katılımcı tarafından geliştirilmiştir. Üretilen bu metaforlar ve bunları temsil eden birey sayıları (f) Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. “Ebeveynlik” Olgusuna İlişkin Geliştirilen Metaforlar ve Onları Temsil Eden Birey Sayısı

Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)	Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)
1	Bilgisayar	2	37	Yarış Atı	1
2	Dağ	1	38	Kalbini Dışarıda Taşımak	1
3	Ateşten Denizi Mumdan Gemiyle Geçmek	1	39	Sorumluluk İsteyen Bir Süreç	1
4	Motor	1	40	Mutlak Değer	1
5	Yol Göstermek	1	41	Sevgi, Sorumluluk Emek İş	1
6	İç Hesaplaşma	1	42	Kendinden Vazgeçip Çocuğuna Feda Etmek	1
7	Çözülmeyen Çözülemeyen Soru	1	43	Çok Kutsal Bir Görev	1
8	Yol Göstermek	1	44	Hayat ve Gelecek İş	1
9	Büyük Bir Emek, Sabır ve Sorumluluk İş	1	45	Çocuk Yetiştirmek Zor Bir İş	1

Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)	Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)
10	Kök	1	46	Sahip Olunan En Büyük Sorumluluk	1
11	Küp	1	47	Koşulsuz Sevmek ve İdrak Aşılacak	1
12	Gökyüzü	1	48	Liderlik	1
13	Doğa Üstü Bir Güç	1	49	Kılavuz	1
14	Süper Kahraman	1	50	Dış kapı	1
15	Nefes Almak	1	51	Öğrencilik	2
16	Sanat	2	52	Hiç Bitmeyen Bir Görev İşİ	1
17	Orkestra Şefi	1	53	Öğretmenlik	5
18	Deniz	1	54	Kale Surları	1
19	Çiçek	1	55	Yazar	1
20	Çok Renkli Küp	1	56	Yaşamın Anlamı	1
21	Kitap	3	57	Sorumluluk Yükümlülük İşİ	1
22	Pırlanta	1	58	Çömlekçilik	1
23	Ateş	1	59	Tedavi	1
24	Radar	1	60	Arkadaşlık	1
25	Köklü Bir Çınar Ağacı	1	61	Eğitmen	1
26	Karnın Çok Açken Çok Acı Bir Yemeği Yemek	1	62	İlaç	1
27	Kendini Her Konuda İkinci Plana Atmak	1	63	Mürebbiye	1
28	Saksı	1	64	Bağlılık	1
29	Toprak	4	65	Her Günü Farklı Film	1
30	Zor Bir İş	1	66	Koşulsuz Sevgi ve İlgİ	1
31	Vicdan Azabı	1	67	Rehber Olmak	1
32	Meşakkatli Bitmeyen Sorumluluk İşİ	1	68	Su	6
33	Mesaisi Bitmeyen Bir Meslek	1	69	Dantel İşlemek	1
34	Daha Önce Bulunmadığınız Bir Yerde Bulunmak	1	70	Hayat	1
35	Matematik Problemi	1	71	Hassas Bir Tül	1

Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)	Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)
36	Mevsim (ler)	2	72	Saat	1
73	Cam	1	114	Ev	1
74	Gönüllü İşçilik	1	115	Şemsiye	2
75	Felsefe	1	116	Araba	2
76	Paratoner/Yol Gösterici	1	117	Meyve Veren Bir Ağaç	2
77	Beyin	1	118	Hacıyatmaz	2
78	Devamlı Bir Şeylere Yetişmeye Çalışan Robot	1	119	Dağın Zirvesine Çıkmak (Çıkabilmek)	1
79	Hava, Su, Toprak	1	120	Gelecek	1
80	Yemek	1	121	Kale	1
81	Bilimsel ve Sanatsal Bir İş	1	122	Cerrah	1
82	Bir Fidanı Besleyip Büyütüp Meyve Vermesi	1	123	Çiftçilik	3
83	Aileden Çocuklara Kaliteli Veri Aktarımı İş	1	124	Köklü Bir Ağaç	1
84	Ağaç	7	125	Hayatın Gerçek Anlamı ve Mutluluğun Zirvesi	1
85	Köklü Bir Ağaç	1	126	Zümrüdü Anka Kuşu	1
86	Sandal	1	127	Kale Muhafızı	1
87	Tekrar Çocuk Gibi Büyümek	1	128	Hayatın Anlamı	2
88	Orman Olmak	1	129	Kaburga Kemikleri	1
89	Heykeltraşlık, Taş Yontmacılığı	1	130	Terazi	1
90	Bir Kuşun Kanatlarını Açması	1	131	Her Anını Örnek Bir İnsan Gibi Yaşayabilmek	1
91	Fırın	1	132	Mizan	1
92	Kapı	2	133	Cüzdân	1
93	Ocak	1	134	Dünyayı Sırtlanmak	1
94	Liman	1	135	Geleceğe Bir Yatırım	1
95	Hayat	3	136	Kullanma Kılavuzu	1
96	Çobanlık	2	137	Ütü	1
97	Sayısal Kuponu	1	138	Kafes	1
98	Krallık	1	139	Kanguru	1
99	Kaos	1	140	Meşrutiyet	1

Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)	Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)
100	Kılıç Kalkan	1	141	Dikenli Gül	1
101	Mum	2	142	Ressamlık	1
102	Hiç Bitmeyen Okul	1	143	Gökkuşluğu	2
103	Işık	2	144	Güneş	3
104	Oksijen	1	145	Pusulula	2
105	Başkan	1	146	Evin Çatısı	1
106	Çocukla Birlikte Büyümek	1	147	Kuzgun	1
107	Koltuk	1	148	Çatı	1
108	Cam Fanus	1	149	Dalgalı Bir Deniz	1
109	Elmas, Pırlanta	1	150	Evlatla Anne Baba Arasında Köprü	1
110	Çöp Kovası	1	151	Lastik Top	1
111	Hamilik	1	152	Dünya'nın Güneş Etrafında Dönmesi	1
112	Büyük Bir Dağ	1	153	Akan Bir Nehir	1
113	Okul	2	154	Hamur Yoğurmak	1
155	Demir	1	176	Can	1
156	Bir Fidanı Ağaç Yapmak	1	177	Atmosfer	1
157	Geleceğe Yön Vermek	1	178	Tutarlı ve Koşulsuz Biçimde Sevmek	1
158	Harita	1	179	Hava	1
159	Bahçivanlık	1	180	Dünya Liderliği	1
160	Mühendislik	1	181	Devlet	1
161	Can Simidi	1	182	Sürahi ve Bardaklar	1
162	Battaniye	1	183	Her Defasında Yeni Bir Yola Girmek	1
163	Tercümanlık	1	184	Askılık	1
164	Sabun	1	185	Kaptanlık	1
165	Tiyatro Sahnesi	1	186	Bulut	1
166	Kalkan	2	187	Kültür	1
167	Sabır Taşı	1	188	Sanatçının Şarkı Söylemesi	1
168	Rehber	2	190	Dünya	1
169	Uçurumun Kenarındaki Ardıç Ağacı Olmak	1	191	Vatan	1

Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)	Sıra	Metafor Adı	Frekans (f)
170	Sorumluluk Gerektiren Bir İş	1	192	Kutsal Bir Meslek	1
171	Sorumluk ve Hayat	1	193	Güvenlik Kamerası	1
172	Bankadaki Yatırımımız	1	194	Bir Başkası İçinde Yaşamak	1
173	Yol Göstericilik/ Rehberlik	1	195	Bir Fidanın Ağaç Oluşunu İzlemek	1
174	Ayna	1	196	Kalp	1
175	Özveridir, Karşılıksız Sevmek	1	Toplam		238

Bireylerin “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Kavramsal Temalara Göre Dağılımı

Çalışma grubundan elde edilen verilere uygun olarak metaforlar ortak özellikleri bakımından gruplandırılmış ve her grup bir tema oluşturmuştur. Buna göre bu araştırmada oluşturulan kavramsal tema sayısı on altıdır. “Bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn”, “Eğitici ve şekillendirici biri olarak ebeveyn”, “Fedakâr biri olarak ebeveyn”, “Güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn”, “Yol gösterici ve yönetici biri olarak ebeveyn”, “Koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn”, “Birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik”, “Hassas dengeli bir yapı olarak ebeveynlik”, “Karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik”, “Karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Değerli bir yapı olarak ebeveynlik”, “Değişen ve farklılaşan bir yapı olarak ebeveynlik”, “Süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik”, “Mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik” ve “Yaşam kaynağı olarak ebeveynlik” şeklinde oluşturulan kavramsal temalara ait metafor sayısı ve yüzdeleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Temalar

Sıra	Kavramsal Temalar	İlgili Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde %
1	Bireye ve Top- luma Karşı So- rumlu Biri Olarak Ebeveyn	Büyük Bir Emek, Sabır ve Sorumluluk(1), Sorumluluk İsteyen Bir Süreç(1),Sevgi, Sorumluluk, Emek(1), Çok Kutsal Bir Görev(1), Sahip Olunan En Büyük Sorumluluk(1),Koşulsuz Sevmek ve İdrak Aşılama(1),Yazar(1),Sorumluluk,Yükümlülük(1),Bağlılık(1),Meşakkatli Bitmeyen Sorumluluk(1), Hayat(1), İç Hesaplaşma(1), Bilimsel ve Sanatsal Bir İş(1),Aileden Çocuklara Kaliteli Veri Aktarımı (1), Ağaç(1), Her Anını Örnek Bir İnsan Gibi Yaşayabilmek(1),Dünyayı Sırtlanmak(1), Kanguru(1), Bir Fidanı Ağaç Yapmak(1),Daha Önce Bulunmadığınız Bir Yerde Bulunmak(1), Geleceğe Yön Vermek(1), Mühendislik(1),Öğretmenlik(1), Dünya Liderliği(1), Devlet, Ayna(1), Bir Başkası İçinde Yaşamak(1),Gökyüzü(1), Özveri, Karşılıksız Sevmek(1)	29	12.18
2	Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn	Sanat(2), Kitap(1), Hayat ve Gelecek(1), Işık(1), Öğretmen(lik)(4),Çömlekçilik(1), Eğitimci(1), Mürebbiye(1), Dantel İşlemek(1), Bilgisayar(1), Heykeltraşlık(1), Taş Yontmacılığı(1), Çiftçilik(1), Kullanma Kılavuzu(1), Ressamlık(1), Hamur Yoğurmak(1), Ütü(1), Bir Fidanı Besleyip Büyütüp Meyve Vermek(1), Sürahi ve Bardaklar(1), Heykeltraşlık(1), Gökkuşluğu(1),Okul(1).	26	10.92
3	Fedakâr Biri Olarak Ebeveyn	Kendini Her Konuda İkinci Plana Atmak(1), Kendinden Vazgeçip Çocuğuna Feda Etmek(1), Çocuk Yetiştirmek Zor Bir İş(1), Tedavi(1), Gönüllü İşçilik(1), Sanat(1), Sabun(1), Uçurumun Kenarındaki Ardıç Ağacı Olmak(1), Koşulsuz Sevgi(1), Mum(1), Sabır Taşı(1).	11	4.63

Sıra	Kavramsal Temalar	İlgili Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde %
4	Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn	Dağ(1), Köklü Bir Çınar Ağacı(1), Süper Kahraman (1), Ağaç(1), Köklü Bir Ağaç(1), Hacıyatmaz (2), Zümrüdüanka Kuşu(1), Meyve Veren Bir Ağaç(1), Büyük Bir Dağ(1), Toprak(1).	11	4.63
5	Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn	Pusula(2), Rehber(2), Yol Göstermek(2), Orkestra Şefi(1), Yol Göstericilik-Rehberlik(1), Liderlik(1), Kılavuz(1), Rehber Olmak(1), Paratoner-Yol Göstericisi(1), Beyin(1), Meşrutiyet(1), Işık(1), Güneş(1), Başkan(1), Harita(1), Tercümanlık(1), Kaptanlık(1), Çobanlık(1).	21	8.83
6	Koruyucu ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn	Kapı(2), Şemsiye(2), Kalkan (2), Saksı (1), Çatı(1), Dış kapı(1), Kale Surları(1), Kalbini Dışarıda Taşımak(1), Orman Olmak(1), Bir Kuşun Kanatlarını Açması(1), Liman(1), Çobanlık(1), Ev(1), Ağaç(1), Araba(1), Kale(1), Kale Muhafızı(1), Kaburga Kemikleri(1), Kafes(1), Dikenli Gül(1), Kılıç Kalkan(1), Evin Çatısı(1), Kuzgun (1), Cam Fanus (1), Hamilik (1), Atmosfer(1), Can Simidi(1), Battaniye(1), Radar(1), Dünya(1), Güvenlik Kamerası(1).	34	14.28
7	Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Ev(1), Cüzdan (1), Evlatla Anne Baba Arasında Köprü (1)	3	1.26
8	Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Öğrencilik (2), Hayat (2), Tekrar Çocuk Gibi Büyümek(1), Çocukla Birlikte Büyümek(1), Okul(1).	7	2.94
9	Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Ateşten Denizi Mumdan Gemiyle Geçmek(1), Su(2), Ateş(1), Cam(1), Yemek(1), Mizan(1), Terazi(1), Hassas Tül(1), Cerrah(1), Saat(1), Krallık(1), Vicdan Azabı(1)	13	5.46

Sıra	Kavramsal Temalar	İlgili Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde %
10	Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Yarış Atı(2), Karnın Çok Açken Çok Acı Bir Yemeği Yemek(1), Çok Renkli Bir Küp(1), Felsefe(1), Kaos(1), Gökkuşaklığı(1), Mum(1), Koltuk(1), Çöp Kovası(1), Araba(1), Lastik Top(1), Tutarlı ve Koşulsuz Biçimde Sevmek(1), Askılık(1), Devamlı Bir Şeylere Yetişmeye Çalışan Robot(1), Tiyatro Sahnesi(1).	16	6.72
11	Karşılıklık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Çiftçilik(2), Meyve Veren Ağaç (1), Geleceğe Bir Yatırım(1), Sayısal Kupon(1), Bahçıvanlık(1), Ağaç(1), Bankadaki Yatırımımız(1), Kültür(1).	9	3.78
12	Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Pırlanta(1), Elmas. Pırlanta(1), Vatan(1).	3	1.26
13	Değişen ve Farklılaşan Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Bilgisayar(1), Çözülmeyen Çözümeyen Soru(1), Küp(1) Çiçek(1), Mevsim(ler)(2), Kitap(1), Dalgalı Bir Deniz(1), Ağaç(1), Bulut(1), Her Defasında Yeni Bir Yola Girmek(1), Her Günü Farklı Film(1), Ocağın Üstünde Pişen Çay(1).	13	5.46
14	Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	Deniz(1), Mesaisi Bitmeyen Bir Meslek(1), Hiç Bitmeyen Bir Görev İş(1), Sandal(1), Ocak (1), Dağın Zirvesine Çıkmak(1), Kitap(1), Hiç Bitmeyen Okul(1), Dünya'nın Güneş Etrafında Dönmesi(1), Akan Bir Nehir(1), Demir(1), Sorumluluk Gerektiren Bir İş(1), Kutsal Bir Meslek(1).	13	5.46
15	Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik	Hayatın Anlamı(2), Mutlak Değer(1), İlaç(1), Matematik Problemi(1), Fırın (1), Hayatın Gerçek Anlamı ve Mutluluğun Zirvesi(1), Sanatçının Şarkı Söylemesi(1).	8	3.36
16	Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik	Su(4), Toprak(3), Ağaç(2), Güneş(2), Motor(1), Nefes Almak(1), Yaşamın Anlamı(1), Hava, Su ve Toprak(1), Kök(1), Köklü Bir Ağaç(1), Oksijen(1), Hava(1), Can(1), Kalp(1).	21	8.83
TOPLAM			238	%100

Kavramsal Temalar

1. Bireye ve Topluma Karşı Sorumlu Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 29 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği bireye ve topluma karşı sorumluluğu içeren bir olgu olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik sorumluluk gibidir; çünkü çocuğunu bilinçli bir birey haline getirmek gerekir(B.40).”, “Ebeveynlik çok kutsal bir görev gibidir; çünkü her şeyi yetiştirmek kolay, insan yetiştirmek zordur(B.59).”, “Ebeveynlik hep iç hesaplaşma gibidir; çünkü kendine hep şu soruyu soruyorsun, çocuğum için yeterli miyim?(B.100).” ifadeleri örnek verilebilir. Bu örneklerin yanı sıra “Ebeveynlik mühendislik gibidir; çünkü toplumun taşlarını dizmede yardımcı oluyor(B.248).”, “Ebeveynlik dünya liderliği gibidir; çünkü insan eğitiyorsun, toplumu bilinçlendiriyorsun(B.249)”, “Ebeveynlik önemlidir, devlet gibidir; çünkü toplumun kültürünü taşır(B.250).”, “Ebeveynlik ayna gibidir; çünkü anne- babalar rol modeldir(B.280).” ifadeleri de bulunmaktadır.

2. Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 26 metafor bulunmaktadır. Ebeveyn olmayı çocuğu eğitici ve şekillendirici biri olmak olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik çömlekçilik gibidir; çünkü çocuğa şeklini veren ebeveyn(B.78).”, “Ebeveynlik mürebbiye gibidir; çünkü çocukların terbiye görevi ebeveyn(B.85).”, “Ebeveynlik dantel işlemek gibidir; çünkü çocuklar nasıl işlenirse öyle yetişir(B.92).”, “Ebeveynlik çiftçilik gibidir; çünkü bir tohumu ellerinizle büyütüp yararlı şeylerden yararlandırıp zararlı etkenlerden koruyup, sağlıklı ve iyi bir şekilde büyütüp olgunlaştırmaktır. İyi ve sağlıklı ürün elde etmektir(B.162).”, “Ebeveynlik heykeltraşlık gibidir; çünkü çocuğunuzu en ince ayrıntısına kadar siz şekillendirirsiniz(B.260).”, “Ebeveynlik ışık gibidir; çünkü bilgi ve birikimleri çocuğa yansıtır(B. 264).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

3. Fedakâr Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 11 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği fedakârlık gerektiren bir sorumluluk olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik gönüllü işçilik gibidir; çünkü çok çalışırsınız ama çok keyif alırsınız(B.104).”, “Ebeveynlik sabun gibidir; çünkü evlatlarının kalbini ve ruhunu temizlerken yok olursun(B.267).”, “Ebeveynlik kendini her konuda ikinci plana atmak gibidir; çünkü çocuğum acıkınca acıkır, o hastalanınca ağrı hisseder, önce onun mutluluğu geldiği için(B.35).”, “Ebeveynlik uçurumun kenarındaki ardıç ağacı olmak gibidir; çünkü çok rüzgâr görmüşsünüzdür ama gölgelenenler bunu bilmez(B.299).”, “Ebeveynlik mum gibidir; çünkü kendisi tükenirken etrafını aydınlatır(B.318).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

4. Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 11 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği güçlü ve mücadeleci olmakla ilişkilendiren bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik süper kahraman olmak gibidir; çünkü çocuklarınız sürekli sizi olduğunuzdan daha fazlası olarak görür(B.95).”, “Ebeveynlik hacıyatmaz gibidir; çünkü yorucu hayat koşullarında yıkılmadan ayakta durmak gerekir(B.153).”, “Ebeveynlik Zümrüdüanka kuşu gibidir; çünkü zaman zaman yaşadıklarınız, kişiler ve çevrenizdeki olumsuzluklar, onlara rağmen çocuklarınız için küllerinizden yeniden doğarsınız. Tıpkı Anka kuşu gibi; çünkü onları geleceğe en iyi şekilde psikolojileriyle, kendilerine öz güvenleriyle bu hayata hazırlanmalıdırlar. Bunu da hazırlamak her gün daha güçlü bir şekilde biz ebeveynlerin görevidir. Siz dik durursanız onlar da sizden ilhan alıp bunu yaşarlar ve yaşatırlar(B.165).”, “Ebeveynlik büyük bir dağ gibidir; çünkü bir ebeveyn olarak güçlü, ayakları üstünde duran, her şartta çocuğuna yeterli olmalıdır. Dağın büyüklüğünde güçlü bir duruş, koca bir sevgi, her konuda sağlam bir yapısı görüyorum(B.226).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

5. Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 21 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliğe dair algılarında yol gösterici ve yönetici olma yönleri olan biri olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik yol göstericilik/rehberlik gibidir; çünkü hayat boyu yanında olamayacağımız, biz yanlarında olmadığımızda da yollarına devam edebilmelerini sağlamaktır(B.46).”, “Ebeveynlik liderliktir; çünkü çocuk ebeveynin takipçisidir(B.68).”, “Ebeveynlik paratoner, yol gösterici gibidir; çünkü çocuklar sıfır datayla dünyaya gelirler. Onları yönlendirmek, zararlı etkilerden uzak tutmaktır(B.106).”, “Ebeveynlik pusula gibidir; çünkü her zaman doğru yolu gösterir(B.204).”, “Ebeveynlik harita gibidir; çünkü hayatın nereye gideceğini nerde duracağını gösterir(B.240).”, “Ebeveynlik kaptanlık gibidir; çünkü çocuklarına yol gösterir(B.268).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

6. Koruyucu ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn

Bu tema altında 34 metafor bulunmaktadır. Ebeveyn olmayı koruyucu kollayıcı bir sorumluluk olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik dış kapı gibidir; çünkü dış kapı kışın soğuklardan, yabancılardan evimizi ve bizi korur. Ebeveynler de çocuklarını dış kapı gibi dışarıdan korurlar(B.70).”, “Ebeveynlik liman gibidir; çünkü güvenilir ve korunaklı olmalıdır(B.134).”, “Ebeveynlik çobanlık gibidir; çünkü hem iç hem de dış tehditlere karşı sorumlulukları var(B.140).”, “Ebeveynlik kaburga kemikleri gibidir; çünkü korudukları şey bir o kadar önemli ve kıymetlidir(B.169).”, “Ebeveynlik güvenlik kamerası gibidir; çünkü nerede, ne olabileceği hakkında bilgi edinerek, yaşanacak olumsuz durumlara önlem alınmasını sağlar(B.190).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

7. Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 3 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliğin yapısını birleştirici, bir araya getiren bir olgu olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik ev gibidir, çünkü ev

insanları bir arada tutar(B.147).” ”Ebeveynlik cüzdandan gibidir; çünkü kıymetli şeyleri bir arada tutar(B.177).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

8. Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 7 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği öğrenen bir yapı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik öğrencilik gibidir; çünkü her an sınava giriyormuş gibi hissettirir. Yeni şeyler öğretir(B.124).”, “Ebeveynlik hayat gibidir, doğa gibidir; çünkü her gün karşılıklı bir şey öğrenirsin(B.139).”, “Ebeveynlik okul gibidir; çünkü çocuğunla birlikte çok şeyi öğrenirsin, yanlışları doğruyu, güzeli çirkini sen de onunla beraber(B.228).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

9. Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 11 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği hassas dengeli bir yapı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik ateşten denizi mumdandan gemiyle geçmek gibidir; çünkü ilk hatanızda gemi alev alır(B.3).”, “Ebeveynlik yemek gibidir; çünkü az pişse olmaz, çok pişse olmaz; tam kıvamında olmalı her şey(B.113).”, “Ebeveynlik bir cerrah gibidir; çünkü yapılacak hatalar hayati sorunlar doğurabilir(B.161).”, “Ebeveynlik krallık gibidir; çünkü çok hassas şekilde birçok açıdan korumak ve yönetmek gereken bir topluluğun üzerinde otorite kurma çabası vardır. En ufak bir hatada bu sistem çöküşe geçebilir. Aynı zamanda üyeler herhangi bir şekilde “isyan” a geçebilir(B.189).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

10. Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 16 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik karnın çok açken çok acı bir yemeği yemek gibidir; çünkü dünyanın en tatlı hissini yaşatır ancak bunu

yaşatırken canını da acıtır(B.34).”, “Ebeveynlik devamlı bir şeye yetişmeye çalışan robot gibidir; çünkü şehir hayatı maalesef bunu gerektiriyor(B.109).”, “Ebeveynlik kaos gibidir; çünkü içinde birçok bilinmeyen barındırır(B.190).”, “Ebeveynlik mum gibidir; çünkü eriyoruz ama yenilenemiyoruz(B.192).”, “Ebeveynlik askılık gibidir; çünkü her gelen üstüne bir şey asar(B.265).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

11. Karşılıklılık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 9 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği karşılıklılık gösteren bir yapı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik geleceğe bir yatırım gibidir; çünkü bugün ektiğin yarın senin kazancın olur(B.179).”, “Ebeveynlik bahçıvanlık gibidir; çünkü çiçeklerinize ne kadar güzel bakarsanız, o kadar güzel sonuç alırsınız(B.247).”, “Ebeveynlik ağaç gibidir; çünkü besleyip büyüttükten sonra sana fayda sağlar(B. 291).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

12. Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 3 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliğin yapısını değerli olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik pırlanta gibidir; çünkü benim için en değerli taş olduğu için(B.30).”, “Ebeveynlik elmas, pırlanta gibidir; çünkü çok değerli ve çok arzu edilendir(B.214).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

13. Değişen-Farklılaşan Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 13 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği süreçte değişen ve farklılaşan bir olgu olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik bilgisayar gibidir, çünkü sürekli yenilemeye, güncel kalmaya, bilgili olmaya ihtiyacı vardır(B.1).”, “Ebeveynlik çözülmeyen çözülemeyen soru gibidir. Her an o sorunun cevabı değişmekte ve cevap çocuk olan

tarafından anlaşılamamaktadır. Bu noktada ebeveyn sürekli denklemleri eşitlemekle ömrünü geçirmektedir(B.10).”, “Ebeveynlik ağaç gibidir; çünkü her yönüyle geliştirmeliyiz kendimizi ağaç gibi, kolları gibi(B.219).”, “Ebeveynlik ocağın üstünde pişen çay gibidir; çünkü demlenmesi zaman alır(B.320).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

14. Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 13 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği süreklilik gösteren bir yapı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik mesaisi bitmeyen bir meslek gibidir; çünkü ömür boyu sürer(B.32).”, “Ebeveynlik ocak gibidir; çünkü hiç sönmeyen(B.133).”, “Ebeveynlik kitap gibidir; çünkü sürekli okunup sürekli tekrar edilmelidir(B.173).”, “Ebeveynlik demir gibidir; çünkü işledikçe ışıldar(B.233).”, “Ebeveynlik sandal gibidir; çünkü kürek çekmeyi ihmal ederseniz sürüklenirsiniz(B.119).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

15. Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 8 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği mutluluğun kaynağı olarak algılayan bireyler tarafından üretilen metaforlara “Ebeveynlik matematik problemi gibidir; çünkü problemi çözdükçe rahatlarsınız(B.98).”, “Ebeveynlik mutlak değer gibidir; çünkü ne yaşarsan yaşa, sonuç hep pozitifdir(Evlat sevgisi) (B.56).”, “Ebeveynlik ilaç gibidir; çünkü ne zaman kötü hissettiğinde iyi gelirler(B.84).”, “Ebeveynlik hayatın gerçek anlamı ve mutluluğun zirvesi gibidir; çünkü çocukluk ve gençlik dönemindeki hayallerin gerçekleşmesini görmek ve bizâtihi yaşayarak, yaşamanın gayesine ulaşarak doyuma ulaşmaktır(B.164).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

16. Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik

Bu tema altında 21 metafor bulunmaktadır. Ebeveynliği yaşamın kaynağı ve devamlılığı olarak algılayan bireyler tarafından

üretilen metaforlara “Ebeveynlik ağaç gibidir; çünkü kök salıp meyve veririz(B.120).”, “Ebeveynlik köklü bir ağaç gibidir; çünkü dalları çocuklarıdır, yaşamının devamını sağlar(B.163).”, “Ebeveynlik su gibidir; çünkü balık su olmadan yaşayamaz(B.168).”, “Ebeveynlik toprak gibidir; çünkü içinde canlar büyütür(B.216).”, “Ebeveynlik kalp gibidir; çünkü her zaman atmalıdır(B.302).”, “Ebeveynlik güneş gibidir; çünkü hiçbir zaman solmamalıdır(B.304).” ifadeleri örnek olarak verilebilir.

Bireylerin Ebeveynlik Olgusuna Yönelik Metaforların Altında Toplandığı Kavramsal Temaların Yaş, Eğitim Durumu ile Kent ve Kırsalda Yaşam Süreleri Değişkenlerine Göre Dağılımı

Çalışmadan elde edilen verilere uygun olarak metaforlar ortak özellikleri bakımından gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma sonunda oluşturulan kavramsal temaların yaş, eğitim durumu ile kent ve kırsalda yaşam süreleri değişkenlerine göre dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 4. “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Temaların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Kavramsal Temalar	18 yaş aşağısı		18-30		31-45		46-55		56 yaş ve üzeri		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Bireye ve Topluma Karşı Sorumlu Biri Olarak Ebeveyn	3	10.34	9	31.03	10	34.49	6	20.69	1	3.45	29
2. Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn	2	7.7	4	15.38	14	53.84	5	19.23	1	3.85	26
3. Fedakâr Biri Olarak Ebeveynlik	1	9.1	0	0	8	72.72	2	18.18	0	0	11
4. Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn	0	0	0	0	8	72.72	2	18.18	1	9.1	11

Kavramsal Temalar	18 yaş aşağısı		18-30		31-45		46-55		56 yaş ve üzeri		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
5.Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn	7	33.33	6	28,58	7	33.33	1	4.76	0	0	21
6. Korumacı ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn	8	23.53	8	23,53	12	35.3	4	11.76	2	5.88	34
7.Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	3	100	0	0	0	0	3
8.Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	14.29	5	71,42	1	14.29	0	0	7
9. Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	1	7.7	2	15.38	9	69.22	1	7.7	0	0	13
10. Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	2	12.5	3	18,75	8	50	2	12.5	1	6.25	16
11. Karşılıklılık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	2	22,22	3	33,33	1	11.12	3	33,33	0	0	9
12.Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	33	2	67	0	0	0	0	3
13.Değişen ve Farklılaşan Biri Olarak Ebeveynlik	2	15,38	3	23,07	7	53.85	1	7.7	0	0	13
14. Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	7.7	10	76.92	2	15.38	0	0	13
15.Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik	0	0	3	37.5	3	37.5	1	12.5	1	12.5	8
1.Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik	3	14.28	1	4,76	9	42.86	4	19.05	4	19.05	21
Toplam	31		45		116		35		11		238

Tablo 4 incelendiğinde “ebeveynlik” algısını ortaya koyan metaforların oluşturduğu kavramsal temaların bireylerin yaş değişimine bağlı olarak şu verilere ulaşılmıştır:

31-45 yaş aralığındaki bireylerin diğer tüm yaş gruplarına göre; birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik, değerli bir yapı olarak ebeveynlik, değişen ve farklılaşan bir yapı olarak ebeveynlik, eğitici ve şekillendirici biri olarak ebeveyn, fedakâr biri olarak ebeveyn, güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn, hassas dengeli bir yapı olarak ebeveynlik, karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik, koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn, öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik, süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik ve yaşam kaynağı olarak ebeveynlik temalarında yüksek oranda metafor ürettiği görülmektedir. Bununla birlikte bu yaş grubunda en az metafor karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveynlik temasında üretilmiştir. Mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik temasında 18-30 yaş ve 31-45 yaş aralığındaki bireyler eşit ve yüksek oranda metafor üretmiştir. Bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn temasında 18-30 yaş, 31-45 yaş ve 46-55 yaş aralığındaki bireylerin ürettiği metafor oranı birbirine çok yakındır. Yol gösterici ve yönetici biri olarak ebeveyn temasında ise 18 yaş altı ile 18-30 yaş ve 31-45 yaş aralığındaki bireylerin ürettiği metafor oranı birbirlerine çok yakındır. 18 yaş altı bireyler, birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik, değerli bir yapı olarak ebeveynlik, güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn, mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik, öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik ve süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik temalarında hiç metafor üretmemiştir. 18 yaş altı bireylerin en fazla yol gösterici ve yönetici biri olarak ebeveyn temasında metafor ürettiği görülmektedir. 18-30 yaş aralığındaki bireyler birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik, fedakâr biri olarak ebeveyn ve güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn temalarında hiç metafor üretmemiştir. 18-30 yaş aralığındaki bireyler en çok mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik temasında metafor üretmiştir. 18 yaş ve altı ile 18-30 yaş ve 46-55 yaş aralığındaki bireyler karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveynlik temasında birbirlerine yakın oranda tema üretmiştir. 46-55 yaş aralığındaki bireylerin tüm temalar içerisinde en fazla karşılıklılık gösteren bir yapı ebeveynlik temasında metafor ürettiği görülmektedir. 56 yaş ve üzeri bireyler sadece bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn, eğitici

ve şekillendirici biri olarak ebeveyn, güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn, karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik, koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn ve yaşam kaynağı olarak ebeveynlik temalarında metafor üretmiştir. Bu yaş grubundaki bireyler bu temalar arasında en fazla metaforu yaşam kaynağı olarak ebeveynlik temasında üretmiştir.

Tablo 5. “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Temaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Kavramsal Temalar	İlkokul		Ortaokul		Lise		Lisans		Lisansüstü		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1.Bireye ve Topluma Karşı Sorumlu Biri Olarak Ebeveyn	1	3,45	1	3,45	8	27,59	12	41,38	7	24,14	29
2.Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn	1	3,85	3	11,53	2	7,7	13	50	7	26,92	26
3.Fedakâr Biri Olarak Ebeveynlik	0	0	1	9,1	3	27,27	5	45,45	2	18,18	11
4. Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn	1	9,1	1	9,1	2	18,18	7	63,64	0	0	11
5.Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn	2	9,52	6	28,58	0	0	10	47,62	3	14,28	21
6. Koruyucu ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn	1	2,94	10	29,41	11	32,36	9	26,47	3	8,82	34
7.Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	0	0	2	66,7	1	33,3	3
8.Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	14,28	3	42,86	3	42,86	0	0	7
9. Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	1	7,7	2	15,38	7	53,84	3	23,08	0	0	13
10. Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	6,25	4	25	6	37,5	5	31,25	16
11. Karşılıklık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	1	11,12	1	11,12	3	33,32	3	33,32	1	11,12	9

Kavramsal Temalar	İlkokul		Ortaokul		Lise		Lisans		Lisansüstü		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
12-Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	0	0	3	100	0	0	3
13-Değişen ve Farklılaşan Biri Olarak Ebeveynlik	1	7,69	2	15,38	0	0	9	69,2	1	7,69	13
14. Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	5	38,46	5	38,46	3	23,08	13
15.Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik	0	0	2	25	1	12,5	4	50	1	12,5	8
16.Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik	5	23,81	1	4,76	4	19,05	7	33,33	4	19,05	21
Toplam	14		32		46		105		41		238

Tablo 5 incelendiğinde “ebeveynlik” algısını ortaya koyan metaforların oluşturduğu kavramsal temaların bireylerin eğitim durumuna bağlı olarak şu verilere ulaşılmıştır:

Lisans eğitimi alan bireylerin diğer eğitim durumlarına göre; bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn, birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik, değerli bir yapı olarak ebeveynlik, değişen ve farklılaşan bir yapı olarak ebeveynlik, eğitici ve şekillendirici biri olarak ebeveyn, fedakâr biri olarak ebeveyn, güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn, mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik ve yaşam kaynağı olarak ebeveynlik temalarında yüksek oranda metafor ürettiği görülmektedir. Değerli bir yapı olarak ebeveynlik temasında lisans eğitimi alan bireyler dışında metafor üretilmemiştir. Lise, lisans ve lisansüstü eğitimi olan bireyler karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik, koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn ve süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik temalarında birbirlerine yakın oranda metafor üretmiştir. Lise ve lisans eğitimi olan bireyler karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveynlik ve öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik temalarında birbirlerine yakın oranda metafor üretmiştir.

Tablo 6. “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Temaların Kentte Yaşama Süresi Değişkenine Göre Dağılımı

<i>Kavramsal Temalar</i>	1-5 yıl		5-10 yıl		10-15 yıl		15-20 yıl		20 yıl ve üzeri		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Bireye ve Topluma Karşı Sorumlu Biri Olarak Ebeveyn	1	3,45	2	6,9	2	6,9	4	13,79	20	68,96	29
2. Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn	1	3,85	2	7,7	3	11,53	3	11,53	17	65,39	26
3. Fedakâr Biri Olarak Ebeveynlik	1	9,09	0	0	0	0	0	0	10	90,91	11
4. Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn	0	0	0	0	1	9,1	1	9,1	9	81,82	11
5. Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn	2	9,52	2	9,52	8	38,1	2	9,52	7	33,34	21
6. Koruyucu ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn	4	11,76	6	17,65	6	17,65	3	8,82	15	44,12	34
7. Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	0	0	0	0	3	100	3
8. Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	1	14,29	0	0	0	0	0	0	6	85,71	7
9. Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	7,7	1	7,7	0	0	11	84,60	13
10. Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	2	12,5	3	18,75	1	6,25	10	62,5	16
11. Karşılıklılık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	3	33,33	1	11,12	0	0	5	55,55	9
12. Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	33,33	0	0	0	0	2	66,67	3
13. Değişen ve Farklılaşan Biri Olarak Ebeveynlik	1	7,7	2	15,38	1	7,7	3	23,07	6	46,15	13

Kavramsal Temalar	1-5 yıl		5-10 yıl		10-15 yıl		15-20 yıl		20 yıl ve üzeri		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
14. Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	2	15,38	1	7,7	1	7,7	9	69,22	13
15. Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	12,5	0	0	2	25	5	62,5	8
16. Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik	3	14,28	1	4,76	0	0	2	9,52	15	71,44	21
Toplam	14		25		27		22		150		238

Tablo 6 incelendiğinde “ebeveynlik” algısını ortaya koyan metaforların oluşturduğu kavramsal temaların bireylerin kentte yaşama süresine bağlı olarak şu verilere ulaşılmıştır: 20 yıl üzeri kentte yaşayan bireylerin üretilen tüm temalarda yüksek oranda metafor ürettiği görülmektedir.

Tablo 7. “Ebeveynlik” Olgusuna Yönelik Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Temaların Kırsal Bir Bölgede Yaşama Süresi Değişkenine Göre Dağılımı

Kavramsal Temalar	1-5 yıl		5-10 yıl		10-15 yıl		15-20 yıl		20 yıl ve üzeri		Hayır		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Bireye ve Topluma Karşı Sorumlu Biri Olarak Ebeveyn	4	13,79	5	17,24	2	6,9	1	3,45	0	0	17	58,62	29
2. Eğitici ve Şekillendirici Biri Olarak Ebeveyn	5	19,23	3	11,53	1	3,85	5	19,23	1	3,85	11	42,31	26
3. Fedakâr Biri Olarak Ebeveynlik	0	0	3	27,27	0	0	0	0	0	0	8	72,73	11
4. Güçlü ve Mücadeleci Biri Olarak Ebeveyn	2	18,18	0	0	0	0	2	18,18	0	0	7	63,64	11
5. Yol Gösterici ve Yönetici Biri Olarak Ebeveyn	3	14,28	1	4,76	4	19,05	0	0	0	0	13	61,91	21

Kavramsal Temalar	1-5 yıl		5-10 yıl		10-15 yıl		15-20 yıl		20 yıl ve üzeri		Hayır		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
6. Koruyucu ve Kollayıcı Biri Olarak Ebeveyn	5	14,7	3	8,82	5	14,7	0	0	2	5,88	19	55,9	34
7. Birleştiren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	1	33,33	1	33,33	0	0	0	0	1	33,33	3
8. Öğrenen Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	1	14,29	2	28,57	0	0	1	14,29	0	0	3	42,85	7
9. Hassas Dengeli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	2	15,38	1	7,7	1	7,7	0	0	0	0	9	69,22	13
10. Karmaşık ve Zorlayıcı Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	2	12,5	1	6,25	2	12,5	2	12,5	0	0	9	56,25	16
11. Karşılıklılık Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	2	22,22	1	11,12	0	0	6	66,66	9
12. Değerli Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	0	0	0	0	0	0	1	33,33	0	0	2	66,67	3
13. Değişen ve Farklılaşan Biri Olarak Ebeveynlik	4		2	15,38	0	0	1	7,7	0	0	6	46,15	13
14. Süreklilik Gösteren Bir Yapı Olarak Ebeveynlik	3	23,08	0	0	1	7,7	0	0	0	0	9	69,22	13
15. Mutluluk Kaynağı Olarak Ebeveynlik	1	12,25	1	12,25	0	0	2	25	0	0	4	50	8
16. Yaşam Kaynağı Olarak Ebeveynlik	4	19,05	1	4,76	1	4,76	3	14,28	2	9,52	10	47,63	21
Toplam	36		24		20		19		5		134		238

Tablo 7 incelendiğinde “ebeveynlik” algısını ortaya koyan metaforların oluşturduğu kavramsal temaların bireylerin kırsal bir bölgede yaşama süresine bağlı olarak şu verilere ulaşılmıştır: Kırsal bir bölgede hiç yaşamayan bireylerin birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik dışında üretilen tüm temalarda yüksek düzeyde metafor ürettiği görülmektedir. Kırsal bir bölgede 5-10 yıl ve 10- 15 yıl aralığında yaşayan bireylerin birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik temasında ürettiği metafor sayısı kırsal bir bölgede hiç yaşamayan bireylerle eşittir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmayla günümüzde bireylerin “ebeveynlik” algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bireylerin algılarındaki değişimi; ebeveynleri, kendi ebeveynlikleri ve karşılaştıkları ebeveynler ile ilgili deneyimlerle yapmış oldukları gözlemler etkilemektedir. Bireylerdeki ebeveynlik algılarını anlamak; aileye olan bakış ve aileyi tanımlama biçimleri hakkında bilgi vermektedir. Bu bakımdan bireylerin ebeveynlik hakkındaki algıları ve tutumları önemlidir. Bu araştırmaya katılan 226’sı kadın, 94’ü erkek olmak üzere 320 kişi “ebeveynlik” olgusuna ilişkin 238 geçerli metafor üretmiştir. Katılımcı sayısının yüksek tutulmasıyla geçerli metafor sayısının yüksek olması sağlanmıştır. Bununla birlikte araştırma, bireylerin yaş, eğitim durumları, kent ve kırsalda yaşam süreleri gibi demografik özelliklerine göre ebeveynlik algılarındaki farklılık ve benzerliklerin ortaya konulmasıyla ebeveynliğe sosyolojik bir bakış açısı sağlamasında alanyazına önemli ipuçları da sağlamaktadır.

Araştırmada, bireylerin ebeveynlik olgusunu daha çok; ağaç(f=7), su(f=6), toprak(f=4), öğretmenlik(f=5), hayat(f=3), çiftçilik(f=3), kitap(f=3), güneş(f=3), bilgisayar(f=2), öğrenci(f=2), sanat(f=2), mevsim(f=2), araba(f=2), şemsiye(f=2), meyve veren ağaç(f=2), hacıyatmaz(f=2), hayatın anlamı(f=2), pusula(f=2), gökkuşağı(f=2), çobanlık(f=2), mum(f=2), ışıık(f=2), kapı(f=2), kalkan(f=2) ve rehber(f=2) gibi kavramlara benzettiği tespit edilmiştir. Bu metaforlar dışında üretilen metaforlar ise yalnızca birer katılımcı tarafından geliştirilmiştir. Özyıldırım ve Yazar’ın (2013) Türkçe metinlerdeki aile metaforlarını ortaya koyduğu çalışmasında metinlerde aile için ağaç metaforunun kullanıldığını belirtmektedir. Ceylan’ın (2016) aileye ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi adlı çalışmasının sonucuna göre sınıf öğretmenleri ve aile üyelerinin aileye yönelik en fazla ağaç metaforunu kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre de ebeveynlik için en çok üretilen metaforun ağaç olması, ebeveynlikten hareketle aileye yönelik birey algılarının süreçte değişim göstermeden aynı kaldığını

ortaya koymaktadır. Araştırmanın sonucunda, “ebeveynlik” ile ilgili bireylerin ürettiği metaforlar on altı kavramsal tema altında toplanmıştır. Bu temalar “koruyucu ve kollayıcı biri olarak ebeveyn” (f=34), “bireye ve topluma karşı sorumlu biri olarak ebeveyn” (f=29), “eğitici ve şekillendirici biri olarak ebeveyn” (f=26), “yaşam kaynağı olarak ebeveynlik” (f=21), “yol gösterici ve yönetici biri olarak ebeveyn” (f=21), “karmaşık ve zorlayıcı bir yapı olarak ebeveynlik” (f=16), “süreklilik gösteren bir yapı olarak ebeveynlik”(f=13), “değişen ve farklılaşan bir yapı olarak ebeveynlik” (f=13), “hassas dengeli bir yapı olarak ebeveynlik”(f=13), “fedakâr biri olarak ebeveyn” (f=11), “güçlü ve mücadeleci biri olarak ebeveyn” (f=11), “karşılıklı gösteren bir yapı olarak ebeveynlik” (f=9), “mutluluk kaynağı olarak ebeveynlik” (f=8), “öğrenen bir yapı olarak ebeveynlik” (f=7), “birleştiren bir yapı olarak ebeveynlik” (f=3) ve “değerli bir yapı olarak ebeveynlik” (f=3) şeklinde kategorileştirilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan metaforlar Rosenblatt ve Li'nin (2011) aile ile ilgili benzetmeler ve metaforlara yönelik yaptığı çalışma sonucuyla benzerlik göstermektedir. Baltacı'nın (2015) “Evli bireylerin ‘Aile’ ve ‘Evlilik’ kavramlarına yönelik metaforik algılarının bağlanma stillerine göre değerlendirilmesi” adlı çalışması sonucunda; güven, korunma, mutluluk, rahatlık, öğretici yaşamsal ihtiyaç, değişkenlik, bağ, birliktelik, özveri ve sabır kategorileri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmadaki aile ile ilgili üretilen metaforlar ve bu metaforlarla ortaya çıkan kategoriler ile araştırma sonucunda ortaya çıkan metaforlar ve oluşan kategoriler örtüşmektedir. Aksoy ve Başar'ın (2017) “Farklı gelişim döneminde çocuğu olan babaların ‘çocuk, anne ve baba’ metaforlarının incelenmesi” adlı çalışması sonucunda babaların anne algılarına ilişkin metaforlarla oluşan “büyütme ve yetiştirme, duyarlı bir bakım sağlama, fedakârlık, iyilik kaynağı olma, destek olma, yönetme” kategorileri ile babaların baba algılarına ilişkin metaforlarla oluşan “koruyuculuk, destek olma, fedakârlık, zorluklara göğüs germe, yönetme, model olma” kategorileri, araştırma sonucunda ortaya çıkan metaforlarla oluşturulan kategorilerle örtüşmektedir. Demir Öztürk, Demir Yıldız ve Başaran'ın (2018) çalışmasında benzer olarak ebeveynlerin anne

algısına yönelik elde edilen temaların “büyüten/koruyan bir unsur, yaşam veren, şekil veren, sevilen bir kişi, iyilik temsili, değerli bir şey” şeklinde olduğu ve ebeveynlerin baba algısına yönelik elde edilen temaların “yöneten bir kişi, koruyan kişi, fedakâr bir kişi, sevilen bir kişi, adalet temsili, güven veren” şeklinde olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada ebeveynlerin anneliğe ve babalığa ilişkin ortaya konulan algıları mevcut çalışmada bireylerin ebeveynliğe yönelik algılarına destek olmakta ve benzerlik göstermektedir.

Kavramsal temalar, bireylerin yaş değişkenine göre değerlendirildiğinde karşılıklılık gösteren bir yapı olarak ebeveyn teması hariç geriye kalan on beş temada en yüksek metaforu 31-45 yaş aralığındaki bireyler üretmiştir. 18 yaş altındaki, 18-30 yaş aralığındaki ve 56 yaş ve üzerindeki bireylerin hiç metafor üretmediği temalar vardır. 18 yaş altı bireylerin ebeveyni daha çok koruyucu, kollayıcı yol gösterici ve yönetici; 18-30 yaş aralığındaki bireylerin ebeveyni daha çok bireye, topluma karşı sorumlu, koruyucu ve kollayıcı; 31-45 yaş aralığındaki bireyler için ebeveyn daha çok eğitici, şekillendirici, koruyucu ve kollayıcı nitelikleriyle; 46-55 yaş aralığındaki bireyler için ebeveyni daha çok bireye, topluma karşı sorumlu, eğitici ve şekillendirici nitelikleriyle; 56 yaş ve üzeri bireyler ise ebeveynlik daha çok yaşam kaynağı olarak algılanmaktadır. Araştırmaya katılan tüm yaş aralığındaki bireylerin ebeveynliği bireye, topluma karşı sorumlu, eğitici, şekillendirici, karmaşık, zorlayıcı, koruyucu, kollayıcı bir sorumluluk ve yaşam kaynağı olarak algılamaları benzer ebeveynlik algıları olarak tespit edilmiştir.

Kavramsal temalar, bireylerin eğitim durumları değişkenine göre değerlendirildiğinde lisans eğitimi olan bireyler tüm temalarda metafor üretirken; ilkökul, ortaokul, lise ve lisansüstü eğitimi olan bireylerin hiç metafor üretmediği temalar vardır. Lisansüstü ve lisans eğitimi olan bireyler ebeveyni daha çok bireye, topluma karşı sorumlu, eğitici ve şekillendirici olarak algılarken lise ve ortaokul eğitimi olan bireyler koruyucu ve kollayıcı olarak algılanmaktadır. İlkokul eğitimi olan bireyler ise ebeveyni daha çok yaşam kaynağı olarak görmektedir. Araştırma sonucuna göre bireylerin eğitim

durumuyla ebeveynliğe bakışları arasında yakın ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Kavramsal temalar, bireylerin kentte yaşama ve kırsal bölgede yaşama değişkenine göre değerlendirildiğinde; araştırmada yer alan bireylerin çoğunluğunun 20 yıl üzerinde kentte yaşadığı ve kırsal bölgede hiç yaşamadığı anlaşılmaktadır. Kentte yaşama süresi 20 yıl üzeri olan bireyler tüm temalarda yüksek oranda metafor üretmiştir. Kentte yaşama süresi 20 yıl üzeri olan bireyler ebeveynliği daha çok fedakâr ve birleştiren; kentte yaşama süresi 20 ile 15 yıl arası olan bireyler ebeveynliği daha çok mutluluk kaynağı, değişen ve farklılaşan; kentte yaşama süresi 15 ile 10 yıl arası olan bireyler ebeveynliği daha çok koruyucu, kollayıcı, karmaşık ve zorlayıcı; kentte yaşama süresi 10 ile 5 yıl arası olan bireyler ebeveynliği karşılıklılık gösteren ve değerli; kentte yaşama süresi 5 ile 1 yıl arası olan bireyler ebeveynliği daha çok koruyucu, kollayıcı ve öğrenen bir yapı olarak algılanmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin kentte yaşama sürelerine bakılmaksızın ebeveyni bireye, topluma karşı sorumlu, eğitici ve şekillendirici, değişen, farklılaşan, koruyucu ve kollayıcı olarak algılamaları ebeveynlik olgusundaki benzer algılar olarak ortaya konulmuştur. Kırsal bir bölgede hiç yaşamayan bireyler ebeveynliği daha çok fedakâr, hassas dengeli ve sürekli; kırsal bir bölgede 20 yıl üzeri yaşayan bireyler ebeveynliği daha çok eğitici, şekillendirici, koruyucu, kollayıcı, yaşam kaynağı; kırsal bir bölgede 20 ile 15 yıl arası yaşayan bireyler ebeveynliği daha çok değerli, eğitici ve şekillendirici; kırsal bir bölgede 15 ile 10 yıl arası yaşayan bireyler ebeveynliği daha çok birleştiren ve karşılıklılık gösteren; kırsal bir bölgede 10 ile 5 yıl arası yaşayan bireyler ebeveynliği daha çok birleştiren ve fedakâr; kırsal bir bölgede 5 ile 1 yıl arası yaşayan bireyler ebeveynliği daha çok değişen, farklılaşan ve süreklilik gösteren bir yapı olarak algılanmaktadır. Kentte yaşama süresi 20 yıl üzeri olan bireyler ebeveynliği daha çok hassas ve dengeli olmayı, öğrenmeye açık olmayı, fedakârlık gerektiren ve birleştirici bir sorumluluk olarak algılarken kırsal bir bölgede 20 yıl üzeri yaşayan bireyler için ebeveynlik daha çok eğitici, şekillendirici, koruyucu, kollayıcı, yaşam kaynağı olma nitelikleri ile öne

çıkılmaktadır. Araştırma sonucuna göre hem kırsal hem de kentsel bir bölgede uzun süre yaşayan bireylerin ebeveynlik algılarında kırsal ve kentsel yaşamın ekonomik, kültürel ve toplumsal yapısındaki farklılıklardan kaynaklı değişiklikler olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, ortaya çıkan tüm kavramsal temalar birlikte değerlendirildiğinde katılımcılar tarafından genel olarak ebeveynlik olgusuna dair üretilen; ağaç, yazar, mühendislik, devlet, ayna, sanat, çömlekçilik, okul, pusula, beyin, güneş, can, kök, şemsiye, çatı, dünya, liman vb. gibi olumlu metaforlar yoğunluktadır. Üretilen bu metaforlardan bireylerin ebeveynlik olgusunu, “koruyucu ve kollayıcı”, “bireye ve topluma karşı sorumlu”, “eğitici ve şekillendirici”, “yaşam kaynağı”, “yol gösterici ve yönetici” niteliklerini öne çıkarması (yüksek oranda) ebeveynliğe oldukça olumlu bir anlam yüklediğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarıyla ortaya çıkan olumlu temalardan olan “değerli”, “mutluluk kaynağı”, “öğrenen” ve “birleştiren” kavramsal temalarında diğer olumlu temalara göre düşük oranda da olsa ev, pırlanta, vatan, hayatın anlamı, hayat, okul, ilaç vb. gibi metaforlar üretilmiştir. Teknolojik gelişmelerdeki gelişen aşamaya bağlı olarak toplum yaşantısında değişimler olmaktadır. Bu değişimleri doğru anlamlandırmak toplum açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmayla bireylerin “ebeveynlik” algılarının çoğunlukla olumlu olarak ortaya çıkması toplumun ebeveynliğe yaklaşımının anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

Başka bir taraftan ebeveynliği tam olarak olumsuz görmese de zorlandığını düşünen ya da öyle algılayan bireylerin var olduğu da görülmektedir. Yarış atı, mum, askılık, robot, koltuk vb. metaforların sonucunda ortaya çıkan “karmaşık ve zorlayıcı” kavramsal temasın da böyle bir algının ebeveynliğin günümüzde taşıdığı zorluklar bakımından değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca “değişen ve farklılaşan”, “güçlü ve mücadeleci”, “fedakâr”, “hassas dengeli” ve “süreklilik gösteren” kavramsal temalarında bireyler tarafından hiç bitmeyen okul, mesaisi bitmeyen meslek, mum, sabır taşı, saat, terazi, hacıyatmaz, dağ, süper kahraman, Zümrüdüanka, cerrah, hassas tül vb. gibi üretilen metaforlardan

günümüzde modernleşme, sanayileşme, kentleşme, küreselleşme ve teknolojinin gelişimi süreçlerinin ortaya çıkardığı sonuçlarla kişisel, toplumsal ve kültürel yaşam alanlarında karşı karşıya kalan bireylerin ebeveynlik algılarının ortaya konulması bu sonuçların ebeveynlerdeki etkilerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Günümüzde bu gelişmelerin yanında “karşılıklı gösteren” temasında ebeveynlerin çocukları gelecek için bir güven ve iş gücü olarak gördüğü geleneksel ebeveynlik (Tunca, 2018) algısı bireyler tarafından meyve veren ağaç, bahçıvanlık vb. gibi çok düşük sayıda metafor üretilse de bu geleneksel algının varlığını korumaya devam ettiği görülmektedir. Sonuç itibarıyla bu araştırma ile günümüz dünya koşullarında bireylerin ebeveynlik algılarına dair bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Araştırma, ebeveynin dolayısıyla ailenin tanımlanmasında toplumun mevcut fotoğrafını sunduğundan, ebeveynlere yönelik yapılacak eğitimsel faaliyetlerin ve sosyal politikaların şekillenmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Abay, A. R. ve Demir Atila, S. (2014). Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 125-151.
- Baltacı, Ö. (2015). Evli Bireylerin “Aile” ve “Evlilik” Kavramlarına Yönelik Metaforik Algılarının Bağlanma Stillerine Göre Değerlendirilmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 223-243.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başaran, M., Demir Yıldız, C. ve Demir Öztürk, E. (2018). Ebeveynlerin Çocuk, Anne ve Baba Kavramlarına İlişkin Algılarının Metaforik Olarak İncelenmesi. *27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi*, 27(1), 2309-2315.
- Başay, C. ve Aksoy, A. B. (2017). Farklı Gelişim Döneminde Çocuğu Olan Babaların Çocuk, Anne ve Baba Metaforlarının İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(1), 328-347.
- Ceylan, A. (2016). Aile Kavramına İlişkin Metaforik Kavramların Belirlenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Dilekçigil, F. B. (2014). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu, Mustafa Aydın (Ed.). *Aile Sosyolojisi Yazıları* (s.13-50). İstanbul: Açılım.

- Doğan, Y. (2015). 100. Yılında Öğretmen Adayları ve Öğrencilerin Bakışıyla Çanakkale Savaşları Bir Metafor Araştırması. *Turkish Studies*, 10(3), 369-386.
- Ercan, R. (2014). Anne Babaların Günümüzde Sahip Olduğu Çocuk İmgeleri. *International Journal of Social Science*, 30, 377-396.
- Forceville, C. (2002). The Identification of Target and Source in Pictorial Metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1-14.
- Güneş, A. ve Fırat, M. (2016). Açık ve Uzaktan Öğrenmede Metafor Analizi Araştırmaları. *AUAd*, 2(3), 115-129.
- Koç, S. E. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen ve Öğretmenlik Mesleği Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Quantitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morgan, G. (1991). *Images of Organization*. London: SAGE Publications.
- Pesen, A. (2015). Ebeveynlerin “Çocuk” Kavramına Yükledikleri Metaforlar. *Turkish Studies*, 10(15), 731-748.
- Rosenblatt, P. C. and Li, X. (2011). Chinese Similes and Metaphors For Family. *Journal of Comparative Family Studies*, 42, 919-926.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkinin Neden Olduğu Sosyal Problemler(Malatya Uygulaması). (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özkalp, E. (2008). Toplum ve Toplumsal Yapı. E. Özkalp (Edt.). *Davranış Bilimlerine Giriş* (s. 41-56). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özyıldırım, I. ve Yazar E. (2013). Türkçe Metinlerde Aile Metaforu, Özyıldırım I. Kantarcıoğlu N., Yazar, E. ve Alpaslan E.(Ed.). *40.Yıl Yazıları 1972-2012*(s.168-253). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- TDK. (2019). Güncel Türkçe Sözlük. 10 Aralık 2019 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Torgny, O. (1997). *Metaphor—A Working Concept*. In Proceedings Of Contextual Design, Design in Context” Conference, European Academy of Design, Stockholm (pp. 23-25).

- Tunca T. (2018). Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar. Nurşen Adak(Ed.). *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*(s. 163-176). Siyasal: Ankara.
- Ünal, D., Erdoğan D. ve Demirhan, E. (2016). Bilssem’de Öğrenim Gören Çocukların Anne ve Babalarının Üstün Yetenekli Çocuk Kavramına Dair Metaforik Algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(30), 266–274.
- Wade, C. and Tavis, C. (1990). *Psychology*. (2nd Ed.). New York: Harper and Row Publishing Com.
- Weade, R., and Ernst, G. (1990). Pictures of Life in Classrooms and The Search for Metaphors to Frame Them. *Theory into Practice*, 29(2), 133–140.

Makbul Batılı Kadınlıklar Karşısında Müslüman Kadın Temsili

Representation of Muslim Women Against Accepted Western Womanhoods

*Sevim Zehra Can Kaya**

Mohja Kahf, *Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmajı*,
Küre Yayınları, İstanbul, 2006, 240 s.

Mohja Kahf'ın çalışması, Batı kültüründe Müslüman kadın temsili kurgusal, tarihî ve sosyal dönüşümlerle, zaman içinde farklılaşmış bir anlatı olduğu iddiası üzerine kuruludur. Metin temelde, kadın meselesinin bir toplumsal kategori olarak ele alınışının tarihî, siyasî ve sosyal dinamiklerine dair bir açılım sağlamaktadır. Kahf, “Müslüman kadınların orta çağlardan on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki Romantik döneme kadar, Batılı edebî metinlerdeki temsili tarihini”ni ele alır. Ele alıştaki motivasyon, bir anlatı olarak tanımlanan Müslüman kadın temsili çerçevesinde dile getirilenlerin, doğal hakikatlerin “doruk noktaları” olmadığını, aksine “sadece bir boyun eğdirme (subjugations) içinden, o an yürür-lükte olan sahneler” olduklarının altını çizmektir. Böylece okuyucu açısından, Müslüman kadının temsili ile realitesi arasındaki farkın netleşmesine katkı sağlamış olur.

Metin üç temel bölümden oluşmaktadır. “Orta Çağ Metinlerinde Müslüman Kadın”, “Rönesans Metinlerinde Müslüman Kadın”, “Aydınlanmadan Romantik Döneme Müslüman Kadın” bölüm adlarıdır. Oldukça sarıh şekilde çalışmasının maksadını ve kapsamını değerlendirdiği “Giriş” bölümünün ardından Kahf, ilk bölümde

.....

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

1100 civarına tarihlenen, Fransız edebiyatının temel metinlerinden kabul edilen ve anonim olduğu düşünölen “La Chanson de Roland” başlıklı şiirin “Bramimonde” adlı Müslöman kadın karakterini ve benzer özelliklere sahip diğer başka metinlerdeki Müslöman kadın temsillerini inceler. 1100-1400 arasındaki Müslöman kadın temsili, ehlileştirilerek aynılaştırılması, Gregoryen ahlak çerçevesine uygun şekilde sokulması gereken, saldırgan ve coşkun Müslöman kraliçeler ve güçlü şirret kadınlar olarak çizilmiştir. “La Chanson de Roland”ın kaleme alındığı devirde İslâm medeniyetine dair Batı algısının, bir “zulüm kompleksi” ve “gönölsüz saygı” meydana getirdiğini vurgulayan Kahf, devre hâkim Avrupalı Müslöman tasavvurunun, XVIII. yüzyıl ardından oluşmaya başlayan oryantalist bakıştan farklarına odaklanır.

Yazar, ikinci bölümde Avrupa’nın benlik algısında değişimler yaşanmasına sebebiyet verecek tarihî gelişmeler ışığında Müslöman kadın temsili de nötrale olmaya başladığını belirtir. Devri bu bağlamda, Orta Çağ ile Aydınlanma arasında bir geçiş süreci olarak değerlendiren Khaf, Boccacio’nun “The Decameron” adlı eserinin önemine değinir. Marlowe’un “Timurlenk” adlı eseri ile Cervantes’in “Don Kişot”u da dahil birkaç metni beraber değerlendiren yazar bu süreçte ağırlıklı olarak, “iyi ‘biz” kötü ‘onlar’ şeklindeki suni çift kutupluluktan çok Müslöman ve Hıristiyan kadın arasında gerçekten ayırım yapmayan bir söylem” bulunduğundan bahseder. Kahf, hümanist perspektifin bu bağlamda etkili olduğunu da vurgular. Rönesans, bir önceki dönemden ve gelecek Müslöman kadın temsillerinden izlerin de göröldüğü bir dönemdir.

Üçüncü bölümde emperyalist bir güç olarak belirginleşen Avrupa’nın benlik ve öteki algısındaki dönüşümün, Müslöman kadın temsili de belirlemiş olduğu izah edilir. Massinger’in “The Renegado” adlı metninin bu çerçevede sembolik değerine işaret eden Kahf devre hâkim Müslöman kadın temsili, sefil ve kızgın ya da bakire ve ezilmiş odalık veya cariye olarak yerleşmiş olduğunu belirtir. Özellikle “kapatma” motifinin güçlü şekilde, “peçe”, “harem” gibi imajlarla somutlaştırıldığı devrin Müslöman kadın temsiline,

gözetim altında tutan, örten ve kapılar ardına kapatan kıskanç bir Müslüman erkek öge eşlik eder.

Çalışma ile yazar aktivist bir tavırla, Batılı metinlerdeki Müslüman kadını İslâm dünyasındaki canlı kadınlar arasında kurulan tekabüliyeti ortadan kaldırmak amacındadır. Edebî anlatılardaki imajların, içinde oluştukları kültürel atmosferin algı dünyası hatta bilinçaltı kabullerini yansıttığı ve muhatabı açısından sorgulanmaksızın alınılması söz konusu olduğu için çalışmanın eleştirel ve ayrıştırıcı katkısı oldukça kıymetlidir. Freudyen yaklaşımla bakarsak bir metnin, onun yazarının algı ve bilinçaltı dünyasının yansımaları olduğu genel olarak kabul gören bir yaklaşımdır. Bununla beraber yine sosyal inşacı yaklaşıma göre konuşma esnasında, dil inşa edici bir eyleme dönüşür. Dolayısıyla Müslüman kadın temsili ifade eden anlatıları aktaran metinler bir yandan o metinlerin yazarlarının algısını yansıtırken diğer yandan muhatabın algı dünyasını inşa etmeye yarar.

Çalışmanın mevcut Batılı anlatılardaki Müslüman kadın temsiline dair katkılarının bir diğeri ise bugünkü Müslüman kadın temsiliinde merkezî bir yere sahip olan ve kurgu olmasına rağmen derinlere işlemiş basmakalıp bilgi haline gelen temel yargıların oluşum sürecini ele almasıdır. Mutlak doğru kabul edilen, “İslâm özü itibarıyla ve değişmesi imkânsız bir şekilde kadınlar için baskıcı bir niteliğe sahiptir.”, “Peçe ve haremlik/selamlık ayrımı bu baskıyı gözler önüne serer.”, “Bu gelenekler İslâm toplumlarının genel ve gözlemlenebilir geriliğinin temel sebebini teşkil eder.” gibi yargıları, otopsiye tâbi tutarak hangi bağlamlarda ortaya çıktıklarını inceler. Bu incelemenin İslâm dünyası açısından kıymeti ise Müslüman kamunun da kabullendiği söz konusu temsillerin yarattığı savunmacı-özür dileyici eylemselliğe dikkatleri çekiyor olmasıdır.

Kahf, Müslüman kadın temsiliinin İslâm’dan da önce oluşmuş olduğunu zira bu temsildeki imajların, Batılı metinlerdeki yabancı – pagan ya da Eski Ahit’teki şahıslar – kadın imajı üzerine inşa edildiğini ifade eder. Dolayısıyla ötekileştirme ve kendi kimliğini öteki üzerinden inşa etme ameliyesinin Batı için yeni olmadığını

altını çizmiş olur. Örneğin yazar, Müslüman kadın temsilinin Orta Çağ metinlerinde, on dokuzuncu yüzyıl metinlerine oranla çok daha az yer aldığı vurgular. Orta Çağ'da Batılı merak, İslâm'ın başarısı karşısında yaşadığı kaygı odağında yoğunlaşır. Başarıyı doğruluk ve "ahlaki üstünlük" ile eş gören Orta Çağ Batı tasavvuru için İslâm dünyasının ekonomik, askerî, siyasî, ilmî ve teknik başarıları üzüntü kaynağıdır. İslâm dünyasının başarısı doğruluğuna yorulamayacağına göre büyü ve insan üstü güce hamledilerek yorumlanır. Dolayısıyla bu bakış için Müslüman kadın bir sembol halini alır. "Orta Çağ edebî metinlerinde Müslüman kadın, tipik olarak, kahramana zarar verebilecek ya da ona büyü yapabilecek güce sahip bir kraliçe ya da soylu bir kadın olarak yer alır; ki bu da İslam medeniyetinin yeryüzündeki kudretine işaret etmektedir." (s.5). Dolayısıyla büyük tehlikeyi imleyen imaj, Müslüman kadın temsilinde kendini göstermektedir.

Kahf, ele aldığı dönemler içindeki sosyal ve siyasî değişimlerle, Müslüman kadın algısının değişime uğrayışına dair verileri sırasıyla ele almıştır. Bu anlamda Müslüman kadın temsilinde sembol haline gelen harem, peçe gibi imajların, Batılı düşünsel dünyanın değişimine paralel olarak ortaya çıkışını değerlendirir. Müslüman kadının özgürlük sorunu tartışılmaya başlanır zira Avrupa kendi içinde siyasal sistemdeki özgürlük meselesini tartışmaya başlamıştır. Dolayısıyla yazar, Avrupa'nın kendini algılayışının değiştiği ve daha temelde insanın evrendeki konumuyla beraber kadının konumunun da değişime uğradığı bir düşünsel atmosferde Müslüman kadın temsilinin de farklı kavramlar çerçevesinde ele alındığını vurgular.

Tüm bunlarla beraber metin içinde, kadın konusu çerçevesinde ele alınan makbul kadınlık rollerine dair kabullerin oluşum safhaları ve kaynaklarına dair yazarın birçok tespiti mevcuttur. Bu anlamda Gregoryen ahlakın vazettiği makbul kadının, pasif ve pratik hayatta mümkün olmayan idealler içinden tanımlanmış olduğu bilgisi dikkat çekicidir. Metinde ele alınan tarihî süreçte, makbul kadınlık rolleri ve kabullerinin Batılı kadın tasavvuru açısından da

yaşadığı dönüşümleri izlemek mümkündür. Kahf, söz konusu dönüşümün, Avrupa'nın tarihî süreçte değişen benlik algısının etkisinde gerçekleşmiş olduğunun altını çizer.

“Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmajı” adlı çalışma, anlatım dili ve tercüme niteliği açısından başarılı bir nitelik arz etmektedir. Metin, toplumsal bir kategori olarak ele alınan kadının temsili ve özelde Müslüman kadının ötekileştirilmiş temsili noktasında belirleyici olan Avrupa'nın, konuya dair yaklaşımındaki tarihsel dönüşümü sarıh bir biçimde incelemiştir. Günümüzde özellikle oryantalist söylemin etkinliğinde mutlaklaşan Müslüman kadın algısının, karşılaştırmalı olarak diğer dönemlerde nasıl yaratıldığını izah etmektedir. Dolayısıyla çalışma, oryantalist bakışa gelene kadar oluşturulan Müslüman kadın temsiliinin kurgusallığına da işaret ederek okurun bu sahadaki literatüre eleştirel bir bakış geliştirebilmesi imkânı sunar.

Hollywood Gösterişi, Kadının (C)Esareti

The Pomp of Hollywood and Women's Courage

E. Melek Cevahiroğlu Ömür*

Dyhouse, Carol. *Gösteriş, Kadınlar, Tarih, Feminizm*,
Çev. Duygu Akın. İstanbul: Can Yayınları, 2015, 272 s.

Dave Davies'in 1981 yılında çıkardığı albümü ile aynı ismi taşıyan "Gösteriş" adlı parçasının sözleri aynen şöyle: "Gösteriş, Bugün; Etrafımdaki illüzyon... Söylemesi zor, öyle bir akıl karışıklığı, hakikati yanlışlıktan ayırtıramadığım."

"Dave Davies"

Sussex Üniversitesi tarih profesörü Carol Dyhouse'un *Gösteriş: Kadınlar, Tarih, Feminizm* adlı kitabı 2015 yılında Can Yayınları tarafından dilimize çevrildi. Kitap, gösteriş ve kadın arasındaki ilişkiyi masaya yatırırken, gösteriş kelimesinin bugüne dek kazandığı sosyolojik ve politik birçok anlamı; dönemin kültür endüstrisinden örnekler vererek analiz ediyor. Gerçekten de glamour/gösteriş kelimesi hem anlamı hem de zihinlerdeki iz düşümü bakımından ele alındığında Dave Davies gibi pek çok kişi için kafa karışıklığı oluşturabilecek nitelikte. Ne de olsa Davies 1947 doğumlu, ergenliğini 1960'larda yani; kadınlara değer biçen 'gösteriş' algısıyla mücadelede girişen ikinci dalga feminist akımların doğduğu dönemde geçirmiş bir sanatçı. Bu dönemde kadınları tüketime sevk eden reklam kampanyaları ve yine kadınların öznesi olduğu gösteri dünyası ağır bir feminist eleştiri altındaydı. Kadın bedeninin ticari bir meta

.....

* Türkmedya İçerik Direktörü, melek.cevahiroglu@turkmedya.com.tr

olarak pazarlanmasına karşı olan feministler, kadınların tüketimine sunulan gösterişli yaşam tarzının suni ve yüzeysel olduğunu savunuyor; güzellik yarışmaları gibi etkinlikleri şiddetle eleştiriyorlardı. ‘Gösteriş’in kadını metalaştıran gücün kandırmacadan ibaret bir oyunu olduğunu söylüyorlardı. Peki hakikat böyle mi? Gösteriş, sofistike ve etkili bir görünüme sahip olmaktan çok daha fazlası mı? Ve yine gösterişin dişil ya da eril olarak ayrı ayrı ele alındığında toplumsal cinsiyet tartışmalarına katkı sunabilecek ölçüde topluma mal olmuş neticeleri var mı? Gösteriş, modern kadının toplumsal rollerinin değişimi açısından bir değer ifade ediyor mu?

Carol Dyhouse, kitabının giriş cümlesi olarak “On dokuzuncu yüzyılda ilk kez kullanıldığında gösteriş (glamour) sözcüğünün büyüçülüğe ya da sihirli bir cazibeye benzer bir anlamı vardı.” diyor. Kim bilir belki Dave Davies hayranıdır, belki de Amerikan sinemasının sadık seyircilerinden. Kesin olan bir şey var ki, Dyhouse, yukarıda saydığımız soruların cevabını vermek için Hollywood’da bir zaman yolculuğuna çıkıyor okuyucularını. Dahası modern kadının toplumsal rollerini ve yine kadınların güce, özgürlüğe, güzele ve estetiğe zaman içinde yükledikleri anlamları “gösteriş” kavramı üzerinden okumaya çab alıyor. Nasıl?

Altı bölümden oluşan bu kitabın ilk bölümü gösteriş kelimesinin kökleri ve XIX. yüzyıldaki anlamından bahsederek, 1920’lerde ortaya çıkmaya başlayan “modern kız” tiplemesinin dönüşümünü anlatıyor. İkinci bölümde ise yazar, “Hollywood Gösterişi”ni detaylandırıyor. Özellikle de 1930’lar ile 50’ler arasında Amerikan sinemasında gösteriş kelimesinin kendisine nasıl yer bulduğunu örneklerle açıklıyor. Bu yıllarda kırmızı öne çıkan bir renktir, “Elmas ebedidir” sloganı ile elmas aşk ve bağlılık arasındaki ilişkinin sembolü olmuştur, mayoların görünümü değişmiş ve estetik ameliyatlara hayata dahil olmuştur. Tüm bu gelişmelerin yakinen izlenebildiği Amerikan sinemasında, Hollywood aktörleri giydikleri kıyafetler, sürdükleri rujlar, kullandıkları dantel veya kürk aksesuarlar, saç stilleri hatta tavırları ile dünyanın pek çok yerindeki kadınlar tarafından taklit edilmiştir.

Kitabı yarıladığımızda ise yazar, bugünün sorunlarına da dikkat çekecek bir kurgu ile, tarihin nasıl tekerrür ettiğini anlatıyor. Tıpkı savaş öncesi dönemde orta sınıfa ait kadınların kendilerini özel, özgür, özgüvenli hissetmek için hayallerini süsleyen film yıldızlarına özendikleri gibi, bugün de orta sınıf ve fakir ailelerdeki kadınların benzer bir serüveni yaşadıklarını iddia ediyor. Dördüncü bölümde ise prensesler sahneye çıkıyor; Rita Hayworth, Grace Kelly gibi örnekler üzerinden “itaatin ödülü prensle evlilik olabiliyordu” diyor yazar. Elizabeth Arden, Helena Rubinstein, Jean Dawney... Bu örnekler bir zamanların parmakla gösterilen model ve aktrisleri, evlilik yolu ile, gösterişten ziyade daha sade ve sofistike bir yaşama geçiş yapabiliyorlardı. Yazara göre 1950'lere damgasını vuran bir diğer konu ise çıplaklığın dergileri süslemesiyle, gösteriş kelimesinin nasıl negatif bir mana kazandığıdır.

Beşinci bölüm kadınların kurtuluş hareketlerine odaklanır. Gösteriş bu dönemlerde (1960'ların sonu ve 1970'lerin başı) daha az görünür bir hal alırken, yazar medyada geniş yankı uyandıran kadın özgürlük savunucularının güzellik yarışmalarına nasıl savaş açtıklarını detaylı olarak anlatıyor. Kitabın son bölümüne geldiğimizde gösterişin 1980'lerdeki yansımalarına şahitlik ediyoruz. Yazarın kendi cümleleriyle “1950'lerde klastan yoksun, 1960'lar ve 70'lerde gençlikten modaya uygunluktan, hatta politik dürüstlükten yoksun görünen gösteriş, 1980'lerde ana akım modaya etkili bir giriş yapacaktı”. Diğer bir ifadeyle, 80'lerde kadınların tarihi, çoğunlukla giyim, kozmetik ve moda kültürüyle tanımlanır hale gelmiştir. Bu dönemde glamour/gösteriş kavramının karşısına glitz/caka kavramı çıkmıştır. Androjen bir stil (kırmızı ruj, takım elbise, geniş vatkalara, kısa ve jöleli saçlar, agresif bir duruş) moda sayfalarını süslemeye başlar. Hepsi kati bir bağınazlık reddi olarak yapıyordu diyen Dyhouse, bu bölümde kitabın bütününde savunmaya çabaladığı iddiayı dile getirir: “Hiçbir şey kadınları, iyi bir eğitimi ve iyi ücretli bir işi olduğu kadar güçlendiremez. Ama bu aynı zamanda kendini kanıtlamakla da ilgili.” Peki kadınlar kendilerini bugün nasıl kanıtlıyorlar? Ya da gösteriş kadınların kendilerini ispatlamaları için yeterli mi?

Bu sorunun yanıtını kitapta bulamıyoruz. Çünkü örnekler bize gösterişin özellikle kadınları hedef kitle olarak benimsemiş, film endüstrisi ya da kapital sermayenin kullandığı bir araç olduğunu iddia ediyor. Kadınlar ise, gösterişli olmak için yarışırken, elbette kendilerine sunulan bu meta ve tavırlardan faydalanıyorlar. Yazarın aktarmaya çabaladığı bu tavır ve meta tutkusunu, gösteriş olarak çevirmek yeterli mi sorusu akla geliyor. Özellikle de kavramı Türkiye özelinde, bahsi geçen dönemlerdeki Türk filmleri endüstrisi, aktörler ve magazin dergileri çerçevesinde yeniden düşününce bir soru işareti oluşuyor. Diğer bir ifadeyle kitabın bütününde okuyucuya aktarılan ikonik fotoğraflar, afişler, yüzyıla damgasını vuran ünlü kadınların şuh fotoğraflarında ve hayat hikâyelerinde bahsedilen ve son olarak kapak görselinde bile okuyucuyu yakalayan cazibe, kitabın ismiyle uyuşmuyor. Gösteriş, kitabın içeriği göz önüne alındığında yetersiz bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. TDK'ya göre gösteriş, “gösterme işi, başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı yapay davranış, çalım” olarak tanımlanıyor. Glamour da yine *Cambridge Sözlüğü*'ne göre “cazibe ve çekicilik” olarak çevriliyor. Bu meseleye dönemin bir Türk dergisinden örnekle devam edelim.

Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç'ın sahipleri olduğu ve 1952 Temmuz ayında yayın hayatına başlayan “*Ayda Bir*” isimli derginin ilk sayısı Rita Hayworth'un son derece hoş bir fotoğrafı ile kapanıyor. Bugün ilan görmeye alışkın olduğumuz arka kapak görseli, Hollywood sinemasına saygı duruşu niteliğinde Rita'ya ayrılmış. Ne de olsa yirminci asrın en büyük dedikodu mevzuunu Hollywood'da cereyan eden aşk maceraları teşkil ediyor o dönemde. Belli ki dönemin Türkiye'sinde de bu konulara nitelikli seviyede bir ilgi var. Derginin 52. sayfasında “Dünyanın En Cazip Kadını Niçin Mesut Değil?” başlığıyla Rita Hayworth'un hayat hikâyesi aktarılmış. Henüz 14 yaşındaki Rita, cazibeli ve ateşli olarak tanımlanıyor Türk edebiyatının iki maharetli kalemi tarafından. Carol Dyhouse de Hayworth hakkında “beyazperde tanrıçası olarak örnek alınacak koca bir gösteriş okulunun öğrencisi” diyor. Bu bilgiler ışığında kitabın orijinal adının çevirisi için kullanılan *Gösteriş*, fazla nötr ve

sönük kalmış gibi duruyor. Zira glamour/gösteriş kelimesi kafalarda kadının gücünün bir iddiası olmaktan çok, erkeklerin fantezilerini karşılayan, diğer bir ifadeyle erkeklerin bakışlarını memnun etmeyi ifade eden bir kelime olan 'cazibe' ile daha fazla manaya bürünebiliyor.

Kafamızda canlanan anlamlarının yanında, yazar, gösterişi kadın ve erkek için kullanılabilceği gibi eşyalar ve mekânlar için de kullanılabilir bir nitelik olarak ele alıyor. Bu çeşitliliğin içinde net olan şey ise, gösterişin her zaman sanatsal bir yönü olması. Carol Dyhouse niyetini en başından belli ediyor; gösterişin tarihî serüvenini analiz ederken, ezberlediğimiz biçimlerde kadının, bir erkeğin bakışında yer bulan cazibesinin çok daha derinlikli bir tanımlaması ile hareket ettiğini teslim ediyor.

İnsan sormadan edemiyor? Neden yazar koca bir yüzyılın sosyolojik analizini bir glamour/gösteriş üzerinden okuyor? Gelin bu noktada, *Cambridge Sözlüğü*'ne bir kez daha göz atalım. Sözlük *glamour* kelimesini, "bir davranışın bir objenin ya da bir insanın sıra dışı çekiciliği" olarak tanımlıyor ve sonra bingo. Kelime cümle içinde kullanırken bir soru sorulmuş: "*Who can resist the glamour of Hollywood?*". Ve daha birçok yerde *glamour* kelimesi Hollywood ile birlikte kullanılıyor. Bugün Hollywood yıldızlarının hayatlarından kesitler sunan, güzellik, moda ve kültür alanlarında okuyucularıyla buluşan derginin adı, *Glamour* ve Instagram'daki takipçi sayısı 2 milyon. Bu bilgilerin bir çünküsü var. Carol Dyhouse'un yolculuğunda kendimize bir yer bulmak ve onu bu arayışa iten sebeplere ışık tutmak istencinin yansımaları... Zira kitabın başarısı, insanda bu merak duygusunu tetikliyor. Yazar, bugün içinde bulunduğumuz "ben çağı"ndaki insanların ve özellikle de kadınların sosyal medya ve birçok mecradaki gösteriş tutkusundan yola çıkarak, bu toplumsal takıntının geçmişine ışık tutuyor. Peki bu ilişki ne yönlü?

Dyhouse bu ilişkinin yönünü çift taraflı olarak tartışıyor. Hollywood'daki köklerinden günümüzdeki standart güzellik arayışlarına kadar kadınların hem güçlendirildiğini hem de tüketim kültürünün sömürüsü altında kaldığını söylüyor. Bu da yazarın feminist

bakışını ortaya koyuyor. Zira feminist bakışa göre tüketim, kadın zevkine endeksli bir aktivitedir. Diğer bir ifadeyle, kadınların metalara duyduğu arzu, feministler tarafından meşru bir kusur olarak okunur. Nitekim Dyhouse'un kitabındaki tüm örnekler de bu bakış açısını besleyen türdendir. Akla gelebilecek bütün kusurları örten kozmetik ürünlerden tutun da kendilerini muhteşem gösterecek her türlü meta, erotizm içerikli bir gösteriş stratejisi ile kadınlardaki tüketim arzusunu tetikleme amacı taşımaktadır. Buna bir de gösterişli kadının gücünün sürekli işlendiği Hollywood senaryolarını eklediğimizde, bahsedilen argümanın hiç de yersiz olmadığı gözler önüne seriliyor. Hikâyeler her zaman mutlu sonla bitmese de illüzyon bugün dahi devam ediyor. Kadınların 1920'lerde başlayan özgürleşme ve sosyal mobilité talepleri zamanla şekil değiştirse de pergelin bir ayağı hep aynı iddiada; "Kadınlar hâlâ dış görünümlerine yatırım yapmaktan erkeklere kıyasla daha fazla kazanım sağlamaya devam ediyorlar." (s.210). Öyle ya alışveriş merkezleri, kadınların üretmektense tüketmeye sevk edilerek, bir tüketici olarak moderniteye hizmet eden, moda ve onun getirdiği yaşam biçimlerine aşinalık kazanmasına zemin hazırlayan kamusal alanlar olarak çoğaldıkça çoğalıyor.

Akademik bir çalışma olduğunu kanıtlayacak derinlikte arşiv çalışması ve referans bilgisine sahip bir eser yazan Carol Dyhouse üslubuyla, didaktik ve indirgemeci dilden oldukça uzak. Bu sayede metin; bir düzine reklam broşürü, eski magazinlerden illüstrasyonlar, Hollywood film sanatçılarının en gösterişli resimleriyle süslenmiş sayfaların arasında ilerlerken yazarın son derece akıcı, sürükleyici ve sade diliyle destekleniyor.

Kitap, bugün kilo takıntısı, instagram filtreleri, sağlıklı beslenme, makyaj ve estetik gibi kaygıları günlük hayatının önemli bir parçası haline getirmiş tüm kadınların sahte bilinçlerine gerçek bir farkındalık hali öneriyor. Gösteriş iyi görünmekle olduğu kadar özgüven, saygı ve kabul edilmekle de alakalı. Tüm bunlar bize kimden ve nereden miras sorusunun cevabı ise net; izlediğimiz filmler, okuduğumuz dergiler, takip ettiğimiz influencer'lar... Hepsi -belki daha

fazlası- güzel ve cazip görünmek üzerine kurulan sahte bir kimlik ile tüketimi devam ettirmek amaçlı. Kadınlar eğitim ve çalışma hayatında daha fazla özgüven elde etmeye başladılar ve daha fazla para ve statü kazanıyorlar. Ama bu durum görünümlerine daha az yatırım yapmalarını sağlamıyor. O halde kadınlar kendilerini kanıtlamak yahut saygı görmek için hâlâ görünümlerinden destek alma ihtiyacı hissediyorlar. Durum böyle iken gösteriş cesaret mi esaret mi? Bunu okurlara bırakıyorum.

Radikal Hayalciler/Kadınlar

Radical Daydreamers/Women

Handan Çelikci*

Sheila Rowbotham, *Yeni Bir Çağ Hayali-Yirminci Yüzyıl
Yaratan Kadınlar,*

Çev. Suğra Öncü, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013, 359 s.

Yeni Bir Çağ Hayali isimli kitap Sheila Rowbotham tarafından 2010 yılında İngilizce olarak yazılmış, Suğra Öncü tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Sel Yayıncılık tarafından 2013 yılında yayımlanmıştır. Kitap, 359 sayfa ve 10 bölümden oluşmakta, her bölümde kadınların sanayileşme sürecini takip eden dönemde hak ve kazanımları için yaptıkları mücadeleler İngiltere ve Amerika çerçevesinde anlatılmaktadır. Kitap aynı zamanda dönemin kadınlarıyla ilgili fotoğraflara da yer vermektedir.

Yazar, XIX.yy'ın tüm alanlarda değişim yaşanan bir yüzyıl olduğunu ve kadınların da bu değişimden olumlu etkileneceklerine inandığını belirterek "Gündelik yaşam ve kültürün yanı sıra kendi yazgılarını da değiştirmeye çabalayan kadınlar hem hayalci hem maceracıydılar, çünkü en kabataslak haritalardan yararlanarak keşfe çıktılar ve bilinmeyene doğru yola çıkarak kişisel ilişkilerde ve toplumda öngörülen davranışları cesurca sorguladılar." (s.11) ifadesiyle kadın hareketleri hakkındaki düşüncesini özetlemektedir.

Eserin, 'Gündelik Yaşam Maceraları' başlığında kadınların XIX. yy içinde gündelik hayatta birçok alanda hak kazandıklarından bahsedilmektedir. Amerika ve İngiltere'de ekonomide yaşanan

.....

* Sosyolog, e-mail:h.clikci@gmail.com

değişimler sonucunda yasal düzenlemelerin yapıldığı ve kadınların da bu düzenlemelerde yer almasıyla bazı alanlarda çalışma hakkı kazandıkları anlatılmaktadır. İşçi sınıfının hak kazanımı konusunda başlattığı hareket, kadınların toplumsal alanda hak kazanımında etkili olmuştur. Bu noktada işçi sınıfının kadınların kamusal alanlardan yararlanması için onları destekledikleri belirtilmektedir. Yazar bu dönemdeki aktivist kadınların, gündelik yaşama toplumsal cinsiyet merceğinden bakarak erkek deneyimlerinin evrensel kabul edilmesini eleştirdiklerini ifade eder. Kadınların bu bağlamda kendi çalışma koşullarını iyileştirmek için sınıflar arası örgütler kurmaya yöneldiklerini aktarır. Nitekim 1874'te Kadın Sendika Birliği kurulmuştur. Bu örgütlenmelerin Hıristiyan örgütlenmelerden destek aldığı belirtilmektedir. Yazar, kadın örgütlenmesinde Hıristiyan hayırsever örgütlerinin kadınların topluma ulaşmasında etkisini tekraren söylemekte ve kadın maceracıların alt sınıftan mahallelere ilk başta bu yolla ulaştıklarını anlatmaktadır.

Rowbotham, kadın hareketlerinin başlangıçta içki karşıtı ve Hıristiyan kadın birlikleriyle hareket ettiğini ancak 1890'larda doğum kontrolünü, cinsel özgürlüğü, evlenmeden çocuk doğurmayı, kadınlara âşık olma özgürlüğünü savunan kadın dergilerinin de görünür hale geldiğini ifade etmiştir. Bu durum ilerleyen dönemlerde kadın hareketinin ayrışmasının ve tek bir hareket haline gelemeyişinin başlıca nedenleri arasındadır. Rowbotham, yine bu süreçte kadın hareketlerinin, toplumdaki ekonomik ve ırksal eşitsizliklere de karşı çıktığını söyleyerek sınıfsal mücadeleyle kadın hareketinin keşişen noktalarına vurgu yapmıştır. Ayrıca, İngiltere ve Amerika'da gelişen kapitalist ekonomiye karşı oluşan, sol ve komün tepkilerinin yarattığı değişimle kadın hareketlerinin paralel geliştiğini ifade etmiştir. Kadın hareketinin modern dönemin getirdiği yeniliklerle dönüştüğü, dolayısıyla kadınların isteklerinin bireysel özgürlüklerinin çoğaltılması noktasında olduğu anlaşılmaktadır.

"Günlük Yaşam Maceraları" başlıklı bölümde kadın hareketi öncülerinin işçi sınıfını yakından takip ederek kadınları örgütlemeye çalıştıkları anlatılmaktadır. Kadın hareketinin çoğu öncüsünün,

aslında toplumun ekonomik düzeyi yüksek kesimine mensup olması dikkat çekicidir. Bilfiil işçi olmadıkları halde bu topluluklara dâhil olarak işçi kadınları yönlendirdikleri anlaşılmaktadır. Yazar, kadın öncülerin kendilerinden vazgeçerek fedakârca mücadele ettiğini belirtmektedir. Bazılarının Hıristiyan düşünceyle, bazılarının komünist ideolojiyle beslendiği iddia edilmektedir. Bunun yanında Feminist kadınların yoksulların arasına karışmanın onlar için çok yararlı olduğunu söylemeleri; kadın hareketinin toplumun üst sınıfı tarafından oluşturulduğu, halkın doğal tepkisi olarak gelişmediğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde kadınların farklı toplumsal muhalif hareketlerde yer aldıkları aktarılmış; Darwinci düşüncenin ve Marksist ideolojinin etkisiyle modern problemlerin yanında yerleşik Hıristiyan kültürünün kadın erkek algısına karşı da tepkilerin geliştiği belirtilmiştir. Aynı zamanda o dönemki kadın hareketlerinin düzenli ve belirlenmiş hedeflere göre hareket eden bir yapıdan uzak oldukları vurgulanmıştır. Cinselliğin serbestliği ve lezbiyen kimliğinin konuşulmasının da kadın maceracıların mücadeleleriyle söz konusu olduğunu iddia etmiştir.

1. Dünya Savaşı döneminin ağır etkisi; feminist yazar Ford'un *Eşik* isimli romanında yazdığı gibi (XX.) “*yüzyılın değişimin eşiğinde oluşu*” (s.53) ikinci bölümde “*Nasıl Olmalı?*” başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölümde kadınların kıyafetleri, yaşam şekilleri ile kamusal alan ve özel hayatı tartıştıkları anlatılmaktadır. Kadınların geleneklerden kurtulması “giysi toplumsal bir kumaşlandır; bir toplumsal deridir” cümlesiyle özetlenmektedir. ‘Kişisel mahremiyetin ve cinsel arzuların toplumsal ve politik kamu alanına yansıtılması kadın özgürlüğünün en zor yanlarından biri oldu’ ifadeleri ile yazar kadın bedeninin feminist aktivizm içinde ele alınışını değerlendirmiştir.

Kitabın ‘Cinsellik Sorunu’ bölümünde Rowbotham’a göre cinselliğin kadınlar tarafından konuşulması ve metinlerde yer alması mahrem olarak nitelenen bir konunun bu yolla kamusal alana taşınması ve görünür hale gelmesi açısından önemlidir. Kendinin

sahibi olma, özgür aşkçılar, dianacılık¹ konularının kadınlar arasında konuşulduğu, kadın dergilerinde tartışıldığı anlatılmaktadır. Tartışmada kullanılacak dilin nasıl olacağı, argo dilinin cinsel konuları anlatma noktasında kelime sıkıntısı çekmemesine rağmen seviyeli bir dilde yeterli kelime olmadığı bile söylenmiş ve bu durumun “her çeşit insan için her çeşit ilişki” olarak ifade edildiği belirtilmiştir (s.106).

Rowbotham ‘Her Genç Kızın Bilmesi Gerekenler’ başlıklı bölümde, kadınların kendilerini ifade etmelerinde serbest ve rahat bir dil kullanmaları; kadının cinsel özgürlük, doğum kontrolü, üreme özgürlüğü gibi konuları konuşma ve tartışmasında kabul görmüş bir dilin kullanılması noktalarına vurgu yapmıştır. Öte yandan, XX.yy’da kadınların anne olma zamanını kendilerinin tayin etmek istemesi ve öjenikler² sebebiyle üreme özgürlüğü ve doğum kontrolü gibi meseleler gündeme gelmiştir. Yazar, kadının çocuğa ayırdığı zamanını okumak, düşünmek ve gelişmek için gerekli olan zamandan çaldığını savunan kadınların, özgürlük için zamana ihtiyaç duyduklarını vurgulayarak gündem oluşturmaya çabaladıklarını belirtmektedir.

Kitabın, ‘Annelik’ başlıklı bölümünde çocuk doğurmanın maddede çalışmaktan kat kat tehlikeli olduğu ifade edilirken, bu dönemde aynı zamanda kadınların eğitilmiş anne olmasının gerekliliğine işaret edildiği anlatılmaktadır. 1920’lerde yaşam tarzlarının değişmesiyle birlikte teknolojik aletlerin kullanılmasının, yeni tarzda evlerin oluşturulmasının, kadınların ev ekonomisi, ev idaresi öğrenmelerinin, kadın çocuk sağlığı merkezlerinin açılmasının gerekliliği aktarılmaktadır. Kadınların çok düşük ücretlerle çalışmasının onları fahişeliğe ittiğini belirten yazar, İncil basımı yapan matbaalarda çalışan kadınların, daha düşük ve daha kötü ücretlerle çalıştığını belirterek kadının karşı karşıya kaldığı ironik durumu ortaya

.....

- 1 Dianacılık: Cinsel birleşme içermeyen bir aşk yaşantısı.
- 2 Öjenik: İlk kullanım Eflatun’a kadar gitse de, modern anlamıyla ilk olarak Sir Francis Galton tarafından ortaya atılmış, sağlıksız ceninleri ayırıp, sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını arayan, bilimselliği tartışmalı bir toplumsal akım veya toplumsal felsefedir.

koymaktadır. Bununla birlikte bazı kadınların çocuklarına annelik yapamadıkları için üzgün olduğu, kadınların duygusal anlamda sorun yaşadıkları da vurgulanmaktadır. Yaşamın demokratikleşmesiyle kadın haklarının gelişmesi arasındaki paralelliğin anlatılmasıyla son bulan kitap, kadınların hak arayış süreçleri ve kadın hareketleri ile ilgili araştırmalar açısından kaynak kapsamında değerlendirilebilir. Rowbotham, XIX.yy kadın hareketini “Kadınların özerklik hamlesindeki aykırılıklar daha çok başkaldırıya yol açtı; artan sayıda orta sınıf kadını bir ayağının geleneksel dünyada öbürünün keşfedilmemiş ‘yeni kadınlık’ alanında olduğunu gördü. Sınıfların ve toplumsal cinsiyetin çizili sınırları arasında gidip gelen bu ‘tuhaf kadınlar’ ortaya çıkınca yerleşik düzen sarsıldı: Toplumun kurulu yapısına uymuyorlardı ve gariplikleri muhalif kalmalarına sebep oldu.” (s.37) ifadeleriyle özetlerken, dönemin İngiltere’indeki okullara kadınların girmelerinin yasak olması nedeniyle, kitap almaya erkek yardımcılarını gönderdiklerini; vasıflarını geliştireseler dahi kadınların istihdamda arka plana atıldıklarını vurgulamıştır.

Kitap, kadın hareketinin tarihî serüvenine kuşbakışı bir yaklaşımla kadın çalışmalarına başlık olarak yer veriyor denilebilir. Bu durum kadın çalışmalarıyla ilgili araştırma yapacaklar için isim, dergi ve kaynak bulma noktasında kitabı önemli kılıyor. XIX.yy’da yaşanan işçi hareketlerinin ve işçi hareketleriyle sol söylem arasındaki ilişkinin kadın hareketlerinin gelişiminde etkili olduğu anlaşılıyor. Kitap boyunca kadın özgürlük hareketinin geleneksel anlayışla mücadele ederken kendi aralarında da fikir ayrılığına düştükleri, kadının anne olması, çalışması, toplumsal hayata erkekle eşit oranda katılması gibi konuların farklı değerlendirildiği anlatılıyor. Kitabın içeriğinde yer alan 150 yıl önce tartışılan konuların bugün hâlâ konuşuluyor ve çoğunda pek fazla değişim sağlanamamış olması dikkat çekici görünüyor.

Kitabın kadın hareketlerini anlatırken meselenin alt yapısından söz etmemesi, konunun okuyucu zihninde oturmasını zorlaştırdığı söylenebilir. Kitabı okurken kadın hareketlerindeki bazı feminist yazarların ve aydınların adeta sıkıldıkları bohem hayatlarında

bir macera ararmıő edasıyla bu hareketlere katıldıkları izlenimi oluőuyor ve okuyucuda ütopik bir iőin peőine dűőüldüğü hissi uyanıyor. Kitapta dikkat çeken noktalardan biri de kadınların o dönemdeki tartiőmalarının, cesur ve radikal bir tarzda olmasıdır. Kadınların söylemlerinin oldukça dar ve belirli çevrelerde konuőulan konular olduğı anlaőılmakla beraber, kadınların baőlattıkları eylemlerde toplumsallaőan söylemlerin daha çok kadınların yoksulluğuyla ilgili ücretsiz hizmet anlayiőlarının olduğı ortaya çıkmaktadır. Kadınların cinsel özgürlük söylemleri yanında bağlılık duygularının da tartiőma konusu olduğı görüldüğüdür. Tüm bunlar kadınlara ilgili hareketlerin ve kadına yönelik çalıőmaların çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Yazarın kadın hareketinin tarihsel seyrini anlatırken öne çıkan farklı isimlerden ardı ardına söz etmesi ve aktarılan gelişmelerin birbirini takip etmemesi çalışmanın akıcılığını azaltan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın anlattığı tarihî seyirde, İngiltere ve Amerika arasında gidip gelmesi de okuyucunun olayları birleőtirmesini ve asıl vurgunun öne çıkmasını zorlaőtırmaktadır. Ayrıca paragraflar arasında bütünlük kurmanın zorluğu ve konunun parça parça aktarılması okuyucunun kitabı okurken akıcılığı yakalamasını zorlaőtırıyor. Bu durum içerikten alınan verimi azaltıyor. Tüm bunların yanında Türkiye’de, dünyada kadın hareketleriyle ilgili kaynak çalışmalarının azlığı dikkate alındığında kitabın literatürdeki önemi yadsınamaz.

Yazarlara Notlar

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde değerlendirme süreçlerine alınacak çalışmalarda temel bazı kriterler aranmaktadır.

Dergiye gönderilecek çalışmaların;

- Kadın çalışmalarıyla ilgili nicel, nitel, tek denekli veya karma araştırma deseni kullanılarak hazırlanmış olmasına,
- Kadın alışmaları konusunda son dönem alan yazını kapsamlı biçimde değerlendiren literatür analizi, meta analiz veya meta sentez çalışması olmasına,
- Kadın alışmaları konusunda pratik olarak uygulanabilecek model nerileri sunmasına dikkat edilir veya benzeri zgn nitelikte yazılar olması talep edilir.
- Kadın alışmaları konusunda bilimsel yazı ve makalelerin yanı sıra, kitap değerlendirme yazıları, mahkeme kararı ve mevzuat incelemeleri ile güncel olaylara ilişkin analizlere yer verilebilir. Bu tür yazılar, yayın kurulu tarafından kabul edilir veya geri çevrilir.

Bu erevede KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, ileri araştırma/istatistik yöntemlerini ve teknikleri kullanılan güncel çalışmalara yer verilecektir. Çalışmaların yöntembilim açısından yetkinlikleri kadar alana orijinal ve yeni katkı sunmaları da temel yayımlanma kriteridir.

Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar öncelikle Dergi Yöneticisi ve Baş Editör tarafından amaç, konu, içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönlerinden incelenmektedir. Editöryal n değerlendirmedeki genel eğilimler şu şekildedir:

Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerine Dayalı alışmalar

- Yüksek lisans ve doktora tezlerine dayalı çalışmalarda tezin bütününün, tezde kullanılan bütün verilerin raporlanması, tezlerden dilimlenme yapılmaması beklenmektedir.
- Bütün araştırma türleri için verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.
- Değerlendirme Süreçleri
- Gönderilen bir çalışmanın editöryal değerlendirmesi 40 gün içerisinde tamamlanmaktadır.

- Hakem değerlendirme sürecine alınan çalışmalar alanda uzman iki hakeme gönderilir.
- Eğer hakemlerin raporlarında çalışma ile ilgili görüş ayrılığı söz konusu olursa, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulur.
- Hakem değerlendirme süreci, şu anki yoğunluk göz önüne alındığında yaklaşık 3-4 ay sürmektedir. Bu süre, ilgili alandaki hakemlerin iş yükü nedeniyle uzayabilmektedir.
- Hakem raporları gizlidir. Yazarlar çalışmalarını değerlendiren hakemlerin kim olduğunu bilmemektedirler. Hakemler de değerlendirdikleri çalışmanın yazarını/yazarlarını bilmemektedirler.
- Yazar/yazarlar; hakemlerin ve editörlerin eleştirilerini, önerilerini ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadırlar. Yazar/yazarlar, eleştirilerden ve önerilerden katılmadığı hususları gerekçeleriyle izah etmelidir/etmelidirler.
- KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde hakem değerlendirme süreçlerinin detayları ve ilkeleri için Hakemlere Notlar bölümüne bakılabilir.
- Yayına kabul edilen çalışmaların süreçleri aşağıda belirtilmiştir.
- Yayına kabul edilen bir çalışmanın neticesi Yetkilendirilmiş Yazara bildirilir.
- Yetkilendirilmiş Yazarın ilgili raporlara göre düzenlediği çalışma Baş Editör veya Yönetici Editör tarafından incelenir. Onaylanan çalışma tashih ve redaksiyon sürecine alınır.
- Yetkilendirilmiş Yazara çalışmasıyla ilgili tashih notları gönderilir.
- Tashih süreci tamamlanan çalışmalar tasarıma yönlendirilir.
- Mizanpajı ve tasarımı tamamlanan çalışmalar Yetkilendirilmiş Yazar tarafından son kez kontrol edilir.
- Bu süreçleri tamamlayan çalışmalar yayım sürecine alınır ve ilgili sayıda basılır.

Editöryal ön değerlendirme sonucunda bir çalışma, genel kriterleri veya yukarıdaki kriterleri karşılamıyorsa, çalışmanın Yetkilendirilmiş Yazarına gerekçesi ile birlikte, çalışmasının hakem değerlendirme sürecine alınamayacağı yönündeki karar bildirilmektedir.

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan makalelerin;

- Sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Yayımlanan yazılar, düşünsel planda dergiyi veya Kadın ve Demokrasi Derneğini (KADEM) bağlamaz.
- Yayımlanan yazıların yayım hakları Kadın ve Demokrasi Derneğine (KADEM) aittir.

KADEM
WOMEN AND DEMOCRACY ASSOCIATION

AUTUMN 2020 • VOLUME 6 • ISSUE 2

KADEM

Journal of Women's Studies

ISSN: 2149-4878
e-ISSN: 2149-6374

Interview

Nurseem Keskin Aksay

Experiences of Syrian Refugee Women in Turkey: A Qualitative Study on Forced Migration, Daily Lives and Adaptation

Sevcan Öztöran-Adıgüzel – Bahar Tanyaş

Investigation of Self-Efficacy, Psychological Resilience and Parental Attitudes of Preschool Children

Ş. Hülya Kurt – Durmuş Aslan

Representation of Women in the Ottoman Press: An Evaluation on Hanımlara Mahsus Gazette

Özge Demirel

The Effects of The Problems Encountered By Female Workers On Its' Intention to Quit: Example of Gaziantep OSB

Mazlum Çelik – Gizem Gürtaş

Analyzing the Effect of the Program "Psycho-Education for Families About Using Social Media and the Internet

Asiye Güneş

Mohja Kahf. *Western Representations of the Muslim Women: From Terzagant to Odalisque*

Sevim Zehra Can Kaya

Carol Dyhouse. *Glamour: Women, History, Feminizm*

E. Melek Cevahiroğlu Ömür

Sheila Rowbotham. *Sheila Rowbotham. Dreamers of a New Day: Women Who Invented the Twentieth Century*

Handan Çelickci

kadinarastirmalari.kadem.org.tr